

Autorilt

Olen aastate jooksul uurinud eesti asunduste ajalugu Venemaal. 1977. aastal hakkasin uurima Nurmekunde ajalugu Tveri kubermangus. Nurmekundesse (endine Prandi eesti asundus) asusid elama esimesed eesti asunikud (sealhulgas ka minu vanaisa Pridik Käär) 1885. aasta sügisel. XX sajandi algusel elas ajalehtede andmetel seal umbes 2000 elanikku. Suurem osa olid eestlased. Elased seal ka lätlased, venelased ja muu rahva esindajad. Nurmekunde ajaloo põhjal näitan, kuidas tänu eestlaste töökusele asunikud alustatud oma elu esimestel aastatel väga raskes olukorras suutsid tõsta oma majanduslikku olukorra kõrgele tasemele, arendada rahvusliku kultuuri ja haridust. Oskar Kullerkupp kirjutas Nurmekunde kohta: *"Sääl, kuhu alguses asus kuus kerjuse perekonda - Pihlakas, Kurwits, Leppik, Käär (minu vanaisa Pridik Käär), Prants ja Saumägi - sääl on nüüd 253 eeskujulikku majapidamist 1800 elanikuga. Suur osa on neist eestlased, endised wabadikud, moonakad ja sulased, kes siia Tallinnamaalt, Rakwere kreisist, pool kerjustena sisse tulid. Üks väike osa on ka wenelasi ja lätlasi. Sääl, kus rehaga ja konksuga hakati kännustiku uristama, sahisewad nüüd puhtal ja tasasel põllul sahad ja wedruäkked, mürisewad niidu- ja lõikusemasinad ning sääl näewad põllud juba ehk ettetulewal suwel künnimasinad - traktori. Sääl, kus alguses kaswas ainult karuohakas ja pusju, sääl kaswatakse põllukultuure, mille eksponaadid wiljanäitustel saawad auhindu. Sääl, kus esiti oli algaegne põllupidamise wiis, on nüüd üheksa põllu süsteem, kusjuures 3-4 põldu haljendab ristikehina all."*¹

Venelased imestasid töökuse ja energia üle, millega eestlased ehk tšuhnaad, nagu neid siin kutsusid, asja kallale asuvad, samuti töökorralduse enda üle. "Tšuhnaa paneb töö kaks korda kiiremini käima, räägivad ümberkaudsed talupojad, ja nad töötavad kogu perega - nii mehed, naised kui lapsed - hommikust hilisõhtuni, igapähe on oma töö, ka tööriistad on paremad kui meil - igapähe on ader (36 perel 38 atra), nende harkader on samuti meie omast palju etem, meie oma tuleb tassida, aga kui nemad oma paika panevad — läheb ise, vaata ainult, et hobune otse läheks, äkked on küll puust, aga tugevad, mitte nagu meie omad, mis maad ainult pealtpoolt kraabivad".² Eestlaste töökusest kirjutas ka Tveri kodu-uuriija professor A. Veršinski: "Tänu visale tööle on endisele kände täis kõnnumaale padriku asemele tekkinud korralikult haritud põllud. Märksa arenenum põllumajandustehnika, uus õige karjakasvatuskorraldus, oskus kodusel teel valmistada erinevaid asju on muutnud majapidamised tulutoovaks..."³ Nurmekundelasi austavad ka tänapäevani kui töökaid ja ausaid inimesi.

Kuulsatest eesti asundustest, sealhulgas ka Nurmekundest, kirjutas ka akadeemik Viktor Maamägi. *"Sõnumid rikastest eesti asundustest Krimmis, Kaukaasias, Smorodinas Volgamaal, Krõmski Hutorist, Simititsast, Nurmekundest ja veel mõnest levisid üle kogu Eesti kodanlikus ajakirjanduses, nende kohta tekkisid legendid ning loodi isegi "hümne"..."*⁴

Nurmekunde ajalugu võimaldab üldistada eesti asunikude olukorda Venemaal. Nurmekundelased rändasid XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul välja paljudest Eestimaa valdadest (minu vanaisa Pridik Käär oli Käsperi talu rentnik Nehatu vallas Harjumaal). Paljud väljarändajad nurmekundelased asusid enne Tveri kubermangu jõudmist elama teistesse Venemaa piirkondadesse: Taga-Kaukaasiasse, Kuubannimaale, Krimmi, Volgamaale jne. Minu vanaisa Pridik Käär oma perega ja mõned teised nurmekundelased sõitsid 1884. aastal Suhhumi-piirkonda, nad olid nende eestlaste-väljarändajate hulgas, kes asutasid Linda küla Taga Kaukaasias.

Nurmekunde oli üks esimestest eesti asundustest Venemaal kus asutati Eesti põllumeeste selts ja viidi läbi põllumajanduse näituse, mis pakkus suurt huvi ka vene põllumeestele. Ümberasujad panid sageli oma asundustele nimed, mis meenutasid neile kodukanti. Nende hulgas olid ka nurmekundelased. Esialgu nende asundust nimetati Prandi asunduseks. Prandt oli metsakaupmees, kes müüs ümberasijatele soodsa hinnaga maad. XX sajandi algul andsid nad asundusele uue nime - Nurmekunde.

Nurmekunde ajalugu on huvitav ka sellepärast, et ta näitab eestlaste elu võõrsil.. Samuel Sommer kirjutas, et "eesti «asundused on kui saarekesed maailma rahvaste meres laiali". Nurmekundelaste emakeel oli eesti keel. Vastupidi, paljud asunikud ei osanud vene keelt.

Suur sündmus eesti asunduste kultuuri elus Venemaal oli esimene eesti asunduste laulupidu Narvas 23. - 24. juunil 1912. a., millest võtsid osa ka laulukoorid ja puhkpilliorkestrid Eestimaa linnadest ja maakondadest. Nurmekunde segakoor võttis ka osa esimesest eesti asunduste laulupeost Narvas. Nurmekundelased võtsid osa ka paljudest teistest kultuuriüritustest.

Ebaõiglane oli venestamisepoliitika Eestis Eriti negatiivset mõju avaldas selline poliitika eesti asundustele Venemaal enne 1917. aastad. See põhjustas eesti asunikkude ümberasumist Venemaalt Kanadasse, USAsse jm riikidesse. 1901 - 1904. aastatel emigreerus 28 nurmekundelaste perekonda Kanadasse. Sellest võib lugeda ka raamatus "Eestlased Kanadas" (Toronto. 1975). Nende järglased elavad seal ka tänapäeval ja tunnevad huvi oma esivanemate elust. Osa nurmekundelasi ümberasusid elama ka USAsse.

Kõik muutus enamlaste võimulelutuleku ajal. Vastu võetud maadekreet kuulutas: "Õigus maa eraomandusele muudetakse alaliselt; maad ei saa müüa ega osta, anda rendile või pantida või võõrandada mingil muul viisil. Kogu maa: on riiklik" Põllumeestele oli täiesti vaenulik enamlaste majanduspoliitika: toitlus diktatuur ja maksupoliitika. Hoolimata kõigist Nurmekunde asunike ette kerkinud probleemidest arenes Nurmekunde majandus ja kultuurielu 1920-ndatel aastatel jõudsalt edasi.

Pärast Tartu rahulepingu sõlmimist tekkis eesti asunikkude suur tung naasmiseks kodumaale. Ka suur osa nurmekundelasi tahtsid Eesti kodakontsust opteerida ja sõita Eestisse. Nende soov oli maaseaduse põhjal saada Eestis maad ja alustada kodumaal põlluharimist. Kahjuks tegid Vene võimud takistusi, mis ei võimaldanud selle unistuse täitumist. Suurem osa eestlasi tuli Venemaalt tagasi kodumaale alles pärast Teist maailmasõda.

Kõige raskemad olid 1930. aastad. Sel ajal algasid üldine kollektiviseerimine, kulakute eksproprieerimine ja massilised repressioonid. Repressioonide teine laine oli 1937.-1938. aastal. Siis pandi kinni eesti koolid ning teised haridus- ja kultuuriasutused, eesti ajalehed, eesti asunikud pidid oma talud kokku vedama küladesse. Omaette teema on elu kolhoosides, eestlaste elu teise maailmasõja ajal ja pärast sõda.

Nurmekunde ajaloo kohta leidsin palju huvitavaid materjale. Töötasin Eesti Ajalooarhiivis, Eesti Riigiarhiivis, selle arhiivi filiaalis (endine EKP parteiarhiiv) ja Eesti Kirjandusmuuseumi arhiiviraamatukogus. Venemaal töötasin Kalinini (praegu Tveri) oblasti riigiarhiivis, Firovo rajooni arhiivis ja selle rajooni perekonnaseisuametis (Firovo rajoonis asub Nurmekunde), Võšni Volotšoki koduloomuuseumis, Tveri oblasti raamatukogus ja mujal. Olen uurinud teadlaste raamatuid eesti ja vene keeles. Kohaliku nurmekundelaste abiga koostas Nurmekunde talude skemaatilise plaani.

Koostas küsimustiku Nurmekunde ajaloo kohta ja saatsin nurmekundelastele, kes elasid Eestis ja Venemaal. Sain hulgaliselt kirju ja fotosid nii Eestist kui ka Venemaalt Tveri oblasti Nurmekundest, Vologda ja Pihkva oblastist, Moskvast. Nurmekundelane Albert Tetlov koostas nimekirja nurmekundelaste kohta, kes olid represseeritud NKVD poolt. NKVD dokumente uurisin Tveri oblasti uusima ajaloo dokumentatsiooni keskuse arhiivis (endine partei arhiiv).

1991. aastal viisime Tallinnas läbi kaks nurmekundelaste kokkutulekut. Teisel kokkutulekul olid välja pandud fotode ja dokumentide näitused. Väiksemad nurmekundelaste koosolekud on toimunud Tallinnas, Tartus, Kohtla-Järvel, Jõhvis ja Sompas. Kirjutasin diktofonilintidel nurmekundelaste mälestused. Nii sai valmis käsikiri "Nurmekunde. Eesti põllumees kodus ja Venemaal". Käsikirja toimetas Eesti Kirjandusmuuseumi **teadur Astrid Tuisk**, venekeelsed materjalid tõlkis eesti keelde **Kirsti Tuisk**. Käsikirjaga tutvus ja tegi oma soovitusi Tartu Ülikooli professor Tiit Rosenberg. Uurimist finantseerisid Eesti Kultuurkapitali Rahvuskultuuri sihtkapital, Eesti Kultuurkapitali Ida-Virumaa ekspertgrupp, Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit.

Lähemalt oma elust. Sündisin 1929. aastal Kalinini oblastis eesti asunduses Nurmekundes. 1930. aastal tehti minu isa kulakuks, varandus võeti ära. Isa pidi sõitma Nurmekundest välja. Siis olin ma üheaastane, vanem õde kolmeaastane. Lõpetasin keskkooli rajooni keskus, Firovas. Kalinini linnas (praegu Tver) lõpetasin Õpetajate instituudi, hiljem kaugõppe teel ka Pedagoogilise instituudi (mõlemad kiitusega), töötasin kooli direktorina ja

rajooni haridusosakonna juhatajana. Mitte ainult raamatute, vaid ka oma isikliku elu kaudu tunnen nõukogude korra vastuolusid. Olen säilitanud häid kontakte paljude inimestega Venemaal.

Otsisin võimalusi populariseerida Nurmekunde ajalugu Eestis ja Venemaal. Olen esinenud vestlustega ja loengutega Venemaal: 1995. aastal Sankt Peterburi eestlastele, mitmel korral kooli õpilastele, 2000. aastal Tveri Ülikooli ajaloo teaduskonna tudengitele. Otsin kiletaskud fotode paigutamiseks, teist liiki kiletaskud dokumentide paigutamiseks. Esimeses komplektis on 83 fotod koos seletustega eesti ja vene keeles. Kogumiku teises komplektis on 41 dokumenti, 8 illustratsiooni, 9 skemaatilist kaarte, 10 kserokoopiat. Kogumikud kasutan loengute ajal koolides. Koostasın fotode kogumiku Nurmekundest ja paigutasın Firovo rajoonimuuseumi stendile. Suurem osa Nurmekunde materjale on minu kodus arhiivis: arvutis, mappides, kaustikutes, perfokaartidel, diktofonilindil.

1995. aastal Nurmekunde sai 110. aastaseks. Jõhvis tellisin mälestusmärgi ja viisin Nurmekundesse. Mälestusmärgi pidulik avamine toimus 26. septembril. See oli igati huvitav üritus. Kohalolijad nimetasid, et see on rajooni pidupäev. Mälestussamba pidulikust avamisest võtsid osa Firovo rajooni nurmekundelased, Žukovo kooli õpilased, Firovo ja Võšni Volotšoki koduloomuuseumi ning Firovo rajooni administratsiooni esindajad. Seda üritust finantseerisid Narva, Kohtla-Järve ja Jõhvi linnavalitsus ning Aseri vallavalitsus.

2000. aastal sain paljundada ja kõita venekeelse käsikirja "Нурмекунде. Эстонский земледелец у себя на родине и на российской земле" koos fotodega, skemaatiliste kaartidega ja dokumentidega. Selle käsikirja õigusega raamatu kinkisin Tveri Ülikooli ajaloo teaduskonnale, Eesti seltsile Tveris ja Firovo rajoonimuuseumile. Vajadus oli selle käsikirja vastu palju suurem. Minul, kahjuks, oli ainult 4 eksemplari. 3 eksemplari kinkisin, neljanda jätsin endale. Selle raamatuga tutvus ka Tveri oblasti asekuuberner Jüri Krasnov ja andis kõrge hinnangu..

1997. aastal septembris Tartus toimunud konverentsil "Eesti kultuur võõrsil. Venemaa asundused" esinesin ettekandega "Kultuurielu Nurmekundes".

Nurmekunde ajaloo materjale on avaldanud artikleid ajalehed nii Eestis kui ka Venemaal. Ajalehes "Postimees" ilmusid järgmised artiklid: " Üks lugu visadest eestlastest nurmekundelastest" (13.03.1991), "Ühe eesti asunduse lugu Venemaal" (1.02.1996), "Kuidas võõrsil eestlaseks jääda" (5.09.1996), " Esimene eesti asunduste laulupidu 23 ja 24 juunil 1912. aastal Narvas" Materjal esimesest laulupeost Narva avaldasid ka teised ajalehed: «Põhjarannik», «Эстония», «Северное побережье». Ajaleht «Päevaleht» avaldas artikli " Sündinud Nurmekundes" (19.02.1991), «Põhjarannik», 27.01-9.02 1994 avaldas artiklite tsükli pealkirjaga " Üks eesti rahva ajaloo lehekülg". («Põhjarannik», 27.01-9.02 1994). Sama artiklite tsükkel ilmus ka vene keeles "Одна страница из истории эстонского народа" («Северное побережье», 15.03-26.03.1994), Artiklite tsükli vene keeles pealkirjaga Нурмекунде - 110 (Эстонские поселения в Тверской обл., Кооперативное движение, Трудные годы) avaldas ajaleht «Эстония», 11.07- 15.08.1995. Oma muljetest sõidust Venemaale sain jagada lugejatele tänu artiklile " Размышления краеведа в связи с поездкой в Россию" («Северное побережье», 23.02.1995). Nurmekunde juubeli tähistamisest Venemaal kirjutab «Põhjarannik» artiklis " Nurmekunde juubel ja selle tähistamine" (1.11.1995). «Põhjarannik» ja «Северное побережье» kirjutab kodu-uurimise tähtsusest ("Eesti ajalugu kirjutatakse Aseris" 23.02.1996 ja " Историю Эстонии напишут в Азери" 17.02.1996). Kodu-uurimise tegevusest Eestis ja Venemaal kirjutab «Põhjarannik» artiklites pealkirjaga "Kodu-uurija mõtisklused" (14., 15., 16., 17., 18. 08.2001). Sama materjale avaldas vene keeles ka «Северное побережье». Lääne-Virumaa elanikke tutvustas Nurmekunde ajaloo materjalidega "Virumaa Teataja" artiklis " Vana mees üha sõidab ja suhtleb" (30.03.2002). Maaelanikke tutvustas " Maaleht" artiklis " Nurmekunde asundus Tverimaal" (17.08.2000)

1994. aastal ilmus ajaleht-eriväljaanne "Nurmekundlane". Toetas oma isiklikkust fondis nurmekundelane, endine ehitus-tööstus panga direktor Aleksander Hellart. Selle ajalehe jagasin nurmekundelastele, 7 eksemplari saatsin Kanadasse. Kahjuks, 23. detsembril 1998. aastal ta 66ndal eluaastal Aleksander Hellart äkitselt suri. On ka teisi nurmekundelasi, kellega oli mull suur koostöö, aga neist elus ei ole. Nimetaks ühe nime. See on tuntud Nurmekunde õpetaja ja kultuuritegelase Jaan Pulli poeg Alfred Pull. Temal oli kogutud palju materjale Nurmekunde

kohta, kirjavahetust nurmekundelastega. Osa materjale ta saatis Tveri muuseumitele ja Firovo rajoonimuuseumile. 10. veebruaril aastal 2000 79ndal eluaastal ta suri. Tema abikaasa andis mulle 3 suurt mappi tema poolt kogutud materjale. Jäägu helge mälestus nende toredatest inimestest.

On avaldatud materjale Nurmekunde ajaloo ja nurmekundelaste kohta ka Tveri oblasti ajalehed. Tveri oblasti ajaleht «Тверская жизнь» 13.04.1995 avaldas artikli " История Тверских эстонцев" ja 29.09. 1995 - " Нурмекунде...как это по русски? 110 лет назад на тверской земле - самой высокой точке Валдайской возвышенности - появились первые хутора эстов". Ajalehes «Вышневолоцкая правда», 24.08.1996 oli avaldatud artikkel " Эстонцы в Вышневолоцком уезде" (enne revolutsiooni Nurmekunde asus Võšni Volotšoki maakonnas, kohalikud koduloolase tunnevad huvi Nurmekunde vastu, on mitmel korral külastanud Nurmekundelaste uurimise eesmärgiga, kõrgelt hindavad nurmekundelasi). Eriti palju materjale Nurmekunde ja nurmekundelaste kohta on avaldanud Firovo rajooni ajaleht «Коммунар»: " Хутора эстов (Летопись родного края)" (11.07.1989); " Судьбы ее простое полотно (о жизненном пути Ольги Эдуардовны Адамсон" (23.09.1989); " Нурмекунде. Одна страница из истории эстонского народа" (4.02-18.03.1995); «Основателям Нурмекунде» (14.10.1995); " Путь к макушке Валдая" (6.09.1997). Viimane artikkel ilmus ajalehes «Коммунар» 27.07 ja 3. 08. 2002. Selle artikli pealkiri oli " Гость полосы. Крона и корни" (kroon ja juured). Mina sain kokkuvõtteid teha Nurmekunde ajaloo uurimisest ja tänada kõiki, kes mind abistasid. Ja abistajaid oli palju. Nurmekunde asub 30 kilomeetrid Firovast eemal. Iga kord, kui olin Firovas, minule anti transporti sõiduks Nurmekundesse.

Tundsin huvi ka teiste eesti asunduste ajaloo kohta Venemaal. 1991. a. oli Jõhvis Virumaa idaeestlaste kokkutulek. Osa võttis 105 idaeestlast. Kohtla-Järvelt, Jõhvis, Aserist, Narvast, Sillamäelt, Kiviõlist, paljudest Ida-Virumaa küladest. Suurem osa nendest sündisid Venemaal ja sõitsid Eestimaale peale teist maailmasõda. Nende või nende vanemate sünnikoha järgi jagunesid kokkutulekust osavõtjad järgmiselt: Leningradi obl (Peterburi kubermang) 41 inimest, Pihkva obl. (kubermang) 12, Kalinini (Tveri) obl. (Tveri kubermang) - 6, Kaukaasia - 5, Altai kraist - 4, Krasnodari kraist - 3, olid ka Novgorodi obl, Omski obl., Ida-Kasahstanist, Krimmist ja paljustest teistest kohtadest. Oli aktiivne idaeestlaste probleemide arutamine. Sellest kokkutulekust kirjutas ajaleht «Северное побережье» artiklis "Союзные эстонцы" (13.02.1991). Võtsin osa ka Suhhumi-eestlaste kokkutulekust ja Krimmi-eestlaste kokkutulekust Tallinnas.

Hakkasin põhjalikumalt uurima eesti asunduste ajalugu Peterburi kubermangus (Leningradi oblastis), Novgorodi kubermangus (oblastis), Pihkva kubermangus (oblastis). Tegin ülevaadet eesti asunduste kohta Venemaa ja endise NSVL territooriumil. Töötasin Eesti Kirjandusmuuseumi arhiiviraamatukogus, Tartu Ülikooli raamatukogus, Eesti Rahvusraamatukogus ja Eesti Akadeemilises raamatukogus, Eesti Rahvusarhiivis ja selle arhiivi filiaalis (endine parteiarhiiv). Venemaal töötasin Sankt Peterburi Keskriigiarhiivis, Venemaa Keskajalooarhiivis, Venemaa Rahvusraamatukogus ja selle raamatukogu filiaalis (seal on eestikeelsed kirjandust ja õpikuid maakoolidele), Herzeni nim. Riikliku pedagoogilise Ülikooli muuseumis. Sankt Peterburi Keskriigiarhiivis on dokumente ja materjale eesti hariduse- ja kultuurielust ning eesti asunduste elust Leningradi oblastis nõukogude ajal peaaegu 4000 lk. Osa materjale on ka eesti keeles. Tveris jätkasin NKVD materjalide uurimist Tveri oblasti uusima ajaloo dokumentatsiooni keskuses. 2000. aastal sain rahalist toetust Eesti Rahvuskultuuri Fondist Soome Fondi kaudu.

Aastal 2001 jätkasin uurimistegevust Eesti arhiivides, Kirjandusmuuseumi arhiivi raamatukogus, Tartu Ülikooli raamatukogu, Eesti Akadeemilises raamatukogus ja Eesti Rahvusraamatukogus.

Aastal 2002 põhiline töö oli Venemaa arhiivides ja raamatukogudes. Tveri Ülikooli ajalooteaduskonna dekaan professor Vadim Smirnov kinkis mulle raamatu "Книга памяти жертв политических репрессий Калининской области. Мартиролог 1937-1938". Raamatu 702 lehekülge on pühendatud poliitiliste repressioonidele. Kalinini oblastis. Alates oktoobrikuust 1936 kuni juunikuuni 1938 oli arreteeritud 16 722 inimest. Põhiline arreteerimise põhjus oli nõukogudevastane agitatsioon - 12 303 inimest (73,5%). 86,2% arreteerituist olid

venelased, nendele järgnesid lätlased, poolakad, eestlased, karjalased, kokku 18 rahvaste esindajad. Kõige rohkem kannatas küla. Arreteeritute hulgast 60,3% olid endised kulakud, üksikmajapidajad, kolhoosnikud. 218 arreteerituist olid eestlased. Neid kahtlustasid spionaažis. 272 eestlast määrati ümberasumiseks. 454 leheküljel loetletakse mahalastute nimed. iga nime kohta on öeldud nende sünnikoht ja sünniaasta, elamiskoht, tööala, millal ja kelle poolt on tehtud otsus maha lasta, millal on mahalastud ja rehabiliteeritud. Kahjuks, ei olnud nimetatud, millises rahvusest mahalastud inimene oli. Põhjalikult uurisin seda raamatu sisu.. Minu arvestuse järgi oli mahalastud kokku 4 466 inimest, sh. 63 eestlast. Mahalastute hulgas oli ka 49 inimest, kes olid sündinud Lätis ja 58 inimest, kes olid sündinud Poolas. Põhiline süüdistus oli järgmine:

1. "Karjala mässumeelne kodanlik-natsionalistlik spionaažiorganisatsioon", mis oli loodud justkui Soome luure ülesandel VK(b)P Kalinini oblastikomitee 2. sekretäri Ivanovi üldjuhtimisel. Tema ülesannete hulka pidid kuuluma "Suur-Soome" loomine Karjala, Leningradi ja Kalinini oblasti osade NSV Liidust eraldamise ja fašistliku korra kehtestamise teel.
2. "Eesti fašistlik spionaažiorganisatsioon", mis NKVD võltsitud andmete põhjal loodi Eesti luure residendi, Kominterni eesti sektsiooni endise töötaja Käsperti poolt, ja mis kujutas endast NSV Liidu territooriumil tegutseva fašistliku luureorganisatsiooni filiaali.
3. "Läti fašistlik spionaažiorganisatsioon", mis tegutses Velikije Luki vähemusrahvuste klubi juures, tegeles spioneerimise ja diversiooniga, organiseeris endistest läti küttidest mässumeelseid kaadreid. Arreteeriti 43 "osalist".

Neid materjale osaliselt uurisin Tveri uusima ajaloo dokumentatsiooni keskuses. Sankt Peterburis Venemaa Rahvusraamatukogus uurisin raamatu "Ленинградский Мартиролог 1937" materjale, jätkasin dokumentide uurimist Sankt Peterburi Keskriigiarhiivis. Toetas mind Sihtasutus Vabariigi Presidendi Kultuurraha. Nii sain valmis käsikirja "Inimesed ja saatused. Eesti põllumees kodus ja võõrsil".

Interneti kaudu leidsin materjale eesti asunduste kohta Leningradi oblastis, Ukrainas, Krimmis, Suhhumis tänapäeval. Internetis saan lugeda venekeelseid ajalehti Venemaal, Ukrainas, Valgevenes, Gruusias. See annab võimalus tutvuda olukorraga nende riikides. Interneti kaudu loen ja osa materjale ka kopeerin ajalehtedes "Vaba Eesti Sõna", USAs ja "Eesti Elu" Kanadas. Ajalehtedes kirjutavad, et seal tunnevad huvi eestlaste ajaloo vastu laias maailmas. Olen tutvunud eesti seltside materjalidega USAs, Kanadas, Rootsis ja Soomes.

Raamat peaks pakkuma huvi lugejatele Eestis ning eesti seltsidele Venemaal, Ukrainas, Valgevenes, USAs, Kanadas, Rootsis ja Soomes.

Uurimustööd tahaks jätkata ka edaspidi. Kuna uurimistegevus Venemaal tekitab rida probleeme ja raskusi, olen huvitatud otsida koostöö võimalusi Venemaa teadlastega ja koduloolastega. Tveris tunnevad huvi Tveri oblasti ühendatud muuseumi teaduslikud töötajad, Tveri Ülikooli ajalooteaduskonna uueajaloo kateedri juhataja dotsent Sergei Golubev. Tveri uusima ajaloo dokumentatsiooni keskus koos Tveri Riikliku Ülikooli teadlastega ja Riiklik memoriaalkompleksiga "Mednoe" valmistasid ette 2 köited raamatu "Книга памяти жертв политических репрессий Калининской области". On käsil selle raamatu kolmas köide. Kuna mina olen põhjalikult olen uurinud NKVD materjale, Tveris on huvitatud minuga koostööd teha. Tveri oblasti Keskuse direktor V. Feoktistov soovis, et ma valmistaks kogumiku pealkirjaga "Сборник документов о репрессиях эстонцев на территории Калининской области в 1930-е годы и в Эстонии в 1940-е годы".

Kodu-uurija tegevus on lõpmatu. Mida rohkem uurid, seda rohkem on küsimusi. Küsimused vajavad vastust. Toon mõned näited. 1995. aasta jaanuaris Peterburis toimunud eestlastega kohtumisel pöörduti minu poole palvega välja uurida Luugas elanud õpetaja ja õpiku autori Ferdinand **Klimbergi** (1895-1938) saatus. 1925. aastal sündinud Aseri elanik **Aleksandr Vimberg** tahtis teada, milline oli tema isa ja veel 19 Leningradi oblasti Maritsa küla elaniku saatus, kes 1938. aasta 25. juuni öösel arreteeriti ning kellest pole siiani midagi teada. Mind hakkas huvitama Aseri kooli esimese õpetaja **Anna Letsmani** (1888-1942) saatus. Anna Letsman oli Petrogradis Rahvahariduse Komissariaadi eesti osakonna juhataja, ta juhatas 1920. aastal ülevenemaalist eesti asunduste haridustööliste konverentsi, hiljem ta represseeriti, tema

surma asjaolud on teadmata. Silmapaistvat osa Nurmekunde ja paljude teiste NSV Liidu eesti asunduste kultuurielus mängis kirjanik, luuletaja ja ühiskonnategelane **Oskar Kullerkupp** (1897-1943). Ta oli ka represseeritud. Elektroonpostiga sain järgmise palve: “Tere! Rääkisime telefonitsi ning mind huvitab, kust kandist Eestist läksid Nurmekundesse sellised perekonnad nagu Tipman, Neithal, Oro. Nad kõik läksid 1901-1904 Kanadasse, aga mind huvitab, kustkohast nad Eestis elasid enne, kui nad Nurmekundesse läksid. Ehk on Teil selle kohta andmeid. Lugupidamisega **Fred Puss** Tiigi 10-51, 51003 Tartu E-post: fred@isik.ee Tel/faks 742 0882, mobiil 528 8329. Krimmist Simferopoli saatis väga põhjaliku kirja **Leonhard Salman** koos tabeliga Joosep Rootsa perekonna kohta. Leonhard luges venekeelse artikli «Эстонцы в Твери». Võiks nimetada ka teisi palveid ja küsimusi. Vastused mõnedele küsimustele võiks leida raamatus “Inimesed ja saatused. Nurmekunde põllumees kodus ja võõrsil”.

Koduloolane Richard Käär

Kirjandus ja allikad

¹ "Siberi Teataja", № 17, 27.04.1927

² “Rižski Vestnik”, 11. 04. 1894

³ A. Veršinski "Naselenie Tverskogo kraja" Tver 1929, lk. 12

⁴ V. Maamägi “Uut elu ehitamas”, lk. 25

Sissejuhatus

1917. aastal elas väljaspool Eestit Vene impeeriumi teistes osades umbes 200 000 eestlast. See moodustas umbes 18% eesti rahva arvust.

200 000 eestlast pidi ümber asuma Venemaale. Kirikuõpetaja August Nigol on nimetanud 347 eesti asundust Krimmis ja Kaukaasias, Volgamaal ja Siberis, Peipsitagusel alal ja Vladivostoki läheduses jm. On raske leida sellist Venemaa linna või kubermangu, kus poleks elanud eestlasi. Üks suuremaid eesti asundusi oli Tveri kubermangu ääremaal. See oli Nurmekunde.

347 eesti asundust Venemaal! Igal asundusel on oma ajalugu. Kui aga hakkame uurima nende asunduste minevikku, siis märkame väga palju sarnast. Kas see oli Linda küla Taga-Kaukaasias, Sakala küla Ufaa kubermangus, Similitsa Peipsitaguse piirkonnas või Ülem-Bulanka Ida-Siberis. Ükskõik, millist eesti asundust me ei võta, tuleme ikka ühesugustele järeldustele. Pidid olema väga sügavad põhjused, miks eesti põllumees lahkus oma kodumaalt ja sõitis võhivõõra rahva keskele. See põhjus oli maapuudus. Väljarändamine ja esimesed aastad uutes asukohtades olid väga rasked, tihti koguni traagilised. Eesti põllumees asus elama sinna, kuhu ei tahtnud minna venelane. Need olid kas põlised metsad või sood, sõja ajal rüüstatud alad või ülesharimata stepid. Eesti põllumehele oli tähis osta maad päriseks odavamalt. Sinna, kus elamistingimused olid paremad, maa aga kallim, eesti põllumees elama asuda ei saanud.

Aastate vältel tekkisid paljudes eesti asundustes eesti seltsid, koolid, kirikud või palvemajad, nendest asundustest said eesrindlikud põllumajandus- ja kultuurikeskused, mis olid eeskujuks ka vene põllumeestele. See kõik sündis tänu eestlaste töökusele. Teiseks, eesti väljarändajad tõid endaga kodumaalt kaasa põlluharimis- ja kultuurikogemused,

Kõige raskemad olid 1930. aastad. Sel ajal algasid üldine kollektiviseerimine, kulakute eksproprieerimine ja massilised repressioonid. Repressioonide teine laine oli 1937.-1938. aastal. Siis pandi kinni eesti koolid ning teised haridus- ja kultuuriasutused, eesti ajalehed, eesti asunikud pidid oma talud kokku vedama küladesse. Omaette teema on elu kolhoosides, eestlaste elu Teise maailmasõja ajal ja pärast sõda. Sellest kõigest võib lugeda raamatust «Nurmekunde. Eesti põllumees Venemaal».

Nurmekundelased rändasid XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul välja peaaegu igast Eestimaa vallast (minu vanaisa Pridik Käär oli Käsperi talu rentnik Nehatu vallas Harjumaal).

Paljud väljarändajad-nurmekundelased asusid enne Tveri kubermangu jõudmist elama teistesse Venemaa piirkondadesse: Taga-Kaukaasiasse, Kuubanimaale, Krimmi, Volgamaale jne. Minu vanaisa Pridik Käär oma perega ja mõned teised nurmekundelased sõitsid 1884. aastal Suhhumi-Kallesse, nad olid nende eestlaste-väljarändajate hulgas, kes asutasid Linda küla Taga-Kaukaasias.

Nurmekundelased olid tihedalt seotud Eestiga, eesti seltsidega Sankt Peterburis, eesti klubiga Moskvast (oli Nurmekunde šeff), Tveriga. Nurmekunde segakoor võttis 1912. aastal osa esimesest eesti asunduste laulupeost Narvas ja paljudest teistest kultuuriüritustest. Nurmekundes käisid tihti Leningradi Herzeni- nim. Pedagoogilise Instituudi eesti osakonna õppurid. Seal olid ka tuntud eesti kultuuritegelased. Nurmekundest sai eeskujulik majandus- ja kultuurikeskus, kus käisid õppimas ka vene talupojad.

Pärast Tartu rahulepingu sõlmimist tahtis suur osa nurmekundelasi opteerida Eesti kodakondsust ja sõita Eestisse. Nende eesmärk oli maaseaduse põhjal saada Eestis maad ja alustada kodumaal põllumajandustegevust. Kahjuks tegid Vene võimud takistusi, mis ei võimaldanud selle unistuse täitumist. Suurem osa eestlasi tuli Venemaalt tagasi kodumaale alles pärast Teist maailmasõda. Osa nurmekundelasi emigreerus XX sajandi algul Kanadasse, USA-sse ja mujale. Seal elavad praegu nurmekundelaste järglased.

Minu uurimuse eesmärk on näidata ühe asunduse ajaloo põhjal Venemaa eesti asunduste probleeme, raskusi, saavutusi ja tragöödiat. Teen lühikese ülevaate ka teistest eesti asundustest Venemaal. Kõigepealt on vaja välja selgitada väljarändamise põhjused.

Väljarändamise põhjustest on kirjutanud paljud eesti teadlased. Mina tahaks samuti oma raamatus kokkuvõtlikult väljarändamise põhjustele tähelepanu pöörata. Talupoja elu möödunud sajandil ja XX sajandi algul oli vastuoluline. Maapuudus ja rasked elutingimused Eestis olid

peamised põhjused, mis sundisid eesti põllumeest oma kodumaalt lahkuma ja Venemaale ümber asuma.

Teiselt poolt, uurides eesti asunduste ajalugu Venemaal, paneme tähele, et nende majanduslik ja kultuuritase olid ümberkaudsete vene külade tasemest kõrgemad. See ei olnud juhuslik. Vene talupojad märkasid eestlaste töökust ja eesrindlikke töövõtteid, eestlaste põllutööriistad olid venelaste omadest paremad, paljud talupojad tõid Eestist kaasa või muretsesid hiljem tõuloomi, eriti lüpsilehmi. Suureks abiks olid eesti seltsid.

Kõige raskemaks kujunesid eesti asundustes esimesed aastad. Nurmekunde asundus tekkis 1885. aastal, palvemaja ehitati 1899. aastal, Nurmekunde Eesti Põllumeeste selts asutati 1901. aastal, esimene koolimaja ehitati 1910. aastal.

Nurmekunde ajalugu näitab, et eestlaste ja venelaste suhted oli head, need läksid teravaks siis, kui asjasse sekkusid poliitikud, eriti 1930. aastatel. Igas eesti asunduses muretseti sellepärast, kuidas säilitada eesti keel, eesti kultuur ja traditsioonid, kuidas jääda Venemaal elades eestlasteks. Asunikud tundsid kogu aeg igatsust oma kodumaa järele, see avaldus ilmekalt pärast Tartu rahu sõlmimist, mil algas massiline Eesti kodakondsuse opteerimise laine. Oma raamatus käsitlen ka seda teemat.

Nurmekunde ajalugu näitab eestlaste elu erinevates ühiskondliku (kodanliku ja sotsialistliku) korra tingimustes. Isegi ajamõisted olid erinevad. Maaomanik-talupoeg, kelle osatähtsus asunduse majandus- ja kultuurielus oli küllaltki suur, äri ja ärimees, tema tegevus ja koht kapitalismi ajal, ja kulak- rahvavaenlane, külakurnaja, spekulatsioon ja spekulant, äge propaganda ja võitlus nende nähtuste vastu sotsialismi ajal. Nurmekunde ajalugu annab ettekujutuse, millised olid sotsialismi ideoloogia, poliitika ja praktika tulemused. Venemaal käib tänapäevalgi äge vaidlus selle üle, milline ühiskondlik kord on inimesesõbralikum.

Ja veel üks probleem, mida ma oma raamatus käsitlen. Kollektivism ja individualism, ühiskondlik ja eraomand. Seltsid ja kooperatiivid tegutsesid ühiskondlikel alustel, nende osatähtsus eesti asundustes oli väga suur, oli aga ka palju vastuolusid. Siin me märkame üht iseäralikkust. Seltsidesse ja kooperatiividesse kuulumine oli vabatahtlik, põllumajanduse aluseks oli eraomand, põllumees astus seltsi või kooperatiivi siis, kui arvas, et see on temale ja asundusele kasulik, ja astus sealt välja, kui ta selle vajalikkuses kahtles. Kolhoosid tekkisid teistel alustel. Kollektiviseerimine oli sunduslik, see oli seotud kulakute kui klassi ja eraomandi hävitamisega, kollektiviseerimise tugisambaks olid vaeste komiteed. Milline oli kolhoosielu Nurmekundes, sellest võib ka lugeda raamatust. Kõige imelikum kollektiviseerimise moodus oli kommuun, osa nurmekundelasi rajas ka kommuni. Millised olid kommuni tingimused, sellest olen kirjutanud ka oma raamatus. Kolhooside majanduslik olukord oli erinev.

Nurmekunde ajaloos oli palju vastuolusid ka enne enamlaste võimule tulekut, kõige halastamatum oli aga stalinistlik režiim. See aeg polnud raske ainult nurmekundelastele, Stalini käsul hävitati nii eestlasi, venelasi, ukrainlasi kui ka palju teistest rahvustest inimesi. Sellest on väga palju kirjutatud. Moskva telesaadetest aga näeme, kuidas kommunistid ja nende mõju all olevad inimesed tulevad tänavatele Stalini portreedega, tähendab, nad on diktatuuri pooldajad. Selle režiimi tagajärgi näitan Nurmekunde ajaloo põhjal.

Terav oli ka põlvkondade probleem Venemaa eesti asundustes. Esimene põlvkond, kes tuli otse Eestimaalt, tõi kaasa eesti kultuuritraditsioonid. Järgmised põlvkonnad sündisid juba Venemaal ning nende esivanemad tundsid muret, kas nad suudavad säilitada eesti keele oskuse ja eesti kultuuritraditsioonid. Eriti puudutas see neid, kes sündisid nõukogude ajal ja kellest osa võis olla venestunud ja enamlaste mõju all. Rahvaloenduste andmete järgi aga suurem osa eesti asunistest Venemaal nimetas oma emakeeleks eesti keelt. Opteerimise ajalugu pärast Tartu rahu näitas, et eestlaste tung oma kodumaale oli väga suur. Ei olnud optantide süü, et suurem osa neist pääses Eestisse alles pärast Teist maailmasõda. Minu kohtumised nurmekundelastega Eestis ja ka Venemaal on veenvalt tõendanud, et nurmekundelased on Eestimaale ja eesti rahvale ustavad.

Punase joonena läbib uurimust ka inimese koht Nurmekunde ajaloos. Baltisaksa mõisnikud põhjustasid eesti põllumeeste väljarändamist oma kodumaalt. Ärksamad mõisnikud olid aga ka esimeste seltside asutajad, nemad tõid Eestisse parema töökarja, eesrindlikumad põllutööriistad, esimesed laulupeod Eestis viisid läbi sakslased. Eesrindlikud kogemused

omandasid ka eesti põllumehed, need viisid nad kaasa ka Venemaale. Eesti põllumeestele oli omane töökus. Tänu sellele said nad raskustest üle oma kodumaal. Eesti põllumeeste töökust imetlesid ka venelased. Ent mitte kõik inimesed polnud töökad. Minu isa ja ema ning teisedki nurmekundelased rääkisid, et asunduses oli ka selliseid eestlasi, kes ei viitsinud tööd teha. Laisk inimene on ka kade. Niisugustest laiskvorstidest tekkisidki vaeste komiteed, kellele toetus nõukogude võim ja kelle abil viidi läbi kollektiviseerimine ja kulakute eksproprieerimine, kehvikud olid ka kolhooside tuumik. Milline oli selle poliitika tulemus, teame väga hästi.

Raamatus on palju tähelepanu pööratud kommunistliku partei ideoloogiale ja poliitkale, Stalini režiimi julmusele. Nurmekundes oli ka kommunistide rakukuke. Kõiki kommuniste ei saa aga ühe mütsi alla panna. Osa neist olid selle julma süsteemi elluviijad. Neid oli Nurmekundes, neid oli laagrites Uuralis, Siberis ja Kasahstanis, kuhu saadeti kulakuid, sealhulgas ka nurmekundelasi. Ent oli ka selliseid kommuniste, kes püüdsid leevendada selle julma süsteemi tagajärgi. Moskvas oli Eesti kommunistlik klubi Nurmekunde šeff. Selle klubi kaudu said nurmekundelased palju abi kultuuri vallas. Ei saa nimetamata jätta kultuuritegelast Oskar Kullerkuppu, kelle abi asundustele, seal hulgas ka Nurmekundele oli küllaltki suur, ta oli ka ise Stalini režiimi ohver.

Enamik põllumehi ei tahtnud poliitikasse sekkuda. Tõsine põllumees oli loodusesõbralik inimene, sest loodusest olenes ka tema edu. Kes ei armasta maad ja loodust, ei saa olla õige põllumees.

Veel ühele asjaolule tahan tähelepanu pöörata. Põllumees on meie toitja, tema töö on ränk ja raske, ta ise vajab riigi abi.

I. Miks eesti põllumees Venemaale rändas mis oli tal kodumaalt kaasa võtta

Mina tunnen orja hoole,
Orja hoole, waese waewa,
Aeti mu tillukene teole,
Wäike mõisa wälja peale.
Oh mina waene orjalapsi,...
Orjalaul. Eesti rahvalaul.

Eesti sattumine Vene impeeriumi tugevdas kohaliku baltisaksa aadli poliitilist võimu. Pärast Vene võimude alistamist tühistusid Liivi- ja Eestimaal kõik siinse talurahva kasuks rootsi ajal maksuma pandud kaitsemäärused. Talupoeg sattus nüüd täielikult mõisniku meelevalda.

Talupoegade palvekirjad.

Toon näiteks katkendeid oma vanaisa, Harju maakonna Jõelähtme kihelkonna Nehatu valla Käspri koha rentniku Pridik Kääri ja Matsu koha rentniku Johan Blaasmanni kaebekirjast Eestimaa kubernerihärrale:

«Jõelehtme kihelkonna kohus luges mulle Johan Blaasmannile 1. novembril 1882 ette, et Harju maakonna kreisikohus minu kaebuse, kus Tallinna mõisade valitsuselt 80 rbl. 75 kop. majaehituse raha nõudsin, - tühjaks on mõistnud. Nimetatud pae kividest aeda on 323 sülda, mis ma, 25 kop. sülla töö, - Tallinna mõisade valitsuse liikme härra Baggo'ga nõnda kauplesin, mis aga nimetud härra tagasi ütleb, - nagu poleks ma kaubelnudgi...

9. Oktobril 1882 kutsuti mind Juhan Blaasmanni Harju maakonna kreis kohtu, seal luges härra Baggo ise kohtu laua taga minu rendi kontrahti ette... Jõelehtme kihelkonna kohus on minu Johan Blaasmanni koha kontrahti on murdnud, et Jüri päeval 1883 seal välja pean minema...

Kaks korda on Nehatu talitaja Aleksander Allik minu maja loomi ja kraamisid oksjoni viisil müüinud 17. Jaanuaril ja 28. Veebruaril 1883, ilma, et mult küsitud oleks...

Ka ei maksa neimatud talitaja mulle Johan Blaasmannile minu kolme aasta magasi aidamehe palka ära, vaid ähvardab pealegi, et ma kadunud inimene pean olema, miks kohtus käin, ja lubab Jüri päeval 1883 mulle veel kolmast korda oksjoni teha ja minu kraami ja pere majast välja tõsta, ega anna mulle minu nõudmise peale valla passi, kellega ma asja toimetuste pärast väljas käija võin, vaid selle asemel selle pidas 18. Veebruarist kuni 28 Veebruarini 1883 kolm meest ööse ja päeval minu maja ümber vahiks, kui ma Johan Blaasmann kodunt ära vangis olin ja need minu vanaema, naise ja lapsed ära ehmatasid, ja mõni praegu haige on, et magada ei saa, ja 28. Veebruaril 1883 tuli talitaja 15 meest kõitega kaasas mind vist kinni siduma, kui oksjoni vastu oleksin seisnud.

Peale selle kaupleb härra Baggo minu Johan Plaasmanni kohta teistele, ilma et mulle seadust mööda ülesööltnud ja küsinud oleks kas ma ise oma kohta pidada luban või ei...

...Aleksander Allik on mind Johan Blaasmann'i üksi seepärast kaks korda oksjoneerinud ja minu peale vale tunnistusi kohtu ja härra Baggo ees rääkinud,...et mina, Kaarel Tamm'e ja Pridik Käär'iga talitaja seaduse vastased tööd üles kaebasin kuidas valla kassa aru segatud, magasi aru niisamuti ja kõik valla raamatud ja protokollid nii segatus ja sasisid, et õiget aru ega otsa valla varanduse ja kõige seadmiste üle ei saanud, nõnda et Jõelehtme kihelkonna kohus valla kohta majas asja läbi vaatamas käis veel segasema leidis olema, kui meie kaebanud olimegi ja andis talitajale kolm käsku järgemööda valla raamatud läbivaatamiseks meie Johan Blaasmanni, Kaarel Tamm'e ja Pridik Käär'i kätte anda, kus meie ühe kirjutajaga need läbivaadanud, segatud rehnungid ja vigad kihelkonna kohtule ette oleksime kannud. Et talitaja valla raamatud välja ei andnud, siis andis kihelkonna kohus seda asja hakenrihti kohtu hooleks. Hakenrihter andis talitajale ka kolm käsku valla raamatud läbivaatamiseks välja anda, talitaja ei andnud siiski. Siis andis hakenrihter kihelkonna kohtule selle asja uuesti tagasi, ja kihelkonna kohus mõistis meie kaebuse talitaja peale tühjaks ja talitaja kiusava kaebuste pärast mõistis Kaarel Tamm'e magasi kirjutaja ja valla volimehe ametist lahti. Pridik Käär'i jälle niisamasuguse kiusava kaebusega rendi andja härra Baggo vastu ja tüli tõstjaks nimetanud,

*nõnda et härra Baggo Pridik Käär'i tema rendi koha pealt lahti mõistis ja teda kui vana peremeest oma eesõigust pruukida ei lasnud, vaid 4 Veebruaril 1883 talitaja ise juba selle koha omale kaubelnud...*¹

Aleksander Allik kaebas härra Baggole, et Pridik Käär on vallas mässaja, kes aeti oma renditalust välja 4. veebruaril 1883. a., sama aasta 7. märtsil aga müüdi koht juba vallavanemale, s. t. Aleksander Allikule, jättes tähele panemata, et endisel peremehel on koha esmaostuõigus.

"Ida-Harjumaa hakenrihter, kellele mina ja Pridik Käär esitasime kaebuse vallavavanema ebaseadusliku tegevuse kohta, ei võtnud tema tegevuse peatamiseks samuti midagi ette." (Blaasmanni kirjast, sealsamas) Samasuguseid kaebusi on väga palju.

Peeter Peterseni kirjutatud Puiatu taluperemeeste palvekirjas keisrile on kasutatud väljendusi nagu *«püha esivanemate pärandus, mis meil iganes on, see on meie esivanemate poolt pärandiks saadud kasutusõigus»*.²

A. Mikolai ja M. Männiku palvekirjas, mille nad esitasid 180 perekonna nimel 1861. a. algul, kirjutati *«...meie peame suure nutto ja silmaveega omma vannemist pärritud kohhad ja vaevaga ehhitatud ellomajad mahha jätma ja armolise krono käest maad palluma»*.³

Torma valla kuue talust väljaaetava talupoja ja Lagedi talupoegade ühispalvekiri 22. septembrist 1864, mille nende saadikud Peterburis siseministrile üle andsid, algab sõnadega: *«Meie isad ja esiisad on igivanadest aegadest kasutanud ja elanud ilma ülekohtuta meie praegusel kohal...»*⁴

Endine Abja valla Massa talu rentnik J. Oja kirjutas palvekirjas kindralkubernerile 8. septembril 1867: *«Ma ei ole mitte mujalt talusse tulnud, vaid mu vannemate vanemad on sedda tallo piddanud mitmest põlvest saadik, seepärast nõuan minna omma vannemate pärrandust»*.⁵

Esivanemate pärand ja põlvkondi kestnud maa põline kasutamine olid kõige tavalisemad motiivid oma valdusõiguse põhjendamisel, mida talukohast vägivaldselt väljaaetavad rentnikud oma kaebustes ette tõid. Seda põhjendust kasutasid talupojad pidevalt XIX sajandi teise poole jooksul ja see kajastas nende sügavat veendumust oma õiguses talukohale, mida ei suutnud välja tõrjuda ka kodanliku maaeraomanduse põhimõtte järjest tugevnev pealetung.⁶

Eranditult kõigis 1850. aastate lõpust kuni 1880. aastateni esitatud palvekirjades oli kõige tähtsamaks nõudmiseks maa. Kurtmine palga- ja töötingimuste ning maksude üle oli neis teisejärguline, esitatud rohkem selleks, et põhjendada talupoeglikku "oma maa" saamise vajadust. Vabadikud ning isegi sulased ja mõisapõllutöölised ei tundnud end veel mitte niivõrd palgatöölisena, kuivõrd endiselt talurahvana.⁷

*"Kui peremees suudab koha väärtust tõsta, suurendab mõisnik renti nii, et senine rentnik peab talust välja minema. Kui ta aga keeldub lahkumast, viskab haagikohtunik ta välja, vara võetakse ära ning kraam pillutakse laiali, vahel tehakse aga talupoeg koguni vargaks ning lastakse haagikohtuniku juures veriseks peksta".*⁸

Samasuguseid kaebusi on väga palju. Toon mõned näited taiupoegade kaebustest aastatel 1880-1882: Rummu mõisa talupojad kaebasid mõisniku peale, kes karistas talupoegi vitsahoopidega, ... valla talupojad kaebasid vallavalitsuse peale, kes määras neile ebaõiglaselt ihunuhtlust.⁹

Porrito mõisa talupojad kaebasid erakorralise renditasu tõstmise üle, Väike-Maarja, Fendi, Avanuse, Rummu, Koogi, Rika, Anija, Jagovali, Soitnits Neistrofi mõisate talupojad kurtsid renditaludest väljatõstmise üle. Ladena, Habaja, Kihlevere, Neggati, Ojasoo, Harmi ja Laasti mõisa talupojad aeti välja oma isiklikest majadest. Talupojad kaebasid ka muudel põhjustel. Nehatu valla Lillepi mõisa talupoeg Karl Prosalik kirjutas oma kaebuses Eestimaa kubernerile: *"... vastavalt kohustusele maksin määratud ajal renditasu, pidades kinni kõigist tingimustest, siis aga sõitis mulle ootamatult minu ehitatud majja ispravnik koos manukaga, käskis minu aidalukud maha lõhkuda ja kogu vara värava taha tõsta. Sel moel võeti minult ära isiklikud ehitised, maja koos abihoonetega, külvatud vili ja kogu majapidamiskraam, tekitades mulle kahju 3264 rubla väärtuses, mida kinnitab kohtuprotokoll nr. 49 2). Pärast asja pikaajalist arutamist kubeneri kantseleis sai Karl Prosalik vastuse: "... Kubermangu Ülemjuhataja teatab käesolevaga, et tema palve, mille ta esitas Tema Kõrgeaususele, on jäetud rahuldamata..."*¹⁰

Nehatu mõisa renditalupoeg Mihkel Salakas saatis 1871. aastal suurvürst Konstantin Nikolajevitšile järgmise sisuga palvekirja. Mihkel Salakas kulutas elu ja majandushoonete

ehitamiseks ja põllumaa ettevalmistamiseks 800 hõberubla. Ta sõlmis vastavalt 1865. aasta talurahvaseaduse paragrahvile 66 kolmeks aastaks lepingu parun Ungern Sternbergiga, kellele maksis iga aasta 80 rubla renti. Mõisnik tõstis enne määratud tähtaega renditasu, ähvardades vastasel juhul ta rendikohast välja ajada. Mihkel Salakas pöördus kaebusega Tallinna tsiviilkubernerile poole, kes tegi mõisnikule ettepaneku Salakas vanasse kohta jätta. Edasi kirjutas Mihkel Salakas oma palvekirjas nii: "Haagikohtunik Stackelbergi vahendusel käskis raseda naise koos 11-liikmelise perega lageda taeva alla ajada. Palusin haagikohtunikku ta paigale jätta kasvõi minu saabumiseni. Nendele palvetele vastas haagikohtunik ähvardustega, öeldes, et "kui tahan, siis saadan Siberisse". Sõitsin Petreburgi ja esitasin siseministrile Ungern Sternbergi peale kaebuse. Kui jõudsin koju tagasi, sain haagikohtunik Stackelbergilt kutse ilmuda viivitamatult tema juurde mõisa. Ta võttis mind vastu õues, käskis mind viia talli ja karistas mind 60 vitsahoobiga. Haagikohtunik parun Stackelberg käskis mind pärast karistamist hoida tallis niikaua, kuni mu keha kattus täielikult verekoorikutega, lubas alles seejärel mind vabastada ja teatas, et mind karistati kõrgetele ülemustele esitatud palvekirja pärast..."¹¹

Need faktid annavad tunnistust sellest, et paljud mõisnikud ei täitnud vastuvõetud seadusi, mis kaitsesid talupoegade huve. Reeglina ei leidnud talupojad kaitset ka Peterburist. Selle tõenduseks võiks olla Tema Keiserliku Kõrguse kantselei vastus Rakvere maakonna Vaka valla Uniküla mõisa talupoegade palvekirjale, mis oli saadetud Eestimaa kubernerile 9. jaanuaril 1899. a., kus on öeldud: "Tema Keiserliku Kõrguse Kantseleil on Kõrgema Ülemjuhataja käsul au alandlikult paluda Teie Kõrgust teha palujatele teatavaks, et nende nimetatud palve jäi rahuldamata".¹²

Peaaegu kõik nurmekundelased on Eestist väljarändamise põhjusena nimetanud maapuudust. Enne ümberasumist elasid nad Eesti eri piirkondades ja rändasid välja eri aegadel – aastatel 1873-1919. Esimesed Eestist väljarändajad sõitsid Taga-Kaukaasiasse, Krimmi ja Volgamaale ning alles sealt edasi Tveri kubermangu. Minu vanaisal Pridik Kääril oli renditalu Nehatu vallas (praegu Tallinna territoorium), kuid temalt võeti talu ära. Sealsamas Nehatu linnamõisas tühistati nurmekundelaste Voormani ja Prantsu rendilepingud.

Nimekirjas on 113 nurmekundelaste perekonda, kes tahtsid opteeruda Eesti kodakondsust ja sõita kodumaale. Tabel võib näidata enam-vähem täpselt põllumeeste välja rändamise põhjust Eestis Venemaale. 68 nurmekundelast näitasid välja rändamise põhjuseks maapuudus (60,2%). Tabel näitab ka vallad, kust rändasid eesti põllumehed Venemaale. On koostatud Eesti skemaatiline kaart, mis võimaldab näidata need vallad, kust rändasid nurmekundelased Venemaale. Tabelis on näidatud nurmekundelaste perekonna seis ning laste vanus. Neid materjale võib kasutada käsikirja II pealtükis "EESTLASTE ÜMBERASUMISE RASKUSED JA TRAAGIKA". Tabelis on näidatud ka optantide varandus. See näitab, et nurmekundelased kavatsesid ka kodumaal tegeleda põllumajandusega.

Nurmekundelane Karla Elts jutustas oma vanaisa Miku Eltsi saatusest, kes rentis Ravila mõisas Kalameeste talu. See mõis asus umbes 70 kilomeetrit Tallinnast Tartu poole. Mõisnik sõlmis igal aastal rendilepingu, mille alusel Miku Elts pidi palkama kaks sulast, kes käiks iga päev mõisas tööl. Peale selle nägi leping ette raharenti. Miku Elts ise koos perega töötas oma talus. Ta elas oma suure perekonnaga hästi. Mõisnikule tundus, et ta oli rendilepingut sõlmides liiga vähe küsinud ning suurendas renti, sest kogu võim oli ju mõisniku käes. Miku Elts hakkas protesteerima. Kahe nädalaga võeti talt renditalu ära, Miku Elts ise saadeti koos perega välja Tomski kubermangu. Sealt sõitis ta Kuubani oblastisse. Sealsete harjumatult kuumade ilmade tõttu pereliikmed haigestusid nii Miku Elts otsustas elama asuda Tveri kubermangu. Samasugune oli ka teiste nurmekundelaste saatuse, kes asusid ümber peaaegu kogu Eesti territooriumilt.

Need olid põhjused, mis sundisid 18% eesti talupoegadest maha jätma oma kodumaa ja suunduma maa otsinguil rasketele, kohati traagilistele rännakutele mööda Venemaa mõõtmataid avarusi. See oli esimene lehekülj eesti talupoegade-kolonistide ajaloos. Teine lehekülj - see on Venemaa eesti kolooniate ajalugu. Kõige raskemad olid esimesed kümme-viisteist aastat. Ellu jääda ja ümberkaudsete vene külade keskel eesrindlikeks põllumajandus- ja kultuurikeskusteks muutuda aitas põllumajandustootmise ja kultuuri areng XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul. Eesti kolonistid levitasid neid Eesti saavutusi ja kogemusi ka Venemaa avarustes. Selles seisneb

vastuolu eesti külades valitsevate feodalismiigandite vahel, mis ilmnes mõisate maaomanduses (Liivimaal kuulus XX sajandi algul 54,3%, Eestimaal 73,9% maast baltisaksa aadelkonnale, Venemaal kuulus mõisnikele 25,8% maast) ja kõige teravamal maaküsimuses eesti talupojale ühelt poolt ja märksa kiirem kapitalismi areng põllumajanduses Eestis võrreldes Venemaaga teiselt poolt.

Eesti põllupidamise ja seltsielu kogemus oli väljarändaja rikkus

Põllumajanduse ja kultuuri arenemine Eestis.

Pärisorjuse kaotamise järel hakkas põllumajandus kiiremini arenema ja ka Baltimaade mõisnikud ei saanud enam endist viisi majandada. Et võistelda kaubatootmises teiste piirkondadega, pidid siinsedki mõisnikud võtma kasutusele ajakohaseid põlluharimisviise ja moodsaid põllutööriistu. Uhkete mõisate ülalpidamine nõudis järjest rohkem raha. Raha saamiseks asendasid eesrindlikumad mõisnikud teorendi raharendiga ja hakkasid seejärel talusid talupoegadele päriks müüma. Kui talus elanud pere ei suutnud ise piisavalt raha koguda, siis müüdi see talu teisele talupojale.

Ka talupojad pidid nüüd majapidamise ümber korraldama. Kui seni oli toodetud oma tarbeks, siis nüüd tuli hakata tootma müügiks. Soov saada endale lõpuks päris oma maalapp aitas ületada takistusi.

Talupojad loobusid maaharimises tasapisi kolme välja süsteemist ning läksid üle nelja ja viie välja süsteemile, XX sajandi algul aga levis peaaegu kõikjal seitsme välja süsteem. Mitmeväljasüsteem nõudis nii külvipinna ettevalmistamiseks kui maaharimiseks märksa spetsialiseeritumaid ja täiuslikumaid põllutööriistu, nagu puisteadar, kultivaator, täismetalläke, rull jne. Veojõuna hakati kasutama hobust ja see suurendas märgatavalt tööviljakust. Kuni selle ajani kasutati igal pool peale Ida-Eesti künnitöödel ja lähivedudel härgi. XIX sajandi viimasel veerandil tõrjus sadu aastaid Eesti mandrialal kasutusel olnud harkadra välja äke, mis mitte ainult ei kobestanud, vaid keeras mullakihi ringi. Sajandi lõpul hakkas ajakirjanduses propageeritavate kogemuste ja nõuannete toimetel kiiresti levima uut tüüpi äke, mida kasutati külvi ajal - nn. käpp- ehk sõrgjas äke, kus neli- või kolmnurksele raamile kinnitati sõrakujulised raudhambad. XX sajandi algul aga tuli tasapisi kasutusele vedruäke.

Põllumeheoskused, s. t. oskused kasvatada taimi ja loomi nii oma pere tarbeks kui maksude tasumiseks, omandasid eesti talupojad edasiantuna põlvkonnalt põlvkonnale. Päritud traditsioonid püsisid, visalt võeti omaks mõisapõllul või mõisa loomakasvatuses nähtud uuendusi.

Taludesse levis tõuveised mõisatest mitmel teel. Jõukamad talupojad ostsid mõisakarjast endile kasvuvasikaid. Oli levinud ka selline viis, kus mõisnik andis noorveised taludesse üles kasvatada. Üleskasvatamise eest tasus mõisnik muidugi tagasihoidlikult, kuid taludes üleskasvatud mõisa pulle kasutati sageli enne mõisale tagasiandmist oma lehmade paaritamiseks. Nii paranes aegamööda ka talukarjade tõuline väärtus.¹³, lk. 38

Möödunud sajandi lõpul kirjutas J. M. Jaanus "Talupoja tarkuse raamatus" (1896), et hea lüpsilehm peab aastas oma keha raskusest viis korda rohkem piima andma. Tähtsamate tõugude heade lehmade keskmise kaalu ja aastase piimatoodangu kohta toob ta järgmised andmed: hollandi tõugu lehm kaalub 35-40 puuda ja annab 250 pange piima, angli tõul on nende arvud vastavalt 25 ja 180-230 ning holmogori tõul 25-30 ja 200-260.¹³, lk. 39.

Hea sööda puudumise tõttu laiendati ristikheinakasvatust ikka rohkem ja rohkem, nii et see võttis sageli 1/3 põllupinnast oma alla.

Norfolki süsteemi kasutuselevõtmise tulemusena hakati mõisapõldudel teravilja kõrval kasvatama loomasöödaks ristikheina ja kartulit, vähesel määral ka söödajuurvilja. Rakendati viljavahenduse põhimõtet, mindi üle viie-, seitsme- ja rohkeväljalisele süsteemile...¹³ lk 50.

1887. aasta lõpul ("Virulane" nr. 50) kuulutas Järv välja võistluse parimate põllumajanduslike artiklite saamiseks.¹³ lk. 58.

Artiklis "Kuidas saab põllumees häid piimalehmi" on küsitatud piimalehma tunnused ja soovitatud lehma paaritamisel kasutada sama tõugu pulli. Õpetlikus artiklis "Ülearu palju loomi üle talve pidada toob kasu asemele kahju" ...¹³ lk. 59

H. Laasi toimetamisel ja väljaandmisel hakkas Eestis 1895. aastal ilmuma tänapäeva mõistes esimene sisukas põllumajanduslik ajakiri "Põllumees", mille tiitelleht täpsustab, et see on "põllu- ja aiatöö, karjakasvatuse ja piimatalituse, metsamajanduse ja mesilaste pidamise ajakiri". Esimesel aastal ilmus 6 numbrit kokku 194 leheküljel, teisel aastal 12 numbrit 386 leheküljel, hiljem ilmus ajakiri iga nädal... Eesti põllumeeste seltside tegevuse süvenemisega kasvas vajadus praktilise sisuga ajakohase põllumajandusliku ajakirja järele...¹³ lk. 60.

Möödunud sajandil loomakasvatuse kohta ilmunud töödest võib nimetada järgmisi: "Sigade kasvatamine" (J. Liiv, 1879), "Eesti hobune" (C. Blumberg, 1887), "Karja kasvatamine ja piima talitus" (M. Tõnisson, 1894), "Maaveise sooparandus" (M. Kampmann, 1895), "Lühikene õpetus vasikate kasvatamisest" (1896)

Aiandus- ja mesindusraamatutest olid olulisemad "Viljapuu" (1871), "Mesilastest ja nende pidamisest" (1873), "Kodumaa marjad" (J. G. Spuhl-Totalia, 1897).

XIX sajandi lõpul ilmusid eesti keeles kaks märkimisväärset põllumajanduslikku raamatut. G. Markuse "Mõistlik põllumees" (1893) käsitleb taimekasvatuse, maaharimise ja maaparanduse üldisi aluseid, põllutööriistu, väetamist, taimekaitset ning üksikute kultuuride kasvatamist. Raamat vastas täielikult tolle aja käsiraamatu nõuetele. Autor rõhutab raamatus: "Kus põlluharimine õitseb, on rahvas rikas, õitsevad linnad, kauplused, käsitööd, vabrikud ja mitmed muud asutused ning haridus... Haridus on igale inimesele hea, põllutööjuhatajale aga iseäranis kallis"

Sisult on käsiraamatu tasemel ka teos "Põllutöö õpetus", mis ilmus 1899. aastal. Selle raamatu originaali autor oli Norra põllutöökooli juhataja A. Ödergaard ning soome keelest tõlkisid ja kohandasid selle Eesti oludele J. Kipper ja A. Johanson. Raamatus antakse õpetust taimedest ja maast, maaparandusest, põllutööriistadest, maaharimisest, väetamisest ja väetistest ning taimede vaheldusest, eritaimekasvatusest ning tööst ja põllumehest.¹³ lk. 63

Jaan Mäe ütles 1911. aasta "Põllulehes" (nr. 48) avaldatud "Kaheksas käsus karjapidajatele":

1. Ära pea loomi rohkem oma karjas, kui sa korralikult toita jõuad.
2. Ära pea oma karjas ühtegi looma, kes sulle hästi palju kasu ei too.
3. Sa pead loomade paaritamist mõistlikult toimetama (Saagianni poolest kasulikke loomi valima).
4. Sa pead iga looma esivanemate väärtust tundma.
5. Hoolditse oma loomade eest nii hästi, kuidas see veel sul vähegi võimalik on.
6. Kasuvasikate söötmise peale pane iseäralist rõhku, sest mis siin esimesel aastal ära rikutud, seda ei saa pärast enam parandada.
7. Hoia selle eest, et noored loomad mitte liiga vara paaritamist ei alusta (mitte enne 1 1/2 aastat).
8. Pea meeles, et omaniku hool kasuliku karjapidamise kõige kindlam alus on.¹³ lk. 118

Põllutööseltsid Eestis ja nende tegevus.

1. märtsil 1870. aastal kinnitati Tartu Põllumeeste Seltsi põhikiri¹³ lk. 68 Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi asutamise ajal tegutses kogu Vene riigis ainult 38 põllumeeste seltsi, nendest 13 Balti kubermangudes. Samal ajal kujunes see esimeseks talupidajate põllumeeste seltsiks mitte ainult Balti kubermangudes, vaid kindlasti kogu Sise-Venemaa seltside hulgas. Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi põhikiri kinnitati 3. septembril 1870. aastal. 1874. aastal valiti Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi presidendiks C. R. Jakobsoni ja J. Köleri mõttekaaslane Märt Mitt, tänu millele pääses seltsis mõjule demokraatlik suund. Aktiviseerus võitlus balti parunite vastu ja elavnes seltsi tegevus.¹³ lk. 69

Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi asutamine oli seotud C. R. Jakobsoni tegevusega. 1871. aasta jaanipäeva eel asus Jakobson Peterburist Tallinna ning alustas siin tegevust põllumeeste seltsi ellukutsumiseks ka Eestimaa kubermangus nii, nagu need töötasid Tartus ja Pärnus ning oli asutatud Viljandis. 1872. aasta algul esitas C. R. Jakobson kubernerile põllumeeste seltsi põhikirja, millel oli 75 allkirja. Vastust sellele ei saadud. Uuesti võtsid selle mõtte päevakorda ärksamad põllumehed 1879. aastal. Nõuandjaks oli neile C. R. Jakobson. Taas

saadeti põhikiri kinnitamiseks 16. juunil 1884. aastal ning selts nimetati Harju-Lääne Eesti Põllumeeste Seltsiks. Adrakohtunikud nägid seltsi asutamises hädasohtu aadliseisusele, sest talupidajate organiseerimine ja koondamine üle kahe maakonna võis tulevikus kujuneda mõisnikele kardetavaks jõuks.¹³ lk. 70

8. oktoobril teatas rüütelkonna kantselei, et rüütelkond on Harju-Lääne Eesti Põllumeeste Seltsi asutamise suhtes asunud eitavale seisukohale ning 1881. aasta novembris tuli asutajaile Peterburist eitav vastus. Seltsi asutamise palve lükati korduvalt tagasi ning Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi põhikiri kinnitati alles 5. detsembril 1888. aastal. Avamiskoosolek peeti 10. märtsil 1889. aastal. Seltsi esimeheks valiti Jakob Kõrv.

1871. aastal asutati Viljandi Eesti Põllumeeste Selts ja 1881. aastal Põltsamaa Eesti Põllumeeste Selts. Võru Eesti Põllumeeste Selts alustas tegevust 1870. või 1871. aastal, kuid seltsi põhikiri kinnitati mitu aastat hiljem. Sajandivahetusel hakkas valitsusorganite suhtumine kalduma talupidajate seltside kasuks.¹³ (ss, lk. 71)

Eestimaa Põllumeeste Keskse seltsi ja Põhja-Liivimaa Põllumeeste Seltside Kesktoimkonna ühisest väljaandest "Eesti Põllumeeste Seltside Aastaraamat" (1911) selgub, et 1910. aastal oli Eesti põllumeeste seltsi Liivimaal 53 ja Eestimaal 37, liikmete arv oli vastavalt 5180 ja 3742. 1911. aastaks oli asutatud 98 Eesti põllumeeste seltsi. Liivimaa kubermangus olevates seltsides asus Pärnumaal 13, Saaremaal 6, Tartumaal 20, Viljandimaal 9 ja Võrumaal 14. Eestimaa kubermangus olevatest seltsidest asus Harjumaal 10, Järvamaal 6, Läänemaal 10, Virumaal 11. ("Põllutööleht", 1911, nr.52).¹³ lk. 72

Suur tähtsus põllumajanduse arendamisel oli põllumajandusenäitustel (tabel №10) . Põllumajandusnäitused olid Rakvere lossi mõisas 1870. a., Tartus 1875., 1878. ja 1880. a., Põltsamaal 1878. a., Mustvees 1880. ja 1882. a., Pärnus 1877. a., esimene Eesti põllumeeste näitus toimus Tartus 1887. a., 1899. a., 1900. a., 1908. a., Valgas 1896. a., Põltsamaal 1898. a., Viljandis 1899. a., Võrus, Väike-Maarjas, Viru-Jaagupis, Vändras Hallistes, Viru-Nigulas, Amblas, Võnnus (1899. ja 1900. a.).

Näituste jaoskonnad: I. Koduloomade ja lindude kasvatus. II. Karjakasvatuse saadused. III. Põllutöösaadused. IV. Aiapidamine ja metsakasvatus. V. Mesilaste pidamine, VI. Kalakasvatus ja kalapüük. VII. Põllutööriistad. VIII. Käsitöö. IX. Näputööd. X. Karjapidamine. XI. Hobuse kasvatus XII. Väikeloomapidamine. XIII. Piimatalitus. XIV. Põlluharimine ja maaparandus. XV. Rahvaharidus ja tervishoid. XVI. Võidukünd.¹³ lk. 93-101

Muusikaseltside asutamisest Eestis XIX sajandi teisel poolel.

XIX sajandi lõpul ehitasid uute talude peremehed eeskätt Lõuna-Eestis elumaju, mis olid rehetoast täiesti eraldi. Niisugustes taludes säilitati vanu elamiseks kõlbmatuid hooneid selleks, et rehe all vilja kuivatada ja peksta ning kambrites kõiksugu majapidamiskraami hoida, või siis anti need popsidele eluruumideks. Uutel elumajadel oli korsten, seal oli alati avar kamber, kus elasid vanurid, peremehe vennad-õed ja teised alalised elanikud. Peremehe oma pere elas kahes-kolmes tagakambris. Majas olid tavaliselt välja eraldatud köök ja eeskoda. Köögis oli pliit koos soemüüriaga, mis andis tubadesse sooja, seal oli ka suur leivaahi, mille suu avanes kas elutuppa või kööki. Vaesem talupoeg ehitas maja, kus oli vähem ruume, kuid maja planeering oli põhimõtteliselt samasugune. Venemaa Tveri oblastis asuvas eesti asulas Nurmekunde olid sama tüüpi ehitised.

XIX sajandi kuuekümnendatest aastatest peale hakkasid Eestis tekkima kohalikud seltsid. Seejuures ei saa eitada ka sakslaste "seltside maania" mõju, mis linna kaudu maale küündis. Juba XIX sajandi esimesel poolel tekkisid mõned laulukoorid ja mänguseltsid. Sajandi keskpaiku, eriti aga kuuekümnendatest aastatest peale hakkas kihelkonnakoolide ja asutatavate vallakoolide juurde järjest enam tekkima laulukoore. Koolide juures asuvas koorides laulsid koolilapsed, kuid ka täiskasvanud. 1860. aastail rajati ka esimesed ametlikult kinnitatud põhikirjaga muusikaseltsid. Algul asutati neid linnades, kuid ka seal ei jätnud nad mõjutamata talupoegi. Mõelgem vaid "Vanemuisele", samuti haarasid talurahvast Pärnus, Viljandis, Rakveres ja Võrus tekkinud seltsid. 1870. aastate algusesse kuulub ka põllumeeste seltside teke. Tartu, Viljandi ja Pärnu põllumeeste seltsid koondasid hulgaliselt taluperemehi lähedal asuvaist

kihelkondadest. (E. Karu. Muusikaseltside asutamisest Eestis 19. sajandi teises poolel, ¹⁴ lk. 85 - 87)

1870. aastate algust tähistas kahe uue, talurahva elus küllalt olulist osa etendanud organisatsioonivormi sünd. Esiteks loodi Aleksandrikooli organisatsioon oma abikomiteede võrguga. H. Kruusi monograafia Aleksandrikoolist näitab eredalt talurahva kandvat osa ürituse jooksul. Parema emakeelse kooli idee sündiski talurahva keskel. Eriti selget keelt selle ürituse talurahvalikust päritolust kõneleb esimeste kooli heaks annetanute kutseline jagunemine: nende seas on absoluutses ülekaalus taluperemehed, talu- ja mõisateenijad ning perepojad...

Huvitav on jälgida talurahva osa sellises 1870. aastate algul tekkinud ja rahvusliku kultuuri arenemises mitmeti tähelepandavat osa etendanud organisatsioonis nagu Eesti Kirjameeste Selts...

Mitte üksnes põhiliselt "agraarse" "Sakala" kaastööliskonnas, vaid ka "intelligentlikus" Kirjameeste Seltsis olid ülekaalus ikkagi maainimesed; näiteks aastail 1878 - 1880 moodustasid nad 65% liikmete üldarvust.

Analüüsides "Sakala" kaastööliste paiknemist maal, selgusid aktiivsed tsoonid: eriti aktiivsed kihelkonnad (Paistu, Tarvastu ja Kolga-Jaani), kogu Viljandimaa ja Pärnumaa. Põhja-Eestis omapärane aktiivne riba oli Väike-Maarja, Ambla, Kuusalu ja Jõelähtme. ¹⁴ lk. 87 – 88

Kuigi XIX sajandi esimesel poolel jäi kiriku nõuete ja kooliseaduste kohaselt eesti koolis valitsevaks lauluks kirikulaul, tegeldi selle kõrval juba ka noodi- ja muusikariistade õpetusega, ilmaliku laulu, koorilaulu ja orkestritööga. Seetõttu tekkisid esimesed laulu- ja muusikakoorid algul peamiselt koolide, eeskätt kihelkonnakoolide juures ning koosnesid enamasti õpetajatest ja vanematest kooliõpilastest. Selliste kooride tööst võtsid tavaliselt mõningal määral osa ka ümbruskonna lauluhuvilised talurahva kõigist kihtidest. Kooride rajajateks olid enamasti muusikalist haridust saanud kösterkoolmeistrid. Vanimaks kooriks peetakse meil 1820. aasta paiku tegutsenud Kanepi laulukoori. Juba 1830.- 1840. aastail olid laulukoorid Laiusel, Simunas, Põltsamaal, Tormas, Vääteres ja Ansekülas. Peagi lisandusid Ambla, Paistu, Põlva jpt. koorid. ¹⁴ lk. 85 - 87

Talurahva kirjaoskus Eestis oli palju kõrgem võrreldes Venemaa talurahva kirjaoskusega.

Sotsiaal-majanduslik olukord Liivi- ja Eestimaal tegi 19. sajandi teisel poolel läbi suure muutuse. Talurahvaseaduste väljaandmine (1849. ja 1856. a.) viis talupojad uude vahekorda mõisnikega ja kiirendas kapitalistliku tootmise sissetungi talumajandusse. Kaubalis-rahaliste suhete tekkimine nõudis kirjaoskajate maameest nii talus kui mõisas. 19. sajandi keskpaigast peale algas eesti haritlaskonna kujunemine. Noore maaintelligentsi moodustasid rahvakooliõpetajad. Nendest said rahvasliku liikumise juhid, seltsielu organiseerijad, eesti, eesti kirjanduse ja ajakirjanduse võidukäik... Kultuuritaseme tõus kiirendas üleminekut üldisele koolikohustusele (sunduskoolile). Eesti rahvakool astus uude arenemisjärku, kujunes välja kaheastmeline talurahvakool, laienesid õppeprogrammid, pikenes õppimiseaeg. Põhja-Eesti koolivõrk kujunes välja 1860. aastatel. Kui 1860. a. tegutses 230, siis 1870. a. oli juba 445 külakooli. Järgmise 15aasta jooksul tõusis see veel ainult 92 võrra... Lõuna-Eestis arenes koolivõrk arenes koolivõrk juba sajandi esimese poole lõpuks: 1850. a. 464, 1860. a. 496 ja 1870. a. 515 külakooli, 1885. a. 566. Eesti koolivõrgu stabiliseerimisega ühtlustusid ka Põhja- ja Lõuna-Eesti koolikäimise võimalused...

Kõik õppimisealised lapsed (7 – 16. a.) jaotati kolme vanuserühma. Esimesse kuulusid need, kes alustasid lugemise ja katekismuse õppimist kodus. Neid kontrollis kohalik koolmeister ja avaliselt nimetati neid kodukooli ehk näitajateks lasteks. Päris kooliskäimine algas kümneaastaselt ja kestis 1 2 (hiljem kolm) talve. See aste moodustas põhikooli (nimetati ka päriskooliks). Kolmandasse vanuserühma kuulusid kordajad lapsed, kes olid põhikoolist läbi saanud ja käisid leeriminekuuni (teatud päevadel) "õpetust meelde tuletamas"...

Õppetöö organiseerimisega seotud küsimusi lahendas iga koolmeister erinevalt. Lapsi jaotati esialgu edasijõudmise järgi lugemiskooli ja kirjutuskooli õpilaseks. Kirjutamist õpiti pärast lugemisõppimise omandamist. Raskustele vadamata levisid uued õppeained kiiresti. Koolidesse jõudis mitmehäälneline ilmalik laul... Kahe-, kolme- ja neljahäälneline koorilaul oli kavas kõikidel 1866. aastal toimunud Türi ja Simuna kihelkondlikel laste laulupäevadel, samuti aasta

hiljem korraldatud Viru-Nigula, Vändra, Viljandi koolilaste laulupäevadel. Tänu koolis rajatud lauluoskusele ja nooditundmisele sai võimalikuks üldlaulupeo korraldamine 1869. aastal...

1870. aastate teisel poolel kehtestati kogu Eesti alal rahvakoolide ühtne õppeplaan ja programm. Usuõpetuse, lugemise, kirjutamise, rehkendamise ja laulmise kõrval muutus kohustuslikuks õppeaineks geograafia, soovitavaks ajalugu ning vene keel, võimlemine poistele ja käsitöö tütarlastele. (Lembit Andresen Eesti rahvakooli vanem ajalugu, lk. 71-75).

25. aprillil 1875. aastal vastuvõetud Seaduses olid järgmised nõudmised: punkt 5." Iga kogukonnal, kus 300 - 1000 ewang.-lutt. usu liikmeid, meeste ja naisterahvast ühtekokku, on, kõige vähemasti üks kool olema". ja punkt 6 "Kõik ewang.-lutt. usu kogukonna liikmete lapsed, kes 10 - 13 aastased on, peavad koolis käima. Kui jäävad koolis käimata, ilma et neil seadusliku vabaandamis oleks, siis nende vanemate ehk ülespidajate käest aetakse trahviraha." (Vaata Seadus Eestimaa kubermangu ewangeli-lutteruse usu maakoolide ja koolimeistrite seminaride pärast. Lembit Andreesen Eesti rahvakoolide seadused 18. ja 19. sajandi, lk 104-105). Tänu koolimeistrite visale tööle jõudis meie rahvas silmapaistva kirjaoskuseni. Eestis oskas 1897. a. rahvaloenduse andmeil lugeda 91,2% ja kirjutada 77,7% rahvasikust (ENE, 4. köide, lk. 549). Venemaal oli keskmine kirjaoskajate protsent maakohtadel eluaastatel 9 - 49 1887. aasta rahvaloenduse andmete järgi moodustas 23,8, Siberis 16%, Kesk-aasias - 6% (Bolšaja Sovjetskaja Etsüklopeedija 4. köide, lk. 245)

Kokkuvõte. Maapuudus ja talupoegade raske olukord Eestis möödunud sajandil oli peamine põhjus, miks eesti põllumees pidi ümber asuma Venemaale. Põllumajanduse ja kultuuri arenemine XIX sajandi teisel poolel ja eesti põllumehe töökus oli see eeldus, mis tagas Venemaal asuvate eesti asunduste edu majanduses ja kultuuris. Nurmekundelaste esivanemad, sõites oma perekondadega Tveri kubermangu ääremaale, tõid Eestimaalt kaasa kirjandust, mõned tulid ka oma hobuste, lüpsilehmade ja ka põllutööriistadega, nad olid paremini haritud ja andsid edasi Eestist toodud kogemused ka järgmisele põlvkonnale. Esimesed Nurmekunde kiriku- ja kooliõpetajad said haridust Eestimaal ja olid Nurmekundes kultuuri maasoolaks.

Kirjandus ja allikad

¹ EAA, fond 29, nim. 2, sü. 1439, l. 3 – 4p

² EAA, f. 2054, nim. 1, s. 24, l. 7

³ EAA, f. 30, nim 36, s. 26, l. 12p

⁴ EAA, f. 2054, nim. 1, s. 2470, l. 5

⁵ EAA, f. 2054, nim. 1, s. 2858, l. 1p.

⁶ E. Jansen. J. Kahk. Eesti talurahva sotsiaalsed vaated XIX saj. Tallinn, 1977, lk. 133

⁷ E. Jansen. J. Kahk. Eesti talurahva rahvusliku teadvuse kujunemisest XIX sajandil. Tallinn, 1977, lk. 171

⁸ E. Jansen. J. Kahk. Eesti talurahva sotsiaalsed vaated XIX saj. Tallinn, 1977, lk. 152

⁹ EAA, f. 29, nim. 2, s. 1439, l. 4

¹⁰ EAA, f. 29, nim. 2, s. 1582, l.1p.

¹¹ EAA, f. 29, nim. 2, s. 1582, l. 3p. ja sü 424, lk. 28-26

¹² EAA, f. 30, nim. 4, s. 5093, l. 301

¹³ Meinhard Karelson. Lehekülgi Eesti põllumajanduse ja talurahva minevikust. Tallinn, 1981, lk. 38, 39, 50, 58, 59, 60, 63, 68, 69, 70, 71, 72, 93-101, 118

¹⁴ E. Karu. Muusikaseltside asutamisest Eestis 19. sajandi teisel poolel, lk. 85 - 87, 87 – 88

II. Talupoegade ümberasumisõigustest ja traagikast

Ümberasumisliikumine toimus Eestis lainetena. Esimene väljarändamislaine algas XIX sajandi 40-ndatel aastatel. Niisugune asjade käik hirmutas mõisnikke. Nad hakkasid kindralkubernerilt nõudma viivitamatult karmide karistuste rakendamist. Uus väljarändamiste laine haaras Eestit 1860. aastatel. Juba 1861. aasta suvel tekitas ümberasumisliikumise järsk tõus Eestimaal valitsusringkondades ärevust.

Uus passi väljaandmise kord, mille tsaar kinnitas 9. juulil 1863. aastal, tühistas piirangud, mis seni olid kehtinud eesti talupoegadele linnadesse või teistesse kubermangudesse ümberasumisel, ning kärpis mõisnike õigusi talupoegade liikumisvabaduse piiramisel. 1868. aasta 28. oktoobri määrusega võeti mõisnikelt õigus nõuda välja rännata soovivatelt talupoegadelt, et nad kindlustaksid aineliselt oma maha jäävad sugulased. Seda õigust kasutasid mõisnikud talupoegade kinnipidamiseks sageli. Ent talupoegade ümberasumisõigust piiras endiselt kohustus maksta ära kõik riigimaksud ja esitada uuest elukohast elamisluba.

Ümberasumisliikumine muutus eriti massiliseks XIX sajandi 70.-80. aastatel. Selles osalesid aktiivselt kõik külaelanike kihid - rentnikud, mõisatöölised, sulased ja popsid. Peremehed, kes olid juba endale maad otnud, lahkusid oma elupaigast harva. Rentnikke oli aga väljarändajate seas üsna palju. Fr. R. Kreutzwald kirjutas 1870. aastal: "Juba nädalaid lähevad siit peaaegu iga päev läbi suured ja väikesed killavoorid, vaeseid on nende seas vähe, enamikul neist on eeskujulikud hobuseriistad ja rõivad." Väljarändamine jätkus ka XX sajandi algul.

Väljarändamine nendesse kubermangudesse haaras Eestimaa kubermangu Harju, Viru ja Lääne maakonda ning Liivimaa kubermangu Pärnu maakonda. Väljarändajad olid peamiselt rentnikud ja palgatöölised. Talupojad pidid maa eest maksma raharenti või tegema mõisnikule teopäevi. Märksa raskemas olukorras olid palgatöölised.

Talupoeg, kes oli täitnud kõik elukohajärgsed kohustused ja maksnud ära kõik temal lasuvad koormised ja maksuvõlad, sai õiguse nõuda vallavalitsusest passi elukohast lahkumiseks tähtajaga kolmest kuust kuni kolme aastani Balti kubermangude linnadesse ja asundustesse. Passi pidi kinnitama kihelkonnakohus. Balti kubermangudest väljarändamiseks (v. a. kuni 30 versta laiune tsoon Balti kubermangude piiril) pidid talupojad oma vallapassid maakonna renteis vahetama plakatpasside vastu. Pärast uude kohta elama asumist pidi ümberasuja kolme aasta möödudes oma endisesse valda uude kogukonda vastuvõtmise otsuse, samuti vastavasisulisel palve Kroonupalatisse.¹

Akadeemik Viktor Maamägi kirjeldab oma raamatus "Uut elu ehitamas" väljarändamist Krimmi nii: "Eriti raskete katsumuste osaliseks said esimesed ümberasujad. Osa tulevase koloniste alustas Krimmi-teekonda vankritega, kuhu olid paigutatud vara ja lapsed. Mehed käisid jalgsi maha ligi kolm tuhat versta. Nad liikusid lõõmava päikese all, kannatades väsimust, mõnikord ka janu ja nälga. Teine osa sõitis Tverist Tsaritsõnise mööda Volgat, sealt mindi jalgsi Rostovini, edasi veetee kaudu Kertšini ja siis jälle jalgsi. Haigused, eriti kõhuhaigused, kurnasid niigi jõuetuks jäänud inimesi. Teel tuli mõnigi kord matta omakseid, kõige sagedamini lapsi".²

Kergem polnud ka teekond Stavropoli kubermangu.

Tartus Eesti Ajalooarhiivis on säilinud kuberner Zassermanni telegrammid, mis ta saatis Stavropolist Tallinna: "*Vabu maid pole, ümberasujatele ära öelda.*" Sellegipoolest liikusid väljarändajaid massidena Stavropoli, lootuses maad saada. Tallinnast Stavropoli saadetud telegrammis teatati: "*Ümberasujatele on teatavaks tehtud, et Stavropoli ei tohi minna, et ümberasumine on hukutav, kuid nad lahkusid väikeste rühmadena omal riisikol. Palun ministril ümberasujad teistele õpetuseks tagasi saata.*"³

Voronežist telegraferiti 1885. aasta 3. mail: "... raudteejaamas on rongist maha jäetud 630 ümberasujat, kes suundusid Stavropoli ja kellel polnud maksta 1477 rubla... Hädavajalik on rakendada tõhusaid meetmeid nende kodumaale naasmiseks ja ära hoida nende mõttetut ja hukutavat rändamist siia".⁴

Novgorodist saadetud kirjust loeme: "1868. aasta sügisel Eestimaa kubermangust Sankt Peterburi saabunud talupoegadest saadeti 333 mõlemast soost inimest (kaasa arvatud alaealised lapsed) ümberasumise eesmärgil koos teistega Novgorodi kubermangu, et ajada nad

Riigivarade ministeeriumi poolt nimetatud vabadele riigimaadele. Sellest arvust 108 hinge suri väljarändajate seas levivasse epideemiasse, 83 keeldusid hingemaast, nõudes ümber asustamist Kaukaasiasse või Astrahani kubermangu... Valitsuse korraldusega saadeti talupojad osutatud vastuhaku eest eri aegadel administratiivkorras elama eri kubermangudesse (Vologda, Permi, Vjatka) politsei järelevalve alla. 142 mõlemast soost isikut, seal hulgas ka vastsündinud, aeti Novgorodi maakonnas selleks ettenähtud kroonumaadele.”⁵

Tallinna Toompea vangla järelvaataja kohusetäitja A. Lilenthal esitab arvukalt kirjeldusi selle kohta, kuidas eesti ümberasujad koos peredega maad otsides Kaukaasias, Stavropoli ja Novgorodi kubermangus ringi rändasid. Paljudele neist lõppesid need rännakud sellega, et nad sattusid ilma elatusvahenditeta Moskva või Tveri politseivalitsusse ning saadeti tapiga Tallinna Toompea vanglasse.

1884.-1885. aastal levisid Eestis kuuldused Venemaal valitsevatest ümberasujatele erakordselt soodsatest tingimustest: *“Iga Kaukaasiasse ümberasuja saab kümme tessatini kroonumaad, mille eest esimesed kümme aastat ei tule mingit renti maksta, peale selle antakse talle tasuta hobune, lehm ja kõik põlluharimiseks vajalikud tööriistad, ja kui satud Suhhumi, siis noormehed vabastatakse sõjaväekohustusest”*. Mõnele ümberasujatele pakutavat lisasoodustusi: *“... kümme rubla raha ja esialgu puud jahu kuus.”* Juhan Bauman ja Juhan Trillo lasid lahti jutu, et *“Kaukaasiasse ümberasujad saavad suuri soodustusi ja täpselt nii palju maad, kui tahavad, maksmata esimesed kümme aastat mingit renti”*. Peamine kuulujuttude levitaja ja Stavropoli kubermangu ümberasumise organiseerija oli keegi Mihler, kes ise elas Tallinnas. Teene eest võttis ta igalt täiskasvanud mehelt kuni 10 rubla ilma mingi allkirjata. Mihler lubas hoolitseda selle eest, et ümberasujad võiksid sõita Valdikavkazi kõige odavama hinnaga ning saada maad ilma mingi renditasuta. Mihleri nimel tegutsesid eri maakondades Jaan Lintrop, Juhan Bauman, Andres Rosenberg jt.

1884. aastal teatas keegi Sankt Peterburi kaupmees Nikolajev kirjas Mihkel Reichardtile, et tal on palju maad, mille ta annab hea meelega rendile Nižegorodski kubermangu ümber asuda soovivatele talupoegadele.

Selleks, et ümber asuda Stavropoli või Nižegorodski kubermangu, oli tarvis passi ja raha. Passe anti välja Tallinna kubermangu riigikassas või kohtadel maakonna riigikassades kolmeks kuuks kuni aastaks. Et raha saada, müüsid väljarändajad maha oma vara ja loomad. Nii sai Gana Klio maja eest 75 rubla, hobuse, kahe lehma, sea, viie lamba ja koduse vara eest kokku 300 rubla. Paljud talupojad said oma müüdud vara ees vähem raha.

Väljarändajate asupaigaks Stavropoli kubermangus oli Podgornoje küla Aleksandrovski maakonnas. Enamik väljarändajaid soovis ümber asuda Suhhumi-Kalesse. Paljud pered olid välja rännanud koos alaealiste lastega. Rongipilet ühele inimesele kuni Stavropolini maksis 35 rubla. Paraku selgus, et vaba maad seal polnud. Osa väljarändajaid, kes ei suutnud mõne nädala jooksul tööd leida, läks jalgsi Podgornojest Slavjanski linna ja sealt rongiga Moskvasse. Teised teenisid elatist juhutöödega, päevilised said 20 kopikat päevas. Mõned läksid kojusõiduraha teenima Krimmi.

Kergem saatus polnud ka neil, kes sõitsid Nižegorodski kubermangu. Sinna saadeti kaks usaldusmeest, kellele 12 perekonda andsid sõidurahaks 120 rubla. 1884. aasta oktoobri lõpul jõudsid nad tagasi ja teatasid, et maad on seal küllalt head ning tuleb viivitamatult teele asuda. Oma vara maha müünud, saabus 16 perekonda 1885. aasta 10. veebruaril Novgorodi kubermangu Adaševi maakonda. Paraku polnud seal asustamiseks sobivat maad. Viibinud mõned kuud Volgamaal, olid nad sunnitud sõitma Muromi kaudu Moskvasse.

Väljarändamiskampaania kujunes tragöödiaks nii väljarändajatele kui nende peredele. Ümberasuja Jüri Laskol suri Podgornoje külas poolteiseaastane poeg Karl. Rostovis surid 12-aastane Juri ja 7-aastane Leena. Mart Paalil suri Podgornojes poolteiseaastane poeg Hans. Anna Siimul suri Moskvas pärast kahenädalast haigust nelja ja poole aastane tütar Liina, Sankt Peterburis surid mees ning 12 ja poole aastane poeg.

Väljarändajad suutsid Moskvasse jõuda. Kodumaale naasmiseks neil raha polnud ning nad olid sunnitud pöörduma politseisse. Politseiülema käsul saadeti väljarändajad tapiga Tallinna. Enamik väljarändajad pidid naasma kodumaale ilma kopika rahata ja varata, pannes kogu lootuse sugulastele ja võimalusele leida mingisugust tööd.⁶

Eestlaste kodumaale naasmise põhjuste kohta on tehtud spetsiaalne uurimus, seal hulgas uuriti Kaukaasiast kodumaale naasnud Rakvere maakonna talupoegade varanduslikku seisu.⁷

Mulle on küsitluslehtede põhjal teada 34 Stavropoli ja Nižegorodski kubermangu ümberasuja saatus. Teiste nendesse kubermangudesse väljarännanute saatus on mulle teadmata, kuid tean, et paljud eestlased olid enne Tveri kubermangu, s. h. ka Nurmekundesse elama asumist Suhhumi-Kales, Krimmis ja Volgamaal ning paljudes teistes Venemaa kubermangudes. Järelikult elasid ka nurmekundelased üle kõik ümberasumise raskused ja tragöödiad. See tragöödia raskendas ka see asjaolu, et välja rändajate hulgas olid ka väikesed lapsed.

Ida-Virumaal haaras ümberasumine algul Jõhvi, seejärel ka Vaivara ja Lüganuse kihelkonna. Esimene kolle tekkis Pühajõe suudme ümbruses, Toilas ja Vokas.⁸

Kirjandus ja allikad

¹ V. Maamägi. Uut elu ehitamas. Tallinn, 1980, lk. 7

² V. Maamägi. Uut elu ehitamas. Tallinn, 1980, lk. 15 - 16

³ EAA, f. 29, nim. 2, s. 1980, l. 3

⁴ EAA, f. 29, nim. 2, s. 1980, l. 3,7

⁵ EAA, f. 29, nim. 2, s. 171, l. 206-207, 228

⁶ EAA, f. 29, nim. 2, s. 2071, 1-23

⁷ EAA, f. 29, nim. 2, s. 2423

⁸ Artur Vassar. Uut maad otsimas, lk. 11, 98-101

III. Eesti asunike probleemid ja saavutused Venemaal.

Eesti rahvas on rõhuvas enamuses põlluharija rahvas ja maalapike - päriskoht - on ta ideaal. Seda ideaali otsivad ka väljarändajad ja leiavad asundustes kergemini kui kodumaal. Väljarändaja on valmis asumuse ajal kõige suuremaid puudusi ja viletsusi kannatama isegi nädalaid ja kuusid lahtise taeva all sadude ja tormide käes mööda saatma, kui see aga maalapikese peal sünnib ja seda ohvrit tarvis on päriskoha omandamiseks tuua.

Samuel Sommer

Millises olukorras oli Venemaa, kuhu rändas peaaegu 200 000 eestlast. Sellest saame teada N. A. Rubakini raamatust “Venemaa arvudes. Riik. Rahvas. Seisused. Klassid”. Tekst on järgmine:

Rahvatulu arvutamine. Kas Venemaa on rikas või vaene riik? Kes seal on rikkam, kes vaesem? Niisiis, S. Prokopovitši järgi moodustus rahvatulu Venemaa Euroopa osa 50 kubermangus 1900. aastal järgnevalt:

Põllumajandus	2.738.30.000 rubla
Metsandus ja kalandus	325.800.000 "
Tootev ja töötlev tööstus	1.494.800.000 "
Transport	531.200.000 "
Ehitus	473.100.000 "
Kaubandus	561.900.000 "
Kokku	6.125.000.000 rubla

Kuus ja veerand miljardit rubla! Ent kui suur oli tulu ühe inimese kohta? 1900. aastal elas Venemaa Euroopa osas 97 134 792 inimest. Kui jagame kogutulu elanike arvuga, siis näeme, et aastatulu ühe inimese kohta oli vaid 63 rubla, mis teeb 15-18 kopikat päevas. “Et anda hinnang selle tühise summa rahvamajanduslikule tähtsusele, võrdleme Venemaa elanike tulu teiste riikide kodanike tuluga,” räägib S. Prokopovitš oma huvitava arvutuse kokkuvõttes.

Malgalli järgi oli aastatulu järgmine:

Austraalias	374 rubla
Ameerika Ühendriikides	346 "
Inglismaal	273 "
Prantsusmaal	233 "
Saksamaal	184 "
Austrias	127 "
Itaalias	104 "
Balkanimaades	101 "
Venemaal	63 "

“Me oleme kultuurriikide seas kõige vaesemad. Bulgaarlasel ja serblasel on tulu poolteist, sakslasel peaaegu kolm, inglasel neli ja pool ning austraallasel kuus korda suurem kui venelasel...”

“Sellega on sisuliselt kõik öeldud. Venemaa Euroopa osa oli teiste riikidega võrreldes väga vaene. Kui keskmine aastatulu ühe elaniku kohta oli vaid 63 rubla, siis tähendab see, et miljonite vene inimeste jaoks ei tulnud aastas sedagi summat. Kui meenutame, kui suur osa rahvatulust läks igal aastal riigikassasse, kui palju neelasid alla vaimulikud ja muud

materiaalseid väärtusi mittetootvad ühiskondlikud grupid, siis saame järeldada vaid seda, et rahvatulu peamistele tootjatele jäi sellest veelgi väiksem osa”.¹

Sellest või teha järgmised järeldused. Esiteks, Venemaa on üks vaesemadest riikidest. Teiseks, suur osa rahvatulust Venemaal moodustavad põllumajandus, metsandus ja kalandus. Kokku 50%. Ainult põllumajandus moodustab 44,7% rahva tulust. Kuna eesti põllumeestel on suured kogemused põllumajanduse arendamises Venemaa võimuorganid, mõisnikud ning teised ärimehed olid huvitatud müüma maad soodsa hinnaga eesti põllumeestele.

Harilikult saabus ümberasunu asustamata paika, kus ta esialgu sai peavarju kuuse all või muldonnis, vahel kiiruga ülesloodud saunas. Mõnel juhul oli esimeseks püstitatavaks hooneks rehi, kus asunik hoidis loomi, peksis vilja ning leidis ka ise koos perega peavarju. Harva esines juhtumeid, et oleks asunud elama kohalike talupoegade juurde. Laialdaselt, eriti esimestel aastatel, oli levinud talgukomme. “Asunik raius metsa, et harida põllu- ja heinamaad, või puhastas raiesmikku, võitles sooga, mille kuivendamise ja kultuurmaaks muutmise kogemused oli ta saanud juba kodumaal... Asunikul jätkus otsusekindlust ja energiat maha jätta oma isaisade maa ning suunduda kaugele ja võõrale maale, kus tema jõud pidi kahekordistuma. Psühholoogiliselt oli asunik häälestatud väsimatuks tööks, enne kui ta kodukohast lahkus”.²

Esimesed asunikud rändasid Suhhumi 1882. ja 1883. aastal. Hiljuti lõppenud Türgi sõda hoidis meeli ärevil rohkem kui muidu. 1884. aastal rändas Taga-Kaukaasiasse Linda külasse 104 eesti perekonda, nende hulgas olid nurmekundelased ja ka minu vanaisa Pridik Käär oma perekonnaga. Eestlaste esimeste Kaukaasias veedetud aastate katsumusi kirjeldab 1914. aasta 14. mail ajalehes “Postimees” ilmunud artikkel “Mälestused Suhhumist”: “Maa kodumaal oli mõisniku käes, oma kodu asutada ei olnud siin võimalik, sellepärast haarati õhinaga valitsuse üleskutset Kaukaasiasse asuda kinni. Mustamere kaldal asuvad Kaukaasia pärisrahvad heideti alles viimase Türgi sõja ajal, kus nad türklastega ühel meelel vene vägede vastu võitlesid, lõplikult vene valitsuse alla. Kes neist sõja lõpu järel omas kodus ei olnud, saadeti armutult maalt välja. Maa jäi tühjaks, õitsevad viljapuuaiad metsikuks. Veel praegu leidub põlistes metsades kultuuri märkisid. Teiselt poolt kardeti maa päriselanikkude poolt vastuhakkamisi, mida Venemaalt sisserändajate venelaste, sakslaste ja eestlaste abil halvata taheti. Kaukaasiasse rändamist suurendas veel see asjaolu, et uued asunikud teatava aja jooksul kroonu teenistusest priid olid.

Suhhumi soe kliima meelitas omalt poolt maakuulajaid, kes varemalt jalgagi kodukülalt välja pole saanud, kõnelesid imeasju Kaukaasiast, mida tahes ehk tahtmata suurendati. Kuuldus nagu imelugu kui seletati, et viinamarjad ja viljapuud metsas kasvavad, talve ülepea ei olegi ja vili (mais) puudast külvist 300 puuda annab, et viljakõrrega mehe maha võib lüüa jne.

Siis algas Suhhumi rändamise palavik. Kõik püüdsid sinna uuele töötatud maale. Kõik mis rahaks teha võidi, tehti rahaks: kellel kohad olid, andsid need käest ära ja rännati Suhhumi-Kale poole, ehk nagu selleaegsed ajalehed hoiatades kirjutasid - “Suhhumi-Kollese”.

Kellel nii palju raha ei olnud, et raudteel Odessa sõita, võtsid teekonna hobusega ehk jala ette. Ilma vene keeleta, ainult sõnadega Vopsku (Pihkva), Krimm, Suhhum, hleba asuti teele. Tee peal tuli tihti kerjamisega ülespidamist teenida. Kui nüüd mõni jala ehk hobusega teekonna ümber ilma ette võtab, siis on see ilmakuulus tegu. Sel ajal rännati aga Eestimaalt Suhhumi Rostovi, Vladikavkasi, Tiflisi, Kutaisi kaudu ilma võõrast keelt mõistmata, ilma reisirahata. Kuidagi moodi pidi töötatud maale pääsema.

Oldi aga kord seal, siis ei olnud Suhhum sugugi paradiis. Maa oli hiljuti peetud sõja järel tühi ja rüüstatud. Terves Suhhumi linnas oli esimeste eestlaste sisserändamise ajal üks maja terve, kõik teised olid sõja ajal maatasa tehtud. Linnas pakuti ilma hinnata maad. Ilma rahata polnud aga seal midagi peale hakata. Rännati asumiseks määratud kohtadele. Igal pool põline mets, kus tihti 1,5 sülla jämedused tammed ja bukkpuud kasvasid. Kus lagedam plats oli, seal kasvas kuni paari sülla pikkune sõnajalg. Mets oli igasugu okasväärtkasvudega läbi kasvanud. Edasi liikuda võib ainult etteaetud radasi mööda. Põllumaad ees ei olnud. Tuli põlisesse metsa asuda.

Hea pealehakkamisega asusid asunikud tööle. Kõigepealt tehti sõnajalgadest onnid üles, asuti lepapalkidest elumajade ehitamisele. Raiuti metsa maha, põletati ja tehti alet. Kändude vahel künti ja tehti seemet maha. Kellel hobust ei olnud, raiusid tahhaga (kõblaga) maa sisse

augukesed ja külvasid käsitsi maisi. Kuna päriselanikkude pealetungimise kartusel sunniti vene külade moodi uulitsate äärde asuma, siis asusid kõik üksteise lähedal. Õhtutel kogunesid noorrahvas ühtekokku ja laul ja lõbu kestis poole ööni.

Sinna juurde tuli veel Suhhumi ülitore loodus. Igavese lumega kaetud mõned silmapiiril, lähedal olevad mäed ja orud, üleni õites olevad puud ja põõsad - see kõik suurendas esialgu tuju.

See ei kestnud aga kaua. Juba mai lõpul tuli lõunamaa soojus kuni 30 gr. Reomüri järele. Palavuse sunnil mindi vilusse, ehk joodi jääkülma mäestikujõgede vett. Tagajärg oli hallitõbi ehk malaaria ja ka kopsupõletik. Esialgu ei hoolitud hallitõvest palju. Oli seda haigust ka kodumaal tuntud, surmanud oli ta seal vähe. Pärastpoole sai aga chinin muriaticum igapäevaseks leivakõrvaseks, nii kibe ja mõru kui see ka oli. Tuli aga juuli - ja augustikuu palavik, ülearuse niiskuse käes hakkas metsa sõnajalg ja rohi mädanema, Greeka päiklite lehed laotasid oma halba haisu laiali. Tuuleõhk ei pääsenud enam elukorteritele ligi. Halb hais, mis surmalõhna meelde tuletas, kandis tõepoolest ka surma endaga kaasas. Kuna suurem osa asunikke vaesed olid, püüti juba juulikuus end metsploomide ja muude tooreste marjadega toita. Siis hakkas inimesi surema kui kärbseid. Alatoitlusega kurnatud keha ei jõudnud soojamaa soojale niiskele kliimale ja hallitõvele vastu panna. Pea viimaseni olid kõik haiged. Ei leidunud niipalju terveid, kes oleks võinud teiste järele vaadata.

Mitmedki surnud leiti alles neljandal-viiendal päeval oma onnist üles, teised olid nii raskesti haiged, et vägivallaga lõualuud lahti kangutati ja teelusikaga chinini suhu topiti. Paljudki päästeti sel teel ära.

Kes siis toibus ja kelle rahaline seisukord lubas, see põgenes. Uued sisserändajad ja maakuulajad pöörasid juba Suhhumist tagasi ilma et külladesse vaatama oleks läinudki. Teised suutsid vaevalt nädalat paar paigal püsida. Suurem osa põgenejatest, kellel haiguseidud ihus, surid tee peal, ehk veel kodumaal.

See oli halb aeg! Kõige halvem terves Suhhumi asunduse ajaloos. Seda rohkem, et arstiabi saadaval polnud. Ainuke arstirohi oli chinin, mida puudade kaupa kubermangu linnadest külladesse toodi. Aga ka sellest saadi üle. Valitsuse poolt jagati vähe abiraha jahude ja arstirohtude kujul. Tuli sügis ja talv, malaaria vähenes. Õhk läks lähedamaks, vaba tuul puhus jälle igalt poolt läbi. Aegamööda laastati metsa, maa hakkas saaki andma, harjuti malaaria tõvega ära, teati juba aegsasti tema vastu abi otsida, teati juba läbitõmbava tuule ja külma vee eest palaval ajal hoida. Malaaria surmamise hirmu jäi vähemaks, kus surid, surid peaasjalikult kopsupõletikku.

Asunikud hakkasid aegapidi toibuma. Harjuti soojamaa viisidega, soojamaa elukommetega ära. Õpiti soojamaa kombel maad harima. Ja mitmedki, kes kitsikuse päevil paaril esimesel asumiseaastal minema ei pääsenud, tänavad nüüd Jumalat, et nad ei saanud. Siiski vahetavad Suhhumi asunikud ka nüüd ühtelugu veel oma kohti, nii et Linda ja Neudorfi küllades ainult üksikud asunikud esimesed sisserändajad ehk nende järeletulijad on. Estonia küllas on suurem osa asunikke veel esimesed sinna rändajad ehk nende järeletulijad. Kui nüüd laulupeo puhul mõni kodumaalane sinna rändab, lasku ta omale siis jutustada, kuidas esimestel aastatel elati, ja ta saab lugusid kuulda, mis muinasjuttudena kõlavad. Oleks kõik Suhhumi rändajad paigale jäänud, siis oleks Suhhumist üks suurematest Eesti asundustest saanud, nüüd on aga vast sajast sisserändajast üks peatuma jäänud. Teised on tagasi kodumaale ehk Siberisse, Ameerikasse ja Austraaliasse rännanud. Suur osa on aga esimestel aastatel ära surnud.

Kui nüüd praegu Kaukaasia Mustamere randa õigusega Vene Rivieraks nimetakse ja reisijad sellega, mis seal kõik korda saadetud, imestama paneb, siis võib vaevalt küll keegi omaette kujutada, missuguseks oleks see maa võinud aastat 25 tagasi olla. Suhhumi ja Sotshi Eesti asunikkuudele jääb see au, et nemad oma tööga ja vaevaga seda maad kultuurmaaks muuta on aidanud. Kuna eestlased ja sakslased ainukesed olid, kes varemalt lähematele linnadele toidumaterjali muretsesid, siis on linnade ja suvituskohdade elanikkudel küllalt põhjust neile selle eest tänulikud olla.

Ülepea tuletab asumislugu mulle rohutirtsusid meelde, kes nende teel ettetulevatest jõgedest ja hävitamiseks põlema pandud tulest sel teel jagu saavad, et kõige esimesed tulle ehk

vette tungivad, kuni tuli lämmatab ehk jõeale surmakehadest sild tekkib, mida mööda järgmised pealetulejad kahjuta edasi liikuda võivad. Niisamasugune saatust saab ka esimestele asunikudele osaks, kes olgu Kaukaasia metsadesse, Siberi taigasse ehk Vologda soodesse asuvad. Kui palju sellest kangelase tööst Eesti rahvusele kasu tuleb, jätame lugejate otsustada.

Suur osa väljarändajaid kaob võõra rahva sisse ära. Üksikud väljarändajad, olgu õpetlased, ametnikud, põllumehed lähevad meie rahvale juba esimeses, tingimata teises põlves kaduma. Ainult suuremates küldes suudavad asunikud oma rahvusele truuks jääda. Suhhumi eestlased on suutnud kõigist pealekäämistest hoolimata eestlaseks jääda. Sellepärast on eesti laulupeol Suhhumis suurem tähendus, kui mõnel kohalikul peol. Suhhumi eestlased on suutnud põlistest metsadest õitsevad viljapuuaiad, põllukultuuri kõrgemad tipud luua, olgugi et esimesed aastad katsete peale nurja läksid. Hariti maad kodumaalt ja Krimmist kaasa toodud kombe järele. Katsuti nagu seal, ka Suhhumis teravilja kasvatada, mis aga viga oli. Alles pärastpoole saadi aru, et kohalik peavili mais palju kasulikum on kasvatada kui teravili, ja alles 1900. aastast peale hakati viljapuuaedasid asutama.

Kui keegi kodumaalt Krimmi ja Suhhumi laulupeole on sõitnud, soovitan temale iseäranis seda tähele panna, kuidas asunikud oma praegusele olukorrale on tõusnud, missuguseid eksisammusid vanadest viisidest kinni hoides on tehtud, ja ma loodan, et mitte ükski looduseilu reisijat ei vangista, vaid just võrdlus, kuidas just kodumaal nii mõnelegi mehele leiba ja teenistust jätkub, ilma et pruugiks välja rännata ja et maapuudus Suhhumis suurem kui kodumaal." M. J. Vunk³

Ka mujale ümberasumine polnud sugugi kerge. Riik osutas ümberasujaile materiaalset abi harva. Arstiabi puudus asundustes peaaegu täiesti.

Täiendavad andmed Tveri kubermangu põllumajanduse kohta 1917. aastal.

Tabel № 2 Hobuste ja lehmade arv 1917. aastal⁴

	Tööhobuste arv		Majapid. arv %		Lehmade arv		Majapid. arv %
Ilma tööloomadeta	5246	-	22,8	Ilma lehmata	3316	-	14,4
1 hobusega	14043	14043	60,9	1 lehmaga	12179	12179	51,4
2 hobusega	3381	6762	14,7	2 lehmaga	6120	12240	26,5
3 hobusega	309	927	1,4	3 lehmaga	1080	3240	4,7
4 hobusega	46	184	0,2	Alates 4 lehmast	241	964	
5 ja rohkema hobusega	9	45	-	Kokku	23034	29118	
Kokku	23034	21961	100				

Tabel № 3 Külvipinna suurus 1917. aastal⁴

Majapidamiste grupid	Majapid. arv	Neil külvipinda	Keskm. majapid. kohta	Majapid. arv %
Ilma külvipinnata	2443	-	-	10,6
Kuni 1 tessatin.	2924	1659,13	0,56	12,7
1-2 tessatini	9776	9104,57	1,57	25,0
2-4 tessatini	8794	25378	2,20	38,2
4,1-6 tessatini	2298	11017,89	4,80	9,9
6,1-8 tessatini	541	3681,02	6,62	2,3
8,1-10 tessatini	140	1242	8,88	0,6
10,1-13 tessatini.	84	940,80	11,20	0,7
13,1-16 tessatini	17	244,23	14,37	
16,1-19 tessatini	11	189,08	17,19	

19,1-20 tessatini	4	80,52	20,13	
Üle 20 tessatini	1	43,34	43,34	

Tabelites ei nimetatud, milliste rahvusest põllumehed on suuremad maaomanikud ka hobuste ja lüpsilehmade omanikud. Faktid näitavad, et need olid eestlased. Kaks fakti tõestavad seda. Need faktid on nimetatud käsikirjas. "Peterburi Teataja" kirjutab: "Asunikkude ja venelaste vahekord olla viimasel ajal hea, kuna see kord vaenulik olnud. Nimelt ässitanud mõni aeg tagasi mustasajalised vene preestrid rumalat rahvast asunikkude vastu ülesse ja seletanud rahvale, et venelaste maapuuduses "tshuhnad" süüdlased olla, kes venelaste maa oma kätte kiskuda. Asi läinud nii kaugemale, et tõsist rahutust venelaste seas karta olnud, kuid siin seganud valitsus ennast vahele ja teinud talupoegadele selgeks, et asunikud mitte Vene valdade maid ei tarvita, vaid mõisnikkude käest neid ostavad, mida ka venelased teha võivad, kui neil selleks aga raha jätkub ja põllutöö vastu huvi on...". Nõukogude ajal käis äge kulakutevastane propaganda. Vene küla Skomorohhovo elanikud ütlesid, et kõik eestlased on kulakud. Ja veel üks huvitav fakt.

Pastor August Nigoli teatel oli Venemaal 347 eesti asundust ja asupaika. Ülevaadet eesti asunduste kohta Venemaal XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul teen järgmiste andmete põhjal: 1) 1897. aasta rahvaloendus Venemaal; 2) "Oleviku" 1896. aasta neli ringvaadet. 3) Jüri Meomuttel "Eesti asunikud laialises Wene riigis" Jurjev 1900. 3) August Nigol "Eesti asundused ja asupaigad Venemaal". Tartu 1918. Oma ülevaates piirdun eesti asundustega Peterburi, Pihkva, Novgorodi ja Tveri kubermangus. Üksikud andmed ka teistes Venemaa regioonides. Ülevate eesmärk näidata, kuidas muutus eesti asunduste majanduslik ja kultuuriline olukord nende aastate jooksul. Huvitavad on järgmised andmed: 1) asumise aasta, 2) rahva arv, 3) asunduse elujärk, 4) kultuuri ja hariduse probleemid, 5) usu probleemid, 6) põllumehele on väga tähtis maaomandi probleem.

Kirjandus ja allikad

¹ N. A. Rubakin. Venemaa arvudes. Riik. Rahvas. Seisused. Klassid. Sankt Peterburi, 1912, lk 206-207

² V. Maamägi. Uut elu ehitamas. Eesti vähemusrahvus NSV Liidus (1917-1940). Tallinn, 1980, lk. 18-19.

³ "Postimees", 14.05.1914. Lisaleht № 107.

⁴ Tveri kubermangu statistikabüroo bulletin nr 2 1920.a, lk 5

IV. Nurmekunde enne revolutsiooni (1885 - 1917)

Andmeid eesti koloonia Nurmekunde ja teiste Tveri kubermangu eesti asunduste esimeste aastate kohta võib leida Võšni Volotšoki maakonna Statistiliste andmete kogumikust (ühe uurija materjalide põhjal), ajalehtedest “Rižski Vestnik” ja “Olevik”, Juri Meomutteli raamatust “Eesti asunikud laialises Wene riigis” ja teistest allikatest. “Eestlaste koloniseerimine algas 1884. aastal. 1884. aastal käisid Tveri oblastis Võšni Volotšoki maakonnas metsatööstur Brandti juures maakuulajad.

See mõis kuulus varem Akitovile, seejärel läks osaliselt üle Brandti ja Co kaubamaja omandusse. Samal aastal asus kolm eest perekonda elama Novotoržski maakonda Pno ja Katšanovi küla lähedale hr. Akitovi maale, päris Võšni Volotšoki maakonna Staropossonski valla piirile. Stropossonski vallas asus ka Nurmekunde. Peaaegu kogu maa kuulus Brandti ja Co kaubamajale. See firma, kellele kuulus ainuüksi seal 32 000 tiinu metsa, ei pidanud maaharimist tulusaks, vaid tegeles metsaraiega, eelkõige ehituspalkide langetamisega, parvetades palke mööda Povedi ja Tsne jõe Torzhoki ja Volotšoki linna oma saeveskitesse.

Raielangid ja muu maa, mis ei kasvatanud ehitusmetsa, ei leidnud kasutust ega toonud firmale mingit kasu. Seda maad pakkuski firma Brandt ja Co eestlastele, müües kolonistidele maad neile üsna soodsatel tingimustel. 1885. aasta kevadel saabusid esimesed ümberasujad (O. Kullerkupu andmetel seadis siin end algul sisse kuus perekonda - Pihlakas, Kurvits, Leppik, Käär, Prants ja Saumägi¹, talve alguseks aga oli 18 kolonisti ostnud juba 746 tiinu maad. 1885/86. aasta talvel kirjutasid eesti ajalehed Brandti maamüügist ja 1886. aasta juuliks ilmus juba 27 kolonisti, kes ostsid kokku 1377 tiinu, nii et selleks ajaks oli 45 kolonisti valduses 2133 tiinu. Ümmarguselt sai iga pere 47 tiinu. Krundid lõigati sõltuvalt kolonistide soovist suurusega 13-120 tiinu, ja nimelt:

Krundi suurus	Perede arv	Kokku tiinusid
13 kuni 20 tiinu	3	51
21 " 30 "	5	145
31 " 40 "	15	574
41 " 50 "	7	303
51 " 60 "	8	464
61 " 70 "	2	131
71 " 80 "	1	74
81 " 90 "	1	81
91 " 100 "	2	190
üle 100 "	1	120

1885. aastal (mõned ka 1886. aasta kevadel) saabusid ehitasid omale majad, milles olid eluruumid, toiduainete, leiva, piima jms. hoiuruumid ning rehetuba. Eluruum hoiti vaatamata mööbli ja muu majapidamiskraami vähesusele puhas ja korras ning see jättis hea mulje, ehkki oli näha, et seal polnud jõutud veel sisse elada. Rehetuba ehitati tavaliselt eluruumi juurde. See oli üsna avar, suure musta ahjuga nurgas, nii et suits läks välja eraldi aknast. Rehetuba oli paljudele peredele talvel eluasemeks. Maja juurde rajati väikesed aiad, istutati marjapõõsad ja õunapuud. Majades elas 22 peret, iga maja juurde ehitati loomalaudad ja kuurid, kus hoiti vankreid, põllutööriistu ja muud inventari. Kõigi ehitiste kogumaksumus oli 2280 rubla, mis tegi 104 rubla iga talu kohta.

Ülejäänud 19 peret maju veel ei ehitanud. Kolm peret elas Brandti metsavahimajakeses, pidades metsavahiametit, kusjuures nad võtsid maad ja asusid seda harima; kolm peret elas tasuta oma kaasmaalastest sugulaste juures; ülejäänud äsja saabusid pered elasid esialgu hagudest ja okstest põimitud onnides.

Mõned eestlased saabusid kodumaalt oma hobustega ja tõid kaasa ka lehmad, kuid selliseid oli vähe. Enamus muretses kariloomad kohapealt. 41-l Brandti maadele elama asunud perel oli loomi järgmiselt: ²

täiskasvanud hobuseid	34
lüksilehmi	29
mullikaid	1
alla aastasi vasikaid	1
sigu	1
Pered jagunesid loomade arvu järgi:	

2 perel oli	2 hobust	2 lehma
1 perel oli	2 hobust	
3 perel oli	1 hobune	2 lehma
14 perel oli	1 hobune	1 lehm
11 perel oli	1 hobune	
5 perel		1 lehm
5 perel loomi ei olnud		

Enamikul Tallinna ja Rakvere maakonnast pärit ümberasujatel oma kodumaal maad ei olnud, nad olid valdavalt sealsete maaomanike popsid või rentnikud. (Arhiivi jm. andmed näitavad, et nurmekundelaste esivanemad rändasid välja igast Eestimaa maakonnast. - R. K.) Kõrge rent ja maa päriks ostmise võimaluse puudumine sundisid neid eestlasi kodumaad maha jätta ja uut elupaika otsima. Mõned kolonistid olid käinud juba Kaukaasias, Stavropoli kubermangus, kuid seal ei õnnestunud neil kanda kinnitada, sest maa ostmiseks ei jätkunud raha. Nii rändasid nad paremaid tingimusi otsides edasi.

Nurmekundelane Karla Elts kirjutab: “Minu vanaisa Elts Miku rentis Kalameeste talu Ravila mõisahärra käest. Igal aastal mõisnik tegi temaga lepingu: vanaisa pidi palkama kaks töolist, kes pidevalt töötasid mõisapõllul ja veel oli rahaline rendimaks. Vanaisa töötas enda talus. Elutase oli hea. Aga mõisahärra arvas, et rendimaks on liiga madal ja tõstis maksu suuremaks. Minu vanaisa ei olnud sellega nõus ja kaotas renditalu. Ta pidi välja rändama Siberisse ja sealt Kuubani. Kuubanis ilm oli väga palav, muist perest haigestus. Vanaisa pidi otsima uut kohta. Nad sõitsid Tveri kubermangu ja asusid elama Nurmekundesse.”

Eestlased, kel oli juba kogemusi, saatsid enne koos perega teele asumist välja maakuulajad, kelleks valiti inimesed, kes kuigi palju vene keel oskasid. Alles pärast seda, kui maakuulajalt oli saadud põhjalikud andmed, sõitsid maad ostma peremehed ise, esialgu üksi, mõnikord aga koos pere ja kogu majapidamiskraamiga.

Eestlased ostsid Brandtilt maad järgmistel tingimustel: kolonistidele eraldatud maa oli põhiliselt kaetud nii korraliku küttepuumetsaga, et selle eest võinuks Tveri lähedal küsida 100-150 rubla tiinu eest, Brandt aga pidas endale kasulikuks müüa siin padrikus maad ümmarguselt 10 rubla tiin, kusjuures maksta võis kolme, nelja ja isegi viie aasta jooksul või teenida maa hind tasa tööga. Peale selle andis Brandt kolonistile maja ehitamiseks tasuta metsamaterjali. Ükski ümberasuja polnud 1886. aasta juuliks maa eest kogu raha ära maksnud, seepärast oli nende maa firma Brandt ja Co arvel.

Eestlased asusid elama Povedi jõe ülemjooksule ja Krasseni jõe äärde eraldi taludesse igaüks oma maatükile, mis asusid üksteisest 100 või enama sülla kaugusel. Nende külad algasid 4-5 versta kaugusel Starõi külast. Seadnud end ostetud maatükil sisse, muretsesid nad lehma ja hobuse, valisid põllu- ja heinamaaks sobivad kohad ning asusid terve perega metsa raiuma ja kände juurima. Mahavõetud puudest kasutati osa ehituspalkideks ja osa kütteks. Kui krunt sattus olema hea ja puid sai palju, nagu see enamikul juhtudel oli, viis kolonist liigsed puud Tsna jõe äärde ja andis Brandtile võla katteks. Mõnedel õnnestus sel moel maksta talve jooksul oma maatüki eest kuni sada rubla.

Haod pandi kändude vahele, kändud ise juuriti üles ja kuivatati - seejärel pandi kõik põlema. Sel moel saadud uudismaale külvati otra või lina. Uudismaad hariti peamiselt kaasa toodud ühehobuseadraga, harkatra kasutati ainult haritud maa kündmiseks... Kõik kolonistid olid terved inimesed, väetid ja mingi füüsilise puude pärast töövõimetuid nende seas ei ole...³

Eestlaste, eriti meeste kirjaoskus oli märksa parem kui vene talupoegadel.

Peale nende ümberasujate, keda uurimus leidis eest juba sisseseadnuina, sõitis kaheksa maad ostnud peremeest kodumaale oma perekonna järele ning ainult üks loobus Tveri kubermangu elama asumast, ei ostnud maad ja sõitis päriselt koju tagasi.

Koloniseerimine Brandti maadel oli algusjärgus. Üks maakuulaja rääkis uurijale, et ühest Reveli maakonnast kavatseb ümber asuda mitusada perekonda.

Kolonistid, kes enamjaolt olid luteri usku, kavatsesid osta maad luteri kiriku ja eesti kooli ehitamiseks...Nii "Statistiliste andmete kogumiku" III köites "Võšni Volotšoki maakond" kirjeldatakse eesti koloonia Nurmekunde sündi.²

Vastavalt asustusele kujunesid lõpulikult koloonia. Need oli külad: **Potšinok, Repišče, Konokovo, Karmanovo, Zagorastovo, Tšernivets, Zalesje, Ovintsevo** *** (vt. kaart № 3)

.Tveri kubermangu territooriumil oli ka teisi eestlaste asundusi. Ovsjanikovos, 20 versta Brandti asundusest eemal, elas umbes 100 eestlast.⁴

Veel 12 eesti peret elas Brandti maade naabruses asuvates valdades. Need olid kõige vaesemad kolonistid ja nad elasid seal rentnikena. 11 peret asus elama Võšni Volotšoki maakonna Otradnoje külas asuvale pr. Fruktova maale (Borzõnski valla Otradnoje küla - R. K.) ja üks pere Gubkini asunduse Spass-Jassenovitši küla talupoja Ivan Zahharovitš Mikljajevi tallu. 11-st pr. Fruktova maale elama asunud perest tegeles maaharimisega 10, üks rentis temalt mõisas asuva auruveski. Mölder pidas kolme töolist, kellest kaks olid eestlased ja üks venelane. Kümme eesti peret rentis omale 12 aastaks eraldi maatükid suurusega 14 kuni 30 tiinu, mille eest tuli maksta 2 rubla aastas. Omanik oli kohutatud rentnikule ehitama tare koos hooviga. Ülejäänud ehitised pidid kolonistid püstitama ise omaniku metsamaterjalist. Renditähataja lõppedes (1889. a.) võisid rentnikud maa, mida nad kasutasid, päriseks osta hinnaga 10, kuid mitte rohkem kui 15 rubla tiin. Rentnik, kes asus elama ülesharitud maale, pidi hakkama renti maksuma juba esimesel aastal. Need, kes asusid hõreda metsaga kaetud või võsastunud aladele, ei pidanud sõltuvalt krundi seisukorrast aasta, kaks või rohkemgi maa eest maksuma.

Eestlased hakkasid oma majapidamisi sisse seadma 1886. aasta kevadel. Ümberasujad puhastasid maa metsast ja rajasid uudismaad. 1886. aasta juuliks oli igal perel umbes 1/2 tiinule külvatud teravilja ja lina. Puhast heinamaad rentnike-kolonistide kruntidel ei olnud, ümberasujad rahuldusid sellega, mis õnnestus metsast niita.

Võšni Volotšoki maakonnas Gubkinos talupoeg Mikljajevi juures elas rentnik-kolonist Anton Mäe. Põldu hakati Gubkinos kündma alates 1876. aastast. Muld oli seal leeliseline ning uudismaa andis kehva saaki. Omanik tõstis tänu pidevale väetamisele kaerasaaki 5-7 korda. Mäe rentis temalt 1885. aasta sügisel kaheksaks aastaks talu. Rentniku käsutuses oli 2 tiinu põllumaad, 14 tiinu karjamaad, tare, abihooned, ader, harkader, hobune ja lehm, samuti küttepuud omaniku metsast. Igal aastal tuli maksta 30 rubla ja valvata metsa. Hobuse, lehma ja adra pidi rentnik peremehele tagastama niipea, kui suutis need ise endale soetada. 1885. aasta sügisel külvas rentnik 1/2 tiinu rukist, kevadel aga ülejäänud põlluosale kaera. Oras kasvas juuniks kõrgeks.

Mäe perekond on 10-liikmeline: peremees ise (52-a.), naine (40-a.), 5 poega (vanim neist 18-a.) ja 3 tütar. Mäe ise ja kaks vanemat poega on kirjaoskajad, kaks tüdrukut ja 8-aastane poiss käivad Jassenovski koolis.

Mäe jättis koos oma perekonnaga kodumaa maha 10 aastat tagasi (arvatavasti 1875. a. - R. K.) ja on sellest ajast peale elanud Venemaal (Novgorodi ja Tveri kubermangus) kord töölisena, kord rentnikuna. Lasterohke pere ei võimaldanud Mäel, hoolimata tema enese karskusest ja töökusest, kuni 1885. aastani aineliselt rahuldavale järjele jõuda.⁵

Need uurija kirjeldused eesti ümberasujate elust Tveri kubermangu Võšni Volotšoki maakonnas annavad ettekujutuse sellest, kuidas hakkasid kujunema eesti asundused Venemaal

1888. aastal tegi Tveri kubermangu maaomanik Jevgeni de-Roberti eestlastele ettepaneku osta Novotorzhoki ja Staritski maakonnas osa kõnnumaad päriseks, teine osa aga rentida.

Novotorzhoki maakonnas pakuti järgmisi ülesharimata maid:

Nimetus	Suurus (tiinudes)	Rendi tähtaeg, renditasu tiinu eest	Ostuhind Kogu kõnnumaa hind
Tšurilkovo	60	12 aastat, 2 rbl/tiin	18x60=1080 rbl.
Nivõ	32	12 aastat, 34 rbl/?	25x32=800 rbl.
Golovatši	30	12 aastat 2x30=60	20x30=600 rbl.
Glõbovo	156	12 aastat 250 rbl/?	Ei müüda
Tšuptsovo	56	12 aastat 180 rbl/?	Ei müüda

Staritski maakonnas: ⁶

Denino	33	12 a. 3x33=99 rbl/?	Ei müüda
Gorki	20	12 a. 4x20=80 rbl/?	Ei müüda
Rzhaki	15	12 a. 5x15=75 rbl/?	Ei müüda

Eestlaste hulgas maad osta soovijaid ei olnud.

Andmeid eesti asunduste kohta Tveri kubermangus leidub “Oleviku” teises ringvaates:

Tveri kubermang: ⁷

Asutuse nimi ja asukoht	Brandti mõis V.Volotšoki kreis	Ovsjanikovo, esimesest 20 versta	Ostaškovo kreis
Rahva arv	710	100	140
Asumisaasta	1885	?	?
Asutuse elujärg	Kehv	kehv	
Kas kooli- ja palvemaja on	Poleli	ei ole	ei ole
Kas koolmeister on	ei ole	ei ole	ei ole
Kus ja kui sagedasti käib	Tveri linnast 2 korda aastas		

Märksa kompaktsemalt asusid eestlased ka Tveri kubermangu Ostaškovo maakonnas. J. Meomutteli andmeil elas seal umbes 140 eestlast. Eesti kolooniate kujunemise kohta Ostaškovo maakonnas andmed puuduvad. ⁸

1926. aasta rahvaloenduse andmeil elas Võšnevolotšoki maakonnas 1175 eestlast, Ostaškovo maakonnas oli 882, Novotorzhoki maakonnas 125, Rzhovski maakonnas 58, Tveri maakonnas 52, Bezhetški maakonnas 22, Vesjegonski maakonnas 11, Kašinski maakonnas 4, Kimerski maakonnas 2 eestlast. Linnades elas 249 eestlast (sh. Tveris 66). ⁹

Huvitav on fakt, et enamik eestlasi tunnistas 1926. aastal oma emakeeleks eesti keele (linnades 68,3 protsenti, maal 92,3 protsenti, Võšni Volotšoki maakonnas 96 protsenti eestlastest, Nurmekundes kõik eestlased). Võrdluseks võib tuua niisugused faktid: ukraina keele tunnistasid oma emakeeleks 40 protsenti Tveri kubermangus elavatest ukrainlastest ja valgevene keele oma emakeeleks 22,8 protsenti sealsetest valgevenelastest. (Arvutused on tehtud Veršinski raamatu “Tveri krai elanikkond” andmete põhjal - R.K.). ¹⁰

Nurmekunde esimesed aastad.

Kõige raskemad olid esimesed aastad eesti asundustes. Seda võib endale ette kujutada Nurmekunde ajaloo põhjal.

Oskar Kullerkupp iseloomustab ajalehes “Siberi Teataja” Nurmekunde esimesi aastaid nii: “Metsad olid nii paksud ja läbipääsematud, et sinna raske oli inimesel rada raiuda. Sinna ei tunginud ükski päikesekiir. Metsaraiujad käisid paari wersta kaugusel jõe ääres päikesekella vaatamas. Esimesed asujad elasid kui karud metsas - eemal ja lahus eluinimestest. Nad ei olnud

kusagil üleskirjutatud, üheski kogukonna nimekirjas. Sest ükski vald ei tahtnud "kerjuseid" vastu võtta. Kardeti, et neid toita tuleb ja arvati, et nad nii kui nii näljasurma surevad, ainult viie aasta pärast peale asumist, võeti asunikud Vöschni-Volotshoki kogukonda vastu ja ainult siis omandasid nad kodanikud õigused. Seni aga olid nad metselanikkude õigustega. Ja metselanikkudega tuligi neil rohkem tegemist teha, kui inimestega".¹



Üldvaade Nurmekundest.

Väga huvitavalt kirjeldab Nurmekundet XIX sajandi 80-90-ndail aastail selle asunduse kiriku võõrmünder M. M. Rist "Olevikus": "Umbes 12 aasta eest, kui eestlased Brandti maa peale asusid, oli see maa ainult suur metsamurd. See maa on savipõhjaga, liivakas muld peal. Mets on nagu kodumaal, kõige rohkem kuused, siis kased, pihlakad, haavad, lepad, pihlakad, toomingad, saared, vahtrad, jalakad ja lõhmused. Tamme on väga harva leida, mets on vaarikmarja ja sõstra võsadega kaetud. Maa on mäGINE, peaaegu iga versta peal on oja ja need ühtekokku jookstes sünnitavad väikesi jõgesid, mis hästi kärelda jooksega on; kevade, kui lumi sulab, on nad vett täis, aga suveks jooksevad kuivaks, et mitte kukk ka juua ei saa... Brandti maa on Brandti poolt 1874. aastal ühe gvardikomanderi Demidovi käest ostetud, ja umbes sellest ajast hakkas siin metsatöö ja talitus peale. See maa, peale 35 000 tessatini suur, oli palgi ja saepaku metsaga kaetud, ainult mõnes kohas oli mõni väikene heinamaatükk, peenikest tihumetsa, kuhu venelased, kui neile priiust kuulutati, oma hingemaade peale elama asusid, kaugemaid tükkisid maha jättes, osalt heinamaaks, osalt metsa kasvatama. Vist suurem jagu Brandti maad ei ole küll peale veeuputuse elanikkusid kannud. Kus praegu eestlased asuvad, on arssina jämedused puukännud, eestlane raiub kännul juured katki ja kangutab ta ülesse, et põldu saada, ja selle all on veel känd ja veel üks känd, nii et kolm kändu ülestikku on, millest võib arvata, et need kohad kaua metsa on kasvatatud, see ära rajatud ehk põlenud, ja jälle uus kasvanud. Ka on harva vanas raiestikus neid kohti leida, kus puukännud arssina jämedused on, ja kivihunnikuid leida, millest täiesti tunda võib, et nad kokku nopitud on. Arssina jämedune puu tarvitab oma kasvuajaks ligi paarsada aastat, aga missugune rahvas nende kohtade peal enne on elanud, ja kus need käed puhkavad, kes siin kord tööd teinud, ei ole teada. Venelased räägivad, et Leedu sugu rahvas enne siin on elanud ja röövimisest oma pead toitnud, aga kuidas nad ära on hävinud, ei ole teada.

Siis kui eestlased siia asusid, oli Brandti maal metsa väljavedu suur, sellega käidi nii ütelda raisates ümber, ainult saepakud veeti välja jõe äärde, aga kased, haavad ja parajad talupoja maja ehituse palgid jäid kõik metsa. Saepakkude väljaveo pärast jäi mets harvemaks, tuul pääses vahele, murdis kõik püsti seisvad puud maha ja katki, ainult jõgedele ligemal saeti neid puudeks, aga kaugemal jäid need puud metsa mädanema... Niisugusesse murdu mõõdeti eestlastele krunt, mõnesse krunti puutus ka vakamaa heinamaad või tihumetsa, aga teised

krundid olid täis puumurdu, mõnes kohas üle inimese pea - Niisuguse koha peal hakkas eestlane maja aset puhastama, siis maja ehitama, ja kui peavarju oli saanud, siis põldu ja heinamaad puhastama: risu kuhja kallale ja otsast arutama, mis jämedamad, need puuks ja sülda, et talvel ära vedada ja leiba teenida, aga ladvad ja oksad tuleroaks. - Need olid rasked ajad, nii mõnigi pidi nälja vasta võitlema. Nüüd peab küll jumalale tänu andma, kes sel ajal jõudu ja tervist on andnud ja kõik lasknud hästi korda minna. Aga eestlase loomus on põllutöös kindel, iseäranis seal, kus ta loodab, et see maa ja koht temale päriseks jääb.

Nüüd on nagu kõik kohad ümber loodud. Kui siia tulime, võis päeva ainult lõuna ajal näha, muul ajal varjasid puud ja risu päikese ära; nüüd on ilusad majad, lõkendavad viljapõllud ja luhtavad heinamaad, mis maad igal pool katavad ja vaataja silma rõõmustavad, mõtlema pannes, et ega siin murdu ega raieistikku iialgi ei ole olnud... Siin on umbes 42 peremehel kohad ostetud, ja “kuptšijad” käes, ja neid tilgutab ühte puhku juure, juba jälle tuleb, et sel jälle koht ostetud; 106 peremeest loodavad põllupangast kohtade peale raha lainata, mis asi juba arutusel on; on veel mõned krundid, millede peal asunikke ei ole. Mõned neist kohaomanikkudest on siia peaaegu palja kepi ja kotiga tulnud, aga nüüd on koha omanik ja koht tuhanded väärt, ehk küll praegugi paljud, kel kohad ostetud, peavad puudusega võitlema, sest eestlane ohverdab oma viimse kopika koha heaks, et see aga ostetud oleks, aga kõik muud asjad jäävad tähelepanemata.

Ka just kõikidest ei ole head edu märgata, nii mõnigi on 10 aastat ära elanud ja Brandtile ei ole poolgi maksnud; seal peab ka ütlema, et natuke hooletust. - Mõnest asjast on meil siin hea elada, aga mõnest asjast on puudus. Maa on kaunis viljakasvatav, kui aasta aeg korralik on, saab viljast oma 10-8 seemet. Loomadel on hea karjamaa, käivad kõhuni rohus, loomad maksavad hinda, sest hea karjamaa pärast on loomad rammusad ja lihunikud ajavad neid taga; vett on küll saadaval; vargadest on ka rahuline asi, hobuse vargus ja aida lõhkumine on peaaegu kuulumata asjad. Vene naabrid on ka head inimesed, nendega võib läbi saada. - Aga halvad pooled on: linnad on kaugel; suvised teed on sandid, neid ei sillutata, iga maa omanik on küll kohustatud parandama teed oma krundi peal, et läbi saab, aga siin ei parandata kruusaga, vaid kus auk on, et vankri rattad enam välja ei paista ja hobuse jalg põhja ei ulata, niisuguse kohale tuuakse mõni raudkivi sisse, ehk mõned oksad või puud, ja tee ongi parandatud; kui meil ratas rummuni ja hobuse jalg põlvini poris käib, see on veel hea tee, sealt saab läbi, aga kui ka suvise tee peal sõita mõtled, siis pead enne hambad küll suus laskma kinni rautada, muidu need põruvad välja. Esiteks olid need teed Eestimaa teede kõrval nii vaesed, nüüd on ära harjunud mõteldes: “kus pole vaeva nähtud ega sealt pole head tahta”. Ka on meil puudus koolimajast ja koolimeistrist; esimestel aastatel olid meil koolmeistrid, aga nüüd mitu aastat enam ei ole olnud, seega jääb meie noor sugu tuhmiks, ei tea mis must valge peal tähendab! Kaks korda aastas käib meil õpetaja Tveri linnast jutlust pidamas, laua rahvast vastu võtmas ja lapsi õnnistamas, ka laulamas, aga vaheaegadel, kui õpetajad ei ole, peab iga püha takka kiriku võõrmünder Jumala teenistust, ristib lapsed ja matab surnud. See on vaimutoit, mis iganes saadaval on, sellegi pärast ei või just noore rahva peale nuriseda, kõrtsis käimine on noorel rahval, kes kodu elavad, üsna tundmata asi, ainult need, kes vabrikutes tööl on käinud, on joomist õppinud, aga et kellelgi vead ei puudu, on arusaadav. - Meil on rõõmustav lootus palvemaja peale, sest oleme teada saanud, et meie abikassast palvemaja ehituseks abi raha antakse, ka ehituse luba loodame varsti ülemalt poolt tulema. Brandti härraste poolt on meile 37 tiinu maad kingituseks lubatud, mille peale meie palvemaja alus ju paigale on pandud, ja seinad 5-6 korda juba kõrgel, ka ehituse materjali on valmis veetud, tuleb ehituse luba ja abi raha, on ehitus kohe lahti. - Brandti eestlaste asutuses kutsutakse üht kohta Potšinkova, see koht on just eestlaste asutuse keskel ja kohtade pooldest kõige rikkam. Siin on palvemaja krunt ja alus ja kingitud surnuaed (see maa on ka Brandti härra poolt kingitud). Piima tallituski on, mis rahvale kaunist kasu näib saatvat, ja väikene tuuleveski. Meil on siin küll väikene tuuleveski, aga ta ei jõua oma laialdase ümbruse pärast kõiki soovijate nõudmisi täita, ja peaaegu pool jahvatist peab minema vesiveskile; sinna on halbade teede pärast raske saada ja on 18 versta kaugel. Sellepärast oleks väga soovida, et mõnel Eesti vennal oleks võimalik siia tulla, see väikene tuuleveski ümber ehitada, nõnda et siin ümbruses kõiki soovijate tahtmisi võiks täita, ka ühtlasi püüli tangu teeks, sest vesiveskitel siin neid ei tehta, ja põllumees peab oma peene jahu tarvituse poolest ostma, mis kahjulik on. Ka villakraasimise veskit ei ole. Naisterahvad peavad siin villad käsitsi kraasima, mis väga pikaline

ja igav töö on; ka oleks soovida väga, et villakraasimise asjandus saaks sisse seatud ühtlasi suurema veski juure. Väikene maatükk ja puumaterjal veski tarvis on valmis, ka kontrakt tehakse õige pika aja peale, ka antakse abiraha ehituse tarbeks.

Sellised olid nurmekundelaste esimesed plaanid vaatamata kõikidele raskustele, selline oli nende huvi oma kodumaa vastu, ja nad ootasid ka abi kodumaalt. M. Rist lõpetab artikli sõnadega: “Palve meie austatud Eesti suguvendadele ja õdedele! Et meil kooli ega koolimeistrit ei ole ja inimene ikka töö vaheaegadel ajaviidet ja lõbu otsib, on meil soov raamatukogu asutada, millest meie rahva liikmed väikest lõbu, õpetust, äratust ja kasulist ajaviidet võiksid leida. Meie oma endi käest korjame nii palju raamatuid, kui palju jõud lubab, aga südant rindu võttes, julgeme ka oma suguvendi ja õdesid paluda. Ehk oleks teil mõnda raamatukest saata, siia meie raamatukogu heaks, vast on teil mõni raamat, mis läbi loetud ja niisama seisab - ehk mõni kooli palve, jutu või teaduse raamat, ka noodiraamatud, trükitult ehk käsikirjas, ülepea igasuguse raamatu saatmise eest oleme südamest tänulikud, vast nad saadavad siin tulu, andvad õpetust ja juhatust, õnne ja õnnistust siia meie rahvale. Selles lootuses, et Eesti vennad ja õed meid ära ei unusta, soovime kõigile südamlikke tervist.

Ka julgen neid ajalehtede toimetajaid paluda, kelle töödest meie rahvas siin osa võtab, et meie palve ära trüki. Aadress kõigi saadetuste tarbeks:

В Тверскую губ. Почт. тел. ст. Покровское д. Бранта Церковный Староста М. М. Рист. Kiriku wöörmünder M. M. Rist.¹¹

Nurmekundelane Voldemar Jaamu meenutas ühe hallipäise vanainimese juttu: “See oli siis, kui isa Vene sõjast tagasi tuli läks vene külasse Obogorjessa sepaks tööle, et perele elatist teenida. Ükskord suvel tulin isa juurde eesti vankriga, jõudsin aga varem, isa veel töötas. Mina jäin istuma seal sepikoja ees. Siis tuli üks hallipäine vene rahvusest mees ja hakkas minuga juttu ajama. Mina valdasin vene keelt. Ta küsis: “Ты эстонец?”. Vastasin: “Да, эстонец”. Siis tema jutustas sellest ajast, kui ta oli väikene poisikene. Jutt käis vene keeles. See oli sügisel, augusti lõpus või septembri alguses, nad olid kuulnud, et mingisugused inimesed sõitsid sinna metsa. Siis korjasid küla mehed kokku ja läksid vaatama, mismoodi need inimesed välja näevad. Olid inimesed kui inimesed Onn oli okstest üles ehitatud. Pada lõkke peal üleval, naine askeldab seal paja ümber ja käib seal onni vahet, mees ka midagi kändude vahel pukitseb. Vene mehed arvasid, et siin pole midagi hakata. Arvasid, et nad “зимой вымерут” (surevad välja). Mehed läksid tagasi. Aga siis kevade poisid tuletasid meestele meelde, et meie käime seal marjul, meie ei saa sinna minna, et laibad hakkavad lehkama. Siis mehed võtsid labidad selga, et laipadele mulda visata. Nemad aga avastasid sellise pildi, et see ei olnud enam onn, aga osmik, eks see oli saun. Kännud olid üles juuritud, põllu lapike oli ette valmistatud ja maha külvatud, kuid nende mehed “еще на поле не вышли”. Laks viis-kuus aastat mööda “наш мужик пошел туда на работы” (läksid sinna raha teenima)”.

Andmeid Nurmekunde esimese aasta kohta leidub ka teistes allikates. Ajakirjas “Kodu” kirjutatakse: “Esimesed asunikud on pidanud kuuseokstest majades endile sooja ja vihmavarju leidma; leiva küpsetamiseks tehtud ahi lageda taeva alla, kus mõnikord vihm ahju võlvid enne sisse peksnud, kui leivad küpseks said. Ka raha saamine oli väga raske: rahval midagi müüa ei olnud, ja mis veel oli, see oli nii odav, et raha saamine suuri raskusi sünnitas. Või maksis 12-13 kop. nael ja pealegi ei leidnud selle tarvitajaid. Loomad olid imeodavad ja esiotse ei olnud neid asunikkel ka müüa. Ainult metsatööga võisid mõned kopikad raha teenida.”¹²

Rosalie Kask (Metusalet) meenutab oma kirjas: “Väga raske oli esimene talv üle elada. Elati muldonnides. Esimene ehitis oli rehetuba. Algul ühele perele, siis teisele ja kolmandale. Rehetoas talvitasid ka loomad, vahesein lahutas inimestest, magati parsil. Hiljem samas järjekorras ehitati talud. Metsloomad (oli palju hunte ja karusid) mürdsid koduloomi, kordamööda valvati öösiti karja.”

Karjade loost Nurmekundes kirjutab ka “Peterburi Teataja” artiklis “Vahva karjapoiss”: “Siin tuli ühel lõunaajal eestlase karja sekka noor karu. Kari magas, karjane sõi oma lõunat. Esimeseks asus karu karjapoisi kallale, “kallistas” seda natuke ja prantsatas siis vastu maad. Enne aga kui ta magavaid lehma oleks jõudnud lõhki kiskuda, oli poiss juba jalal, jooksis hüüdes: “ma su kuradi tapan!” metslooma kallale ja lõi temale pussiga, küljekontide vahele. Löökö olnud nõnda tugev, et karul lehma kiskumise isu kohe üle läinud ning ta saagi kallalt

röökides metsa poole jooksmas pannud, ilma et aega oleks saanud julget poissi karistama hakata. Poiss ei taha aga nüüd juba miski hinna eest omast armsast noast lahkuda, selle peast nagu varnast kramplikult kinni hoiab, karule mööda maad järele lohistades. Viimaks tuleb nuga välja ja poiss võib koju joosta, võitluse välja hirmunud karjaga minut hiljem appi jõudnud naabritele vaadata jättes. Vereteed võis küll näha, kuid kahju, et siin kusagil karukoera saada pole, ilma selleta ei leitud aga karu sellel ega teisel päeval metsas üles. Poiss oli siiski sündmusest nii põrutatud, et ta alles õhtu eel asjalugu oma omapärilustes lihtsates lausetes ära jutustada võis...

...Ainult mullu murdsid karud lehma üksi. Muidu meeldib neile toiduvahetus. Nii tarvitavad paar aastat tagasi vasikaid, lambaid, sigu ja lehma läbisegi... Murdsid karud eestlastel tänavu paar lehma ja ümberkaudsel venelastel mõne hobuse“.¹³

“Töö oli väga raske. Langetati metsa, juuriti kände, käsitsi tõmmati pilpaid, tassiti 15 km nõoriga keskusse (Esenovitši), seal müüdi ära ja pereema ostis leiba lastele ja perele.

Maa toitis ja kattis meie esivanemaid. Said varsti võlad tasutud. Kasvasid pered.” (Väljavõte Rosalie Metusaleti kirjast.)

Minu isa jutustas, kuidas tema, kümneaastane poisike, võttis osa kändude väljajuurimisest. Vanaisa töötas kangiga, isa pani kangi alla kivi (R. K.). Ainult töökuse ja visadusega võis ületada need raskused. Ka venelased imestasid eestlaste töökusest. Toon mõned näited.

Venelased eestlaste töökusest.

Venelased imestavad töökuse ja energia üle, millega eestlased ehk tšuhnaad, nagu neid siin kutsutakse, asja kallale asuvad, samuti töökorralduse enda üle. “Tšuhnaa paneb töö kaks korda kiiremini käima, räägivad ümberkaudsed talupojad, ja nad töötavad kogu perega - nii mehed, naised kui lapsed - hommikust hilisõhtuni, igaühel on oma töö, ka tööriistad on paremad kui meil - igaühel on ader (36 perel 38 atra), nende harkader on samuti meie omast palju etem, meie oma tuleb tassida, aga kui nemad oma paika panevad- läheb ise, vaata ainult, et hobune otse läheks, äkked on küll puust, aga tugevad, mitte nagu meie omad, mis maad ainult pealtpoolt kraabivad”.¹⁴



Nurmekundelased kaevandasid kvartslüüa Tsinski klaasivabriku. See oli nende esialgne teenistus.

Tänu visale tööle on endisele kände täis kõnnumaale padriku asemele tekkinud korralikult haritud põllud. Märksa arenenum põllumajandustehnika, uus õige

karjakasvatuskorraldus, oskus kodusel teel valmistada erinevaid asju on muutnud majapidamised tulutoovaks, suurendades ümberasujate seas talupoegkonna kihistumist.⁷



Ajakiri "Kodu" kirjutab "Nurmekunde asundus oli üks suurematest eesti asundustest Tveri kubermangus. Fotol: Karl Anstal künnil.

Olid ka oma mured. Esimesed siiarändajad olid Tallinna maalt Maardu vallast pärit. Neil oli ostukaup, sissemaksu ei nõutud kelleltki, maa hind oli 10 rbl. tessatin, igaüks sai nii palju maad, kui soovis. 7 aastat hiljem pani üks volinik sakslane peremehele ette, et on tarvis maahinda tõsta, ostukaup tühjaks tunnistada ja rendikontrahtid teha; siis on võimalik asunikke välja ajada ja maad kõrgema hinna eest ära müüa. 1898. aasta 1 okt. mõistiski rahukohus 10 perekonda 30 päeva jooksul kohast välja minema. Nüüd oli asi tõsine. Majad ehitatud, põllud valmis, heinamaad puhastatud - ja nüüd jäta kõik tasuta sinnasamasse kohta. Saadeti saadik kubernerile juurde oma häda kaebama ja tagajärg oli, et oma kohtade peale jäime, põllupangast raha laenasime ja peremehele välja maksime.¹⁵

Elamiseks oli vaja ka raha. Nurmekundes olid suured valge liiva varud. Et raha teenida, vedasid põllumehed valget liiva klaasivabrikusse Tsninski, teenisid metsatööstusega. Otsisid ka teisi võimalusi. Rosalie Kask (Metusalet) oma kirjas meenutab: "Elades Simbirskis isa käis 2 - 3 korda raha teenimas lõbusõitudes Simbirskist Astrahani ja tagasi. Isa oli pillimees. Klopsisid kokku orkestri ja sõit läks lahti mööda Volgat. Kui reis oli tehtud, raha oli palju, kuid tervis ei pidanud vastu. Rikkad kaupmehed nõudsid pillimehi keset ööd ülesse ja tants kestis hommikuni. Rahast ei hoolitud. Kogutud raha eest isa ostis veski Žukovosse." Sellised olid nurmekundelaste esimeste aastate raskused ja probleemid. Leidsid nad aga ka toetajaid ja abilisi.

Alates 1908. aastast hakati Sankt Peterburis eesti keeles välja andma ajalehte "Peterburi Teataja" (Eesti asunduste häälekandja) ja seda levitati eesti asundustes. Peale selle tellisid eesti asunikud ka Eestis ilmuvaid ajalehti. Nii tellisid nurmekundelased ajalehti "Tallinna Uudised", "Aeg", "Koit", "Postimees", "Päevaleht", "Tallinna Teataja", "Ristirahva Pühapäevaleht", "Olevik". Asunike raamatutänuks leidis eestikeelset ilukirjandust, lauluraamatuid, põllumajanduse ja kodumeditiini alast teatmekirjandust, eesti ajakirju jne. Venemaale ümberasunud eestlased hoidsid kodumaaga tihedat sidet. Eesti seltsid osutasid asunikele jõukohast abi. Kõik see aitas mingil määral asunike ette kerkinud keerulisi probleeme lahendada. Suureks abiks olid asunikele Sankt Peterburis ja Moskvast tegutsevad eesti seltsid.

Seltsid Sankt Peterburi ja Moskvast.

"Peterburi Teataja" nimetab veel Peterburi Eesti Käsitöölise Vastastikuse Abistamise Seltsi, Peterburi Noorsoo Seltsi, Peterburi Naisühisust, Peterburi Eesti Näitemängu Seltskonda.

Peterburi Eesti Haridusselts lõi oma osakonnad eesti külades. Ajalehes "Peterburi Teataja" avaldati juhend, kuidas põllumeeste seltsi asutada. Ära toodi ka palvekirja näidis.

"Moskva Eesti selts korraldab näite müüki, et selle rahaga abistada eestlasi, kes saavad Moskva. Tihti tuli ka seda ette, et vaestele suguvendadele kodumaale sõitmiseks ja passide muretsemiseks abi anti.

Moskvas tegutses veel Moskva Eesti põllutöö Ametnikkude selts. Sellest kirjutab Peterburi Teataja, 3/XI 1911: " Ülevenemaaline Eesti põllutöö Ametnikkude selts pidas 23. oktoobril üleüldist liikmete koosolekut. Koosolekut avas seltsi esimees J. Lukats. Koosolekut juhatas hr-a Kurg. Päevakorras oli 8 punkti, mis seltsi tegevuse laiendamiseks olid määratud... Seltsil on 145 liiget. Seltsi sissetulekut 900 rubla".

23. veebruaril 1913 kutsuti Peterburis kokku teine asunduste kongress. Kõnelejateks olid palutud Asunduste jaoskonna esimees hr. R. Berendsen, M. Jaakson, J. Tõnisson, V. Reiman, S. Sommer.

Nurmekundelaste suuremad raskused möödas

Kümme-viisteist aastat oli vaja ränka tööd teha, enne kui Nurmekundest sai korralik majanduskeskus. Milline oli Nurmekunde XX sajandi algul, võib lugeda paljude ajalehtede veergudelt, ajakirjast ja raamatust. Nurmekundelaste töökus ja kodumaalt toodud kogemused andsid ka esimesi tulemusi. Sellest kirjutab Jüri Meomuttel. "Brandti asunduses Staropassenski vallas Võšni Volotšoki maakonnas; kirjad käivad ч-р. Покровское. Esimene asumine sündis 1885. a. ja sest ajast peale tänini on asunikke ikka juurde tulnud. Rahva arv terves asunduses on umbes 1000 ehk peale. Asujad on väga mitmelt poolt pärit. Suurem hulk nendest on Tallinna maalt, siis Pärnu, Viljandi, Tartu ja Võru maakondadest.



Nurmekunde taluhooned olid nägusad. Miktropi Jüri talu.

Esimesed asujad ostsid kohe maatükid päriseks, teised tegid seda Moskva põllupanga abil, nõnda et nüüd kõikidel asunikkudel omad päriskohad ja kindlad paberid nende üle käes on. Asujad on seni vene rahvaga valitsuse asjus ühendatud, loodetakse aga varsti oma külavalitsus saada. Eluhooned on kõik puust ja kaunis korrapäraliselt ehitatud ning pilbastega kaetud, enam jagu aga rehetubadega veel koos. Ka teised hooned on korrapäralised. Viljapuu aedadega on mitmed hakatust teinud ning lootuse järele saab see edenema, sest maa on selleks kohane. Heinamaa terves asunduses on väga hea ja selle tõttu ka karjakasvatus heal järjel, mis asunikkude suurem rahahallikas on. Asunduses on 4 piimatalitust, 3 nendest on üksikute peremeeste omad, neljas on ühisuse oma. Varanduseline olek on terves asunduses keskmine. Asunikud on iga üks oma krundi peal laiali. Tänapäeval on vaimulik elu veel viletsal järjel olnud, mis aga lootuse järele parenema hakkab. Ajalehti loetakse umbes 30 eks. Kodune elu on muidu

vagane. Riides käivad asunikud keskmist moodi ja kannavad oma tehtud riiet. Naisterahva käsitöö on alamal järjel kui kodumaal. Põld on metsa alt tehtud. Sagedane vihmaadu on põllutööle takistuseks. Maakoht on künka otsas. Maad on asujate käes umbes 5000 tessatini, mis puukauplejate G. G. Brandti ja Co käest on ostetud”.³



Perekonnad olid Nurmekundes suured. Fotol: Pridik Käär'i perekond.

Ajalehest “Sakala” loeme: “Rahvas on kaunis jõukas, esimesed mured möödas... Nurmekundes umbes 200 Eesti perekonda, kelledel kokku 7000 tessatini maad on; kõige väiksemad kohad umbes 10, kõige suuremad umbes 80 tess. suured... Pea sissetuleku hallikaks on karjakasvatus. On peremehi, kellel 20 lehma on; iseäranis hea järg on neil, kes kroonumetsa lähedal elavad ja sealt karjamaad rentida saavad. Rõõsa koore võist saab 45 – 50 kop. Naelast.”¹⁵



Miktropi Jüri perekond.

Ajakiri “Kodu” kirjutab: “Nurmekunde asundus on üks suurematest Eesti asundusest Tveri kubermangus. Umbes kahekümne viie aasta eest, kui eestlased siia elama asusid, katsivad põlised hiiglametsad seda maad, aga nüüd on meil metsade asemel külad, põllud ja heinamaad. Muidugi on juba iseenesest mõista, et rahvas siin rohke vaeva, visaduse ja püsituse teel

niikaugele võis jõuda. Aga kõigi raskuste peale vaatamata on meie Nurmekunde asunduses elu siiski üsna kaunile järjele tõusnud: rahvas elab majanduseliselt rahuldavalt, elumajad, mis juba uued on ehitatud, on kõik vanadest rehetaredest lahku ja pealegi nägusa sisseseadega. Sissetulekuallikas on meil karjakasvatus ja piimatalitus. Nüüd maksavad ka loomad kaunis head hinda: või ülesostjad maksavad puudast 13 rubla ümber; ka sigadest saavad kohapidajad kaunis head kasu.” Asunik ¹².



Jaan Hellarti perekond.

Nüüd võis mõelda ka seltside asutamisele, põllumajandusnäituste läbiviimisele, haridus- ja kultuurielu arendamisele



Perekond Krass. Minu lapsed ja meie lapsed.

Seltsid Nurmekundes.

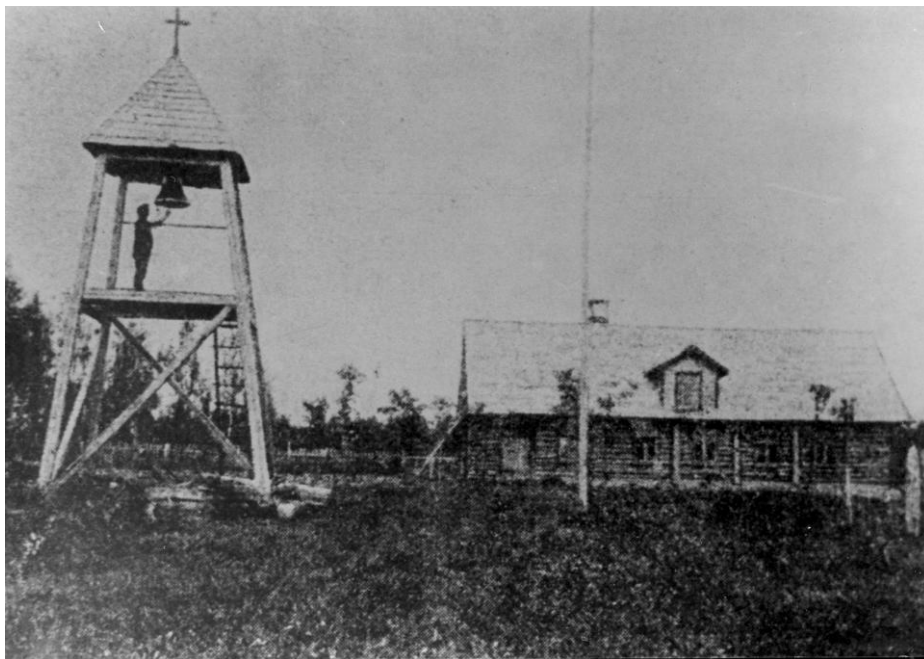
Nurmekunde Põllumeeste Seltsi asutamisest saame teada “Eesti Postimehe” artiklist: “Nurmekunde Eesti Põllumeeste Seltsi” kaua oodatud avamine oli päriskohaomaniku härra G. Lepiku ruumides, kus õrnad käed toad olid kaunisti ära ehtinud. Vaimuliku avamise kõne pidas köster-kooliõpetaja härra M. Kärick. Peale selle luges seltsi asutaja liige härra M. Löötsmann seltsi põhjuskirja ette. Peale selle tänati riigivalitsust, et ta armulikult luba on andnud sarnast

seltsi elule kutsuda. Koosolek laulis kolm korda "Jumal Keisrit kaitse Sa". Nüüd valis selts enesele härra M. Löötsmanni esialgseks juhatajaks, kes seltsile ette pani kõigepealt seltsi esimees valida. Selts valis ühel häälel härra meie köster-kooliõpetaja M. Kärick, teme abiks maaomaniku hra. M. Löötsmanni, kirjatoimetajaks veskiomaniku G. Tohver, kassapidajaks kohaomaniku G. Lepiku, abiks kohaomaniku Jaan Hansmanni. - Selts tegi otsuseks, aastas maksu meesterahvastele 2 rbl. aastas jätta, aga naisterahvastele ainult 25 kop. peale määrata, et naisterahvad ka võiksid suuremal arvul seltsi tööst ja tegevustest osa võtta ja et ka nende mõtted ja silmaring saaks laiendust. Samal päeval avaldasid 15 isikut soovi seltsi liikmeks astuda, neist kaks noorikut ja üks neiu. - Seltsi ligem koosolek määrati 10 juunil s.a. ära pidada kassapidaja härra G. Lepiku lahkesti lubatud ruumides. Selts avaldas köster-kooliõpetajale härra M. Kärickule, kes seltsi ellukutsuja ja kõige suurem vaevanägija oli, oma südamliku tänu püstitõusmisega. Koosolek lõpetati lauluga "Oh võtkem Jumalat". Nurmekunde Eesti Põllumeeste Seltsi kirjatoimetaja M. M. Pilt".¹⁶



Nurmekunde Eesti Põllumeeste Selts kaua oodatud avamine oli 1903. aastal

“Olevik” teatab: “Meie asundus sai paari aasta eest põllumeeste seltsi, millel praegu 60 liiget on. Jaanuari kuul s.a. asutas selts kohalise palvemaja juurde kaupluse, kus seltsi poolt isikud pühapäeviti müümas käivad. Pood on pärast jumalateenistust lahti kuni rahvast poes on, tarvilisel korral avatakse ka argipäevadel. Revideerimisel leiti, et kauplus seltsile juba oma jagu kasu on toonud. Selts ostis omale ka aida, ta asundusest võid tahab kokku osta, et seda müügile toimetada. Soovida oleks, et selts seda ettevõtet pooleli ei jätaks, sest sellest tuleks seltsile kui ka rahvale kasu. Siis tahab selts 22. ja 23. juunil põllutöö-riistade, käsitöö, karjakasvatuse jne. näitust ühes väljamüügiga toime panna, mida mujalt Eesti asundustest ei ole veel kuulnud”.¹⁷



Nurmekunde palvemaja. Ilus punane maja, mille nurmekundelasid ehitasid 1899. aastal. Palvemaja õppisid ka õpilased. Palmaja kellatorn, mis kaalus 8 puuda telliti 1902. aastal.

“21., 22. ja 23. juunil 1903.a. pidaski Nurmekunde põllumeeste selts oma esimest näitust. Näitusele oli kaunis kari loomi toodud, suuremalt jaolt lüpsilehmad. Et hobuste kasvatamine siin madal järjel on võrdlemisi kodumaaga, siis oli neid ka näitusele vähe toodud, ainult 10 nummert. Käsitöös on asunduse naisterahvad palju Eestimaal elavatest naisterahvastest maha jäänud, ja nende käsitööd oli ka näitusel vähese poole.



Põllumajanduse näitus Nurmekundes.

Õige rohkesti oli võid välja pandud. Või oli hästi ilus ja hea. Härra Miktropi poolt oli piimatalitus näitusele üles seatud, kus ta koore lahutas, võid tegi, pressis jne. Kõige rohkem huvitas viimane venelasi, kes nägid, kuidas lühikese aja jooksul "suhonskoe maslo" (Eesti või) valmis tehti. Aiastööd oli hoopis vähe, ainult üks õunapuu. Auhindadeks jagati välja: 130 rubla raha, 2 ministeeriumi hõbeauraha, 10 ministeeriumi pronksauraha ja 24 ministeeriumi kiituskirja. Peale selle saatsid mitmed Eestimaa põllumeeste seltsid hulga kiituskirjasid ja 3 pronksauraha, mis ka välja jagati. Ilusa pildi vanade eestlaste elamisest ja kodusest käsitööst maalis hr. Lootsmann omas kõnes kuulajate mälestusse. Peale selle luges is. V. "Postimehe"

juhtkirjad "Mis neid edasi kannaks", "Mets ja tema tähtsus" ette. Näitust olid kohalised ja segapillide koorid lõbustamas. - 23. juulil oli näituse platsil "Jaani õhtu" laulu, ilutegemise, nalja laulude ja tantsuga. Pidupakkus rahvale kaunist lõbu. Pidupäeval põlesid ilutuled ja lasti raketisi jne. ülesse.

Vaevalt oli Jaani pidu lõppenud, kui hädakisa tõusis "tuli lahti". Umbes pool versta pidu platsilt eemal olev Juhan Jurjevi maja oli leekides. Juurde tulnud rahvas ei suutnud midagi päästa. Maja oli kinnitatud, kraam kinnitamata. Tuli arvati kurja käe läbi sündinud olevat. Kui see arvamine õige on, siis on see esimene õnnetus, mis siin kurja käe läbi on sündinud; senini olid vargused, põletamised, röövimised jne. siinsete eestlaste juures kõik tundmata.¹⁸

Seltside töös olid omad head ja vead. Sellest kirjutavad ka tolleaegsed ajalehed. "Põllumeeste selts, mille tegevus viimastel aastatel lonkas, ei usaldanud ühe-teise asja peale sel aastal kroonu abiraha küsida. On ka kindel, et abirahade määramise juures eelmiste aastate tegevust silmas peetakse. Nüüd küsis Tveri kubermangu põllutöö inspektor seltsist järele, kas viimane ei sooviks tarvitamise (проказный) punkti asutada. Nagu näha, ei panda seda mitte pahaks, et endise aasta aruanne saadetud pole. Selle eest peab selts küll Vene nimekaimusi tänama, sest ainult sellepärast on siin kõigest hoolimata juba varsti abiraha loota, et need kaimukesed alles selle üle kukalt kratsivad, mida õieti tegema peaks. Nurmekunde põllumeeste selts seadiski viimasel peakoosolekul tarvilikumate masinate nimekirja kokku, mida tarvitamise punktidesse nõutada tuleks. Kui teiste masinate kohta hääled lahku läksid, siis oldi põhjakohendaja ja Berberi aparaadi tarvilikkuse juures ühel arvamisel.

Selsamal koosolekul otsustati ühiselt Tallinna Põllumeeste seltsilt lüpsitõukarja tellida, et mitte ainult piima väärtuse kohta kaugemas tulevikus, vaid ka piima rohkuse kohta ja juba järgmisel aastal kindlad teated saaks ja karja hulgast "laudavarjaid" peaks ära müüma, nende asemel paremaid piimalehmi muretsema. Seltsi liikmete arv on 1912. aasta jooksul enam kui kahekordseks kasvanud, kuid suur pole ta maaomanikkude arvuga võrreldes kaugeltki mitte; peaks veel palju tõusma.⁹

Olid ka oma puudujäägid, millest kirjutab ka "Peterburi Teataja". "Mis aga kõike kasu lehmadest ei lase sisse võtta, kui hea ühispiimatalitus puudus. Omal ajal oli siin ühispiimatalitus. Et ühist meierit liig palju usaldati ning sisemaksu ega arvete rutulist õiendamist ei nõutud, oli ka võimalik oma taskuid ülekohtuliselt täita - ennast maksuvõimetuks tunnistades viis ta paljudel väiksemad või suuremad summad ära ning andis seega ühistegevusvõtjale tugeva hoobi. Kas ühismüümine oleks kasulik, kui ligemate alevikkude sahkerdajate kätte toimetamine, kes mõne aasta eest veel ei teadnudki, et võid ilma sulatamata söödakse ja nüüd võiga kaubeldes käsikaudu koperdavad. Põhjust on loota, et Nurmekundes ligemal ajal ühispiima talitus elule kutsutakse, on ju asunduses ärksaid talupoegi, kes ajalehtesi loevad. Kus aga edumeelseid ajalehti loetakse, seal hakkab ka ühistegevus idanema."²⁰

Põllumeeste seltsi edu sõltus juhtimisosavusest. Seda meenutab ka ajaleht: "Meie põllumeeste selts, mis selleaegse tubli ja ettevõtja kooliõpetaja agaral töö ja hoolet asutati, elab raskeid kannatuse päevi üle. Seltsis valitseva korralduse ja asja tundmata juhtimise läbi on liikmed seltsist taganenud, ainult umbes 20 on neid veel järele jäänud. Seltsil enesel on mõni hea sada rubla võlgasi, kuna varandust muud ei ole, kui üks väikene majakene, millele, kui asi seda-viisi viletsalt edasi läheb, oksjon osaks ähvardab saada. Kahju küll, et kena ettevõtte, millest omal ajal palju loodeti ja ka loota võis, nüüd kurva saatuse osaliseks on saanud. Meie asunikud seas on ka mehi, kes asja seisukorrast aru saavad ja seda parandada püüavad, nad on kulu kannud ja vaeva näinud, aga suurema hulga tuimas ja asja tundmatus on kõik selle töö-vaeva ilmaaegseks teinud."²¹

"Põllumeestel siiski esimehele K. Rellisile anti ülestõusmise pühade eel teada, et tema sellest ametist tagandatud on, ja et selle seltsi eestseisuse liikmeks edaspidi olla ei või. Põhjuseks nimetatud meelesegavaid kõnesid. Veider tuleb ette, kuidas võidakse seltsielu sarnast asja süüks arvata... Küllap mõni, kes politseiga sõbrustamist väga armsaks asjaks peab, oma nuuskuri ametit visiiti proovib."²²

Ajaleht kritiseeris teravalt ka karskusseltsi: "Põllumeeste seltsi järele on karskusselts asunduses teine seltskondlik asutus, mis asunikud on elule kutsunud, kuid mis siiski soovitatavalt ei edenenud. Tõtt öelda pole meie karskuselt kõrgemal järjel millalgi olnud, kui ta praegu on. Ja

praegugi pole temal ruumisid, raamatukogu, lugemis-lauda, näitelava ega muud sarnast. Nurmekunde karskusselts ei võitle ka mitte täiskarskuse, vaid "parajuse" eest, sellest hoolimata, et kodumaa karsklased parajusemeestes kõige kardetavamaid vastaseid näevad.. On ju täisjoodik eemaltõukav eeskuju ega avatele kedagi, kuna parajusmeeste joomist mehisuse tundemärgiks peetakse. Sellest see siis ka tulebki, et meie asunduse parajusmehed sagedasti "kandmisega" uhkustavad. Peale paraja "pistmise" eeskuju pole meil karskuse-mõtte laiali laotamiseks pea midagi täiskarskuse soovituseks kõnesid peetud, pole rahvale mõistlikku meelelahutust pakkuda püütud, küll aga jantide ettekandmisega näitemängust aru-saamist mitmete juures tumestatud "maitsed" rikutud. Ka kruviti liikmemaks naeruväärt odavaks (10 kop.), mis seltsi varanduselise külje peale hästi ei mõju.

Kõige selle juures armastakse sagedasti ilmale hädaldada, et rahvas (meie paigas muidugi asunikud) tuim olla ega kasulikkudest ettevõtetest osa ei võtta. Kuid seal juures unustatakse ära, et ka asunik ennast leiva asemel lestadega toita ei lase. Asunikud oleksid palju suuremal arvul valmis häid ettevõtteid toetama, kui asju korralikumalt saaks aetud ja tuumakamat pakutud. Mis Nurmekunde asundusse puutub, siis julgen küll arvata, et siin võimalust oleks tõsisemaid ettekandeid kohalikkudele elanikkudele pakkuda, kui aga asja korraldajatel selleks tahtmist oleks.²³

"Põlluharimiseks hakkasid asunikud rohkem masinaid tellima. Neid telliti erateel igaüks ise ehk agentide läbi. Atradega kauples kõige rohkem põllumeeste selts. Nurmekunde läks iga aastaga suuremaks ligi kümne perekonda iga aastaga. Selleks aitab see asjaolu kaasa, et eestlased venelaste hingemaid, kui nad krunti võetud, ära ostavad."

"Meie asunikud on kõik karjakasvatajad, suuremat sissetulekut annab või ja liha, loomade müük. Karja korralikust toitmisest või juurika kasvatamisest ei taheta aga kuulda, tõuparandamisest kõnelemata. Tänavu on siiski selles pöõret märgata, otsitakse suuremal arvul juurika seemet. Ka telliti kohaliku põlluseltsi juurde külvi- ja niitmisemasin, mida asunikud väikese tasu eest tarvitada saavad.

Ka üleüldine karskuse liikumine ei jäänud Nurmekundes mõjuta, kuigi pisut teisiti aru saavad, kui mujal.²⁴

Üheks teravaks probleemiks eesti põllumehele oli kontroll nende tegevuse üle. Näiteks Nurmekunde põllumeeste seltsile tuli 15. juuliks 1912 ainult koosoleku pidamise luba. Peterburi põllumeeste keskseltsi agronoomi härra M. Taltsi kõne jaoks luba ei antud. Kohal olev kordnik ei võinud asunduse "olusid" lubada. Erateel juttu ajades said asunikud siiski ühe kui teise asja kohta juhatust ja õhutust. Selle tagajärjeks tuli ka seda pidada, et järgmisel koosolekul kursuse ärapidamise pool oli. Kõige paremaks kursuse pidamise ajaks peeti novembri esimest poolt. Need, kes eestlasteks endid üles andsid, seletasid, et nemad osavõtmise eest ka enam maksavad kui eestseisus ette pani, kuid kursused saagu peetud. Sarnane hoog kisub teisigi kaasa. Kulude katmiseks otsustati semstvo poolt raha paluda. Laenu-Hoiuühisuse järele arvati niisama ka tarvidust olevat. Pikemate läbirääkimiste järele määrati piirkond ära - see sai 15 versta lai.²⁵

"Nurmekunde Põllumeeste selts kavatses uuel, 1914. aastal kaupluse avada, kust saaks põllumees osta põllutööriistu, kunstpõllurammu jne. Väljamüüjaks valiti koosolekul hr. M. Alatzei, kes varem al ajal kodumaal ja Krimmis kooliõpetaja ametit pidas, viimati aga Peterburis elutses. Oli ka kahtlejaid selle asja juures. Oli aga märgata, et kui usk oma jõu sisse jällegi kasvas, kasvas ka seltsi liikmete arv."²⁶ Põllumeeste seltsis oli oma kaupluse avamise küsimus tükk aega kõneaineks. Ühelt poolt soovitati poe avamist soojalt, teised nägid selle avamises liig julget sammu. Kui pood aga avati, olid asunikud tarvilise raha laenamisega väga ettevaatlikud. Alles pärast esimest revideerimist, mis näitas, et seltsi pood korralikult ja suurema kasumiga töötanud, kui seda loodeti, avanesid asunikkude käded, anti kauplusse tarviline jagu raha. Seltsiliikmete meeleolu oli hea, sest oma kauplus kasvatab seltsi ainelist jõudu ja laseb teda oma sihis energilisemalt töötama hakata kui seni ajani.²⁷

Nurmekunde oli tihedalt seotud Võšni Volotšoki linnaga, mis asus 75 versta eemal. Seal nurmekundlased müüsid võid ja teisi põllumajandussaadusi, sealt ostsid põllutööriistu, see oli kreisi pealinn. Võšni Volotšokki, selle kreisi vene külasid, Nurmekundet ja ka Novgorodi kubermangu eesti asundusi kirjeldab üks "Peterburi Teataja" ajakirjanik.

Võšni Volotšoki kirjeldus.

“...Järgmisel hommikul päikese tõusul olin juba Võšni Volotšokis. Et aeg varane oli, ei saanud asjatalitusega peale hakata, nõnda tuli siis muidu linna vaadata. Suurem asi see linnapesa ei ole, olgugi et tal ligikaudu 30 000 elanikku on. Uulitsad on suuremalt osalt sillutamata, kivistõnniteed puuduvad täiesti. Ainult paaril uulitsal on nimelauad üles pandud, teistel uulitsatel nimesid ei ole, ehk on nad sealsetele elanikkudele sedavõrd kõigile tuntud, et neid majanurkatele üles kõlmutada vaja pole. Majadel numbreid ei ole, kui vaja, kutsutakse elanikkude nimede järele. Üleüldiselt tuleb V.-Volotšok väga elavalt Järvamaa pealinna Paidet meelde, kuid minu arvates on Paide, olgugi et ta küll mitu korda väiksem on, sellegipärast palju kuldalisem kui V.-Volotšok. Vähemalt pole ma Paides iialgi sarnast tolmu näinud, kui seda seal oli. Kiidetakse, et Narva tolmu poolest Venemaa linnade seas esimesel kohal seista, kuid siin annavad Narva mehed endi linnapesale ilmaaegust au: isegi laulupidu aegne tolmu, mis Narva “niisutatud” uulitsalt õhku tõusis, ei suuda V.-Volotšoki tolmuaga võistelda.

Venemaa linnades kas ei saada sellest aru, missugust osa uulitsate niisutamine elanikkude tervishoiu asjus asjas etendab, või on vene organism nii palju kõigega ära harjunud, et tal see ükskõik on, mida ta sisse hingab, olgugi see sõnnikuga segatud tolmu või puhas õhk. Ja mis siin imestada. Maal, kus iga sammu peal kuulus “nagaika” sulle silma paistab, kus odad ja vardad sulle vastu vahivad, pole mingi ime, kui elanikud oma elu ja tervise vastu sedavõrd erapooletuks jäävad, et nad sellest ei hooli, mida sisse hingavad. Kus nälg ja puudus, koolera ja katk iga aasta sadameid ja tuhandeid Liiva-Annuse hõlma viib, kas see seal ükskõik ei ole, missugusesse surma surra, kas tiisikusse, tüüfusesse, rõugetesse või sarlaki haigusse. Üks surm on meil ikka!...

Esimene asi, mis mulle V.-Volotšoki uulitsal silma puutus, oli hea kari räbalates riides isikuid, keda 4-5 stražnikud uulitsal saatsid. Nähtavasti viidi päevavargaid ühest politsei jaoskonnast teise. Stražnikudel olid peale tavaliste sõjariistade (mõõk, revolver) veel igal mehel nagaika pihus, millega nad nagu ratsa-piitsaga takti vibutasid. Ja tõesti: Vene alama politseiniku iseloomuga näis nagaika kokkukasvanud olevat. Täieliku stražniku või kordniku tüüpust on ilma nagaikata päris raske omale ette kujutada - olgu siis need politseinikud, kes suuremates linnades keskpunktides teenivad. Vene väikestes linnakestes on alamad korrakaitstjad alles siis oma täiuse tipul, kui neil peale mõõga ja revolvri ka nagaika käes on.

Aga küllalt juba nagaikast. Egas ta ajalehe lugejatele nii väga tundmata riistpuu polegi, mille tutvustamiseks pikka seletust vaja, olete teda kõik näinud. Isegi meie Maarjamaal parunite pühas Baltikas said elanikud 1905. ja 1906. aastal nagaikasid näha, mõned veel rohkem - koguni tunda. Lähme sellepärast siis tema juurast reisijutustuse juurde edasi.

Eestlasi vististe küll V.-Volotšoki linnas ei ela, aga ümberkaudsetest asundustest sõidab neid iga päev siia turule. On see ju Nurmekunde eestlastele kõige lähem linn - 75 versta asundusest eemal. Sellest see siis tuleb, et turul sagedasti eesti keelt kuuled; isegi mõned Vene kaupmehed on asunikudelt pisut eesti keelt õppinud ja võivad selles keeles hädalisemad asjad ära õiendada. Nii kuulsin paari kaupmeest kaunis arusaadavas maakeeles asunikudEGA kauplemas. Teine neist oli koguni maakonna semstvo põllutööriistade ladu ärijuht, kes eesti keelest täiesti aru sai, kuigi tal vastamine nii kerge ei näinud olevat. Minu küsimuse peale, kust ta eesti keelt õppinud, seletas, et tal äris sagedasti eestlastega kokkupuutumist olla, kus juures ta keele peaaegu kätte õppinud. Eestlased tarvitavad paremaid tööriistu kui venelased ja käivad neid semstvo ladust sagedaste ostmas. Minu juuresolekulgi ostis keegi tuulamismasinat.

Venelased tarvitavad põllumasinaid veel üsna vähe. Siiski olla viimasel aastal selle poolest edu märgata. Paljudes Vene küldades on hingemaa lapid juba krunti aetud, ja selle tõttu on neid parem harida. Kruntiajamist tarvitavad venelased heameelega, ainult see teha neile peavalu, et külast välja oma krundi peale elama tuleb asuda. On nad küllaga nii ära harjunud, et sealt välja minna ei soovi, aga nüüd tuleb seda teha. Muidugi teada on venelastel veel ise põhjus, miks maade kruntiajamist kõige enam soovivad. Saavad nad maad ja siis maad pankades pantida ja ära müüa. Kaugelt suurem osa endistest maapidajatest ei mõtlegi maalapi peale elama asuda, vaid püüab teda rahaks teha, et siis linna asuda. Külakurnajad (kulakud) on muidugi

valmis odava hinna eest maad ära ostma ja mõne aasta pärast on Vene külates mitmelgi mehel kaunis suur maalarakas käes.²⁸

Kui hädalisemad asjatalitamisest V.-Volotšokis õiendatud said, oli peamure, kuidas asundustesse edasi saada. Seisis ju minu otsekohene ülesanne asunduste ja asunikude elujärge tundma õppida, aga mitte vene linnapesade olukorda uurida...

Minul oli matkakoht täiesti võõras, sellepärast ei teadnud ma linna lähedusest talumeestelt hobuseid otsima minna, vaid seadsin sammud otsekohe hobuste postijaama poole. Küsisin lähedal olevalt linnavahilt teed. Juhatas see ka lahkesti, aga inimesel, kui ta eluaegus esimest korda linnas on, ei püsi juhatus meeles. Ununeb pea. Seda nägin ka edaspidi, kui teel olin ja teed tuli küsida...

Nii siis pöördusin lähema vastutuleja poole ja küsisin päris puhtas vene keeles, kust tee postijaama poole läheb. Vastati lahkesti, kuid keelemurrak tunnistas, et siin eestlasega või soomlasega tegemist on. Ja kui siis lisaks veel küsida julgesin, kas lahke juhataja mitte vahest eestlane pole, järgnes vastus, et siin suguvennad tõepoolest kokkusattunud on. Pea selgus ka, et minu seltsiline just sinnapoole sõidab, kuhu minulgi vaja oli minna, ja nii võtsime nõuks siis seltsis sõita, kuna tema lahkesti mind oma vankrisse lubas võtta.²⁹

Reisimuljed Võõni Volotšokist Nurmekundesse.

“Tee viis läbi külade, põldude ja metsade. Pean tähendama, et Tveri kubermangus iseäranis rohkesti metsa on: kuhu aga silmad pöörad, seal paistab sulle tore mets silmi. Metsades elutsevad rohkesti jahiloomi, nagu põtru, hirvesid ja kitsesid, aga ka mesikäpp ei puududa. Karud olla sealpool harilikud elukad ja neid nähtavat tihti. Tega teised ka elanikkudele mõni kord tuska. Nii kraapsanud hiljuti karu ühes vene külas talu sealauda seinast palgid välja ja tassinud nuumsea elusalt metsa. Sea kisa peale jooksnud külamehed ja hakassid mesikäppa taga ajama. Paari verstaalise tagaajamise järele lasknud karu sea lahti, kellel hingetilk veel vaevalt sees olnud, ja paganud metsa poole.

Maapind on siin igapool liivane, õigemini liiva-savi segu. Mõnes kohas näib ta aga päris valge liiv olevat. Sellest hoolimata kasvavad siin viljad ja rohi hea...

Vene talupoegade elujärg näis neis külates, kust läbi sõitsime, kaunis kena olevat, vähemalt ei torganud sarnane räpasus silma, nagu Pihkva ja Peterburi Vene külates. Iga maja juures paistis kena viljapuuaiakene silma, mõnes aias oli rohkesti ka mesipuid. Mesilaste pidamine võib siin muidugi hästi õnnestada, sest niidud ja nurmed on lilli täis.

Teise päeva lõunaks jõudsimel juba eestlaste piirkonda. Venemaal ringirändajale pole vajagi eestlaste asukoha lähenemisel ette ütelda, et siin või seal eestlased elavad, juba põllu- pidamise viis, elumajad, rahva riiete mood jne. ütleb reisijale ära, et mis rahvuse hulka ta sattunud on. Eestlaste elumajad pole kunagi hunnikus koos, nagu Vene külates, kus elumajade vahel vaevalt nii palju ruumi leidub, et inimene vaevalt läbi käia võib. Riidetest võib jälle sellepoolet eestlast venelastest lahutada, et esimesed suuremalt jaolt kodukoetud riideid kannavad, kuna venelased aga harilikult oma riidevatid poest ostavad. On ka vene laste juureski kodukoetud riideid näha, aga harva, ja need riided tunnistavad juba esimesel silmapilgul, et riidevalmistamise kunst venelaste juures kuigi kõrgel ei seisa.

Nurmekunde asundus on pea igast küljest metsaga ümber piiratud, või siis sellel ajal, kui eestlased siia asusid, põline mets olla, praegugi on põldude sees kändusid näha, mis oma jämeduse poolest võistlejaid otsivad, ja mets maha võeti. Raske võis siin asumine olla, aga nähtud vaev pole tuulde lennanud. Praegu on jõukus pea igas peres näha, millest kenad elumajad, korralikud põllutööriistad jne. tunnistust annavad.

Nurmekunde asundus on laialine, ta läbimõõt on umbes 50 versta. Asunduse keskpunktiks peetakse koolimaja, mis ühtlasi ka kiriku kohustusi täidab. Muidugi ei suuda lapsed kaugematest nurkadest iga õhtu koolist kodu käia, vaid tuleb neil koolimaja juures öökorteris olla, kus selleks on ka ruumid soetatud, olgu küll, et viimased vaevalt oma otstarbekohased on.³⁰

Reisimuljed Nurmekundest.

“Kool töötab juba 10 aastat ja minevasest aastast saadik kahe kooliõpetajaga. Varemalt pidasid asunikud kooli ise omal jõul üleval ja maksid kooliõpetajale palga, aga et nääklused ja nääklused liig sagedateks muutusid... Siis toimetati kool ministeeriumi alla, ja praegu ei ole asunikkudel kooli kohta pea midagi ütlemist, kuna kooli ülevalpidamiseks kulud kroonu poolt tulevad. Kool töötab minevasest aastast saadik kahe kooliõpetajaga; kooli juhatajaks on Viitas, teiseks kooliõpetajaks J. Vain.

Kool ei ole Nurmekunde asunduses mitte vana asutus, kõigest 8 aastat. Selle töövili ei paista veel küllalt selgelt silma, kuigi ta ennast märgata annab. Peab tunnistama, et Nurmekundes seesama nähtus silma puutub, mis paljudes teisteski asundustes: s.o., et nooremad vanematest kultuuriliselt maha on jäänud. Vanemad, kes kodumaalt välja rändasivad, tõid ka kodumaa kultuurivara endaga kaasa, nooremad aga, kes asunduses ilma koolita üles kasvasid, said ainult oma vanematelt pisut teadmisi laenata, kuna arusaadavalt see haridusaste, mis nad vanemate kaudu omandasid, kuigi kõrge ei ole. Siiski peab tõe auandes tunnistama, et Nurmekunde asundus üks ärksamatest asundustest on. Ajalehte loetakse siin rohkesti, umbes 70-80 eks. Kõige loetavamad lehed on “Peterburi Teataja”, “Tallinna Uudised”, “Aeg”, “Koit”, “Postimees”, “Päevaleht” ja “Tallinna Teataja”. Aga ka jumalakartlikud “Ristirahva Pühapäevaleht” ja juudivaenuline “Olevik” pole siin tundmatud.

Kooliõpetaja ja asunikkude vahekord on siinses asunduses mitmesugune olnud, nii mitmesugune, nagu ka mitmesugused rahvavalgustajadki on olnud. Mõne kooliõpetaja kohta on asunikkude seas halb mälestus järele jäänud ja neist ei räägita head. Muidugi teada ei seisa igakord viga mitte kooliõpetaja küljes, nagu asunikud harjunud on arvama, vaid palju rohkem asunikkude eneste juures, aga kes palki oma silmas tähele paneb. Koolimaja - mis ühtlasi ka palvemaja on - parandus ja korras pidamine on asunikkude hool, aga seda väikest rahasummat, mis selleks iga aasta vaja, ei saa vaevalt kokku: mõned asunikud maksavad oma osa heaga ära, kuna teised kangekaelselt maksta ei taha, seletades, et nad kooli ega palvemaja ei tarvita ja sellepärast viimase heaks kohuseid oma peale ei võta. Et tarvilikku rahasummat kokku saada, selleks panevad kooliõpetajad ärksamate asunikkude kaasabil pea iga aasta näitemüügi toime, mis omast kohast kena sissetuleku annab. Rahva osavõtmist sarnasest asjast on.

Seltse on Nurmekundes kaks - põllumeesteselts ja karskusselts. Esimene olnud teguvõimeline asutus...

Lähemal ajal on Nurmekundes veel paari majanduselise ühisuse elule tärkamist loota. Nimelt kavatakse hoiu- ja laenuühisust ning rehepeksuühisust asutada. Mõlema uue ühisuse põhjuskirjad olla juba kinnitusele saadetud ja loota võib, et need soovitud ühisused võivad lähemal ajal juba oma tegevust alata. Hoiu- ja laenuühisusel oleks siin iga tahes hea tegevusväli, sest raha hoiuletoojaid kui laenajaid leiduks rohkesti.

Asunikkude ja venelaste vahekord olla viimasel ajal hea, kuna see kord vaenulik olnud. Nimelt ässitanud mõni aeg tagasi mustasajalised vene preestrid rumalat rahvast asunikkude vastu ülesse ja seletanud rahvale, et venelaste maapuuduses “tshuhnad” süüdlased olla, kes venelaste maa oma kätte kiskuda. Asi läinud nii kaugele, et tõsist rahutust venelaste seas karta olnud, kuid siin seganud valitsus ennast vahele ja teinud talupoegadele selgeks, et asunikud mitte Vene valdade maid ei tarvita, vaid mõisnikkude käest neid ostavad, mida ka venelased teha võivad, kui neil selleks aga raha jätkub ja põllutöö vastu huvi on. Valitsuse vaheleastumine mõjunud ja sest saadik valitseb eestlaste ja venelaste vahel sõbralik olek. Üleüldse kiidavad asunikud venelasi kui heasüdamega ja lahkelt rahvast, kellega on kerge sõpruses elada. Palju halvem vahekord valitseda eestlaste ja karjalaste vahel (viimaseid on seal ümberkaudu palju elamas), kes jonnakas ja kaunis kiuslik rahvas on.³¹

Reisimuljed Eesti asundustest Novgorodi kubermangus.

“Seda edasijõudmist, mis Nurmekundes silma puutus, siinsete suguvendade juures märgata ei olnud. Kuigi mõni asuniku majandusline järg kena näikse olevat, siis annab hariduseline kängujäämine ennast seda kibedamalt tunda. Kool on küll olemas, aga pisut on jõudnud ta oma kestvuse ajal rahva valgustamise ajal ära teha. Vaimulikku leiba käib Novgorodi

õpetaja kaks korda aastas pakkumas, mille järele vanemad asunikud janunevad, kuna aga nooremad ka seltsist lugu ei pea, pole ühtegi seltsi, ühtegi ajalehte. Mis siin hästi edenenud olla, see on joomine ja sellega ühenduses olev kombeline langus. Kes rohkem juua jaksab, see on mees, ja sellega uhkustavad noormehed. Ka vargusi tuleb pahatihti ette...

Ja tõesti imelik: kuhu sa aga laial Venemaal oma sammud sead, ikka leiad igal pool suguvendi ees, olgu külades ehk linnades. Ühes kohas elavad nad hästi, teises kohas halvemalt, aga nii palju kui ümberkaudsete venelaste käest kuuled, peavad maa pärisrahvas vist suurt lugu ja vaatavad asunikkude peale kui eeskuju peale. Ka kohalik ülemus käib Eesti või Läti asunikuga teisiti ümber, kui tihti Vene talupojaga. Asunik, olgugi et ta asumiste vaeva ja raskuste mõjul oma haridusseltside huvid rohkem kolikambrisse on heitnud, on ikkagi suure tüki kulduralisem, kui naaber venelane, kelle silmis see juba haritud mees on, kes lugeda ja kirjutada mõistab. Ja see haridus on, tänu taevale, suuremalt jaolt Eesti asunikkudel olemas, kuigi salata ei või, et mõnes üksikus metsanurgas asunduses, kus aastakümnete jooksul kool oma tööd ei ole teinud, nooremad vahest sellest haridusest üsna osa omandanud ja üksikud ka koguni ilma jäävad...³²

Seltsid olid Nurmekunde majanduse, hariduse ja kultuuri heaks toetuseks.

Põllutöö ja ilmastik.

Põllumeeste töötulemused sõltuvad ilmastikust. 1903. a. kevad oli siin ilus ja tuli kaunis varakult. Ehk rukkid küll 1902. aastal vihmaste ilmade pärast alles Mihkli päeva ajal saadi maha teha, siiski nad olid kaunis ilusad. Enne Nelipühi oli siin rahe ja vihmasadu ning see tegi suvivilja orastele palju kahju. Paiguti viis voolav vesi seemne ühes mullaga põllult ära, nii et uuesti külvatama pidi. Põllumeeste kevadised tööd on juba lõpule jõudnud ja mõned on juba heinategemisega alustanud.³³

Ka 1911. a. ilmad on niisked ja udused, iga päev ilm oli pilves, aga lund juurde ei tulnud; mõne nädala eest tuli seda juba pisut ja oli kõva külm; tee jäi konarlikuks, nii et vanker ega regi ei liigu.

Põllumehe tagasivaade. Ja ikalduseaasta, mis lõunapoolseid kubermangusid ja Öhtu-Siberit tabas, andis nurmekundelastele niisuguse hea lõikuse, missugust asunduse 25-aastase kestvuse ajal ainult paar-kolm korda on nähtud. Neil aastatel ülevalnimetatud maakohtades vili kuiva käes ei kannata, on siin liiad vihmasajud, nii et põlluvili, kui ta ikka ülepea kasvanud ongi, kõrre otsas idanema kipub, kartulid aga ära mädanevad; on ju asundus soorikka Novgorodi kubermangu piiri ligidal ja ümberkaudu väga palju suuri metsasid, mis vihma pilvedest alla meelitab. Kuiv aasta ei tee siin ilmaski paha, ehk olgu siis, et kaevud ära kuivavad ja vett kaugemalt allikatest vedada tuleb. Õhus on metsade mõjul nõnda palju niiskust, et viljad kasvada võivad ...

Tõuvili andis 1912. a. 7-8 seemet. Rukki saak on harilikult vilets, ka rohkete vihmasadude tõttu, kuid ka sellepärast, et sügav tali, mis sula maa peale tuleb, oraseid ära hautab... Kartulid kasvasid ka üsna ilusad, kuid müügi tingimused on pahad - üks ainuke viinavabrik 30 versta peal, seegi maksab närust hinda.

Kuivemal suvel ei kasvanud mitte ükski põlluvili parem, vaid ka karjamaad ei saanud kariloomadest ära poritud, mispärast rohtu enam oli ja piimalehmad paremat sissetulekut andsid. Et ka heina puuduse üle nuriseda pole ja või hinnad on üsna kõrgele tõusnud, võisid maaomanikud oma majanduselist järke kindlustada.³⁴

Heina hinnad on Nurmekundes varase kevade tõttu närused. Muidugi ei rutta asunikud nende ostmisega enam nii kui enne, kuid mis iseäranis hinnad alla rõhus, on see asjaolu, et ülesostjad käsiraha müüjatele kätte jätsid ja kaubast tagasi astusid. Pole ju ka seda odavat kraami kuidagi enam võimalik raudteele toimetada, teed on pahad. Pühadeks on aga venelastele raha vaja, muudkui katsu hinna alandamisega heina ostjaid ligi meelitada.

Metsa parvetamisest ei tahtnud 1912. aastal palju välja tulla. Jõed olid mitmes kohas põhjani ära külmetanud, pikaldane sula ega ei puhasta jõgesid ega sünnita nõnda palju vett korraga, et parvetada saaks. Mitmed on seega ilma kevadise teenistusest. Igatahes mõjub puude tagavara tuleval aastal hindade peale alandavalt. Kuid ka nüüd olid hinnad kodumaa omadest

sedavõrd madalamad, et Valdhofi vabrik (Pärnu juures) omale Firovo jaamast puid üles ostis. Asunikud hoiavad ahjukütet oma kruntide peal, mõned veavad isegi jõele, kuid ehituspuid peavad pea kõik ostma.³⁵

Põllumeestele tegi hiline kevade ühel ajal natukene peavalu - ei tahtnud ju kuidagi töödega valmis jõuda. Töötades jäid mõned maatükid puuduliku harimisega, mis tõuviljale ei näe meele järele olevat: tükati on orased kollased. Rukis võsus ja kasvas soojade ilmade tõttu jõudsasti, juunikuu tugevad vihmad aga löid ta paiguti enne õitsemist maha. Mõnes kohas sadas ka rahet. Heina näiteks metsas ja ristikuheina põllul palju enam olevat, kui viimastel aastatel, mis asunikkude meeleolu peale tõstvalt mõjub, sest on ju karjapidamine nurmekundlastele tähtsam sissetuleku hallikaski kui põlluharimine...

Kevade oli meil tänavu hästi varane, mis mõndagi asunikku päästis. Oli ju minevane suvi meil vilets, kuid asunikud jätsid loomade arvu enamasti endiseks, sellepärast oli loomatoidu puudus pea igal ühel, hinnad tõusid kuulmata kõrgeks, ei olnud ka selle hinnaga kusagilt saada. Venelastel oli nälja tagajärjel loomade lõpmist ette tulnud. Kõike seda toidu puudust tuleb enam-vähem arusaamatuse arvesse panna, mingisugust eelarvet ei tehtud, arvatakse umbkaudu eelmise aasta järele, vahest saab läbi! Karjatoitmine on nii-sama ilma korralduseta, kantakse ette nii kaua, kui on otsas, asi tahe.³⁶

Heinasaak oli 1912. aastal endiselt palju suurem, nii 3:4; ka hein sai kuiva suve tõttu hea. Aga viljad ära kolletasivad: nädala ehk paari takka sadas vihma. Juulis olid vist venelased seda kolme või koguni viie rubla eest tellinud.³⁷

Põllumeestele tegi hiline kevade ühel ajal natukene peavalu - ei tahtnud ju kuidagi töödega jõuda. Töötades jäid mõned maatükid puuduliku harimisega, mis tõuviljale ei näe meele järele olevat: tükati on orased kollased. Rukis võsus ja kasvas soojade ilmade tõttu jõudsasti, juunikuu tugevad vihmad aga löid ta paiguti enne õitsemist maha. Mõnes kohas sadas ka rahet.. Heina näiteks metsas ja ristikuheina põllul palju enam olevat, kui viimastel aastatel, mis asunikkude meeleolu peale tõstvalt mõjub, sest on karjapidamine nurmekundlastele tähtsam sissetuleku hallikaski põlluharimine...³⁸

Hilised külmad 1914. aasta mai kuu teisel poolel rikkusid heinasaaki. Kuid selle peale vaatamata oli heinalootus siiski palju suurem, kui mõõdaläinud aastal. Ka ei teinud kuiv siin liiga, olgugi et umbrohtu orastesse kasvas. Mõnes kohas kannatas vili, peaaesjalikult rukis rahe all, kust rahe iil läbi käis.³⁹

Nendele probleemidele vaatamata läks elu edasi, asunike majandustase paranes iga aastaga.

Nurmekunde ja teeolud.

Hakkasid paranema ka teeolud. Ühendust raudteega kergendas ehitusel olev kivitee, mida Moskva rahamees Räbuschinski tegi. Seni pääses asundusest Firovo raudteejaama ühest vene külast teise sõites... Uus kivitee algas Pokrovski küla ligidalt, kus Räbuschinskil klaasivabrik, ja läks metsade ja rabade kaudu. Et tööd kõigil 7-e versta pikkusel liinil tehti, leidsid mõned sajad töölised teenistust. Hea teenistuse nõuti muude tööde eest 1912. aastal kõrgemat tasu kui mullu. Nõnda saeti veel mullu 150 kop. eest arssina eest kantsüld, kuna nüüd 180 kop. eest pakkudes saagijaid leida pole. Tööotsijaid venelasi saab nüüd palju harvemani kui endistel aastatel.⁴⁰

Tööjõud on siin kolme-nelja aasta jooksul kaks korda kallimaks läinud. Nõnda nõudsid venelased heina dessatiini niitmise eest mõni aasta tagasi 250 kop., 1914. aastal aga 5 rbl. Tööjõu kalliduse pärast ostsid eestlased kõiksugused masinad. Töölisi ei olnud aga pealegi veel saada, nõndasama ka aasta- ja suveteenijaid, nii et mitmed perekonnad ilma sulaseta ehk tüdrukuta pidid läbi ajama.⁴¹

Üks Nurmekundest tulnud vene eestlane Kanadas, Gustav Kulp, kirjeldab asundust järgmiselt: "Minu vanem vend oli varem sinna asunud, sai popsimaad, tegi rehesuitsutare jne. 1901. a. elas Nurmekundes üle 300 pere. Maailmatu suured maaplatsid. Ka lätlasti tuli sinna eestlasteks. Vennal oli põldu 27 dessatiini, kokku 200 dess., teise vennaga koos pidasid 50 lüpsilehma, lüpsid neid ise naisega. Ka kaks tüdrukut oli. Kasvatasid rukist, nisu, kaera - kõik

kasvas hästi. Kasvatati ka läätsi. Õunapuid oli üle saja. Vennal oli kolm last: kaks tütar ja poeg. Naine oli ühtlasi eesti koolis õpetaja, sest asunduses oli oma kool ja kirik. Kirikuõpetaja oli karistuseks 40 aastat Siberis olnud, sest ta läinud õigeusust luteri usku”.⁴²(VII. 42)

"Maaliit" kirjeldab Nurmekundet nii: "Ümbruskonnaga võrreldes paistab eestlaste jõukus elamisjärgu meeldiva vastandina silma. Väljastpoolt eraldab hallidest luitunud vene küladest eesti talumajade tüsedajooneline nägusus, puhas, Eesti ehituslaadi sarnane, mis majapidamise hoolsust ja jõukust tõendab. Kuna ümbruses hulk aega enne lõikust terav leivapuudus valitseb, püsib asunduses ikka endiste aastate viljarohkus. Toidunappust poole siitsaadik üheski peres tuntud. Aidatakse lahkelt veel võõrast rahvusest naabreidki. Arusaadavalt põhineb eestlaste suurem rikkus hoolsa maaharimise peal, mis venelaste juures üsna haledalt lonkab.

Nurmekunde taluhooned olid nägusad. Elumajad teistest hoonetest lahus, mõned isegi 3-me korstnaga. Laudad, rehed ühes koos õunaaedadega, karjaaedade ja koplitega räägivad selget keelt jõukusest. Kui siia juurde lisada, et igal pool töövalmis lõikusmasin ja hobuserעה, siis kahtled vaevalt veel otsuse juures, et hallparunite juures viibid.⁴³

Selline oli majanduslik olukord Nurmekundes XX sajandi algul. Olid oma raskused ja probleemid, aga elujärg tõusis nii kõrgele tasemele, et see võimaldas suuremat tähelepanu pöörata kultuurielule.

Kultuuri-, vaimuelu ja haridus Nurmekundes.

Asundusele on nüüd Nurmekunde nimi pandud, kuna enne Brandti nime kandis, kes metsaga kauples.

Suurem hulk asunikkusid oli Ew-Luteri usku, Kreeka-õigeusulisi on ligi 200. Kiriklikkude toimetuste poolest on Ew-Lutheri usulised Tveri õpetaja Eduard Johansonini hoolet, kes 2 korda aastas siin jumala teenistust pidamas käis. Palvemajaks oli ilus suur, puune maja mis alles 1899. a. ehitati ja sisse pühitseti. Ehitamise kulud kandis rahvas jõudu mööda ning Abikassa ka selleks abi andis, osalt kinkinud, osalt võlgu. Palvemajas õppisid ka õpilased. Kooli peeti koguduse abikassa toetusel üleval. Kooliõpetajaks oli M. Kärick Liivimaalt Tartu maakonnast, kes oma hariduse eragümnaasiumis oli saanud, koolilaste arv oli 60 ümber. Kahjuks ei ole nurmekundelased enestele veel mitte kooli luba saanud. Kreeka-õigeusulisi oli asunduses ka üle 200. Pühapäevast teenistust pidas köster; ainult kaks korda aastas käis Tveri linnast armulauale võtmas³. Palvemaja kell oli 1902. a. priihteliste annete läbi muretsesetud; torn oli mõni samm palvemajast eemal... Kell kaalus 8 puuda.⁴⁴

5. jaanuaril 1912. a. oli Tveri õpetaja asunduses. Pärast kiriku-teenistust pani ta ette koguduseks ühineda, valisid 12-liikmelise ajutise nõukogu, kes põhjuskirja Tallinna Pauluse koguduse põhjuskirja järel kokku seadis ja ametikohtades asju ajas. Koguduse vanemaks valiti tuntud tegelane härra M. Rist.⁴⁵

Koguduse liikmed elasid enamasti palvemaja ligidal, ainult mõned asuvad versta 20 kaugel. Köster elas palvemajas. Ka mõned Läti perekonnad olid ligikonnas asumas.⁴⁶

Arhierei läbisõidu järel tõsteti Staropasonski õigeusu kiriku salmilaulja eestlane J. V. Jaanus diakoniks. Nõnda on siis tähendatud kirikul kaks diakoni - venelane ja eestlane. Seega võisid õigeusu eestlased, keda siin mõni perekond oli, nüüd venekeelse teenistuse asemel eestikeelset laulu ja lugemist kuulda, mis läbi neid kirikule muidugi enam loodetakse ligi tõmbavat.⁴⁷

Kultuuri arendada polnud tol ajal sugugi kerge. Toon mõned näited. Raamatukogu asutamise luba, mida selts oma normaalpõhjuskirjas palus ja ostis 100 rbl. eest raamatuid valmis, siin olid oma takistused ees ja luba jäi tulemata. Et siin üle saja perekonna elas, aga kool puudus, palveid ülemale poole saadeti, et luba antaks asunduses kooli avada, kus lapsed emakeeles usuõpetust õppida saaksid, aga luba ei ole veel kahjuks ei tulnud.⁴⁸

Asundusel olid viiuli- ja pasunakoorid. Osalt riistu mõlemale koorile telliti. Said asunikud nii kaugele, et pasunakoori mõte teoks tehti. Pasunad olid juba ära tellitud ja pidid jõudma kohale. Pool koori hinnast oli juba koos, ka korraldati suviste pühadeks näitemüük,

mille puhas sissetulek koori heaks läks. Nurmekundelased võtsid näitemüükidest alati elavalt osa.⁴⁹

1912. aastal tekkis Nurmekundes mõistlikumatest meestest lugemise selts, kuhu olid 30 lugejat ühinenud. Et igaüks rubla maksis, sai juba kena käputäie mõistlikke raamatuid. Lugesid isuga.⁵⁰

Lugemise seltsi oli vaja ka sellepärast, et postiolud Nurmekundes olid kehvad. Asunduse post toodi kaks korda nädalas palvemajas, kuhu igaüks, kellel last koolis ei käinud, oma ajalehtedele ja kirjadele järele pidi minema. Tihemini ei saanud lasta posti asundusse tuua, sest et seda ka Pokrovski postkontoris kõigest kaks korda nädalas toodi. Kirjavahetaja saatis postitasku tihtipeale kõrvaliste inimestega ära, ega läinud siis kirjad arvataval päeval minema.⁵¹

1913. aastal karskusselts jõudis nii kaugele, et avalik rahvaraamatukogu oli avatud ja registreeritud ja pakub rahvale mitmesugust kirjandust. Raamatukogul üle 35 toetaja ja toetajate arv kasvas, selleks korraldati ka näitemüüki.⁵²

See avaldas suurt mõju Nurmekunde vaimuelule. “Peterburi Teataja” kirjutab: “Kirjanduse vastu kasvab siin huvi. Ärksamad asunikud pole vaimupõllul kunagi just umbrohtu kasvada lasknud ja praegu on asi rõõmustavamal järjel, kui kunagi enne. Omal ajal andis kohaline põllumeesteselts kena summakese raamatute peale välja, palju oli kingitud kirjandust, kuid et tarviline luba raamatukogu avamisele tulemata jäi, polnud enneaegselt elule kutsutud asjal tulevikku, ka raamatutest pikapeale paljud kadusid ära. Lugemisingiks ühinedes said asunikud jällegi kirjandusest enam huvitatud, luba tuli, võeti see teatus rõõmuga vastu. Nüüd liikus siin mõte, et kohaline põllumeesteselts ülejäänud raamatud karskusseltsi kogule edasi annaks, vahest ehk ainult põllumeesteseltsi sihisse puutuvaid kirjandusi omale jättes.”⁵³

Nurmekundes kool avati eraldi palvemajast 1910. aastal. See oli ministeeriumikool. Kooliõpetaja sai palga kroonu poolt. Seesama kooliõpetaja pidi ka köstriametit pidama, mille eest ta palga rahva poolt sai.⁵⁴

Tulid aga teistsugused mured. “Peterburi Teataja” kinnitas, et “asunduse kooliõpetaja ei olnud rahvaga heal läbisaamisel - mine tea millest see tuleb. Muidugi oli osa süüd asunikkude pool, aga asunikud ise ei arvanud ka kooliõpetajat ilma süüta olevat. Ja nii see vastastikune hõõrumine tuleb. Asunikud kurtsid, et kooliõpetaja uhke ja kõrk olla, ennast kroonuametnikuks kiita jne., mis muidugi meile kui kooli ülevalpidajatele ei meeldi. Seltsielu, mis siin kord kaunis kenal järjel oli, soikub surma poole, ja jälle nähakse siin ka kooliõpetajal pisut süüd olevat, et see oma kätt adra külge ei pane.”⁵⁵

Asunduses oodati köster-kooliõpetaja valimist endise G. Viitase asemele, kes hiljuti artelli astus. Asunikud olid mures, kus kohast jõuda inimest saada, kes koolitöö ja köstriameti kõrval ka laulu ja pasunakoori juhatada võiks. Saime ju meie 1914. aastal nii kaugele, et pasunakoori mõte, mis paar aastat liikus, teoks tehti. Pasunad olid juba ära tellitud ja pidid jõudma kohale. Pool koori hinnast oli juba koos, ka korraldati suviste pühadeks näitemüük, mille puhas sissetulek koori heaks läks. Nurmekundelased võtsid näitemüükidest alati elavalt osa, seega kord mõni hea rubla koorile üle jäi.⁵⁶

Koolielus oli ka teisi probleeme. Nurmekunde kooli laste seas lagunes leetriaigus laiali. Et haigeks jäänud teistest küll kohe eraldi koju toimetati, ei saanud leetrite lagunemist siiski takistada ja koolis tuli õppetöö paariks päevaks lõpetada. Süüdi on igatahes kitsad öömaja ruumid.⁵⁷

4. detsembril oli Nurmekunde Eesti koolimajas näitemüük teise kooliõpetaja korteri heaks. Peale asjade müümise oli veel õnne-õngitsemine, loosid, õnneratas jne., mis meie asunikkudele kõik päris uudiseks olid, sest et endistel näitemüükidel harilikult asjade müümine üksi oli. Osavõtmine oli elav.⁵⁸

1913/14. aasta jõuluvahel peeti Nurmekunde palvemajas lastepidu jõulupuuga ära, millest peale laste ka õige rohekeste vanemaid inimesi osa võtsid Koolilapsed kandsid mitmed laulud ette, astusid ilulugemises üles jne. Kõik need laste ettekanded nähti vanematele väga meeldivat. Oli näha, et kooliõpetaja h-ra J. Vain laste ettevalmistamise juures rohkesti tööd oli teinud ja vaeva oli näinud. Pidujättis väga hea mälestuse järele ja võis rahva lugupidamist kooliõpetaja J. Vaini vastu ainult tõsta.⁵⁹

Need oli mõned head näitajad Nurmekunde kooli elust. Paha meelt tekitas Nurmekundes, kui kooliülemus tahtis saata teiseks õpetajaks vene õpetaja. Asunikkude soov oli teiseks õpetajaks saada kui mitte eestlast, siis ometi eesti keelt oskajat venelast. "Peterburi Teataja" arvab, et Nurmekunde kool on 1914. aastal õitsvamal järjel, kui kunagi enne. Ühel õppejõul on võimata koolis toime tulla nelja jaoga, olgu õpetaja nii osav ja usin kui tahes.⁶⁰

15. juunil 1914 peeti Nurmekunde asunikkude koosolek. Sarnase koosoleku pidamiseks ei antud kaua aega luba. Oli palju küsimusi, mis selgitamist ootasivad ja koosoleku luba puudusel selgimata jäid. Nüüd nõutas kooli eestseisja h-ra A. Voorman sarnase luba. Koosolek otsustas kooli maa peale vanaduse õiguse põhjal paberid nõutada, nende kulude katmiseks aga kaks rbl. pere pealt kooli kassasse maksta. Peale selle otsustati tulevikus kindlama korra järele asunduse kõstrile 1 rbl. pere pealt maksta, missugune leping koosolijate poolt alla kirjutati. Siis veel seati kooli- ja palvemaja juures ettevõtetavate parandustööde eelarve kokku ja otsustati selleks otstarbeks raha korjata, ehituse kulude katmiseks, aga sügisel pasari toime panna.⁶¹

Nurmekundelaste mured ja probleemid.

Kõige suurem nurmekundelaste mure oli eesti kultuuri, eesti hariduse arenemine asunduses. Puudused, mis ilmnisid Nurmekunde elus, kutsusid esile väga teravat kriitikat, mida tõendavad paljud ajalehtede artiklid. "Olevik" kirjutab: "Et siin üle saja perekonna elamas on, aga kool puudub, on palveid ülemusele poole saadetud, et luba antaks asunduses kooli avada, kus lapsed emakeeles usuõpetust saaksid, aga luba ei ole veel kahjuks ei tulnud. Sellepärast rändasivad mitmed perekonnad Ameerikasse, kus elu lahedam ja lõbusam olla. Praegu valmistavad mitmed perekonnad reisi vastu."⁶²

"Peterburi Teatajast" loeme: "Meid peetakse venelaste hulgas haritud rahvaks, venelastele eeskujuks, uuritakse eestlaste väsimatust ja pannakse venelastele ette järele teha, aga eestlaste hulgas on seda, mis venelasi ka otse kohkuma paneb. Need, kes meie asunduses hariduse eest hoolekandjateks on määratud, teevad oma kõlbamata elukommetega iseendale ja tervele asundusele häbi. Kool see kiratseb meil, aga kulutakse jonnimise jaoks. Kümme mehi tahavad kõigi asunduse eestlaste nimel asju ajada. Nad nimetavad endid rahva asemikkudeks, aga unustavad rahva kasud koguni ära.

Kooli vastu on leigus suur. Lapsed võetakse aprillikuu alguses koolist ära ja oktoobrikuu lõpul saadetakse kooli. Kaugemalt lapsed ühe ja kahe päeva pärast kooli ei tule. Nad ütlevad, et lapsed käivad karjas. Koolitendri palka maksku kooliõpetaja omast palgast, sest tema olla seda palganud. Kooliõpetaja ei tohi maad puhastada ilma rahva lubata ehk õigem, nende kümne mehe lubata. Kooliõpetaja saada asunikkude teada palju palka. Seltsi elule tehakse tõkkeid. Põllumeeste selts on hinge vaakumas kuna Karskuse-selts kaunis kenasti töötab. Aga ka selle seltsi liikmete hulgas on maha kiskujad. Aga noored mehed ja neiud on agarad ja ei pane neid tähele, ning jääb ainult soovida, et selts veel agaramalt meil tulevikus tegutsema hakkaks.⁶³

Vaimne edu on sopasse sõtkutud ja need, kelle kohus oleks seda asja parandada, vaatavad külma südamega eemalt, ega tunne, mis nende kohus teha oleks. Ja selle tõttu langevad asunikud päev-päevalt kultuurhariduslikult alamale ja ei leia kuskilt selle vastu abi. "Aita ennast ise, ütleb küll tark vanasõna, aga asunikud ei tea ometi seda, kuidas siin ennast tuleks aidata. Ainuke lootus, mis meil on, on see, et tulevikus endile vahest tubli kooliõpetaja juhtume saada - valimised ongi juba määratud. Meie asunduse kooli-õpetaja palk, mis ligi 600-700 rbl. ulatab, laseks küll nõuda, et tubli jõud meile ametisse tuleks."⁶⁴

Kui meie kool palvemajas asus, osteti selle maja soendamiseks kihelkonna poolt korjatud rahaga väike raudahi, mis 24 rbl. 75 kop. maksma läks. Nüüd, kui kool uude majasse asus, müüs meie köster-kooliõpetaja selle raudahju palvemajast põllumeesteseltsile 13 rubla eest ära, ilma et keegi peale kooliõpetaja ja kooli kassapidaja seda oleks teadnud, niisamuti müüs kooliõpetaja omavoliliselt koolimaa pealt puid ära. Maa on kooliõpetajale karjapidamiseks ja vilja mahategemiseks antud, aga metsa müügi õigust ei ole tal mitte, vaid ta tohiks metsa ainult oma tarbeks pruukida, kuna rahvas talle kütte kätte veab. Et köster-kooliõpetaja seesuguse lubamata sammu on astunud, sealjuures end aga süüdlaseks ei tunnista, vaid enesel õiguse arvab olevat metsamüügist saadavat raha omale palga lisaks tarvitada, siis on praegu siinse rahva ja

kooliõpetaja vahel käärimine päevakorral. Rahvas tahab uut kõstrit võtta, aga vana ei taha ametist lahkuda. Asunik.⁶⁵

Need artiklid näitavad, et Nurmekunde elus oli edu, kuid oli ka vastuolusid. Nurmekunde ja poliitika. Nurmekunde asus kui üks saareke vene külade keskel ja nurmekundelaste edu olenes suuresti sellest, millised suhted valitsesid eesti ja vene talupoegade ning külahuva ja Vene võimuorganite vahel. Sellest võime leida materjale eesti ajalehtedest. "Peterburi Teataja" kirjutab: "Asunikkude ja venelaste vahekord olla viimasel ajal hea, kuna see kord vaenulik olnud. Nimelt ässitanud mõni aeg tagasi mustasajalised vene preestrid rumalat rahvast asunikkude vastu ülesse ja seletanud rahvale, et venelaste maapuuduses "tshuhnad" süüdlased olla, kes venelaste maa oma kätte kiskuda. Asi läinud nii kaugele, et tõsist rahutust venelaste seas karta olnud, kuid siin seganud valitsus ennast vahele ja teinud talupoegadele selgeks, et asunikud mitte Vene valdade maid ei tarvita, vaid mõisnikkude käest neid ostavad, mida ka venelased teha võivad, kui neil selleks aga raha jätkub ja põllutöö vastu huvi on. Valitsuse vaheleastumine mõjunud ja sest saadik valitseb eestlaste ja venelaste vahel sõbralik olek. Üleüldse kiidavad asunikud venelasi kui hea südamega ja lahket rahvast, kellega on kerge on sõpruses elada".⁶⁶

Võšne-Volotšokist teated: "Siinse semstvo valimised, mida hilja aja eest toimetati, on Eesti asunikkude kaebuste peale ümber lükatud. Lugu seisis selles, et Eesti asundustele semstvo valimiste tuleku kohta teatis kõigest 10 tundi enne valimiste algust kätte anti, kuna aga eestlaste asukohast Nurmekundest kohaliku maakonnalinna, Võšni Volotšoki, kus valimised toimetati, tervelt 75 versta maad on. Arusaadav, et eestlased, keda siin umbes 130 valimisõiguslikust on, valimistele ei saanud ilmuda. Siinsed suguvennad tahavad vähemalt 3-4 meest maakonna semstvosse valida ja selleks on tõeline võimalus. Vene edumeelsed toetavad eestlasi, lootes, et viimaste kaudu semstvosse, mis kaunis must on, verd juurde tuleb."⁶⁷

Nagu omal ajal meie lehes teatati, andsid Tveri kubermangu eestlased, keda riigivolikogu valijate nimekirja ülesse ei olnud võetud, sellekohased avaldused valimiste asjade komisjoni, et neid nimekirja üles võtaks. Üksipäini Nurmekunde asunikud andsid 107 avaldust sisse, mille peale ametnikud, kes nimekirjad kokku seavad ja korras hoiavad, muidugi suured silmad tegid. Kuid see ei olnud kõik. Võeti koguni uurimine ette ja otsiti taga, kes asunikkudele ülesandmiskirjad valmistanud, kes selles asjas koosolekut pidanud ja kes asunikke taga õhutanud. Ägedast otsimisest ja uurimisest hoolimata jäi aga "süüdlane" kättesaamata, kuna aga suurem osa asunikke, kes ennast valimiskomisjonile üles andsid, valijate nimekirja üles võeti".⁶⁸

Võšni Volotšokki töid Nurmekunde eestlaste poolt sisse antud 107 kaebuskirja oma jagu elu. Riigivolikogu valimiste kohaline komisjon ei näinud sarnast asja ootamatu olevat. Nüüd on eestlastel kaudsel teel teada, et kohalik semstvo - selle esimees on ka parempoolsete kandidaat - nende soovidele vastutulelik tahab olla. Põllumeeste seltsi palvet sugupulli asunduse andmise asjus enam tagasi ei lükka, kui aga uuesti kirjutatud saaks, põllutöö ja karjapidamise kursused toime paneb jne. Lubamine on hea mees, kuid küsitav on, kas tal ootavad mõju saab.⁶⁹

Võšni Volotšoki maakonnas sisseantud kaebused jäeti suuremalt osalt maakonna komisjonis tähelepanemata - pole dokumendid olnud juurde pandud, mille järele oleks võinud otsustada, et kaebajad tõesti maaomanikud on ja tarvilist maad on pidanud. Maakonna komisjoni peale edasikaebamiseks on 3-päevane tähtaeg antud - väga lahked härrad! - kuid eestlased ei jätta neid siiski mitte käed püksi taskus lõbusalt vilet puhuma, vaid palkavad isikud, kes kubermangu komisjonisse edasikaebused teadandmisel allakirjutamise päeval juba posti peale viivad. Eks saab näha, mis sealt vastatakse. Tuleb sealt seesama vastus, mis Võšni Volotšoki tarkadelt, siis saavad ka valitseva senati senaatorid neid asju arutada.⁷⁰

Nurmekundelaste asunikkude vahekord venelastega pole mitte halb, kuid on vaja hoolitseda selle eest, et ei halveneks. Enne asunduse tekkimist oli praegu eestlaste käes oleva maad peaaesjalikult metsa all, kuid pustuses (пустоши) tihtipeale haritud maalapid. Ühes raiestikuga läksid ka need maalapid ostuteel eestlaste kätte, mis nendele mõistagi ei meeldinud. Venelastele paistab maaostmine võõras asi olevad, tema ei pea maad kellegi omanduseks, mispärast ka kellegile müümise õigust ei peaks olema. "Poleks eestlased siis tulnud, meie oleksime oma pustošid edasi tarvitanud", - ütlevad vanad hallpead nüüdki veel. Et aga eestlased siin juba ligi 80 aastat elanud, ei tea keskealsed ega noored mehed nendest maalapikestest

midagi. Sellepärast on ka kartust, nagu tuleksid pärismaalased mõne mässu korral asunikke nende elukohast välja peksma, pustuste küsimusega vahe põhjendatud.⁷¹

Maatükid, mis parempoolne vürst Putjatin enne panti pani ja pärast paarile eestlasele ja paljudele venelastele ära müüs, olid kaua aega siin ... Ringkonna kohus täitis ... ja maamõõtjad määrasid piirid kindlaks. Venelased, kes maa peal vähem kui kümme aastat olid elanud, jäid nii maast, kui rahast ilma. Troostida võivad nad endid ainult sellega, et Venemaal ikka niipalju parempoolseid mõisnikke on...

Elu liigub tasapisi. Mullu olid head lootused, et varsti Firovo jaama otsemat teed saab. Pokrovski juures olev klaasivabrik laskis küll tee Firovo peale alustada, aga et seda veel paar aastat “meisterdada” olla, ei näe tööga tõttavaid...⁷²

Nurmekunde asunduses oli ka üks “vene” küla – Skomorohhovo (nõukogude ajal nimetati seda Lenino külaks). Selle küla kohta on üks ajaleheartikkel: “Sekeldusi “venelastega”. “Nurmekunde keskel on väikene Skomorohhova küla, mille elanikud teiste pärismaalaste juures kõige paremas kuulsuses ei ole. Skomorohhova esivanemad olla teiste venelaste teadmise järele suuremalt osalt poolakad ja leedulased, kes “segasel ajal” siia jäädes ennast kohalikkude karjalastega seganud ja siis kaua aega omapead röövimisega toitnud. Konokova eestlastega läksid nad tee pärast tülli. Eestlaste tee käis Skomorohhova heinamaast läbi. See ei meeldinud skomorohhidele ja nad vedasid tee peale hagu, okstega puid, kända ja muid prahti ette. Kohalik kordnik andis asja kohtu kätte, kus juures skomorohhidele naljatades seletas: “Teie oma jõuga seda teed kinni panna ei saa! Kui teie ka küla vahel eestlaste naha kallale kopsite, pruugib viimastel ainult kolm meest korraga käies, ja panevad teid ilma suuremata vaevata sealauta, teil tuleb oi-oi pikki palveid pidada enne kui nad teid jälle välja lasevad. Mehed puristasid paha nalja peale, laskisid aga läbi käia. Semstvo ülem saatis asja kohaliku valla kohtu arutada. Kohtus selgus, et teed nii venelasaed kui eestlased juba 37 aastat vahetpidamata on tarvitanud, mispärast teda nüüd kinni panna enam kui hilja on. Skomorohidel tehti kohuseks tee pealt viimased risud ära korjata; et nad aga läbikäimise kolmeks päevaks oma voliga kinni panivad, maksab iga mees 1 rbl. trahvi. Trahvi maksmiseks anti 30 päeva aega. Edasi kaevata võivad siis, kui trahv on valla kohtusse sisse on makstud. Skomorohhid usuvad, et venelased on väga “tshuhnadega” (nii hüüdsid osa venelasi eestlasi - R. K.) nõus on, loodavad aga, et semstvo kogukonnad õigeks mõistavad ja tee kinni paneb”.⁷³

Nurmekunde ja laulupidu Narvas 23. ja 24. juunil 1912.

Kõige massilisem kultuuriüritus, milles võtsid osa eesti asunduste ja seltside laste-, sega- ja pasunakoorid Venemaal ning kodumaa laste-, sega- ja pasunakoorid, oli Esimene eesti asunduste laulupidu Narvas 23. - 24. juunil 1912. a. Laulupeost võtsid osa Venemaa eesti asunduste ja seltside koorid. Sealhulgas 4 lastekoori, 50 segakoori, 5 pasunakoori. Laupeost võttis osa ka Nurmekunde segakoor 25 lauljaga, mida juhatas kooliõpetaja J. Wain.

Laulupeost võtsid osa ka kodumaa laste-, sega- ja pasunakoorid. Sealhulgas lastekoori 19. Segakooride arv oli Narvas oli 9, Virumaal – 56, Järvamaal – 12, Tallinnas – 3, Harjumaal – 13, Läänemaal – 3, Tartumaal – 37, Valga maakonnal – 1, Võrumaal – 12, Viljandimaal – 4, Pärnumaal – 1. Pasunakooride arv oli Narvas – 1, Virumaal – 10, Harjumaal – 4, Tartumaal – 10, Võrumaal – 2.

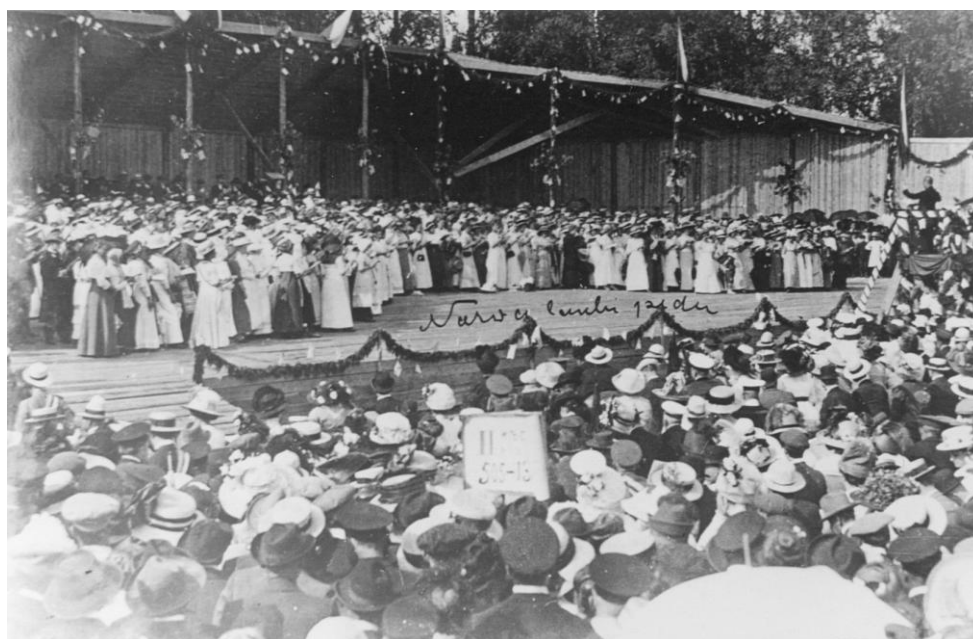
Laulupeo hinnang oli hea. Ka Soome lehed “Uusi Suometar” ja “Helsingin Sanomat” nimetavad laulupeost kirjutades Narva lastekooride esinemist suure kiitusega ja peavad pühapäevase ilmaliku kontserdi eeskava väga kenaks. “Mu isamaa, mu õnn ja rõõm” laulmist kirjeldades ütleb U. Suometar, et Soomes, selle laulu kodumaal, kunagi sarnast vaimustust selle laulmisel pole kuulnud, kui Narva laulupeol. Kiitvalt kõneleb laulupeost kadettide häälekandja “Retsh” ja juhib muuseas tähelepanu takistustele: “Üleüldse oli pidu korraldajatel administratsiooniga palju tegemist. Mitte kerge ei olnud neil kooride rongikäiguks luba saada, karskuskoosolek keelati ära, h-ra Sommerile ei antud luba Eesti asunikude kultuuri elu tingimuste üle kõnet pidada, ehk küll kõne kava ametikohtadele sisse oli saadetud. Kõikidele mõjus üleüldine meeleolu, ja kui oma lähema naabri käest, kes seitsmest endisest laulupidust on osa võtnud, küsisin, missugune vahe on praeguse ja endiste pidude vahel, siis vastas ta otsekohe:

enne oli palju vabam". "Retsh" tähendab iseäralikud heameelega selle peale, et laulupidul ainuski joobnut näha ei olnud.



Esimene eesti asunduste laulupidu Narvas 23. – 24 juunil 1912. a. Muusika mürises ja pidurong liikus Peetri platsilt kuni pidukohani Suthofi puisteeni umbes 1,5 versta.

Laupeo ettevalmistamist ja käiku kirjeldavad kodumaal ja Venemaal: "Kilk", "Peterburi Teataja", "Sarjaja", "Postimees", "Viljandi Teataja", "Olevik", "Meie Aastasada", "Sakala", "Tallinna Teataja", "Päevaleht", "Virulane" ning teised ajalehed. Pidevalt avaldasid ajalehed nimekirju laulupeole sõita soovivatest laulukooridest.



Sarnases looduse poolt ilustatud kohas pidi laul laksuma ja laksus ka. Laul, mis tuli tuhandetest südamestest ja mis tuhandetesse südameste tungis, see oli vägev laul, sest see oli Eesti laul.

Laulupidu avaldas suurt mõju eesti asunduste kultuurilise tegevusele Venemaal, sealhulgas ka Nurmekunde asukatele.⁷⁴

Puudused, mis ilmnisid Nurmekunde elus, kutsusid esile väga teravat kriitikat, mida tõendavad paljud ajalehtede artiklid. Sellepärast rändasivad mitmed perekonnad Ameerikasse, kus elu lähedam ja lõbusam olla. "Olevik" kirjutas: "Praegu valmistavad mitmed perekonnad

reisi vastu.”¹⁷ ⁽⁵⁸⁾. *Lembit Võime andmete järgi rändasid aastatel 1901 – 1904 28 nurmekundelast.*

Nurmekundelased Kanadas, USAs ja mujal.

Venestamise poolitika tekitas pahameelt eesti asukude seas Venemaal, seal hulgas nurmekundelaste hulgas. Nemad sõitsid XX sajandi algusel Kanadasse, USAsse ja teistesse demokraatlikkuste riikidesse: Härra Lembit Võime teatas mulle 28 nurmekundelaste perekonna nime, kes sõitsid Kanadasse. Nendest 8 nurmekundelaste kohta on andmeid raamatus “Eestlased Kanadas” Toronto 1975, I köide, lk. 39 – 47. Kahjuks, need materjalid on kserokoopias minu kodus arhiivis. Arvutisse ei ole trükinud. Nurmekunde järglased Kanadas tunnevad huvi oma esivanemate elust. Sellest rääkisid Kanada eestlaste sugulased, kes elavad Tallinnas. Mis puutub USAd sellest kirjutab “Peterburi Teataja” 5.02.1911 artiklis “Väljarändamine Ameerikasse”. Sellest kirjutasid ka teised ajalehed. Nende ajalehtede kaudu sain teada, et Nurmekundest välja rändasid mitte ainult Kanasse, vaid ka teistesse välisriikidesse. Kahjuks, mitte ühtegi nurmekundelaste perekonna nime mul ei ole teada.

Nurmekundelased Kanadas

Nimi	Leibkonna suurus	Saabunise aeg	Maatükki saadud	Märkused
1. Neithal, Juhan	2	1901	5.01.02	Stettleri, 1904. 07.
2. Oru, Juhan, isa		1901	26.11.01	Stettleri, 1904. 07
3. Rahu, Mihkel		1901	26.11.01	Stettleri, 1904. 07
4. Reinglaas, Joosep(pere)		1901 1904	ei ei	Stettleri, 1904. ? Stettleri, 1904. ?
5. Tipman, Joosep	6	1903	ei	Stettleri, 1904 ?
6. Tipman, Juhan		1902	ei	Stettleri, 1904 ?
7. Tipman, Magnus		1901	1901	Stettleri, 1904, 07
8. Väärtnõu, Mihkel (pere)				
9. Karuse				
10. Kask,				
11. Kask, Johan				
12. Klaus				
13. Kulp, Kustas				
14. Kutras, Mihkel				
15. Kuusik				
16. Meita, Juhan				
17. Mägi				
18. Nigol				
19. Oru, Jüri				
20. Proov, Oskar				
21. Rahu, Mihkel				
22. Roots				
23. Saar, Aleksander				
24. Saar, Juhan				
25. Semmel, Kristjan				
26. Tomberg				
27. Vasenstein				
28. Velt, Jüri				

Raamatus “Eestlased Kanadas” nimetakse järgmised nurmekundelased üksinda või peredega: Juhan Oru, Mihkel Rahu, Juhan Neithal, Mihkel Värtnõu, Magnus Tipman, Joosep

Tipman, Reinglaas. Juhan Oru, Mihkel Rahu, Juhan Neithal, Mihkel Värtnõu olid saanud Kanadas ka maaluba. Üks Nurmekundest tulnud vene eestlane Kanadas, Gustav Kulp, kirjeldab asundust järgmiselt: "Minu vanem vend oli varem sinna asunud, sai popsimaad, tegi rehesuitsutare jne. 1901. a. elas Nurmekundes üle 300 pere. Maailmatu suured maaplatsid. Ka lätlasi tuli sinna eestlasteks. Vennal oli põldu 27 dessatiini, kokku 200 dess., teise vennaga koos pidasid 50 lüpsilehma, lüpsid neid ise naisega. Ka kaks tüdrukut oli. Kasvatasid rukist, nisu, kaera - kõik kasvas hästi. Kasvatati ka läätsi. Öunapuid oli üle saja. Vennal oli kolm last: kaks tütar ja poeg. Naine oli ühtlasi eesti koolis õpetaja, sest asunduses oli oma kool ja kirik. Kirikuõpetaja oli karistuseks 40 aastat Siberis olnud, sest ta läinud õigeusust luteri usku."^{42 (59)}

"Edasi" 20. mail 1933 avaldas artiklis pealkirjaga "Üks kiri sealt" kirja Ühendriikide väike talupoja endise Nurmekunde mehelt –eestlaselt. Kirjasaatja rändas 1913. aastal Ühendriikidesse elas seal farmerina. Kirjas ta kirjutab: "Armsad sugulased! Tervitame teid endi kirjaga ja soovin teile õnne ja tervist. Meie oleme ka ikka elus, aga mitte terved aga mitte päris haiged. Ajad on rasked igal pool. Märtsi kuul pandi kõik pangad kinni ja paljud kaotasid endi viimased sendid, aga nüüd tehti valitsuse pangas lahti ja igaiüks peab oma raha panka viima ja ümber vahetama. Vana raha kaotakse ära ja kui teda määratud ajaks pole ära vahetatud uue vastu, siis ei maksa ta enam midagi paremat kui lihtne paberitükk. Valitsus paneb maksusid iga väikese asja peale. Käivad iga päev ja vaatavad järele kõik viimane majakraam kirjutakse ülesse ja maksa isegi kanade ja jäneste eest suuremast loomast ei maksa rääkida. Isegi joogiveest makstakse 65 dollarit aastas. Meie müüisime hulga loomi ära, saime 7 senti naelast ja munadest saame 9 – 7 senti tosinast, nii et saa neile toitu ostagi. Aga millega ise elad, seda ei küsi keegi. Meil on 5 aakri maad, see on Krimmi tiinude järele umbes 1½ tiinu. Meie maksime selle eest 3200 dollarid. Maja on hea ja uus, selle eest on taks – 4 dollari aastas. Meie peame 8 hingega sellest natukesest maast süüa saama. Meil on küll palju marjapuid istutatud, aga marjad on väga odavad. Ennem kui vana hea aeg oli, siis maksis maasikast 2½ - 3½ dollarit, aga mineval suvel saime 45 – 50 senti kastist ja kast maksis ostes 19 senti, nii et peale tööd ei jäänud meile midagi järele, aga maksusid nõutakse ikkagi ja pannakse isegi juurdegi. Kui suuremad lapsed ei teeniks ja ei saaks meile abi anda, siis meie oleks ammugi kerjata või nälga tunda. Nüüd on tööliste palgad ka nii odavad; August saab 15 dollarit kuus, mõni aasta tagasi maksti 60 – 100 dollarit kuus. Siin on tuhanded inimesed, kes nälgivad. Meie küll kõige jõupingutuse juures just nälga ei ole tundnud, kuid peame vaatama siiski, kuidas selle väikese maalappi peal hinge sees saame pidada. (I. P. R – v).

Märkus: kuna "Edasi" on enamlaste ajaleht NSV Liidus, kõik toodud artiklis faktid on vaja kontrollida ja täpsustada (R. Käär)

Väljarändamise probleemidest kirjutab ka "Peterburi Teataja" № 10, 5.02.1911. seeriast "Asundustest" artiklis pealkirjaga "Väljarändamine Ameerikasse". Tekst on järgmine: "Et väljarändajate maalepääsemine Ameerikas on ikka raskemaks läheb, näitab see, et sealt jälle 23 inimest, kes Liibavi kaudu Ameerika poole olid läinud, tagasi on saadetud. Nemad tulid nende päevade sees aurulaeva "Birmaga" tagasi Liibavi. Põhjused, miks neid maale ei lastud on iseäralikud. Benjamin Fradkinid ole laeva peal king ära varastatud, ta tahtis ühe kingaga maale minna, teda ei lastud maale, arutades, et temal haige jälg on. Schanika Bratskova, kes lastega Ameerikas elutseva mehe juurde tahtis minna, saadeti tagasi, sest tema 5-aastase tütre väike pea oli, mis vaimuhaigust näitavad. Nikolai Fatshuk saadeti tagasi, et tema ülesanda ei teadnud, kuhu ta sõita tahab. Mitmed saadeti tagasi sellepärast, et nende poolt ettenähtud raha sugulaste käest saadud oli. Tagasisaadetava kaebus jäi tähele panemata. Vastuse tulemuseni oli neid Ameerika vangimajasse asendatud, mis nii armetud on, et mõnda Euroopa vangimaja nende kõrval toredaks võib pidada.

Välis-Eesti Almanak nr 4 1930 avaldas Ed. Riismani artikli "Välisrändaja mured". Ed. Riisman kirjutab: "Väljarändaja seisukord ei ole sugugi kerge, missugused soodustused tal tal ka väljarändamiseks ei oleks. Esimestel aastatel ripub ta ikkagi veel hingeliselt tugevasti oma sünnimaa küljes ja otsib temaga liialdatud tunnelikusega kontakti. Neil aastatel hakatakse kodumaad idealiseerimagi ja kõik mälestused temast muutuvad ilusateks. Inimene on ikkagi oma ümbruskonna produkt. Oma ümbruskonnale vastavalt ja sellest tingitult on kasvanud tema vaimuline ilme ja tema vaimsed huvid. See mõju on inimesele seda tugevam, mida painduvam

arenenum on inimese tundeilm. Inimene vajab oma huvidel vastavad seltskonda. Mitte ainult majanduslikult, vaid ka hingeliselt. Seltskond on midagi kõlakoja taolist. Oleks sellega ühte kasvanud, on ta kooskõlastatud vastavalt oma kõlakoja. Ja kõlaked vastavad temale. Igati teab omakäest, kui raske kanda inimestest lahusolekut, üksindust. Kuid ka võõras ühiskonnas, võõras seltskonnas tunneb inimene enda samuti mahajäetuna ja üksindusena, sest tema hinges pesitsevad helid ei kajastu selles kõlakojas, ei leia nii vajalikku vastuheli. Teises maailmas on teised kombad, teised harjumused, teine hingelaad, teised vaimsed huvid...

Teravamate kontrastidena võiksime tuua vahet sel juhul Euroopa ja Ameerika, või veel teravamalt eestlase ja ameeriklase vahel. Inimesed on sarnased nii seal kui siin, riietuvad ühtemoodi, söövad ühtemoodi, elavad majades, kasutavad ühesuguseid lõbustusvahendeid – käivad kinos, tantsivad, kuulavad muusikat, harrastavad raadiod – nii seal kui siin. Ja ometi on suur vahe. On vahe selles, kuidas kõike seda tehakse, kuidas selle juures tunnetakse. Erinevus on eeskätt vaimne. Ameeriklased on tugevalt arenenud materialistlikud kalduveset...

On nüüd arusaadav, miks eestlane, sattudes seesugusesse õhkkonda tunneb hingelist tühjust, üksindust ja leiab, et kõik see, mis elule on tundunud seni väärtusena ja mis teda endise ühiskonnaga köitis, on siin muutunud kosutuks, tõukab teda eemale ühiskonnast. Ainult kui inimene on sündinud materialistina, vähearenenud tunde eluga ja iseloomult on väga iseseisev, võib ta tunda end enam-vähem kodusena.

Pean seda üheks põhipanevamaks raskuseks väljarändajale, sest seesuguses olukorras isegi hea majanduslik käekäik ei suuda rahuldada ja inimene hakkab põdema koduigatsusest.

Sellela lõpeb esimene keeruline ja vastuoluderikas etapp Nurmekunde ajaloo. Esimestel aastatel oli tarvis lihtsalt põlislaantes ellu jääda. Tänu oma visadusele ja töökuusele, samuti kodumaalt kaasa toodud kogemustele said eestlased esimestest raskustest üle. Mitte vähem keeruliseks ülesandeks oli emakeele, rahvuskultuuri ja traditsioonide säilitamine vene külade keskel, venestamise ja tsaarirežiimi ametnike tsensuuri tingimustes. Ka sellega tulid eestlased edukalt toime. Ümberasujad olid pidevas kontaktis oma kodumaaga, suureks abiks olid neile Sankt Peterburi eesti seltsid. Igal Venemaa eesti koloonial on oma ajalugu, kuid neis on ühiseid jooni. Pärast 1917. aastat algas uus, veelgi vastuolulisem ajalooetapp, mis lõppes kulakute eksproprieerimise, kollektiviseerimise ja repressioonidega. Sellest tuleb juttu käesoleva töö järgmises peatükis.

Kirjandus ja allikad

¹ “Siberi Teataja”, 27.04.1927

² “Statistiliste andmete kogumiku” III köites “Võšni Volotšoki maakond” Tver 1989, lk. 25-27 kaart № 2

³ Rizhski Vestnik, 11. 04. 1894

⁴ J. Meouttel “Eesti asunikud lajalis Vene riigis (eesti asunikud Tveri kubrmangus), lk. 18 – 19

⁵ “Statistiliste andmete kogumiku” III köites “Võšni Volotšoki maakond” Tver 1989, lk. 28

⁶ EAA, fond 29, nim. 2, s. 2707, l. 2p – 3

⁷ “Olevik” 1896, № 7, lk. 157

⁸ J. Meouttel “Eesti asunikud lajalis Vene riigis (eesti asunikud Tveri kubrmangus), lk. 19

⁹ 1926. aasta rahvaloendus NSV Liidus (Tveri kubermang) lk. 270-275

¹⁰ A. Veršinski ja D. Zolatarev “Tveri krai elanikkond” Tver 1929, lk. 693 – 694

¹¹ “Olevik”, 25.02.1897, № 31, lk. 693 – 694

¹² “Kodu”, № 5, 1912, lk. 73 – 74

¹³ “Peterburi Teataja”, 28.09.1912

¹⁴ Rizhski Vestnik, 11.04.1894

¹⁵ “Sakala”, № 33, 1 (14) 1910

¹⁶ “Eesti Postimees”, № 21, 24.05.1901

¹⁷ “Olevik”, № 26, 11.06. 1903.

¹⁸ “Matkaja”. “Postimees”, № 144, 3.07. 1903

¹⁹ “Peterburi Teataja”, 01.12.1912

²⁰ “Peterburi Teataja”, № 10, 24.01.1912

- 21 Üks asunik. "Peterburi Teataja", № 41, 28.05.1911
- 22 "Peterburi Teataja", № 46, 19.04.1912
- 23 "Peterburi Teataja", № 50, 28.04.1912
- 24 "Peterburi Teataja", 16.11.1913
- 25 "Peterburi Teataja", № 92, 7.06.1912
- 26 "Peterburi Teataja", 31.12.1913
- 27 "Peterburi Teataja", 22.04.1914
- 28 "Peterburi Teataja", № 103, 1.09.1912
- 29 "Peterburi Teataja", № 104, 4.09.1902
- 30 "Peterburi Teataja", № 105, 6.09.1912
- 31 "Peterburi Teataja" 8.09.1912
- 32 "Matkaja" "Postimees", № 144, 03.07.1903
- 33 Tulerand. "Peterburi Teataja" № 106, 10.12.1911
- 34 "Peterburi Teataja", № 10.24.01.1912
- 35 "Peterburi Teataja", № 38, 31.03.1912
- 36 "Postimees", № 108, 14.05.1914. Lisaleht nr. 107
- 37 "Peterburi Teataja", № 92, 07.06.1912
- 38 "Peterburi Teataja", № 76, 30.06.1912
- 39 "Peterburi Teataja", 24.06.1914
- 40 "Peterburi Teataja", № 76, 30.06
- 41 "Peterburi Teataja", 24.06.1914
- 42 Eestlased Kanadas. Toronto 1975, lk. 7-8
- 43 "Maaliit" 10.08.1918
- 44 "Linda" № 51 ja 52, lk. 1040
- 45 J-a "Peterburi Teataja", № 13.31.01.1912
- 46 Linda" № 51 ja 52, lk. 1040
- 47 "Peterburi Teataja", 01.12.1912
- 48 "Matkaja" "Postimees", № 130, 16.06.1903
- 49 "Postimees", № 108, 14.05.1914. Lisaleht nr. 107
- 50 "Peterburi Teataja", № 16.07.02.1912
- 51 "Peterburi Teataja", № 39.03.04.1912
- 52 "Peterburi Teataja", 16.11.1913
- 53 "Peterburi Teataja", 03.05.1914
- 54 Asunik "Kodu". Nr. 5 1912, lk. 73-74
- 55 "Peterburi Teataja", № 37
- 56 "Postimees", № 108, 14.05.1914. Lisaleht nr. 107
- 57 "Peterburi Teataja", № 38.31.03.1912
- 58 Tulerand. "Peterburi Teataja" № 106, 10.12.1911
- 59 "Peterburi Teataja", 18.01.1914
- 60 "Peterburi Teataja", 08.05.1914
- 61 "Peterburi Teataja", 24.06.1914
- 62 "Olevik", № 26, 11.06.1903
- 63 Asunik. "Peterburi Teataja", № 37.14.05.1911
- 64 Üks asunik. "Peterburi Teataja", № 41, 28.05.1911
- 65 "Kodu". Nr. 5 1912, lk. 73-74
- 66 "Peterburi Teataja", № 105.06.09.1912
- 67 "Peterburi Teataja", № 100.25.08.1912
- 68 "Peterburi Teataja", 11.09.1912
- 69 Valija "Peterburi Teataja", 18.09.1912
- 70 Valija "Peterburi Teataja", 01.11.1912
- 71 "Peterburi Teataja" 09.02.1913
- 72 "Peterburi Teataja". 13.10.1913
- 73 "Peterburi Teataja" 04.01.1914

⁷⁴ Kokkuvõtte tegi Richard Käär. Alus: Laulupidu Narvas 23. ja 24. juunil 1912. Teejuht, lk. 38 - 47.

V. Nurmekunde peale 1917. a. Enamlaste algaastad

Nõukogude võimu kehtestamisega Venemaal algab kogu riigi, nii ka Nurmekunde jaoks väga keeruline ja vastuoluline arenguetapp. Üheks teravaks probleemiks oli omandiprobleem. 1917. aasta 26. oktoobril teisel ülevenemaalisel nõukogude kongressil vastu võetud maadekreet kuulutas: "Õigus maaeraomandusele kaotatakse igaveseks; maad ei saa müüa ega osta, rendile anda, pantida ega mingil muul viisil võõrandada. Kogu maa: kroonumaa, udellimaa, tsaari perekonna maavaldused, kloostri maavaldused, ... talumaa võõrandatakse tasuta, muutub üldrahalikuks omandiks ja läheb kõigi töötajate kasutusse."¹

1918. aastal vastu võetud määruses maa sotsialiseerimisest on kirjas: "Igasugune maa, maapõue, metsa ja eluslooduse omandus Venemaa Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi territooriumil kaotatakse igaveseks." Veel teravamaks aeti omandiprobleem 1920ndatel-1930ndatel aastatel. Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee ja VNFSV Rahvakomissaride Nõukogu 1928. aasta 26. märtsi määrusega vastu võetud Kriminaalkodeksi pg. 87a täiendusena nähti ette Maa natsionaliseerimise seaduse rikkumise eest, mis väljendus otseses või varjatud vormis maa ostus-müügis, kinkimises või pantimises, samuti maatükkide omavolilises vahetamises, ja üldse mis tahes seadusega keelatud maa tõise kasutamise õiguse võõrandamise eest kuni 3-aastane vabadusekaotus koos selle maa eest saadud rahalise või varalise tasu konfiskeerimisega ja kuni 6 aastaks maale õiguse äravõtmisega. Veel teravamaks aeti omandiprobleem 1920ndatel-1930ndatel aastatel. Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee ja VNFSV Rahvakomissaride Nõukogu 1928. aasta 26. märtsi määrusega vastu võetud Kriminaalkodeksi pg. 87a täiendusena nähti ette Maa natsionaliseerimise seaduse rikkumise eest, mis väljendus otseses või varjatud vormis maa ostus-müügis, kinkimises või pantimises, samuti maatükkide omavolilises vahetamises, ja üldse mis tahes seadusega keelatud maa tõise kasutamise õiguse võõrandamise eest kuni 3-aastane vabadusekaotus koos selle maa eest saadud rahalise või varalise tasu konfiskeerimisega ja kuni 6 aastaks maale õiguse äravõtmisega."²

1920. aastate lõpul teravnes NSV Liidus toiduainekriis. Poelettidele kadusid või, juust ja piim. Et ka leiba polnud pidevalt müügil, seisti selle järel pikkades järjekordades. N. Buhharin põhjendas kriisi tekkimist sellega, et "väiketootja muutus vilja müüjast vilja äraandjaks. Seetõttu rikuti seda peamist koostöövormi, mis peab veel pikka aega olema meil tähtsaimaks vormiks, määrvaks vormiks, turusuhete vormiks. Kuivõrd vilja müüja muutub üha enam äraandjaks, müük aga riigile vilja andmise kohustuseks, muutub vili ise kaubast kohustusliku äraandmise objektiks... Mulle tundub, et seltsimehed hindavad selgelt üle võimalusi mõjutada talupoegade põhimassi ilma turusuheteta... Turusuhted on veel pikki aastaid majandussuhete otsustavaks vormiks. Otsustavaks!"³

Stalinil oli aga hoopis teistsugune tegevusplaan. Kriisi likvideerimiseks rakendati erakorralisi meetmeid: "jääkide" äraandmisest keeldumist käsitleti §.107 alusel kui spekulatsiooni, mistõttu talupojalt konfiskeeriti kohtu kaudu kogu vara. Neljandik konfiskeeritud viljast tuli anda kehviktalupoegadele laenuks riikliku hinnaga. Kehtestati pg. 67, mille alusel talupoegi karistati vähemkülvi eest.

Kommuun Nurmekundes.

Nõukogude võimu algaastail oli üks esimesi kollektiivmajandamise vorme kommuun. Nurmekundes moodustati esimene niisugune kommuun 1919. aastal Staropossonski vallas Sosnovka asunduses ja seda nimetati Sosnovka töökommuuniks. Kommuuni kasutada oli 26,5 tiinu põllumaad, 30 tiinu heinamaad, 14,5 tiinu karjamaad, 86 tiinu metsa ja sood. Kommuunil oli 28 lehma (vasikaid arvestamata), 9 hobust, 7 lammast (tallesid arvestamata) ja 7 siga. Inventariks olid 6 atra, 3 vedru- ja 3 lihtäket, 2 rehepeksumasinat ja üks niidumasin. Peale selle oli tal vajalik hulk majandushooneid ja elumaju. Elumajade kohta võib öelda, et need olid ehitatud pigem loomadele kui inimestele eluasemeks.

Algul kuulus kommuuni 10 perekonda (registreeritud 1. novembril 1918. a.), kokku 51 hinge. Need olid Gustav ja Maria Jaamu, Jüri ja Leopold Jaamu, Tõnu ja Anna Elts, Juhan ja

Anna Siiman, Jaan ja Mai Tint, Hans ja Maria Elts, Jaak ja Leena Kala, Jaan ja Amalia Kala, Heinrich ja Liisa Eits, Jakov, Karl ja Krista Eits perega. Viis peret langes välja ja alles jäi viis peret 24 hingega.

Kommuuni organiseerijad olid veendumustelt kommunistid. Teisi liikmeid sundis kommuuni astuma vaesus. Oli püstitatud ülesanne ehitada endale elumaja ja koos sellega kohe üle minna kommuuni.

Kohalikud võimud leidsid, et kommuuni kuuluvad eestlased paistavad silma oma arengutaseme poolest ja on justkui revolutsioonijõudude avangardiks Staropossoonski vallas. Kommuuni kuuluvate kohalike elanike varalist seisu võib hinnata selle järgi, et kahele kommuuni liikmele määrati kummalegi erakorraline 7800 rubla suurune maks ja nad maksid selle ära, kui olid ära müünud teatud hulga elusinventari.⁴

Kommuuni põhikiri kinnitati Võšni Volotšokis 10. mail 1919. aastal. Võšni Volotšoki maakonnas loodi kommuuni büroo. Sosnovka kommuuni volitatud isikud olid Heinrich Eits, Johannes Tint, Juhan Siiman, Jaan Kala.⁵

Põhikiri nägi ette töökorralduse ja toodetud materiaalsete hüvede jaotamise põhimõtted. Kommuuni eesmärgiks oli oma liikmete igapäevavajaduste võimalikult võrdne rahuldamine tehnikavahendite ja tööjõu ratsionaalse kasutamise teel täielikus vastavuses sotsialistliku korra põhiprintsiipidega. Kommuunis kehtisid järgmised tööpõhimõtted: a) kõik kuulub kõigile ja ükski kommuni liige ei või midagi nimetada enda omaks; b) iga kommuuni liige töötab oma võimete kohaselt ja saab tasu oma vajaduste kohaselt; c) tööd tehakse kollektiivselt; d) keegi ei saa kommuunis oma töö eest rahapalka; e) kommuunisiseselt raha ei käibi; f) pärast kommuni liikmete kõigi vajaduste rahuldamist antakse ülejääk kohalike nõukogude võimuorganite kaudu ühiskondlikuks kasutamiseks; g) kommuun ei tohi kasutada palgatööjõudu ja kommuuni liikmed ei tohi teha palgatööd väljaspool kommuuni.

Kommuuni liikmed pidid alluma kõigile kommuunis kehtestatud töökorraldust, toiduainete jaotamist jne. puudutavatele reeglitele. Igal kommuuni liikmel oli õigus mis tahes ajal lahkuda kommuunist. Kommuuni huve kahjustanud liige võidi kommuunist välja heita. Ei kommuunist vabatahtlikult lahkunud ega ka väljaheidatud ei saanud mingit tasu ega eraldatud neile nende osa ühiskondlikust varast, välja arvatud nende ainukasutuses olnud isiklikud asjad.

Kui polnud võimalik kaupa kauba vastu vahetada, võis kommuun vajaduse korral oma toodangut raha eest müüa, kuid ainult sel juhul, kui üht või teist asja ei saanud muul moel muretseda. Kommuun ei piirdunud üksnes põllumajandusliku tootmisega, mis oli tema põhitegevusala, vaid kavatses avada töökodasid (sepikodasid, lukksepa- ja kingsepatöökodasid) ning alustada vajalike esemete tootmist tehastes ja vabrikutes sedamööda, kuidas kommuuni rahakott võimaldas.

Spetsialistide kaader plaaniti koolitada kommuuni liikmete hulgast, avades selleks vastavaid koole, korraldades kursusi, loenguid jne. Kommuunil oli ka lubatud komandeerida oma liikmeid niisugustesse kohtadesse ja õppeasutustesse, kus nad võisid omandada vajalikke teadmisi ja kogemusi. Uue tootmise alustamiseks võis kommuun instrueerimise (õpetamise, juhtimise) eesmärgil appi kutsuda spetsialiste ka väljastpoolt, kuid ainult sel juhul, kui kommuuni enda liikmete seas polnud vajalike teadmistega inimesi.

Kogu kommuuni toodangu üle peeti ranget arvestust ja see saadeti kommuni ladudesse või kauplustesse. Kommuuni liikmete ja nende perekonna kõiki vajadusi võis rahuldada kooskõlas erilise instruksiooniga (kommuuni liikmete üldkoosoleku poolt kindlaks ajavahemikuks väljatöötatud reeglite ja juhendite kogu), suure kommuuni puhul soovitati rakendada kaardisüsteemi.

Kommuuni tegevust juhtisid üldkoosolek ja kommuuni nõukogu. Üldkoosolekust võtsid osa kõik vähemalt 18-aastased kommuuni liikmed, kusjuures igaühel oli ainult üks hääl, hääle üleandmine oli keelatud. Üldkoosolek kutsuti vastavalt vajadusele kokku puhepäevadel või -tundidel kommuuni nõukogu algatusel või vähemalt ühe viiendiku kommuuni liikmete või revisjonikomisjoni nõudmisel. Üldkoosolekul osalemine oli kõigile kommuuni liikmetele kohustuslik. Need, kes üldkoosolekust sihikindlat eemale hoidsid, võidi kommuunist välja heita.

Kommuuni nõukogu valiti kommuuni liikmete seast. Nõukogu kohustuste hulka kuulus: a) kogu jooksva töö jaotamine kommuuni liikmete vahel; b) tootmise varustamine materjalide ja

töövahenditega; c) tootmisülejääkide vahetamine kommuunile vajalike asjade vastu; d) aastaaruande ja eelseisvaks aastaks eelarve koostamine; e) kommuuni liikmetele karistuste määramine vastavalt üldkoosoleku poolt kinnitatud erinstruktsioonile; f) üldkoosoleku otsuste elluviimine ja kogu kommuuni elu juhtimine kehtivast põhikirjast lähtudes; g) aasta üldkoosoleku kokkukutsumine kommuuni nõukogu koostatud plaani arutamiseks ja kinnitamiseks mitte hiljem kui aruandlusaasta lõppedes.

Kommuuni tegevus lõpetati ja see likvideeriti üldkoosoleku otsusega. Likvideerimisele ei kuulunud kommuuniliikmete ainukasutuses olevad isiklikud asjad. Kogu muu vara läks kommuuni likvideerimise korral üle kohaliku nõukogu käsutusse.⁶

Niisugused olid kommuuni plaanid. Nagu põhikirjast näha, eitati kommuunis raha, toimus saaduste vahetus ja kehtisid kommunistliku ühiskonna põhimõtted. Mõistagi ei saanud taoline kommuun pikka aega eksisteerida. Ent see polnud ainus kommuun. Võšni Volotšoki maakonnas kuulus 1924. aastal kommuunidesse 788, artellidesse 785 ja sovhoosidesse 537 inimest. Ühismajanditesse kuuluva elanikkonna osakaal oli küll imeväike (0,02% kogu maakonna maarahvast), kuid sellisena kujutasid kommunistid tol alal ette põllumajanduse tulevikku.

Teine kommuun “Kolmas internatsionaal” loodi 1928. aastal. Organisatsiooniliselt oli see üles ehitatud Võšni Volotšoki maavalitsuse poolt 1928. aasta 30. novembril kinnitatud põhikirja alusel. Kommuuni asutajaks oli Aleksander Kiil, kes ise hiljem kommuunist välja heideti. Sellest kommuunist kirjutab 27. detsembril 1929. aastal bolševistlik ajaleht “Edasi” artiklis “Asutasime kommuna”: “Nurmekunde kulakud jorutasid kollektiivmajapidamise kohta kõige pöörasemaid vassimisi. Need jutud leidsid ka osa keskmikkude seas uskujaid, kuid nüüd, kus partei- ja noorterakuke vastavat selgitustööd alustasid, kadus kulaklustel jutlusmeestel kehvikute seas pind jalge alt. Selle tähenduseks on see, et 27 perekonda asutatava komuna liikmeks astusid, mis kevadel väljadel ühistööd kihama paneb, ...et juhtivateks meesteks olid Schulbach, Kurkull ja Maasik”.⁷

Mõningaid andmeid selle kommuuni tegevuse kohta leiame dokumendist “VK(b)P Võšni Volotšoki rajoonikomitee järeldused ja ettepanekud Novoje Selo kommuuni “Internatsionaal” uurimise põhjal”. Kommuun rajati 21 hektari suurusele maa-alale, sellest põllumaad oli 21 ha, heinamaad 5 ha, õueaiamaad 1 ha, s. o. 7 ha ühe majapidamise kohta. 1933. aastal oli kommuunil 369 ha maad (17 ha majapidamise kohta). Maad oli küllalt, kuid seda kasutati halvasti.

Nelja ja poole aasta vältel kommuuni liikmeskond pidevalt vahetus. Kokku astus kommuuni ja lahkus sealt, samuti heideti välja 31 perekonda. 1933. aastal oli kommuunis 22 perekonda, neist 9 olid sulased, 4 kehvikud, 5 keskmikud, 3 töölised ja 1 teenistujad. Kokku oli liikmeid 65, nende seas töövõimelisi 39, koolieelikuid 21 ja kooliealisi lapsi 5.

Uurimismaterjalides räägitakse kulakute mõjuvõimust kommuunis ja öeldakse, et viimasel ajal on seal distsipliin järsult halvenenud. Peamise põhjusena nimetatakse dokumendis põhjendamatu võrdsustamist, mis on iseloomulik ka Sosnovka kommuunile. Dokumendis on öeldud: “Kommuunis on kehtestatud valed põhiprintsiibid. Selle asemel, et jaotada tulu ja saaki sõltuvalt tööpanusest ja töö kvaliteedist, jaotatakse seda hingede arvu järgi, mis on kaasa toonud põhjendamatu võrdsustamise ja mõjunud laostavalt töödistsipliinile, alandanud tööviljakust ning tekitanud vastuolusid kommunaaride kahe grupi vahel (perekonnainimesed -46%, üksikud -54%), viinud kommuuni nõrgenemise ja lagunemiseni.

Kommuunide süsteem näitas oma kõlbmatust. VK(b)P võttis suuna kolhooside asutamisele. Sellest tuleb juttu järgmistes peatükkides.

Nõukogude võimu toitlusediktatuur.

Kohe nõukogude võimu algusaastail kehtestati Venemaal talupoegadele põllumajandussaaduste normid, mis nad pidid riigile andma. Näiteks võib tuua toitlustusrahvakomissariaadi kolleegiumi liikme L. Hintšuki poolt 1920. aastal väljatöötatud instruktsiooni võinormide kohta. Instruktsioonis on öeldud: “Külanõukogud on kohustatud jälgima, et nende küla majaperemehed annaksid või ära õigeaegselt. Kui tarnija ei ole määratud ajaks ettenähtud kogust ära toonud või on toonud sellest vähem, siis tuleb külanõukogudel

teatada sellest valla täitevkomiteele. Valla täitevkomitee teeb igal konkreetset juhul kindlaks, kui kaalukad on tarnija hooletuse põhjused. Juhul, kui normi täitmatajätmise või alatäitmise põhjus tunnistatakse ebarahuldavaks, määrab valla täitevkomitee selle täitmiseks uue lühikese tähtaja ja suurendab selleks ajaks saada olevat normi kaks või kolm korda, sõltuvalt tarnija lohakuse või kuritahtlikkuse astmest. Kui tarnija ka selleks tähtajaks võinormi ei täida, teeb valla täitevkomitee viivitamatult korralduse tema lehmad rekvireerida ja anda need sama küla usaldusväärsetele elanikele. Tarnija, kes pole kuritahtlikult või suurest lohakusest oma kohustusi täitnud, arreteeritakse valla täitevkomitee määruse alusel ning antakse üle rajooni- või maakonnamiilitsale tema rahvakohtusse andmiseks.

Kui võinormi täitmisest keeldub kogu küla, siis teatab valla täitevkomitee sellest tootluskomissarile või rajooni tootluskomissarile, samuti maakonna- või rajoonimiilitsale. Tootluskomissariga kooskõlastatult viiakse võinormi täitmast keeldunud külla sisse sõjaväesalk, kelle abil pannakse majapidamistes toime põhjalik läbiotsimine, kogu leitud või konfiskeeritakse toiduainete andmise kohustuse arvel. Kohustuste täitmisest keeldumise korral suurendatakse küla senist võinormi kolm korda”.⁸

1920. aastal võttis rahvakomissaride nõukogu vastu dekreedid kohustusliku munade toomise kohta Tveri kubermangus koguses 20 muna tiinu põllumaa kohta.⁹

Samasuguseid instruksioone töötati välja vilja, liha jne. andmise kohustuste kohta. Niisugune elanikkonnalt toiduainete vägivaldse riigi kasuks võõrandamise poliitika kestis kogu sõjaeelse aja ning hulk aastaid pärast sõda. Oli välja töötatud määrus teravilja realiseerimise, õlipuuseemnete ja heinavarumise kohta. Määrusega oli kehtestatud, et talupojale jäeti vilja vastavalt järgmisele aastanormile: täiskasvanutele 12 puuda, alla 5-aastastele lastele 6 puuda. Vilja võis asendada kartuliga arvestusega 1 puud rukist – 6 puuda kartulit. Teraviljast võis kariloomadele jätta ainult kaera ning üksnes tööhobustele 12 puuda iga hobuse kohta. Ülejäänud tuli tingimata naturaalkoormistena riigile anda. Esimene vilja riigile andmise tähtaeg oli 15. oktoober, teine 15. detsember. Tveri oblastis viidi sisse hobuveokid. Ette olid nähtud ka sunnivahendid: 1) halduskorras arest või kohtusse andmine; 2) kaupade, v. a. soola väljaandmise lõpetamine; 3) relvajõu kasutamine tootlussalkade saatmise näol. 10. Viidi sisse üldine töökohustus.¹¹

Nurmekundelane Leida Käär (Eintrop) kirjutas Vologda oblastist: “Anti karm käsk: tuleb anda 20-25 puuda vilja. Kui viisid selle normi ära, anti uus ülesanne. Kui käsku ei täitnud, said karistada, võidi isegi vangi panna. Nii juhtus ka minu isaga.”

Sellise enamlaste majanduspoliitika vastu võitlesid talupojad, kuidas suutsid. Selle kohta on avaldatud huvitav materjal ajalehes “Maaliit”: “...Iseloomulikult haruldase nähtusena võib nimetada head vahekorda ja läbisaamist naabruses elavate venelastega. Kumbki pool kirub enamlasti, nimetades neid “punasteks kuraditeks”. Kevade poole tahtsid nõukogude sõjariistus jõu abil eestlastelt vilja rekvireerida. Kuhu tulnud venelased appi. Punakaartlased löödud külapiiridest välja, kuulipildujad võetud käestpandud “punased kuradid” ritta ja ähvardatud tummaks teha. Alles pikka palumise järgi andnud ära vene süda järele. Mõjuva kaitse tõttu pole pärast seda keegi enam eestlasi tülitanud”.⁴³

Nõukogude võimu maksupoliitika.

28. oktoobril 1918. aastal võeti vastu dekreedid erakorralise kümne miljardilise revolutsioonimaksu rakendamise kohta.

Partei VIII kongressi resolutsioonis “Suhtumisest keskmiktalupoegadesse” on kirjas: “Erinevalt maailma kõikide kodanlike valitsuste seadustest tuleb saavutada, et maksukoormus langeb tervikuna kulakutele.”

Rahvakomissaride Nõukogu dekreediga 22. augustist 1921. a. ning VKTK ja Rahvakomissaride Nõukogu dekreediga 10. detsembrist 1921. a. nähti ette teatud maksude võtmine ja korjandused kohalike vajaduste rahuldamiseks.

1922. aastal maksis külarahvas nelja otsest maksu: ühtset naturaalmaksu, üheaegset üldtsiviilmaksu, rahalist talundimaksu ja rahalist veokohustust.

30. aprillil 1924. aastal kehtestasid NSVL KTK ja Rahvakomissaride Nõukogu ainsa põllumajandusliku maksu, mida arvutati kuldrublades. Seda võeti rahas ja see oli **diferentseeritud**. (Minu rõhutus - R.K.)

1925.-1926. a. hakati rakendama uut ühtse põllumajandusmaksu määrust, mis nägi ette soodustusi vaestele majapidamistele. 10 miljonit niisugust majapidamist vabastati maksudest kulakutelt võtvate maksude suurendamise arvel.

1927.-1928. a. oli põllumajandusmaksust vabastatud faktiliselt 37,8 protsenti majapidamiste üldarvust, samal ajal kui jõukatele majapidamistele kehtestati 5-25 protsenti suuremad maksud. 3 protsenti talupoegade suhtes rakendati individuaalmaksustamist.

1927.-1928. a. oli põllumajandusmaksust vabastatud faktiliselt 37,8 protsenti majapidamiste üldarvust, samal ajal kui jõukatele majapidamistele kehtestati 5-25 protsenti suuremad maksud. 3 protsenti talupoegade suhtes rakendati individuaalmaksustamist.

NSVL KTK ja Rahvakomissaride Nõukogu 1929. aasta 29. veebruari määruse kohaselt maksid 4-5 protsenti kulakumajapidamistest 30 - 45 protsenti maksu üldsummast.¹²

Kogu maal levis laialdaselt ka laenukampaania. 1927. aastal lasti välja 200 miljoni rubla eest 6-protsendiline riigilaen 10 aastaks, 25 miljoni rubla eest kolmas 5-protsendiline võidulaen 3 aastaks, 150 miljoni rubla eest talumajapidamiste tugevdamise riigilaen 3 aastaks. 1928. aastal 550 miljoni rubla eest teine industrialiseerimislaen, 1929. aastal 950 miljoni rubla eest kolmas industrialiseerimise võidulaen, 1930. aastal riigivõidulaen "Viisaastak nelja aastaga", 1931. aastal riigilaen "Kolm viisaastaku otsustavat aastat", 1932. aastal "Viisaastaku neljanda lõppaasta" riigilaen, 1933., 1934. ja 1936. aastal viisaastaku 1., 2., 3. ja 4. aasta laenud, 1937. aastal riigikaitse tugevdamise laen, 1938., 1939. ja 1940. aastal kolmanda viisaastaku laenud.¹³

Venemaa territooriumil elavate rahvaste (sh. ka eestlaste) ideoloogiline töötlemine.

Nõukogudevõimu kehtestamisega Venemaal algab Nurmekunde nagu ka kogu riigi jaoks väga keeruline ja vastuoluline arenguetapp. Nagu ajaloost teada, moodustati 26. oktoobril (8. novembril) 1917. aastal esimene nõukogude valitsus Rahvakomissaride Nõukogu. Üks rahvakomissaridest oli J. V. Dugašvili (Stalin) - rahvasajade rahvakomissariaadi esimees. Selle rahvakomissariaadi ülesandeks oli bolševistliku rahvuspoliitika elluviimine, eelkõige Nõukogude Venemaa territooriumil elavate rahvaste (sh. ka eestlaste) ideoloogiline töötlemine. See, kuidas nimetatud ülesande täitmine õnnestus, on kirjast M. Grafi raamatus "VK(b)P eesti sektsioonid", J. Š. Šarapovi raamatus "VK(b)P rahvussektsioonid", eesti ajalehtedes ja Nurmekunde ajaloos.

1920. a. rahvaloenduse andmetel oli Nõukogudemaa 153 564 eestlast, loendamata jäi aga ligi 20 - 25% eesti vähemusrahvusest. Ideoloogiatöö eesmärgil eestlaste hulgas Venemaal löid enamlased võimsa ideoloogiaaparaadi. Suurt tähtsust omas ajakirjandus. 18. novembril 1917. alustas Petrogradi eesti rajooniorganisatsioon "Edasi" väljaandmist. Selle ajalehe tiraaž tõusis 3000-4000 eksemplarist 1919. aastal 7000-8000 eksemplarini 1920. a. sügisel, 20. veebruaril 1920 hakati Omskis välja andma ajalehte "Siberi Teataja" 14. Novonikolajevskis anti välja ajalehte "Siberi Tööline", Harkovis "Punast Sädet" 15 "Edasil" oli lisa "Partei Elu". Ilmus ka "Uus Loomistöö"

Rahvahariduse komissariaadi rahvusvähemuste osakonna Eesti sektsiooni kuukiri. 1918.-1940. a., ilmus arvukalt eestikeelseid trükiseid: vähemalt 1040 raamatut ja brošüüri, 13 ajalehte ja 28 ajakirja, peale selle 12 vene- ja eestikeelse tekstiga raamatuid, ning rohkesti pisitrükiseid (lendlehti, ülekutseid jne.). Eestikeelne trükisõna on tihedalt seotud Nõukogudemaa poliitika ning majandus- ja kultuurieluga, peegeldades tol ajal toimunud protsesse.¹⁶

26. (13.) mail 1918. a. ilmunud "Edasi" teatab: "Rahvasajade Rahvakomissariaadi Eesti osakond asub Moskvast Nikitskaja bulvar 56. Osakonna juhataja võtab vastu igal äripäeval kella 11 - 2 p.l. Kantselei on avatud kella 10 - 4 p.l.".

Loodi VK(b)P eesti sektsioonid. VK(b)P VIII kongressi otsuste baasil toimus 1919. aasta augustis Petrogradis ülevenemaaline eesti sektsioonide konverents, kus valiti uus

seitsmeliikmelise keskkomitee, kes keskendas oma tähelepanu eestlaste seas läbiviidavale agitatsiooni- ja propagandatööle.

Ajaleht "Edasi" hakkas ilmuma Eesti Kommunistliku Partei Keskkomitee ja VK(b)P Petrogradi eesti sektsiooni ühishäälekandjana. VK(b)P Keskkomitee töötas VK(b)P KK eesti osakonna organisaatorite jaoks välja instruksiooni, mis nägi ette, et kohaliku parteikomitee loal moodustavad instruktorid erigrupid tööks vene keelt mittevaldava elanikkonnaga. Nendesse gruppidesse arvatakse kõik eesti keelt valdavad VK(b)P liikmed. Instruktorite ülesandeks oli eesti asundustes, sõjaväes ja linnades VK(b)P eesti osakondade loomine ja nende tegevuse juhtimine. 1920. aasta aprillis kokku kutsutud teine ülevenemaaline VK(b)P eesti osakondade esindajate konverents nõudis eesti talupoegade seas tehtava poliitöö tugevdamist. Konverents pooldas eesti sektsiooni loomist VNFSV Rahvahariduse Rahvakomissariaadi rahvusvähemuste osakonna ja Rahvasasjade Rahvakomissariaadi eesti osakonna juures.

Eesti agitatsiooni- ja propagandaosakonnad loodi partei kubermangukomiteede, sh. ka Tveri kubermangukomitee juurde.¹⁵

Moskvas loodi eesti kommunistlik klubi, mis võttis oma hoole alla Nurmekunde; Tveris organiseeriti 170-liikmeline rahvusvähemuste internatsionaalne klubi, millel oli oma rändraamatukogu. Kõige enam kasutasid seda eestlased ja lätlased¹⁷. Loodi ka rahvuslikud külanõukogud, sh. ka Nurmekunde külanõukogu.

Eesmärgiga mõjutada eesti noorsugu moodustati ÜLKNÜ Keskkomitee juurde eesti sektsioonide keskbüroo, kuhu kuulusid K. Linkholm, P. Peterson ja J. Rudken. K. Linkholm külastas korduvalt ka Nurmekundet.

VK(b)P-sse kuulus 1956 eestlast, neist 159 (8,1%) olid partei liikmeks astunud juba enne revolutsiooni, 418 (21,4%) astus parteisse 1917. aastal, 326 (16,7%) 1918. aastal, 503 (26%) 1919. aastal, 401 (20,5%) 1920. aastal.¹⁵

Eestlastest kommunistidest pidi saama eesti kolooniates teostatava bolševistliku ideoloogiatöö tugisammas. Rahvusvähemuste seas läbiviidavaks tööks väljatöötatud instruksioon nägi ette: a) partei liikmetele ja laiadele parteitute massile loengute, miitingute ja vestluste korraldamist nende emakeeles, kõigi suulise ja kirjaliku agitatsiooni ja propaganda vormide rakendamist; b) vastava rahvuse kultuuriliste ja igapäevaelu iseärasustele rajanevate võimalikult ratsionaalsete agitatsiooni ja propaganda meetodite leidmist; c) kubermangukomitee ja VK(b)P rahvusvähemuste poliitosakonna loal eri keeltes perioodika ja mitmesuguse kirjanduse väljaandmist; d) nõukogude asutuste (rahvahariduse rahvakomitee ja tema kohalike organite, rahvasasjade rahvakomitee jt.) juures asuvate vastavate osakondade tegevusega tutvumist; e) nõukogude organite vastavate rahvusosakondade parteilise juhtimise eesmärgil parteikomiteedele materjalide kogumist ja väljatöötamist.¹⁵

Nõukogude võim võitles ka usklike ja kiriku vastu. "Aruandes Moskva eesti kommunistliku klubi šeflusale Tveri ringkonna Nurmekunde koloonia majanduslikust, poliitilisest ja kultuurialasest olukorrast 12. oktoobrist 1930. aastast" kinnitati järgmist: "Lahkusulised annavad kolhooside vastasesse liikumisse oma panuse: "Nüüd läheb kõik nii, nagu ütleb piibel. Inimesed on muutunud anarhistideks. Nad on omale rinda riputanud stalinliku märgi (punatähe). Kui viimane usklik sureb, laskub maa peale igavene pimedus." Ent sektantidel on edu üksnes eitede seas, elanike silmis neil autoriteeti pole ning nad on naerualused. Üldse on religioon kaotanud koloonias jalgealuse. Palvemaja on revolutsiooni algusest saati suletud ja jumalateenistusi sellest ajast ei peeta. Kirikukell müüdi neil päevil maha ja selle eest saadud raha läheb koloonia kultuuriliste vajaduste rahuldamiseks."¹⁸

VK(b)P rakuke oli ka Nurmekundes (vt. kõigi liikmete ja nende poolehoidjate nimekirja lisast). 1919. aastal astus VK(b)P-sse 26 nurmekundelast, poolehoidjaid oli 27.¹⁹

Ent juba 1920. aasta veebruaris langesid poolehoidjate hulgast välja Voldemar Hellart, Jaan Prou, Martin Maasik, Jaan Miltop, Amalia Kala, Heinrich Prants, Aleksander Taks, Aleksander Vink, Gustav Vink, Ivan Ennok, Jaan Tammekivi, Jaan Rosenberg, Priidu Torn, Mihkel Leever, Jaan Paukson, Anna Proos, Aleksander Prou) 1921. aasta veebruaris olid VK(b)P Nurmekunde koloonia rakukesse jäänud Jaan Allikas, Jakob Eits, Jaan Pull, Jüri Eik, Heinrich Eik - kokku 5 inimest Rakukese koosolekutel arutati kodusõja rinnetel valitsevat olukorda ja võeti vastu otsus korraldada miiting ja tasuta kontsert, pidada võitlust desertöride ja

spekulantide vastu koloonias, saata rakukese liikmed koloonia küladesse põllumaid kontrollima ja nälgjiatele rukist koguma.¹⁹

Bolševikel eesti kolooniates mõju ei olnud. Selle kohta annavad tunnistust paljud ajalehematerjalid. Eesti asundused elasid suuremalt jaolt senini oma kodust elu, ilma et oleks ennast suure poliitika keerdudesse seganud ega sinna ennast tõmmata lasknud. Suurem hool oli ennast asumise esimestest raskustest üle upitada ja asumise esialgsetest võlgadest lahti saada - et ennast inimese kombel elama aidata. Esimestest raskustest üle saades algas asundustes peaaegu igal pool hariduse püüd, katsed omale kooli asutada. Miks ühes sellega tärkas ka seltskondlik elu. Oli palju asundusi, kus selts, mõnes ka isegi mitu korraldatud, milles asunikud oma rahvusliku ja majandusliku huvisid arendavad.

Sarnasel seisukorral on suur osa Eesti asundusi viimasel ajal. Küll röövis sõda nagu kodumaalgi paljudel asundustel nende kooliõpetajad ning uute puudusel peavad koolid seisma, kuid üldiselt elavad asunikud suuremalt jaolt majanduslikult võrdlemisi jõukamalt, kui ümbritsevad venelased, vaimselt aga - nii kooli kui ka seltsi elu mõttes - peaaegu erksamalt kui venelased.

Enamlaste riigipööre niisama kui kõik nende kaelamurdvad katsed ja ettevõtted ei ole asundustes peaaegu kuskil elavat vastukõla leidnud ega kaasaaitajaid sünnitanud. Kaine Eesti asunik pidas mõistlikumaks asunduses oma ette elada ja mitte õhku hüpata, teadmata kas saab enam millalgi pinda jalge alla.

Praegu kogub rahvasasjade rahvakomissariaadi Eesti osakond teateid asunduste üle. Ta tahab "üle Euroopa-venemaa ja Siberi laiali paisatud Eesti tööliste ja kehvade talupoegade" organiseerimist ja nende hulgas kihutustööd korraldada.

Kas ei kavatse siin enamlased korralikku sõjakäiku ette võtta Eesti asunduste seltskondliku ja rahvusliku elu vastu, uinuma sundides seltskondliku elu, hävitades seltse. Kuigi see vast mitte loosivedajate sihiks ei ole, siiski võivad siin vähemad tegelased kergesti hävitamise liialdusse kalduma, mis täiesti takistada ja ajutiselt halvata võib Eesti asunduste kultuurilist kasvatamist.²⁰

Eesti enamlased pärast seda, kui neist Eesti töölised Venemaa linnadest ära pöörasid, hakkasid viimasel ajal suure hooga asundustes tööle, sest et muidu Vene seltsimehed ähvardasid abirahasid kärbita. Töö asundustes tehakse väga lihtsalt. Eesti asunikul, kui enam haritud ollusel, olid juba ammu oma seltsid ja ühised ettevõtted. Eesti enamlaste esimeseks tööks on seltsid kinni panna. Uuesti avada neid ainult kui nad "kommunistliku klubi" või "proletaarse eneseharimise ringi" võtavad.

Sellest ümberristimisest on täiesti küllalt, et eesti enamlastele "agara töö" eest Vene võimudelt abiraha välja meelitada, kuid vaim jäi seltsides ikka endiseks ja enamlaste "Edasi" kirub ja manitseb pea igas numbris Eesti asunikke Teatavasti on Eesti asunik kultuuriliselt ümberkaudsetest venelastelt kaugelt ees. "Edasi" kirub aga alati, et Eesti asunik venelastest maha on jäänud, et ta venelaste kõrval häbenema pidavat jne. "Edasi" 19 sept. loeb üles, milles see Eesti asunikkude "mahajäänud" olek seisab: "Revolutsiooni algul kostis igast asundusest sõim ja laim noore töörahva riigi vastu. Pärastpoole, see on 1918. ja 1919. aastal, oli tihti juhtumist, kus Eesti asunikud tegelikult püss käes välja astusid, et nõukogude riiki hävitada. Niisuguseid juhtumist oli siin punase Peterburi külje all. Näitena võib ette tuua talupoegade ülesastumist Jamburi kreisis, siis Oudova ja Luuga kreisis asunikkude katsed".

"Edasi" 21. sept. seletab, miks mõnigi eestlane, kes varemalt kodumaal "revolutsionäärina" olnud, Venemaal enamlastest eemale jäänud: see tulevat sellest, et eesti enamlaste organiseerimine Venemaal teadlikule alusele pole rajatud. Sammas numbris rõõmustakse, et Vene võimud kodumaale sõitjatele eestlastele kõik nende varandus röövivad, mis üle 15000 nõukogude rbl. ulatub...²¹

Venemaale saadeti Eestist ka eesti sõjapõgenikkusid. Eesti sõjapõgenejate elu Tveri kubermangus kirjeldab "Edasi". Endise Eesti töörahva komuna korraldusel saadeti 1919. a. juuli kuul Staraja Rusast mõnikümmend Eesti sõjapõgenejat Tveri kubermangu Novotoržhoki kreisi. Esialgu kavatseti mõisa võtta, kuhu ainult Eesti sõjapõgenejad oleks paigutatud. Aga et selleks mingisugust korraldust ei olnud ja selle asja toimetajad saamatud olid, siis ei jäänud muud nõu üle, kui töövõimulised inimesed ümbruskonna nõukogu mõisatesse saata. Töövõimetud ja

haavatud punaväelased anti kohalikkude sotsiaalabiandmise osakondade hoole alla. Nii paigutati haavatud Eesti punaväelased kohalikku invaliidide majja. Suurem osa eestlasi peatasid Miitino ja Vastovka mõisatesse, kus mõisa juhatajad olid eestlased. Mõned üksikud perekonnad asusid teistesse mõisatesse Staraja Russast anti sõjapõgenejatele kaasa Eestimaalt toodud elav ja elutu inventar. Asuti tööle selle lootusega, et peagi Eestimaale tagasi tuleb minna, kui kodanlaste ja parunite ikke alt vabastab.

Selle aja jooksul on siin suurte raskustega võidelda tulnud. Iseäranis raskust tekitab Vene keele oskamatus. Majandus tingimused on muutunud raskeks. Pole saada saapaid ega riideid. Vaimne elu jätab ka palju soovida. Vene töölised on suures enamuses kirja mõistmatud ning selle tagajärjel kannatab ka ühistöö ja majapidamine.

1. juulist läks Miitino mõis maaosakonna alt kubermangu maaosakonna alla, kes kavatses mõisast luua katsejaama. Peab tunnistama, et mõisa üleminekuga on majapidamine hakanud minema tagurpidi ja tagurpidi just seepärast, et mõisa juha-tusse tükkisid isikud, kes nõukogude valitsuse vastu vaenulised, sest nad on läbi ja läbi valgekaartlased. Näiteks mõisa ülemjuhatajaks on endine linnapea, majandusosakonna juhataja - endine Tveri kubermangu mõisnik, agronoom-mehaanik - endine V.-Volotšoki mõisnik Vengerov, kes avalikult tööliste ei hääbene rääkimast, et varsti langeb Nõukogude võim, siis läheme mõisatesse tagasi. Peale nende on veel rida valgekaartlasi, kes avalikku kihutustööd teevad nõukogude valitsuse vastu ning eestlaste ja venelaste vahekord kunstlikult vaenulikuks ajavad. Tihti on nende kihutustööd pimedas Vene tööliste juures pinda. Pimeduse hävitamiseks on jõutud sammu astuda, kuid ka siin takistavad valgekaartlased. Hiljuti saadeti kohalise haridusosakonna poolt kirjaõpetuse raamatud, kuid kadusid teadmata kuhu, samuti kadus raamatu-kogust 50-60 eksemplare, mis nende ridade kirjutaja raamatukogu alusepanemiseks kinkis. Kohalikes asutustes on valitsemas ka n. n. "bürokratism", mis takistab igasugust tööviljakust. Need eelnähtused on mõnelegi eestlasele põhjuseks olnud, et opteerinud end valge eesti alamaks, lootes sealt "päikepaistelist" elu. Küll on siin käinud komissare ja teisi suuri "ninamehi", kuid ükski pole pööranud tähelepanu tööliste olukorra peale, ei ole korraldanud ühtki miitingut ega kõnet, vaid käijakse valgekaardi juhatajate juures söömas ja joomas, ning asi on nudi.

7. novembril oli üleilmse tähtsusega revolutsiooni püha. Enne pühi küsinud mõisa sepp - eestlane tööliste komitee esimehelt: missugused kavatsused on komiteel, et seda päeva pühitseda. Vastusega oli: ei tea mingisuguseid ettevalmis-tustööd teha; varsti on valgel võimal ja siis maksavad meile selle eest kätte. Revolutsiooni päeval pöördusid paar nais-töölisi nende ridade kirjutaja poole küsimusega: kas on ikka tõsi, et täna mingisugune bolševikkude püha on. Sarnane on õhkkond, milles meie Eesti sõjapõgenejad peame elama. K. L. Toimetuse märkus. Olgu tähendatud, et sarnane õhkkond valitseb ka mujal, n. n. "mõisanõukogudes", kus jäänud valitsema mõisnikud ja teised nõukogudevalitsuse vastased, kes nüüd pugenud "komissaride" koha alla.²²

Nurmekunde enamlaste algaastail.

Nurmekunde elus kerkis aga keerulisi majanduslikke probleeme juba 1920. aastate algusel. Üks neist oli asunike varustamine esmatarbekaupadega. 1920. aastate algul põhjustas tarbijate kooperasiivide puudumine rohkesti raskusi, millest kirjutavad ka tolle aja ajalehed.

Kottimehed (kaubavahendajad) Nurmekundes.

Pärast Kodusõda olid Nurmekunde elus rasked ajad. Sellest kirjeldab "Edasi" oma veergudel. Asunduse kaubakäive oli alati suur. Vanasti töötas 3 kauplust, 2 eraettevõtet ja 1 ühistu. Nüüd läks terve asundus kotimeeste kätte. Umbkaudu arvestades toidavad Nurmekunde asunduse kulul end mitte vähem kui 50 Peterburi ja Moskva kotimeest, kes sinna igasugust kaupa veavad, alates puidu-patist ja lõpetades koorelahutajatega. Spekulantid teenivad hästi. Seda näitab nende välimus ja see, et nad kogu aeg asunduse ja linna vahet sõidavad. Spekulantide äri väike näide. Peterburis maksis heeringapuud 5 - 6 milj. rbl. Asunduses vahetab ta selle 15 naela või vastu, mis maksis Peterburis 3 milj. rbl. nael.²³ (1922. aasta oktoobris võrdus 100 tuhat rubla indeksi järgi 1 sõjaeelse kopikaga)²⁴. Kohaliku kooperasiiooni

pakutav ei vasta asunike vajadustele. Valla poodides peale sitsi, mahorka, tikkude jne. midagi ei müüda, ent asunikud seda ei tarvita. Kreisi-ülemused, kes peavad silmas muidugi vene talupoegade vajadusi, toovad oma ladudesse masinaid, mida siin tarvitada ei saa. Asunikud aga vajavad niidumasinaid ja hobuserehasid, rehepeksumasinaid ja koorelahutajaid. Neid ollakse sunnitud spekulantidelt tellima ja tihti sai asunik kotimehelt petta. Nii tõi üks spekulant 8 puuda või eest pruugitud koorelahutaja, mis tarbimiskõlbmatu oli. Selleks, et kaubandusolukorda parandada, otsustasid asunikud luua oma kooperatiivi "Julgus".

1920. aastate algul kerkis Nurmekundes veel üks senikuulmatu probleem - vargused ja banditism, millest samuti kirjutavad ajalehed.

Bandiidid Nurmekundes.

Palju ärevust tekitasid majanduse Nurmekunde elule bandiidid 1922. ja 1923. aastatel. Paar aastad kogu asundus hirmul hoidsid. Asundusel tuli palju vaeva ja aega kulutada kuni korda läks seda kurjategijate salga avalikuks teha...



Fotol: bandiitide ühe ohvri Pälluk Niguli matused.

Nurmekundes sagenesid vargus- ja röövimisjuhtumid. Neid tuli ette nii sageli, et kogu asundus oli hirmul. Inimesed kahtlustasid, et bandiitide kallaletunge suunas "omainimene", kohalik miilits oli aga ära ostetud. Katse bandiidid tabada ebaõnnestus. Sellest jutustas nurmekundelane Viktor Klein. Bandiitide püüdmisel osales Nigul Pälluk. Ta kogus kokku noormehed, et korraldada bandiitidele haarang. Paraku hoiatas neid keegi ette ja nad läksid metsa, kust neid üles leida ei õnnestunud. Bandiitide jälitajad otsustasid laiali minna. Nigul Pälluk läks üksi Zalesjest Karmanovosse. Bandiidid passisid talle peale ja haavasid surmavalt. Verest tühjaksjooksva Nigula avastas Juhan Koppel. Juhan andis talle esmaabi ja viis ta koju, ent Nigula elu päästa siiski ei õnnestunud. Nigula matustel oli kogu asundus.

Bandiidid mässasid asunduses hulk aega, panid toime kõige hirksamaid kuritegusid, tapmisi, röövimisi, piinamisi, hobusevargusi, samagini ajamisi jne. Algas bandiidisalk ühest jõukamast perest. Sidusid asuniku, ta naise, kaks tütar ja poja kinni, toppisid suud "karjumise vastu" kinni. Hakkasid peksu abil nõudma, kus kuld asub. Kui see ei aidanud, siis hakati sõrmede ja jalgade pealt küüsi maha tõmbama. See aitas. Saadi 30 rbl. kulda ja umbes 50 rbl. ümber hõbedad. Bandiidid arvasid, et kulda veel olevat, ja kui pererahvas seda ei tunnistanud, hakkasid varbaid ja sõrmi maha lõikuma. Bandiitide õnnetuseks pääses aga üks tütardest lahti ja hakkas kisama. Neid oli 12 inimest.

Asunik Andres Juhanson, keda juba varemalt mitu korda kohtu poolt karistatud, süüdistati selles, et tema, olles Kase vendadega tülis, ähvardas mitu korda viimast tappa, palkas oma sulase Laursoni selle mõrtsuka töö jaoks. Viimane laskis Kase püssiga maha ning põgenes ise minema. Aga Martin Peet, kelle talu nende lähedal oli, mõrtsuka tööd nägi ja mõrtsukat taga ajama hakkas, organiseeris Johan Peeti ja ta perekonna kallal hirmsa piinamise.

Bandiidid Laurson, Paiderson, Jefimov ja Bukin tulid asuniku Peeti tuppa, sidusid teda ennast, abikaasa ja 18-aastase tütre Ida sängi külge nööriega kinni ja hakkasid neid peksma ning nõudsid, et viimased tunnistaks kas on raha, kuld ja hõbe asju. Et aga Peet vaene asunik oli ja tal kuld ja hõbe asju ei olnud hakkasid bandiidid kinnisetuid piinama ning kisendasid, et teine kord ei läheks sarnaseid õiglasi inimesi nagu Laurson on, taga ajama. Peeti naine surigi piinajate kätte.

Kui bandiidid peale mõrtsukate metsa põgenesid ja asunikud neid otsima läksid, laskis Laurson põõsa tagant veel ühe asuniku Polluki maha. Asundus komandeeris õpetaja Ennoki Moskva Rahvusasjade Eesti osakonda. Bandiite tabati Novgorodi kubermangus.

Nurmekunde asunduse bandiitide protsess peeti V-Volotšoki linnas 25. maist - 3. juunini. Süüpingis 15 süüalust. Kohus otsustas: Juhanson ja Jefimov - mahalaskmisele, ilma amnestia andmata. Paiderson ja Bukin - mahalaskmisele, kui amnestia tõttu muudeti nende karistus 10 aastaseks sunnitööks. Torgaev - 10 aastaks vangi. Laurson on juba varem vangimajast põgenemise katse puhul maha lastud. Pöld - 4 aastat vangi, Pedak - 5 aastat, Emma Korn - 3 aastat 4 kuud, Paranov - 1 aasta, kuid amnestia tõtu vabaks. Kiil, Gamsesson, Meirusalet, A. ja P. Komarov ja Ehanin mõisteti vabaks.

Kohus andis vastava karistuse kurjategijatele, kelle pärast Nurmekunde asunikud kaua aega raskeid päevi elama pidid. Et asundus sarnastest hädadest edaspidi ära hoida, otsustasid asunikud oma hulgast musta rämpsü juurtega välja kiskuda. 10. Juunil asunikkude üldisel koosolekul otsustati asunduses välja ajada kõiki seltskonnale kahjuliku ...²⁵

1919. aastal nn. roheline liikumine

Kõige suuremat nõukogudevastast vastupanu Tveris ja ka teistes Nõukogude Venemaa kubermangudes osutas 1919. aastal nn. roheline liikumine. Enamlaste ja nõukogude võimu poliitika kutsus esile protestiavaldusi ja avalikke relvastatud väljaastumisi. Üheks niisuguste väljaastumiste vormiks oli nn. roheliste liikumine, millest olid haaratud Võšnevolotšoki maakond ja Nurmekunde. Suures Nõukogude entsüklopeedias on "roheliste" kohta öeldud: "Need olid algselt isikud, kes Nõukogude Venemaal Kodusõja ajal aastatel 1918-1920 hoidsid kõrvale sõjaväeteenistusest eeskätt valgekaartlaste armees ja peitsid end metsas (sellest ka nimetus)." ²⁶ See on ametlik nõukogudeaegne hinnang. On ka teistsugused andmeid "rohelise liikumise" kohta.

Raamatust "Город на древнем волоке" võib leida mõningaid andmeid selle liikumise kohta Võšnevolotšoki maakonnas 1918. aastal. "Juuli algul toimus "roheliste" relvastatud väljaastumine. Nende tuumiku moodustasid Zaborovski, Staropossonski (selles vallas asus ka Nurmekunde R. K.), Jessinovo maakonna ohvitserid, külarikkad ja jumalateenrid... Vaenlase lipu alla oli koondunud mitu tuhat inimest... Nendega liitus arvukalt desertööre. Ülestõusnud liikusid endise Borzõnski mõisniku Nazimovi juhtimisel Võšni Volotšoki poole eesmärgiga linn vallutada ja võim kukutada. Edasine plaan nägi ette ühineda oma mõttekaaslastega Kuženkinost ja lõigata ühisel jõul ära Moskva-Peterburi maantee ja hõivata suur raudteesõlmpunkt Bologoje." (vt. kaartskeem).²⁷

Võib oletada, et sellest liikumisest võtsid aktiivselt osa ka mõned nurmekundelased. Ajaleht "Edasi" nimetab ära suuromanik Anton Kābala, talupojad Eduard Ploomi ja August Anstali, veskiomanik Juhan Torni.²⁸

1926. aastal jäeti valimisõigusest ilma August Metusalet. Põhjus: "bandiitide" varjamine. Teist korda võeti Metusaletilt kui "rohelise bandiidi" varjajalt valimisõigus ära 1930. aasta 24. detsembril. Edasi järgneb selgitus: revolutsiooni algul olid "bandiidid" ükskord hommikust õhtuni tema veskis. Teataja võetud kinni ОГПИ organite poolt.²⁹

Karla Eltsi mälestuste põhjal kestsid “roheliste” väljaastumised Nurmekunde territooriumil umbes nädal aega. Sel ajal valis külarahvas miilitsatöötajaid. Repiššes valiti Karla isa Jüri Elts ja Sosnovkas Tõnu Elts. “Rohelised” arreteerisid mõlemad mehed, viisid nad Starojesse ja panid sauna luku taha. Valvama jäeti Anton Petrik. Võšni Volotšokist väljusid punaarmeeelased. Lahing toimus Jessenovitši all. Mässajate juht langes, “roheliste” löödi puruks ja nad põgenesid. Mässajaid toetanud nurmekundelased peitsid end metsa. “Roheliste” juhid lasti maha. Üks juhtidest oli Rumjantsev, kes tegeles kariloomade ülesostmise ja Petrogradis müümisega. Nurmekunde “roheliste” kogunesid tema juurde ja asusid Pokrovskoje poole teele, ent kuulnud, et mässajate juht on hukkunud, läksid nad laiali.

Nurmekundes asunud punaarmeeelaste rühm hankis endale toitu “roheliste” peredest. Kariloomad tapeti, jahu võeti ära. Jaan Kala talus tapeti mullikas ja siga, Karli isa talus tapeti mullikas ja võeti ära kaks kotti jahu, ehkki temal polnud “rohelistega” mingit tegemist. Et peitu pugenud “rohelisi” kinni püüda, panid punaarmeeelased selga erariided ja läksid metsa. Mõned kergeusklikud mässajad läksidki õnge. Nad viidi Võšni Volotšokki ja lasti seal maha. Nii lasti maha ka nurmekundelane Oskar Pork.

Nõukogudevastane liikumine jätkus ka hilisemal ajal. Nõukogudevastase liikumise liikmete vastu võitlesid eriüksused (ЧОН).

Nurmekundelane Leonhard Metusalet meenutas: “Roheliste” keskuseks oli territoorium Võšni Volotšokist ja Jessenovitšist kuni Kuvšinovoni. Osa nurmekundelasi toetas “rohelisi”, osa punakaartlasi. Enamik nurmekundelasi aga ei toetanud ei ühtesid ega teisi. Kui tulid “roheliste”, näidati näpuga oma vihameeste peale. “Rohelised” võtsid neilt ära lehma või põrsa, tapsid ja tarvitasid omale toiduks. Kui tulid “punased”, toimus kõik vastupidi.” Need nõukogude võimu ajal valitsenud vastuolulised elutingimused süvendasid eestlaste soovi kodumaale tagasi pöörduda.

Kirjandus ja allikad

¹ NSVL ajaloo krestomaatia, Moskva, 1963, lk. 136

² Maaseadusandluse dokumentide kogumik (1917-1954). Moskva, 1954, lk. 23, 386, 568

³ Venemaa ajaloo krestomaatia, lk. 313 - 314

⁴ Tveri oblasti Riigiarhiiv, fond 1895, nim. 1, s. 8, l. 1-1p

⁵ Tveri oblasti Riigiarhiiv, fond 426, nim. 1, s. 3, l. 1.

⁶ Tveri oblasti Riigiarhiiv, fond 426, nim. 1, s. 3, l. l. 19 p., 20, 21.

⁷ “Edasi” (Len.) 4. 06. 1929

⁸ Tveri oblasti Riigiarhiiv, fond R-1895, nim 1, s. 8, l. 1, 19p., 20, 21

⁹ Tveri oblasti Riigiarhiiv, fond R-1895, nim 1, s. 9, l. 111

¹⁰ Tveri oblasti Riigiarhiiv, fond R-1895, nim 1, s. 9, l. 45

¹¹ Tveri oblasti Riigiarhiiv, fond R-1895, nim 1, s. 9, l. 53

¹² М. И. Пискотин. Налоги с сельского населения. Москва. 1957, lk. 25, 32, 33, 36, 38, 44, 45, 50-51

¹³ Государственные займы СССР. Москва 1956, lk. 28, 29,

¹⁴ М. Graf. “VK(b)P eesti sektsioonid, Tallinn 1978. lk. 11, 55, 161, 191,

¹⁵ Шарапов. «Национальные секции РКП(б). Казань 1967, стр. 111-113, 168, 176

¹⁶ Eestikeelne trükisõna NSV Liidus 1918-1940. “Keel ja kirjandus” 1975, № 4, lk. 208-217

¹⁷ ТЦДНИ (Тверской центр документации новейшей истории), фонд 291, оп. 13, ед хр. 1244, св. 112, л. 28-30 об.

¹⁸ ERA, filiaal, f. 25, nim. 1, s. 118, l. 58-59

¹⁹ ТЦДНИ, фонд 75, оп. 3, ед хр. 1, л. 1, 11-11 об.

²⁰ “Eesti Päevaleht Peterburis”, 22. (09) 05. 1918

²¹ “Hommikune Postimees”, 28 (15) 09. 1920

²² “Edasi”(Len.), 19. 11. 1920

²³ “Edasi” (Len) 02. 09. 1922

²⁴ Ljaštšenko. Rahva majanduse ajalugu, lk. 190.

²⁵ “Edasi” /Len) 03. 07. 1923

²⁶ БСЭ, том 9, стр. 453

²⁷ «Город на волоке». издание «Московский рабочий», 1967, стр. 25

²⁸ “Edasi”, 08. 08. 1933

²⁹ Tveri oblasti riigiarhiiv, fond R-2050, nim. 1, s. 13, l. 2, 6.

VI. Opteerimisprobleemid

24. veebruaril 1918. aastal kuulutati välja Eesti Vabariik, kuid juba järgmisel päeval okupeerisid Saksa väed Eesti. Inglismaa tunnustas Eesti faktilist iseseisvust, tema eeskujule järgnesid Prantsusmaa ja Itaalia. Teade kodumaal toimunud muutustest jõudis ka eesti asundusteni ja tekitas himu naasta kodupaika, kust eestlased olid sunnitud maa otsinguil XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul välja rändama.

Kodumaale tagasipöördumise liikumise võib jagada kaheks perioodiks: 1) ajavahemik Eesti iseseisvuse väljakuulutamisest kuni Tartu rahulepingu sõlmimiseni; 2) ajavahemik pärast Tartu rahulepingu sõlmimist, mille kohaselt eesti kolonistidel oli õigus seaduslikul alusel opteerida Eesti kodakondsus ja naasta kodumaale. Kodumaale tagasipöördumine oli nii esimesel kui teisel perioodil seotud suurte raskuste ja probleemidega.

Kui 1918. a. veebruari kuul Eesti jälle iseseisva riigina ärkas, hingas ka eesti asunik Venemaal kergemalt: tema kaugeaegne igatsus – jälle kord Kodumaapinnale asuda – näis nüüd täide minevat. Kuid kodumaale tagasipöördumine oli seotud suurte raskustega. "Eesti Päevaleht" teatas: "...sakslased Eesti ja Liivimaale sisse- ja väljasõidu kuni 1. juulini kinni panid, nad ühtegi inimest sisse ega välja ei lase. Selle peale põhjendades, kavatseb Vene valitsus inimesi, kes Toroshino ja Jamburgi jaamades väljasõidu ootamas, tagasi Peterburisse saatma hakata. Senini valgus üle piiri üksikuid inimesi, kes ilma lubata üle piiri katsusid saada hädaohu peale vaatamata, mis sellega ühenduses oli. Nüüd Saksa patrullidele vali (käsk) antud ilma lubata sisse pääseda püüdjaid otse kohe maha lasta..."¹

Jamburgist (praegu Leningradi oblasti Kingissepa linn - R. K.) Narva sõiduks oli tarvis saada tolli luba. Varem oli piir kinni ja inimesi lubati Narva ainult Saksa võimude loal. Saksa komandantuur andis enamikule inimestele loa Eestisse sõita, kuid raskused tekkisid Dubrovka külas asuvas Vene tollis, kus tagasipöördujad läbi otsiti. Mingisuguseid instruksioone tolli töö kohta ei olnud.²

8. juulil 1918. aastal teatas Saksamaa Keiserlik Peakonsulaat Petrogradis Vene Föderatsiooni Rahvasajade Rahvakomissariaadile, et ta moodustab oma kantselei koosseisus eriosakonna, et rahuldada kohapealsetes Saksa väeosades hõivatud elanike, nii Saksamaa eestkostele all olevate kui ka põgenike ja elanike vajadusi, kes ei saa kodumaale naasta ilma Saksa võimude kaasabit.³

10. augustil 1918. aastal saadeti Rahvasajade komissariaati uus kiri, milles öeldi, et "konsulaadi kantselei Balti osakond on Baltimaade põgenikest, kes on Petrogradis juba üle kahe kuu nälginud ja kodumaale saatmise järjekorda oodanud, komplekteerinud põgenike rongi. 1400 inimest rongi jaoks on juba koos, dokumendid on kontrollitud ja rong asub tõenäoliselt teele järgmisel nädalal." Saksamaa peakonsulaat palus komissariaadil loobuda nõudmisest, et iga põgenik peab isiklikult komissariaati ilmuma ja leppida Saksamaa peakonsulaadi Balti osakonna koostatud nimekirjadega. Kirjas öeldi, et "põgenikud ei ela, osaliselt toiduainete nappuse tõttu, Petrogradis, vaid linnalähedastes asulates, kõigile õigeaegselt teatada on mõeldamatu, ent rongi väljumise edasilükkamine hilisemale ajale tähendaks põgenikele, kes on kogu vara maha müünud ning ilma jäänud õigustest ja kõigist elatusvahenditest, kindlat hukku".⁴

Vastus oli järgmine: "Rahvasajade komissariaat teatab Saksamaa peakonsulaadi Balti osakonnale, et annab välisõidu loa ainult neile isikutele, kes on meie komissariaadi osakondades registreeritud. Seekord peab komissariaat erandkorras võimalikuks mitte takistada enamiku Balti osakonna nimekirjades märgitud isikute väljasõitu, vaatamata sellele, et nad pole esitanud vajalikke dokumente (erinevate nõukogude tunnistusi selle kohta, et puuduvad väljasõitu takistavad asjaolud ja kohtulik karistus)... Erandiks on 86 isikut (tarvis on lisadokumente)".⁵

Paremad võimalused kodumaale naasta andis Vene NSFV ja demokraatliku Eesti Vabariigi vahel 2. veebruaril 1920 Tartus sõlmitud rahuleping. Selle lepingu IV artiklis on märgitud: "Eesti territooriumil elavate mitte Eesti soost isikutel, kes üle kaheksateistkümnepäevase vanad, on õigus Venemaa kodakondsust opteerida ühe aasta jooksul... Venemaa kodakondsuse opteerijad peavad optatsiooni päevast arvetest ühe aasta jooksul Eesti piiridest lahkuma, kuid hoiavad alal õigused liikumata varanduste peale ja on õigustatud kaasa võtma oma liikuva varanduse. Samuti võivad Venemaa territooriumil elavad Eesti soost isikud

opteerida sama aja jooksul nende samadel tingimustel Eesti kodakondsust. Selle ja teise poole Valitsus on õigustatud keelduma neid oma kodakondsusse vastu võtmast.

Märkus. *Kahtluse tekkimise korral mõistetakse Eesti soost isikute all isikuid, kes ise või kelle vanemad olid praegu Eesti moodustaval territooriumil kogukondade või seisuliste asutuste hinge kirjadest*.⁶

Selleks, et Eesti kodakondsust saada, oli vaja esitada järgmised dokumendid: teadaanne (küsimusleht) ja üks järgmistest dokumentidest või kinnitatud ära kirjad neist: pass, isikutunnistus või ristimistäht. Nende puudusel võivad muud dokumendid (ehk kinnitatud ära kirjad neist) olla nagu kooli diplom, teenistusleht väeteenistuse tunnistus, mis selgeks teeks, et soovija isik ehk tema vanemad tõesti Eestimaalt pärit on. Vanemate dokumendil peavad ülestähendatud olema kõik alla 18 aasta vanused lapsed, kes vanematega ühes Eestisse lähevad, kus juures ka laste vanadus peab äratähendatud olema. Kui lapsed ei ole üleval vanemate dokumendil, siis peab kompetentsest ametiasutusest tunnistuse võtma, et need lapsed tõesti vanemate lapsed on. Naise üheminemiseks mehega peab mehe dokumendil olema naise nimi, ehk naise dokumendil mehe täielik nimi, selle puudumisel peab kompetentsest ametiasutusest samuti tunnistuse võtma, mis näitab, et opteerija tõesti selle mehe naine on. Kui naine üksinda opteerib, peab temal mehe käest ametlikult kinnitatud luba olema. Eesti esitusele antava teadaande juurde tuleb tempelmaksuks 500 Vene nõukogude rubla lisada. Petrogradi, Pihkva, Novgorodi, Arhagelski, Vologda ja Olonetsi kubermangude elanikud pidid teadaanded saatma Eesti esitusele Petrogradis (Eesti Kontroll-Opteerimise Kommisjoni osakond Petrogradis), muude kubermangude elanikud Eesti Kontroll-Opteerimise Kommisjoni Moskvast. Samade dokumentide kinnitatud ära kirjad pidi saatma ka Vene asutustele. Kui isik on Eesti esituse ja Vene valitsuse poolt Eesti kodanikuks tunnistatud, saab Vene Sisekomissariaat vastavasse kubermangu täitevkomiteesse või Moskva ehk Petrogradi Linnanõukogusse tunnistused, mille järele antakse välja väljamaalase isikutunnistus Venemaal ühe aasta jooksul elamiseks ja Eesti esitus kodakondsuse tunnistused. Selline Eesti kodakondsuse saamise kord.⁷

6. aprillil 1920. aastal kirjutasi Vene NFSV ja Eesti Vabariigi valitsuste esindajad alla optsooniõiguste deklaratsiooni, mille kohaselt kõik Venemaa territooriumil elavad Eestis sündinud, kes soovivad opteerida Eesti kodakondsust, pidid esitama vastava avalduse kohalikule kubermangu täitevkomiteele.⁸

Instruktsioon Venemaal elavate Eestis sündinud ja Eesti kodakondsust soovivate isikute avalduste läbivaatamise korra kohta saadeti postitelegrammiga Tööliste ja Talupoegade Miilitsapeavalitsusse, sellele olid alla kirjutanud välisasjade rahvakomissari asetäitja L. Karhan ja siseasjade rahvakomissari asetäitja M. Vladimirski. Instruktsioonis olid järgmised sätted: avaldus Eesti kodakondsuse tunnistamise kohta antakse välja kahes eksemplaris, millest üks Vene NFSV valitsuse nimele antakse avaldaja elukoha järgselt kubermangu täitevkomitee osakonda, Moskvast ja Petrogradis aga linnanõukogu valitsuse osakondadesse, teine vahetult Eesti valitsuse nimele Moskvast. MÄRKUS. Mõlemad eksemplari võib anda kubermangu täitevkomitee valitsuse osakonda, kusjuures viimane saab teise eksemplari viivitamatult kuuluvuse järgi NKVD kaudu.

Avaldusele tuleb lisada andmed avaldaja ja avaldusega haaratud perekonnaliikmete vanuse, perekonnaseisu, tegevusala, teenistuskoha, peamise sissetulekuallika ja elukoha kohta. Kubermangu täitevkomitee valitsuse osakond saab iga laekunud palvekirja koos toimikuga NKVD-sse.

NKVD, kokkuleppel välisasjade rahvakomissariaadiga, kinnitades avalduses toodud andmeid, et avaldajal on optsooniõigus, vastavalt rahulepingu pg. 4 ja saades Eesti esindusest teatise nõusoleku kohta võtta nimetatud isik Eesti kodakondsusesse, saab paluja elukohajärgsesse kubermangu täitevkomitee valitsuse osakonda tunnistuse paluja Eesti kodanikuks vastuvõtmise kohta. Kubermangu täitevkomitee valitsuse osakond, saanud vastava tunnistuse, annab viivitamatult välja välismaa kodanikele ettenähtud elamisloa tähtajaga 1 aasta.

Kubermangu täitevkomitee valitsuse osakond teatab koheselt avaldaja ees-, isa- ja perekonnanime ning elukoha NKVD-le, kes juhul kui avalduses esitatud asjaolud leiavad järelepärimisel kinnitust, teeb kubermangu täitevkomitee valitsuse osakonnale ettepaneku anda avaldajale välja välismaa kodanikele kehtestatud pass.⁹

Sellised olid nõudmised Eesti kodakondsuse ja kodumaale naasmise õiguse saamiseks. Ent selleks oli tarvis ka soodsaid tingimusi, mille pidid looma Eesti ja Venemaa võimud.

Eesti Vabariigi Valitsusele saadeti järgmine kiri: "Eesti asunikkude saadikud Venemaal, kokku tulles Moskva Kontroll-Opteerimise Komisjoni ruumides, tervitavad uut Eesti Vabariigi Valitsust ja soovivad temale jõudu ning rohket edu eelseisva raske ja vastutava ülesande täitmises, kindlas lootuses olles, et Valitsus peale muu ka asunikkude huvisid saaks silmas pidama... Kui 1918. a. veebruari kuul Eesti jälle iseseisva riigina ärkas, hingas ka eesti asunik Venemaal kergemalt: tema kaugeaegne igatsus – jälle kord Kodumaapinnale asuda – näis nüüd täide minevat. Kõige selle peale põhjendades, pöörame meie, asunikkude volinikud oma sellekohase istungi põhjal, Eesti Valitsuse poole veel kord palvega:

Venemaale võimalikult ruttu täisõiguslist Eesti Vabariigi ESITUST määrata. Konsulite ülevalpidamise kuludest saavad asunikud häälel meelel osa võtma ja mõnel juhtumisel ka täitsa kõiki kulusid kandma;

rahulepingus artikkel IV ettenähtud tähtaega /opteerimise/ veel ühe aasta peale pikendada, sest esimene tähtaeg lõpeb juba mõne kuu pärast;

et opteerimise protsess saaks kiirendatud ja nii korraldatud, et ka kaugemate asunduste elanikud, kellest paljudel mitmesugustel põhjustel selleks võimalus puudus, opteerimiseks lahendamata võimalust anda;

silmas pidades, et Segakomisjoni töö oma tõsiduse tõttu liiga pikale venib, oleks soovitatav ja tingimata vaja Vene Valitsuselt ajutise määruse väljaandmist nõuda, mis eestlaste ISIKUT ja VARANDUST kaitseks;

Tallinna ASUNDUSTE BÜROO tegevust igapidi toetada ja tema aineliseks toetuseks asunikkudelt kõige tagasi toodava varanduse pealt maksu võtta".¹⁰

Tervitust tuli ka Nurmekundest: "Meie lehe toimetuse sai Nurmekunde Eesti asundusest kirja, milles sugurahvast tervitatakse ja meie noorele vabariigile kõige paremat edu ja kordaminekut soovitakse. Avaldame palavat soovi, et asunikkudel pea korda läheb oma palavast armastatud kodumaale jõuda".¹¹

Ja veel üks teade Nurmekundest. Enamlaste "Edasi" artiklis Nurmekunde "Vabariik" avaldab teravad kriitikat. Ajaleht kirjutab. "Juba viiendat aastat valitseb laial Venemaal töörahva võim ja töörahva vaim. Kuid meie Nurmekunde asunduses jälle valitseb koguaeg "demokraatlik" vaim, et nemad on "Eesti riigi alamad".¹²

Postimees kirjutab: "Samuti on need inimesed sedavõrd tugeva rahvuslikku tundega varustatud, et neid ajaratas ega olude raskused hävitada pole suutnud. Mõlemad asjaolud tõendavad selgelt see seisukord, milleni meie asunikud - eestlased laia Venemaa metsalaantes jõudnud ja mis kõige paremat tunnistust annab meie inimeste raudsest töötahtest ja sügavast rahvuslikust iseteadvusest.

Ei ole kadunud meile - nüüd juba iseseisvale riigile - ei suur kogu kõiksugu ametnikke, haritlasi, "kvalifitseeritud" töölisi, Ärimehi, ettevõtjaid, vaid ka majandusliku iseseisvuseni jõudnud eeskujulikke põllumehi ja maapidajaid. Üksikud haritud jõud on nad riigiametis või erapraktikas tegevad olnud on lühikese aja kestes hoolimata võõrast keelest ja meelest suutnud end igal pool maksma panna ja vastutusrikkaid ülesandeid enese peale võtta. Igall pool suurte asutuste ja ettevõtete eesotsas võis eestlasi leida, kes oma hoolsusega ja ettevõtlikkusega venelastele eeskujuks olnud.

Samasuguste pesakestena on pillutud üksikud Eesti talud ja Eesti külakesed suures Vene riigis ja torkavad silma oma kultuurilikkusega keset halli vedelevat vene elu. Meie asunikkudest on ammutanud Vene mehed uut vaimu, meie asunikud oma töökusega ja korraldusvõimega on venelastele imestamise ja aukartuse objektiks olnud.¹³

Praegu on Venemaal umbes 25 - 30 tuhat peret asunikke, kes oma majandusliku ja haridusliku seisukorra poolest kaunis kõrgel tasemel on. Asunikkude vaimuline side kodumaaga on kindel ja selle kohta võib palju tõendusi nende seltsi ja haridus-elust tuua.¹⁴

Selleks et rahuldada inimeste soove Eesti Vabariigi poolt olid moodustatud järgmised organid: Eesti Kontroll-opteerimis komisjonid (KOK) olid moodustatud Moskvast, Petrogradist, Pihkvas, Siberis. Moskvast ja Petrogradist olid Eesti Vabariigi Esitused Venemaal ja Eesti Vabariigi asemikud. Tallinnas oli Asunduste Büroo. KOK juures - Asunduste Komisjon.

Kohtadel olid moodustatud kohalikud ajutised komiteed. Näiteks Tveri linnas oli moodustatud Tveri Ajutine Komitee. Tema esimees oli Adelbert, kirjatoimetaja Kuut ja komiteeliige Sõert.¹⁵

Eesti Vabariigi Valitsuse Kontroll-opteerimiskomisjon kinnitab käesolevaga, et avaldajale, kodanik Elmar Rudolfi p. Umbliale on komisjon andnud ülesande koguda Tveri kubermangus andmeid eestlaste kohta, kes soovivad opteerida Eesti kodakondsust vastavalt Eesti ja Venemaa vahel sõlmitud rahulepingu pg-le 4.¹⁶

Eestlaste delegaat August Jüri p. Stein, kes elab Tveri linnas ja on andnud avalduse Eesti kodakondsuse opteerimiseks, on volitatud saama Miilitsapeavalitsuse välismaa allosakonnast tunnistused täieliku optsiooni kohta, et esitada need Tveri kubermangu täitevkomiteesse.¹⁷

Mart Jaani p. Liivale (Nurmekunde õpetaja - R. K.) tehti ülesandeks koguda Tveri kubermangus andmeid Eesti kodakondsust opteerida soovivate eestlaste kohta. Mart Jaani p. Liival on õigus koheselt tulla Moskvasse nii Optsioonikomisjoni kui Vene NFSV valitsusasutustesse tooma eestlaste Eesti kodakondsuse optsiooniga seotud toimikuid, milleks tal on tarvis saada raudteeluba Moskvasse ja tagasi, mille komisjon palubki talle välja anda.¹⁸

Eesti valitsuse kontroll-opteerimiskomisjon kinnitab käesolevaga, et kodanik Aleksander Jakovi p. Evert on volitatud andma avaldusi ja tegema järelepärimisi, seega saama kõikvõimalikke tõendeid, tunnistusi ja dokumente, mis puutuvad Eestis sündinud Tveri kubermangus Võšni Volotšoki maakonnas elavate isikute Eesti kodakondsuse optsiooni (Võšni Volotšoki maakonnas asub ka Nurmekunde - R.K.).¹⁹

Otsisid abi Eesti Vabariigi Valitsuselt asunikud maakohtadelt. Toon näitena ühe sellise kirja: Senini on peaaegjalikult linna elanikud Eestisse sõitnud, kelle evakueerimiseks enam-vähem rahuldav ajutine kokkuleping Eesti Kontroll-Opteerimise Komisjoni esimehe ja Vene Valitsuse vahel vastu oli võetud. Eesti asunikude kodumaale evakueerimiseks on aga see kokkuleping liiga kitsendav, sest viimase järele ei ole asunikul võimalik Vene veoabinõudega oma varandust, nagu vankrit, hobuseid, kariloomi, põllutööriistu ja masinaid ühes viia kustist veoabinõusid saades, asunikke evakueerida. Et enam jagu asunikke alles tuleval kevadel kodumaale tagasi minna kavatseb, siis on nende evakueerimise küsimuse lahendamine senini otsustamata jäänud. On küll üks kui teine asunduse volinik neid küsimusi selgitada püüdnud, kuid senini pole Eesti Esitus Moskvast suutnud sellekohaste Vene võimudega midagi kindlat selles suhtes läbi viia. Tegelik elu kohtade peal näitab aga, et kõikide asunikude evakueerimise kevadeni edasilükkamine tooks neile tingimata suurt varanduselist kahju. Viimaste teadete järel kohtadel rekvideeritakse juba praegu sõjaväe tarvis hobuseid ja kariloomi ja määratakse opteeritud asunikude peale kuulmata kõrged maksud - vilja, liha ja muude produktide näol, millest näiteks naabruses asuvad vene vallad vabaks jäetakse, mis aga paratamata asunikude karja kui ainukese põllumehe väärtuslikema varanduse hävitab. Sellepärast oleks väga tarvilik, et tingimused saaks loodud, mille järele Eesti kodakondsust opteeritud asunikud, kus kohalised olud seda nõuavad, kohe natukesehaaval Eestisse viksivad kolida, sest, nii kui talupojad ise seletavad, et neil juhtumisel, kui nende kari ja varandus ära hävineb, mõtet ei ole Eestisse karjana minna. Seda kõiki silmas pidades oleks väga tarvilik:

1/. Eesti Välisministeeriumile ette panna oma autoriteediga nõuda täielikult Eesti-Vene rahulepingu täitmist Vene Valitsuselt Eesti alamate ja nende varanduste kaitse ja Eestisse evakueerimise suhtes.

2/. Kiirendada uue kokkulepingu loomist, mis asunikude ja nende varanduse kaitse ja Eestisse evakueerimise huvidele vastaks, võimaldades asunikkudel kõiki oma liikuvat varandust, muu seas ka kõige vähemalt aasta normiks määratud vili /iga perekonna liikme peale 12 puuda/ loomade toit normi järele ja ka kevadel mahakülitava vilja seemne kaasa viimist.

3/. Saata Eestist rongisid asunikude ja nende varanduse evakueerimiseks ja Nõukogude valitsusega kokku leppida nende rongide liikumise asjus Venemaa raudteedel.

4/. Asunikude varanduse registreerimise ja likvideerimise komisjonid kohtade peale kutsuda.

5/. Kodumaale jõudnud optantide asumist korraldada.

ASUNIKKUDE SAADIKUD: /allkirjad/.²⁰

Olid tehtud Venemaa võimuorganitega vastavad lepingud: Olid kehtestatud eeskirjad põgenike pagasiveo kohta. Pagasi kogukaal, välja arvatud käsipagas, ei tohtinud ületada 8 puuda

perekonnapea ja üksikisiku, 5 puuda iga pereliikme ja 2 puuda alla 10-aastaste laste kohta. Eeskirjades kirjeldatakse üksikasjalikult, missuguseid kaupu missugustes kogustes tohib kaasa võtta ja missugused kaubad on kategooriliselt keelatud. Eeskirjad on alla kirjutatud 10. septembril 1920. aastal.²¹

1920. aasta septembris-oktoobris pidasid Eesti ja Venemaa läbirääkimisi kahe riigi vahelise otsese reisijate- ja kaubaveo raudteeühenduse konventsiooni sõlmimiseks ja võtsid vastu vastava määruse.

Selle määruse üldsätted:

I peatükk kehtestas, et Venemaa raudteede otseühendusel Eesti raudteedega peab olema:

- a) reisijate vedu otseselt asjasse puutuvate jaamade vahel võimalikult ümberistumisteta;
- b) kaupade vedu kõigi jaamade vahel ümberlaadimiseta

IV peatükk nägi ette, et Venemaa raudteedel tuleb reisijate- ja pagasiveo eest maksta Venemaal kehtivate tariifide alusel, Eesti raudteedel Eestis kehtivate tariifide alusel.²²

1920. aastal kinnitati Eesti Asunduste Liidu põhikiri. Liidu eesmärk oli kindla sideme loomine kodumaa ja asunikude vahel; asunikude kultuuriliste, majanduseliste ja ühiseluliste küsimuste lahendamine ja teostamine kodumaal ja väljaspool Eestit. Selle eesmärgi kättesaamiseks teostab Liit:

a) kõigekülgselt ja põhjalikku tutvumist kodumaal asundustega ja asundustes kodumaa elu ja oluga;

b) vaimulist ja ainelist toetuse ja abi vahendamist ja muretsemist;

c) vaimulise tasapinna tõstmist, milleks avab vastavaid koolisid, raamatukogusid, nõuandmisi, büroosid, paneb toime kursuseid, avalikke ettelugemisi, pidusid jne.;

d) ainelist küsimuste lahendamist, nimelt: asunikude registreerimist, elukoha teenistuse ja maa saamise korraldamist, tarbe- ja toiduainete ostu ja müügi ellukutsumist näituseks: majandus alal kõiksuguste vahetalitusi ja võtab oma peale riigi ja eraalgatusel tekkinud põllumajandusliste, tööstuse ja kaubanduste ettevõtete teostamist;

e) avab omal algatusel põllumajanduse, tööstuse ja kaubanduse ettevõtteid, kõiksugu töökodasid, tehaseid, ladusid jne.²³

Kõik see annab tunnistust sellest, et Eesti poolt oli tehtud kõik võimalik, et Venemaa territooriumil elavad eesti asunikud võiksid saada Eesti kodakondsuse ja kodumaale tagasi pöörduda, mida ei saa aga öelda Vene võimude kohta. Võib tuua näiteks palju fakte, mis tõendavad, et Vene pool rikkus rängalt Tartu rahulepingu 4. paragrahvi ja muid leppeid. See oligi peamine põhjus, miks Venemaa eestlased Eestisse ei saanud naasta. See puudutab ka paljusid nurmekundelasi, sealhulgas ka minu isa ja onusid. Sellest annab tunnistust järgmine ringkiri:

Kõigile VK(b)P kubermangukomiteede sektiioonidele

Viimasel ajal on märgata, et eesti külades ja linnades, kus kogunevad eestlastest tööliised - klubides, koosolekutel ja asutustes - agiteerivad end sageli kommunistideks nimetavad seltsimehed Eestisse emigreeruma ning levitavad kohalike parteiorganisatsioonide teadmata eestikeelseid lendlehti ja kirjandust.

Niisugustel isikutel, kes pole volitatud kubermangu- või maakonnakomiteede eesti sektiioonide poolt, tuleb igasugused esinemised meie parteiasutustes ära keelata või võtta korrarikkujad kõige rangemale vastutusele kuni arreteerimiseni ja nende uurimisorganitele üleandmiseni...

20. detsember 1920. aastal Nr. 2362

*VKP eesti sektiiooni keskbüroo sekretär (allkiri)*²⁴

Rakendati mitmesuguseid abinõusid, et seda laialdast liikumist pidurdada: eestivastane propaganda, optantide vara rekvireerimine, bürokraatlikud takistused dokumentide väljastamisel, kinnipidamised ja läbiotsimised piiril. J. Š. Šarapov kirjutab raamatus "VK(b)P rahvussektiioonid": 1921. aastal viidi läbi spetsiaalne kampaania tutvumaks tööliste olukorraga kodanlikus Eestis. Kampaania õhutas paljusid eestlasi loobuma Venemaalt ärasõidust. Suurt rolli kohalike eesti büroode ja sektiioonide agitatsiooni- ja propagandatöös mängis ajakirjandus. Anti välja mitmeid ajalehti: Novonikolajevskis ilmus "Siberi Tööline", Harkovis "Punane

Säde”, Omskis “Siberi Teataja”. Petrogradis ilmuvas ajalehes “Edasi” avaldati regulaarselt eestivastase suunitlusega rubriiki “Valges Eestis”.

Vene provintsilehed jätkavad hoolega kihutust Eestimaale tagasituleku kohta. Saratovi “Izvestija” 30. juulist pühendab sellele pika juhtkirja, kus alguses seletatakse, et Venemaalt praegu kapitalistid, ministrid ja kindralid välja rändavad, kuna sisserändavad töölised “kellel nõukogude Venemaal isegi nälgida armas”. Siis kaevatakse aga, et Eesti ja Läti töölised oma kodumaale tahtvad minna ja seletatakse, mis neid seal ootab: poliitiline õigusetus, kõige hirmsam tööpuudus, nälg, võimatult madal tööpalk. Oled sinna läinud, ei sind sealt enam välja lasta.²⁵

Aruandes Nurmekunde majandusliku, poliitilise ja kultuurilise olukorra kohta kinnitati: “Asundusele on iseloomulik, et puuduvad reemigratsiooni meeleolud.”

“Opteerimise haigus on läbi põetud. Kõige raskema palaviku tagajärjel lahkusid siit ilmast valgesse “paradiisi” 4-5 perekonda,” kirjutab Nurmekunde kohta enamlaste “Edasi”.²⁶

Kirjas Välisasjade Rahvakomissariaadi majandus-õigusosakonnale tehakse teatavaks järgmised faktid: “Eesti Kontroll-optsoonikomisjon on korduvalt protesteerinud õigusrikkumiste vastu, mida kohalikud võimud on eestlastest optantide suhtes toime pannud provintsis üldse, eriti aga Lõuna-Venemaal. Nüüd on Kaukaasia asunduste optantidelt - Stavropoli kubermangu Aleksandroviski maakonna Podgornoje külast, Medvezhinski maakonna Esto-Haginski külast, Kuubani oblasti Livonia, Maruhho-Estonskoje ja Gussõ-Kardoninski küladest - tulnud uus kaebus, mille sisu seisneb selles, et kohalikud võimud rikuvad süstemaatiliselt rahulepingut ja teevad optantide elu võimatuks.

Nii võetakse ära teravilja, kariloomi, hobuseid, lambaid, sigu, kodulinde ja muid põllumajandustooteid, sealjuures sageli niisugusel hulgal, et omanikule ei jää perekonna toitmiseks ja majapidamiseks mitte midagi. Harvad pole juhtumid, kui esitatud nõudmised on suuremad kui vara tegelikult on. Livonias näiteks on määratud leivavilja normiks 100 000 puuda, kusjuures vilja on ainult 25 000 puuda. Gussõ-Kardoniki külas nõutakse 400 lammast, kuigi kogu külas on kokku ainult 200 lammast. sageli pole selle nn. toiduainete andmise kohustuse täitmine võimalik, kuna selleks ei jätku ei toiduaineid ega vara, ent selle täitmata jätmise eest ähvardab karm karistus kuni kogu vara konfiskeerimiseni ja kuni 5 aastaks sunnitööle saatmiseni.

Asundustes tegutsenud muusikakoorid on hävitatud muusikainstrumentide, peamiselt puhkpillide rekvireerimise teel.

Kolooniate opteerimis- ja evakueerimisvolinikelt on faktiliselt võtud võimalus oma ülesandeid täita: neid jälitatakse ja arreteeritakse, neil ei lasta koguda vajalikke andmeid ega sõita tööasjus Moskvasse ja tagasi. Neid, kes tahavad kaitsta rahulepingu põhjal optantide vara, jälitatakse ja arreteeritakse. Nii istus näiteks Martin Krüger Esto-Haginskist vangis selle eest, et ta julges avalikult optantide huvide kaitseks välja astuda. Hiljuti arreteeriti Moskvast Podgornoje küla volinik Albert Jüss ja veel kaks optanti Elisson ja Klement, kellest kaks esimest virelevad seniajani Butõrkas. Niisugune saatustabab iga optantide volinikku.²⁷

Eesti optantide vara rekvireerimine muutus massiliseks. Näiteks, Nurmekundelaselt Aleksander Anstalt rekvireeriti viis noort lehma, üks kolmeaastane pull, kolme aastast vasikat.²⁸

“Postimees”, 5. 07. 1920 kirjutab, kuidas käis kodumaale tulijate läbiotsimine Jamburis. “Moskvast opteerinute rong seisab teel Narva alles Jamburis. Paar inimest on raskesti haiged, kodumoon otsas. Narvast katsutakse ajutist abi saata. Jamburis toimetati isiklikku läbiotsimist opteerinute juures. Ihualasti võetutena otsiti mees- kui ka naisterahvad kõige häbematumal kombel läbi. Asjade läbiotsimine järgneb. Konfiskeeriti kõik Eesti raha ja Vene raha, mis üle 15000 rubla ületas. Rongi komandant andis protesti. Inimesed on meeleheitel”

Venemaalt põgenejatele eestlastele kavatses abi anda Eesti Punase Risti ühes Narva, Tartu, Pärnu, Valga ja Asunduste komisjonidega. Narvas ootas Venemaalt tulejaid Punase Risti saunarong. Pärast pesemist ja desinfitseerimist toimetati reisijad sõjaministeeriumi alla kuuluvasse karantiini. Tarbeainete poes, kus põgenejad odavate hindadega omale lisatoitu ja kõige tähtsamaid tarbeaineid osta võisid. Haigeid paigutati haiguse raskuse järele kas haigemajadesse ehk sanitaarvagunitesse. Peale karantiini saadeti põgenejad igaüks oma

kodukohta. Neile, kellel omakseid ja korterit ei olnud, avas Punane Rist Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Valgas voodikohad, kus abita põgenejad 7 päeva jooksul korteri pidid muretsema, et uutele tulejatele ruumi anda.

Ma leidsin Eesti Riigiarhiivist 113 toimikut nurmekundelaste kohta, kes soovisid opteerida Eesti kodakondsust ja sõita kodumaale.³⁰ 109 eestlast Võšni Volotšoki linnast ja maakonnast olid valmis sõiduks Eestisse.³¹ 89 nurmekundelast said Eesti kodakondsuse ja passid ning olid valmis Firovo jaama kaudu sõitma Eestisse.³²

Kirjandus ja allikad

¹ "Eesti Päevaleht". 10. 05. 1918

² "Eesti Päevaleht", 05. 05. 1918

³ Sankt Peterburi Keskriigiarhiiv, fond 75, nim. 1, s. 3, l. 1.

⁴ Sankt Peterburi Keskriigiarhiiv, fond 75, nim. 1, s. 3, l. 4, 4p.

⁵ Sankt Peterburi Keskriigiarhiiv, fond 75, nim. 1, s. 3, l. 6, 8

⁶ Edgar Mattisen "Tartu rahu". Tallinn 1989, lk. 454.

⁷ ERA, f. 36, nim. 1, s. 1, l. 68-68p

⁸ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 32.

⁹ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 473-473p

¹⁰ Hilda Sabbo. "Võimatu vaikida", lk. 137-138

¹¹ "Postimees". Hommiku väljaanne, 22 (09) 1920

¹² "Edasi", 10. 02. 1922

¹³ "Postimees", 28.05. 1920

¹⁴ "Postimees", 06.09.1920.

¹⁵ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 66-66p

¹⁶ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 71

¹⁷ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 163

¹⁸ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 229, 347.

¹⁹ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 455

²⁰ Hilda Sabbo. "Võimatu vaikida", lk. 46-47

²¹ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 50-51

²² ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 6, 8, 8p

²³ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 132

²⁴ Hilda Sabbo. "Võimatu vaikida", lk. 17-18

²⁵ "Postimees", 18. 08. 1920

²⁶ "Edasi" (Len.), 06. 07. 1924

²⁷ ERA, f. 36, nim. 1, s. 5, l. 16, 16p.

²⁸ ERA, f. 36, nim. 1, s. 55, l. 672

²⁹ "Postimees", 26. 05. 1920

³⁰ ERA, f. 36, nim. 1

³¹ ERA, f. 36, nim. 1, s. 20, l. 100-103

³² ERA, f. 36, nim. 1, s. 65, l. 219-219p

³³ Hill Kulu, "Eestlased maailmast. Ülevaade arvukusest ja paiknemisest" Tartu 1992, lk. 21

VII. Majanduselu Nurmekundes

Nurmekunde majanduselu pärast 1917. aastat võib jagada kaheks arenguperioodiks. Esimesel perioodil aastatel 1917.-1929/30 säilisid üksikmajapidamised ning hoolimata selle ajajärgu vastuolulisusest ja nõukogude võimu ebaõiglasest majanduspoliitikast jätkus majanduse areng. Majandusliku arengu baasil aga saavutasid küla kohta üsna kõrge taseme kultuur ja haridus, mis aitas kaasa emakeele ja rahvustraditsioonide säilitamisele. Teiseks perioodiks tuleb lugeda 1930. aastaid, mil viidi läbi kollektiviseerimine ja kulakute eksproprieerimine, 1930. aastate lõpul ka eesti koolide likvideerimine. See oli Nurmekundes majandusliku languse ja venestamise ajajärk. Muidugi ei puudutanud see protsess ainult Nurmekundet. Nõukogude Liidu majandus- ja rahvuspoliitika viis sellise kurva lõpplahenduseni kogu riigi.

Põllumehed kasutasid kõik võimalused säilitada ja arendada põllumajandust vaatamata negatiivsele enamlaste põllumajanduse poliitikale. Üheks selleks võimaluseks oli põllumajanduse näitus 1923. aastal Moskvas. 15. augustil 1923. aastal asutati IX nõukogude kongressi otsuse järele ülevenemaaline põllumajanduse väljanäitusväljamaalaste osakonnaga. Eesti asundustest jõudsid kohale villatööstuse eksponaadid, samuti ümbertööstuse abinõudega, Nurmekundest Tveri kubermangust sõitsid kohale villasaed riided, tekkid, suurrätikud jne.¹

Oli palju väljamaa äride esitaid. Kohale olid jõudnud sakslased, itaallased, poolakad. Isegi Jaapani ja Ameerika tööstureid. Saksamaa, Tschehhi, Slovakkia, Põhja-Ameerika, Lätimaa, Eestimaa, Soomemaa, Leedumaa, Austria, Inglismaa, Prantsusmaa, Taanimaa, Hollandi, Belgia, Palestiina. Teatas Ülevenemaaline väljanäituse väljamaa osakond.²

Rahvasasjade Rahvakomissariaadi Eesti osakond kutsus üles kõiki eestlasi asunikke, kes läbi kohaliste näituste komiteede Moskva ülevenemaalise näitusele sõidavad ja ka neid asunikke, kes omal kulul sõidavad, sõitu võimaluse järele nii korraldada, et kõik eestlased jõuaks 17. - 18. septembris Moskva. Rahvasasjade Rahvakomissariaadi Eesti osakond lubas võtta kõiki Eesti asunikku raudtee tagasisõidu kulud oma kanda, muretseda korteri ja odava lõuna. Nii teatas ajaleht "Edasi".³

Nagu teatas Oskar Kullerkupp: "Ristikheina all peetakse seepärast niipalju põldu, et nurmekundelasel on majapidamise pealaks karjapidamine, sest külvipinda on liig vähe. Selleks, et saada perele ülespidamist. Ristikheina abil aga võimalik pidada võrdlemisi palju kariloomi. Keskmiselt tuleb Nurmekundes iga majapidamise peale 5-6 lehma. Ja need viis-kuus lehma on peasissetuleku hallikaks. Need annavad ülespidamist, tasuvad põllumajanduse maksu ja kattavad muud tarbekulud. Ülevenemaalisel põllumajanduse näitusel Moskvas 1923. a. premeeriti Nurmekunde asunikku või 2 aukohaga. Nurmekunde või oma omaduse poolest tuntud kogu kreisis. Ja Nurmekunde kooperatiiv "Julgus" reguleerib kreisilinnas oma võiga vöihindasid. Sest ta võib suvekuudel 100 puuda võid kuus turule saata, mis täielikult rahuldab kreisilinna turu tarvituse või järele. Teisi varustajaid aga ei ole".⁴

Positiivsed mõju põllumeestele avaldasid ka kooperatiivid. Eesti teadusühing koostas eesti asunduste kooperatiivühenduste nimekirja 1926. aastal. Kokku neid oli 68. Nimekirjas on nimetatud eesti asunduse nimi, tema asukoht (kubermang ja maakond), kooperatiivühenduse nimi ja liikmete arv.

Nurmekundes oli **Kooperatiiv Julgus** 1922. aastal loodi Nurmekunde keskuses kooperatiiv Julgus. Osamaks oli 25 rbl. kullas, mis kooperatiivile, suurema kapitali andis töötamiseks (33 asunikku andsid 825 rbl.). Pärastisel osamaksu vähenemisel 5 rbl. peale, vähenes tublisti kooperatiivi kapital. Ja selle tööst langeb suurem osa just kooliõpetaja sm. Ennoki peale, sest praegu kooperatiivi linna osakonna juhataja ja ka juhatuse liige on. Kooperatiivi eestseisus leiab sm. töö üsna rahuldava olema ja avaldab sm. Ennokile usaldust.⁵ (Aleksander Ennok oli Nurmekundes kooliõpetaja ja keelpilliorkestri juhataja, omas Moskvast sidemeid, 10. novembril võeti OGPU kolleegiumi erinõupidamise poolt "nõukogude võimu õõnestama kutsuva agitatsiooni eest" kriminaalvastutusele ja saadeti kolmeks aastaks Severnõi kraisse asumisele, 1932. aastal vastutas kultuur-massilise töö eest Nurmekundes.)

1922. aasta sügisel hakati ehitama sepikoda, 1923. aasta juulis pandi alus vorstitööstusele, sama aasta septembris aga avati Võšni Volotsõki linna Nurmekunde kooperatiivi osakond. Nüüd polnud talupoegadel tarvis oma võiga sõita 75 kilomeetri kaugusele

turule, nad andsid selle kauplusse, kooperatiiv aga organiseeris turustamise. Suvekuudel suutsid Nurmekunde talupojad anda kuni sada puuda võid kuus, rahuldades täielikult maakonnalinna vajadused. Nurmekundelaste või kvaliteeti hinnati üleliidulisel põllumajandusnäitusel teise preemiaga, teatas ajaleht "Siberi Teataja".⁶

Kooperatiiv reguleeris või hinda. Ligi 60 protsenti võist müüsid kohalikud talupojad kaupluse kaudu, ülejäänud koguse iseseisvalt. Paraku ei läinud kooperatiiviliikumises kõik libedalt, märgata oli ka tõsiseid vastuolusid. Ajaleht "Edasi" kirjutab puudustest ja vigadest kooperatiivi juhatuse töös. "Kooperatiivi liikmete arv ei suurene, isegi on vähenenud. Seletusest on näha, et alguses oli 33 osamaksu maksjat ja nüüd ainult 25. Liikmete arvu vähenemist ei tule millegi muuga seletada, kui sellega, et huvi kooperatiivi vastu vähenes. Kooperatiivi asutamise päevist kuni 1924. Aasta septembrikuuni ei olnud õiget revisjoni: komisjoni ega ühtegi korraliku revideerimist. Praegune revisjoni komisjoni. kooliõpetaja sm. Jurjeviga eesotsas on enam-vähem vastav oma ülesandes. Nii kaua kui Ennok ja teised eesotsas seisavad, ei ole kooperatiivis edukat tööd leida."⁷

Side teiste kooperatiividega oli nõrk. Kooperatiivi "Julgus" suhted maakonna organisatsioonide ja ühendustega teravenesid. Valla kooperatiivides peal sitsi, mahorka, tikkude jne. midagi ei müüda. Asunikud aga seda ei tarvita. Kreis, kes silmas peab muidugi vene talupoegade tarvitusi, toob oma ladudesse kaks ja kolm masinat, tont teab missugusest süstemist, tihti niisuguseid, mida siin kohaski tarvitada ei saa, asunikud aga vajavad kümneid niidumasinaid ja rehasid, rehepeksumasinad ja koorelahutajad. Neid ollakse sunnitud spekulantide kaudu tellima ja tihti lööb nupukas kottimees asuniku üle.⁸

Kaupa osteti kelleltki Seredoninilt märksa kõrgema hinnaga. Sool, suhkur, petrooleum ja muud kaubad olid kallid. Suhkrut osteti eratootjalt 32 kopikat nael ja müüdi 37 kopikaga, samal ajal kui naaberkooperatiivis maksis suhkur 28 kopikat nael (hinnad pärast 1922.-1924. a. rahareformi. - R.K.).

Eriti terava kriitika osaliseks said kooperatiivi juhatuse liikmed Aleksander Ennok, Rein Kärt ja Paul Hellart. Aleksander Ennokit süüdistati selles, et ta kasutas kooperatiivi ruume ja raha isiklikuks otstarbeks, Rein Kärti ja tema venda Peetrit mahhinatsioonides kariloomadega. Viimased olevat vahetanud vorstivabrikus (nii nimetati ajalehes Nurmekunde vorstitööstust) oma lahjad loomad rammusate vastu ja saanud vabrikust rasva, lubades teha sellest asunikele seepi, kuigi need seda ei saanud. Vorstitööstus võinuks kujuneda tulusaks äriks nii kooperatiivile kui ka asunikele, sellega tegeles kooperatiivi patendiga ettevõtja, ent kooperatiiv kasumit ei saanud. Kui loomi vorsti tegemiseks osteti, lubati nädala-kahe jooksul nende eest maksta, ent möödus kuid, enne kui nende eest tasuti teatud koguse suhkru ja soolaga. Talupojad ei saanud loomade müügist mingit tulu.

Kriitikatule alla sattus kooperatiivi raamatupidaja G. Oll. G. Olli hooletuse pärast, kes ei suutnud kordagi kooperatiivi aastasest tegevusest õiget aruannet (bilansi) kokku saada, kooperatiivi bilanss oli kunstlikult suurendatud - temasse oli meelega summasid sisse võetud, mis enam kui küsitav - ja ainuks selleks, et asutustele ja liikmetele puru silma raputada, nii et kooperatiivi kiire raha kursi languse ja kaupade mitte õieti hindamise tõttu, mis olid ka Ollile usaldatud, suured kahjud sai ja suurte võlgade sisse langes. Eestseisus pidi siis valima, kas lasta hinguse, s. o. oksjoni alla minna, või otsida kaudseid teesid (sest keskuhisuse kauplusest kaupsid võlga ei antud). Eestseisus valis viimase tee ja katsus laenu saada, mille usaldajaks ka keegi Seredonin oli. Kooperatiivi juhatuse liikmed määrasid endile suured palgad: esimehele 120 rubla, raamatupidajale 100 rubla. Kooperatiivile antud 1000-rublasest laenust said P. Kärt, R. Kärt, P. Hellart, J. Martin ja A. Ennok igaüks 150 rubla. Järelejäänud rahast said talupojad 20-30 rubla.⁹

Eelviimasest kooperatiivi aruandest kuulsid asunikud, et PMK ühisus olla 600 rubl. kahju toonud, kuist see tuli, jäi asunikutele täiesti mõistmatuks.

Kritiseeriti ka kooperatiivi "Julgus" Võšni Volotšoki osakonda. Peale või viidi Nurmekundest Võšni Volotšokki vorsti, et vahetada see vilja vastu, ainult et kui talupoeg sõitis linna vilja järele, tuli ta sageli tühjade kätega tagasi. Kooperatiivi "Julgus" Võšni Volotšoki osakonna teenistuja keegi Kelm raiskas 1925. aasta viimase kolme kuuga 700 rubla, samuti selgus, et Võšni Volotšoki osakonna juhataja pani oma tasku 1000 rubla kooperatiivi raha.

Kõik see õõnestas oluliselt asunike silmis kooperatiivi autoriteeti. Konokova noorte ringi koosolekul soovitati talupoegi Nurmekunde kooperatiivi "Julguse" liikmeks astuda. Talupojad aga ütlevad, et kooperatiivist ei ole midagi kasu, et "Julgus" ei ole suutnud oma kohuseid täita ja mustas kooperatiivi nimi. Sammuti on selles kooperatiivis hinnad kõrgemad, kui mujal. Talupojad teadku, et kooperatiivi töö võib ainult siis hästi minna, kui ta asja õiglaselt ajavad ja juhivad. Seepärast, käed külge ja juhtige oma kooperatiivi tööd nii, nagu seda tegema peab.¹⁰

Esimene revisjon tehti kooperatiivis 16. detsembril 1924. aastal õpetaja Jurjevi poolt, mille tulemusena tehti ettepanek kooperatiivi juhatus ümber valida. Seda teha polnud aga lihtne, sest vastavate kogemustega inimesi oli vähe. Arvestati, et peale märgitud puuduste on Aleksander Ennokil kooperatiivi juhtimisel ka kaheldamatuid teeneid, samuti tutvusi Moskvast. Ennok ja Kärt valiti juhatusse tagasi.¹¹

Talupojad mõistsid, et kooperatiiv on siiski vajalik. Tehti ettepanek ühineda Pokrovski krediidiühistuga, kuid talupojad polnud sellega nõus.

1925. aasta lõpuks loodi Nurmekunde kooperatiiv uuesti. Otsustati kehtestada 10-rublane sisseasumismaks. Toimus kooperatiivi juhatuse ümbervalimine. Seekord ei ole asunikud eksinud oma valimistega, sest nad on juhi valinud, kes on selle nime väärt. Talurahvale makstakse või eest head hinda ja kraami hinnad on mõistlikud. Selle aja jooksul muretses kooperatiiv asunikutele viljapuhastamise masina ja kaks sugutätku on valmis kuulatud. Peale selle kavatakse jääkeldri ehitama hakata. On olemas ainult üks viga, mis talupoegi kooperatiivist eemale tõrjub: sagedasti on rahapuudus ja asunikud ei usalda võid võlga anda, sest kooperatiivis on suured võlad seljas. Aga ehk saab sellega ka hakkama.¹²

1925. aasta novembris otsustati asutada masinapunkt ja muretseda 8-hobujõuline lokomobiil. 1926. aasta algul muretseti kooperatiivile rehepeksumasin, lepitati kokku kahe sugutäku ostmises, kavatseti ehitada jääkelder. Talupoegadel oli nüüd võimalus müüa võid hea hinnaga, sest kaupadele kehtestati mõistlikud hinnad. Nurmekundelased olid kindlustatud suhkru, sordinisujahu ja muude kaupadega. Nad said krediiti, kooperatiivi liikmete arv hakkas kasvama, töö elavnes märgatavalt.

28.-29. augustil 1927. aastal toimus näituslaad, kus demonstreeriti enam kui 100 sarvloomat, ligi 50 hobust ja naiste käsitööesemeid. Sellest võtsid osa kohalikud asutused ja aktiiv, abi osutas ka maakond, andes raha võitjate autasustamiseks. Tiitus sai preemia hobuse, Emilia Herbst kootud teki eest. Valla krediidiühistust oli tellitud traktor, kuid see polnud kesa kündmiseks kohandatud ega rahuldanud talupoegi. Näitering esitas huvitava programmi otse lahtise taeva all. Hinnang sellele üritusele oli ühene: niisuguseid näituslaatasid tuleb korraldada ka edaspidi.

Paraku ei saadud läbi ka raskusteta. Peamine, mis talupoegi kooperatiivist eemale tõrjus, oli rahapuudus. Põllumajandusettevõttega sõlmiti kaheks kuuks leping või tarnimise kohta, lubatud oli tarnida rohkemgi kui leping ette nägi. Paraku viivitati maksmisega, mistõttu kannatasid vaesemad talupojad. Oli muidki muresid. Talupojad olid 30 aastat vilja jahvatanud tuuleveskites. Kui nõukogude võimu ajal kehtestati maksud, otsustas mölder veski seisma panna. Vastastikuse abi komitee toetusel pandi veski uuesti tööle, kuid mölder kehtestas jahvatamise hinnaks 10 kopikat puuda eest, samal ajal kui teistes veskites oli hind kaks korda väiksem. Nii tuligi talupoegadel sõita 25 versta kaugusele veskile.

Suur õnnetus juhtus 8. juulil 1928. aastal. Toimus kooperatiivi juhatuse koosolek, kus arutati selle finantsseisukorda. Esinesid ka Moskva organisatsiooni esindajad Palgi ja Kullerkupp. Pärast koosoleku lõppu pillas kooperatiivi esimees Jürgenson maja aknaluuks sulgedes kogemata maha põleva tiku. Puhkes tulekahju, mis hävitas 1000 rubla eest vara. Mind äratas tulekahjule Eduard Pihlakas, koos äratasime Klettenbergi ... läksime kooperatiivi juurde ... kogu maja oli suitsu täis. See oli umbes kella kahe paiku öösel. Ajasime Jürgensoni üles ja hakkasime vett loopima. Mäletan, et kui üks avati, siis kõige suurem tuli oli riulite all, kus hoiti riidekaupa. (Albert Vormani tunnistusest).¹³

Möödasõitjal läks korda veel õigel ajal õnnetuse peale juhtuda ja tuli kustuda ära. Tuli on rikkunud osa kaupasid. Läbi põlenud on laudid, osalt lagi ja sein. Arveraamatud olevat, nagu juhatus seletab, teises ruumis ja sellega võimalik kahju suurust ära määrata.¹⁴

See oli kooperatiivile suur kaotus ja ta lõpetas taas oma tegevuse.⁵ Ennok ja Jürgenson ütlesid mulle likvideerimiskomisjoni koosolekul isiklikult, et kui kodanikelt kõik võlad sisse nõuda ja kooperatiivi inventar maha müüa, siis saaksime kõik kooperatiivi võlad ära maksta. Pärast Jürgensoni ärasõitu pani esimeheks Ennoki, kes siiani tegelikult juhtis komisjoni... (Sütspoli tunnistusest).¹⁵

1929. aastal moodustati piimaühistu, kuhu kohe astus 35 majapidamist. Niisugune on kooperatiiviliikumise ajalugu. Kõik faktid on võtud leningradi ajalehe "Edasi" artiklitest. Need annavad tunnistust sellest, et isegi nii suures ja tuntud asunduses nagu Nurmekunde olid oma tõsised raskused ja vastuolud.

Kooperatiiviliikumist Nurmekundes võib hinnata mitmeti. Kas kriitikal, mida tehti mõnede kooperatiivi juhtide aadressil, oli tegelikku alust? Seda on raske kinnitada või eitada. Järeldusi võib siiski teha: 1) kooperatiiv oli talupoegadele vajalik tingimusel, et see oli loodud vabatahtlikkuse alusel ja tõi talupoegadele tulu; 2) kooperatiiv vajab haritud inimesi, spetsialiste, see aga oli juba kooli probleem; 3) kahtlemata avaldasid negatiivset mõju nõukogude võimu poolt pealesurutud maksud.

Kirjandus ja allikad

¹ "Edasi" 23.08.1923, nr. 187, lk. 2, v. 2.

² "Edasi", 25.09., 1923, lk. 2, v. 1-4

³ "Edasi" 31.08.1923, lk. 4, v. 1

⁴ "Siberi Teataja". nr. 17, 27. 04. 1927

⁵ "Edasi" (Len.), 03. 10. 1924

⁶ "Siberi Teataja", 27. 04. 1927

⁷ "Edasi" (Len.), 18. 10. 1924

⁸ "Edasi" (Len.), 06. 07. 1924

⁹ "Edasi" (Len.), 30. 11. 1924

¹⁰ "Edasi" (Len.), 05. 09. 1925

¹¹ "Edasi" (Len.), 08. 02. 1925

¹² "Edasi" (Len.), 24. 03. 1926

¹³ ТЦДНИ, фонд 9813-с, л. 124об

¹⁴ "Edasi" (Len.), 24. 07. 1928

¹⁵ ТЦДНИ, фонд 9813-с, л. 138

VIII Noorte- ja kultuurielu Nurmekundes

Nurmekunde kultuurikolled. Kultuurharidustöö asunduses.

Peale koolide mängisid kultuurharidustöös tähtsat rolli rahvamajad koos lugemissaalidega. J. Š. Šarapovi andmetel oli Venemaal 1920. aastate algul 36 lugemistaret.¹

Rahvamaja koos lugemissaaliga oli ka Nurmekundes, 1928. aastal loodi punanurgad Potšinokis, Konokovos ja Zalesjes.²

1900. aastal asutati raamatukogu, 1906. aastal Eesti karskusselts “Linda”, mis 1919. aastal muutus kultuurharidusseltsiks. Nurmekundes olid oma puhkpilliorkester, laulukoor ja näitering. 1924. aastal avati lugemissaal koos palgalise töötajaga. Selle ümber koondus kogu kooliväline töö: puhkpilliorkester, koor, näitering, samuti põllumajanduse, naiste käsitöö ja spordiring. Asunduse elanikel oli võimalus kuulata Moskvast eestrisse antavaid raadio saateid. Mõnedel talupoegadel olid kodus klaver ja grammofon.³



Puhkpilliorkester Nurmekundes.



Keelpilliorkester Nurmekundes.

Hoolimata sõjajärgsete aastate raskustest arenes kultuurielu Nurmekundes jõudsasti. 1922. aasta suvel tegi näitering 15 proovi ja andis 5 etendust (3 eesti ja 2 vene keeles), muusikaring tegi 3 proovi ja esines 2 korral, spordisektsioonid käisid pühapäevi treeningul ja võistlesid jalgpallis 4 korda. Eriliselt populaarne oli eestlaste seas laulukoor.⁴

Umbes samamoodi jätkus tegevus ka järgnevatel aastatel. Vanemas eas nurmekundelased meenutavad soojalt puhke- ja peoõhtuid, kus tantsiti eesti tantse ja lauldi eesti laule.

Keegi Käre Kusti kirjutas ajalehe "Edasi", et Nurmekunde noored on väga lõbujanused. Igal pühapäeval korraldavad nad tantsupidusid. Kui muud pilli pole, tantsivad mokapilli saatel. Oma kohutusi pole unustanud ka kohalik haridusselts, kes korraldab sageli pidusid ja pereõhtuid. Neist pidudest võetakse aktiivselt osa. Potšinokis, asunduse keskuses, kus on rohkem inimesi ja võimalusi, peetakse kõige rohkem pidusid. Siin tegutseb kaks orkestrit. Vanemad ja kogenumad pillimehed mängivad puhkpilliorkestris, keelpilliorkester Ennoki juhtimisel esineb harvemini.⁵

Rosalie Kask (Metusalet) kirjutab oma kirjas: "Väga südamlikult meenutan küla simmaneid, mis vanemad korraldasid, kes mängis viiulit, kes lõõtspilli, kitarr, mandoliini. Naised löid takti lusikatega ja pannidega. Mina 12-16-aastane tüdruk tantsisin koos vanematega polkat, padespanni, valssi, vengerkat ja muidu laulusid sai lauldud. Nooremad tantsisid rahvamajas. Rahvas oli väga külalislahke ja lõbus. See oli aastatel 1949 kuni 1960. Siis isa koos emaga tulid Eestisse. Elased Haapsalu rajoonis Taeblas" (need mälestused on 1950. aastatest, kuid annavad ettekujutuse nurmekundelaste kultuuritraditsioonidest 1920. aastatel ja varemgi - R.K.).

Kui talupojad muretsesid endile rehepeksumasinad, siis käidi rehepeksu ajal üksteise juures talgutel, mis alati lõppesid rõõmsa peoga.

Eriti meeldejääv oli Nurmekunde 40. juubelile pühendatud pidu, mida peeti 1925. aasta 29. ja 30. augustil.⁶ Sellest kirjutab Leida Käär oma Vologda oblastist saadetud kirjas. Oli rohkesti etteasteid ja nalja. Näitusel demonstreeriti hobuseid, lehmi ja käsitööesemeid. Moskvast oli juubelile tulnud Oskar Kullerkupp. Leida Käärile jäi ta meelde kui pikka kasvu esinduslik mees, kes välimuselt meenutas Georg Otsa.

Pulmi peeti Nurmekundes uhkelt, need kestsid mitu päeva, mõnikord koguni terve nädal. Järgiti kõiki eestlaste pulmakombeid.

Asundustes korraldati tasulisi kontserte. Raha kasutati koolimaja ehituseks ja muude kultuuriürituste tarbeks. Ajaleht "Edasi" pühendas Nurmekunde kultuurielu kajastamisele rohkesti artikleid.

Nurmekunde lugemitoas oli 31 dets. perekonnaõhtu, kus kell 12 öösel algasid tervituskõned. Moskvast sõitnud seltsimeeste Kullerkuppu ja Linkholmi poolt ning kohaliste talupoegade Jürgensoni ja Joosep Leningradi kommunistliku ülikooli. Pidust kestis kell 4 hommikuni 1. jaanuaril oli lugemistoas suur piduõhtu, kus sm. Kullerkupp, Linkholm ja Joosep esinesid pikkade kõnedega poliitiliste, majandus ja haridus küsimuste kohta. Etendati naljamäng "Meestepõlgaja" ja "Üks öö Tartus". Sm. Joosep ja Sütspol kantsid ette naljalaule, ning sm. Kullerkupp luges Visnapuu usuvastaseid luuletusi "Kõnelused issandaga". Leningradi õppurid tantsisid saalis rahva keskel rahvus riides "Tuljakit" ja "Karja-Jaani", mis suurt huvi pakkusid. Rahvast oli pidudel rohkesti ning pidud jätsid hea mulje.⁷

14. oktoobril 1928. aastal otsustas Potšinoki lugemissaal saata Aleksander ja Jaan Ennoki, Kärde, Hellarti ja Sütspoli koos muusikainstrumentidega eesti asundustesse, et koguda vanaaegseid eesti rahvaviise ja levitada muusikakultuuri. Neile osutas abi Tveri linna internatsionaalne klubi.⁸

Asunduse kultuurielust võtsid osa paljud nurmekundelased. Aktiivsemate kultuuritegelaste võib nimetada Jaan Pulli, Aleksander ja Jaan Ennokit, Juhan ja Anna Sütspoli, Artur Heimanit, Jüri Reppi, Mihkel Sööti ja paljusid teisi. Mihkel Sööt juhatas laulukoori, Aleksander Ennok keelpilliorkestrit, Rein ja Peeter Kärt puhkpilliorkestrit, Jaan Pull viiuliansamblit.

Kibeda suvise töö peale vaatamata leiavad noored siiski aega ühiskondisel alal tegutseda. Korraldati näitemängusid ja peeti rida poliitilisi kõnesid, nii ETÜ õppurite, kui ka LTK ülikooli

poolt lasti välja kaks seinalehte, kus maanoored aktiivselt kõiki väärnähtusi paljastasid, mis suurt võhinat sünnitas nende hulgas, kes endale palju lubasid seal, kus keegi ei näe. Organiseeriti spordiring, millest noored väga huvitatud on. Iseäranis aktiivsed on pioneerid spordi ja kollektiivsetest mängudest osa võtma.⁹

Nurmekunde asundus oli tihedalt seotud Moskva ja Leningradiga. Nurmekunde šefiks oli Moskva eesti kommunistlik klubi. Klubi esindajad käisid sageli Nurmekundes, esinesid loengutega, olid asunduse elanikele nõu ja jõuga abiks. 1929. aasta algul said Potšinoki lugemissaal ja kool Moskva eesti tööliisklubilt raamatuid. Loengute ja kontsertprogrammidega käisid esinemas Leningradi Herzeni-nim. pedagoogilise ülikooli eesti osakonna tudengid ja Leningradi eesti pedagoogilise tehnikumi õpilased. Eriti suurt abi osatas asunduse elanikele luuletaja ja ühiskonnategelane Oskar Kullerkupp. Tema iseloomustab Nurmekunde kultuurielu nii: "Sääl, kus nüüd ülesehitatud ehtsad elumajad, kus elumajades korralik sisseseade, klaver, gramofon ja raadio, sääl elati siis karumoodi kuuseokstest ja mullast ehitatud koopas, lahutud muust maailmast. Karupesast kuni kultuurse talutareni klaveriga ja raadioga, kuni kultuurse asunduseni kooli ja kooperatiivi ning kõrgema haridusega inimestega on asunikku toonud kauaaegne hoolas ja wisa haridustöö."¹⁰

Viimasel ajal on Nurmekunde asunduses ühiskondliku töö elavamaks minemist märgata. Lühikese aja kestel on terve rida kõne- ja piduõhtuid korraldatud ja koosolekuid peetud, kus otsused vastu võeti, millel asunduse kohta suur tähtsus on. Need otsused pole jäänud paberile, vaid nende teostamisele on juba asutud, näiteks kooli ehitamine on juba käsile võetud. Hiljuti algas õppetööd noorte poliitkool, millest ka hulk parteituid osa võtavad. Järjekordne pidu- ja kõneõhtu kandis hulgalist iseloomu, sest ettekandjatena esinesid kõik soovijad rahvalikkude naljadega ja vabaloomingutega, mis palju elavust tekitasid. Suurt huvi pakkus sm. Kullerkuppu kahetunniline kõne "Marilased ja nende kultuur ja kombed". Paljudele oli suureks ja üllatavaks uudiseks, et eestlaste kauged hõimud - marilased hiiekohtadel veel praegusel ajal oma 52 jumalale ohvrit toovad ja et nende samade marilaste hulgast 500 üli-õpilast on võrsunud.¹¹

Nurmekunde lugemistoas oli 31 dets. perekonnaõhtu, kus kell 12 öösel algasid tervituskõned. Moskvast sõitnud seltsimeeste Kullerkuppu ja Linkholmi poolt ning kohaliste talupoegade Jürgensoni ja Joosep Leningradi kommunistliku ülikooli. Pidus kestis kell 4 hommikuni 1. jaanuaril oli lugemistoas suur piduõhtu, kus sm. Kullerkupp, Linkholm ja Joosep esinesid pikkade kõnedega poliitiliste, majanduse ja hariduse küsimuste kohta. Etendati naljamäng "Mestepõlgaja" ja "Uks öö Tartus". Sm. Joosep ja Sütspol kantsid ette naljalaule, ning sm. Kullerkupp luges Visnapuu usuvastaseid luuletusi "Kõnelused issandaga". Leningradi õppurid tantsisid saalis rahva keskel rahvalistes riietes "Tuljakit" ja "Karja-Jaani", mis suurt huvi pakkusid. Rahvast oli pidudel rohkesti ning pidud jätsid hea mulje. V.Nurm Edasi".¹²

Konokovo asunduses organiseeriti näitering, mille liikmeks juba alguses astusid 14 talumeest. Ringi töötunnid määrati kindlaks - üks kord nädalas. Ringi büroosse valiti sm. Jeret, Soop ja Proos.¹³

Nurmekunde kultuurielust sõjaeelsetel aastatel jutustab praegugi seal elav lätlane Rudolf Krastin. Potšinoki külas loodi tema sõnul umbes 2 ha suurusel maa-alale kultuurikeskus, rajati park, ehitati suveteater koos vaatesaaliga, mis oli 20-25 meetrit pikk ja 12-13 meetrit lai. Seal esinesid puhk- ja keelpilliorkester. Kultuurikeskuses oli puhkpilliorkestri jaoks spetsiaalne katusealune. Seal olid ka klubi ja eraldi raamatukogu, mille fondis oli 8000 raamatut.

Potšinokis tegutses edukalt umbes 20-liikmeline noortering. Naised õppisid ühiskonna- ja majandusteadusi, lastekasvatust ja õmblemist. Ringi juhendasid Anette Proos ja õpetaja Madis Klettenberg. Kavas oli ringi tegevust laiendada ja haarata sinna kõik talunaised.¹⁴

Nurmekundelane Fernanada Makejeva (Ennok) jutustas: "Isa oli kultuuritegelane: laulis, mängis puhkpilliorkestris, juhatas laulukoori, kirjutas orkestri jaoks noote ümber ja osales näiteringis. Nurmekunde kultuurielust võtsid aktiivselt osa ka Peeter ja Rein Kärt, Artur Heinman, Paul Hellart ja paljud teised. Suveteatris mängis puhkpilliorkester ja andis etendusi näitering. Vanas koolimajas peeti pidusid..."

Muidugi oli ka kultuurielus mitmeid puudusi ja need said ajalehtedes terava kriitika osaliseks. Oli kriitikat ka lugemistoa aadressil. Nurmekunde lugemistoa juhataja pani uksele kuulutuse: "Lugemistuba on avatud iga päev peale esmaspäeva kella 1-9 õhtul". Kuid juhataja

Proos ei täida ise seda seadust ja on peaaegu alati kodus, käib arva, lugemistoas istub 2-3 tundi, ehk saadab puhkepäevaks oma õe. Ajalehed ("Edasi" ja teised) tulevad lugemistuppa. Kuid et see tihti kinni on, ei saa neid sealt kätte.¹⁵

Asunduse lugemistoale määrati uus juhataja sm. Siirmann Moskvast¹⁶. Asunduse lugemistoale määrati uus juhataja sm. Siirmann Moskvast. (XIII. 14). Nurmekunde asunduse lugemistuba sai Moskva Eesti tööliste klubilt suurema saadetuse raamatuid. Lugemistoa raamatukogu saab selle läbi tunduvalt täielikum. Teise saadetuse raamatuid sammalt klubilt sai Potšinkovo kool".¹⁷

Lugemistoa ümber oli koondanud kõik väliskooli töö. Siin on puhkpillide koor, laulukoor, näitering, naistööliste näputööring, põllutööring, spordi ring, raamatukogu jne. Lugemistoal käis "Edasi", "Siberi Teataja", "Oras", "Klassiööitus", "Proletaarne Rewolutsioon Eestis" ja hulk vene ajalehti ning kuukirju nii kreisilinnast, kui Moskvast ja Leningradist. Peale selle käis asunikudele hulk eesti ja vene ajakirjandust. Ajakirjanduse lugemise poolest on Nurmekunde oma ümbruskonnast esimeses reas.

Konokovo küla noorte ring Nurmekundes on mitmesugust tööd teinud, kuid on vähe tähelepanu juhitud ajalehtede laiali laotamise hoogtöö peale. Keegi peale noorteringi, kui organisatsiooni, ei telli ajalehti. Noortering tellib "Edasi", "Siberi Teataja" ja kohaliku kreisi ajalehe. Tahetakse lehte küll lugeda, kuid keegi ei taha ise tellida. Lugemistoa ümber oli koondanud kõik väliskooli töö. Siin on puhkpillide koor, laulukoor, näitering, naistööliste näputööring, põllutööring, spordi ring, raamatukogu jne. Lugemistoal käis "Edasi", "Siberi Teataja", "Oras", "Klassiööitus", "Proletaarne Rewolutsioon Eestis" ja hulk vene ajalehti ning kuukirju nii kreisilinnast, kui Moskvast ja Leningradist. Peale selle käis asunikudele hulk eesti ja vene ajakirjandust. Ajakirjanduse lugemise poolest on Nurmekunde oma ümbruskonnast esimeses reas.

Konokovo küla noorte ring Nurmekundes on mitmesugust tööd teinud, kuid on vähe tähelepanu juhitud ajalehtede laiali laotamise hoogtöö peale. Keegi peale noorteringi, kui organisatsiooni, ei telli ajalehti. Noortering tellib "Edasi", "Siberi Teataja" ja kohaliku kreisi ajalehe. Tahetakse lehte küll lugeda, kuid keegi ei taha ise tellida.¹⁸

Võideldi ka joomise vastu. Meie küla üldkoosolekul arutati ulakuse vastu võitlemise küsimust. Sest mõned noored võtavad tihti "pea täis" ja teevad siis igasugusid kõlvatusi. Pika arutamise järele selgus, ulakuse alguseks on samagonn. Ja samagonni ajavad A. ja D. Herpstid, ning võtavad selle eest kallist maksu. Küla üldkoosolek otsustas pöörata prokuröri poole palvega, et see samagonniaajajate vastu tarvilised abinõud tarvitusele võtaks.¹⁹

Ent Nurmekunde kultuurialane areng oli nagu teisedki asunduse elu küljed mitmekülgne ja vastuoluline. Ühelt poolt rahvuslikud traditsioonid ja eesti kombed rikastasid nurmekundelasi hingeliselt. Teiselt poolt jättis kommunistliku partei ning Nurmekunde partei- ja komsomolirakukeste ideoloogiline mõju kõigele oma jälje. Nurmekunde kultuurielu arengu silmnähtavate edusammude juures tuli ette ka palju raskusi ja lahendamata probleeme. Nurmekunde kommunistlike rakukeste ja VK(b)P juhtimisel töötavate organisatsioonide mõjul omandas kultuurialane tegevus asunduses poliitilise iseloomu. See jättis jälje ka paljudele siin korraldatud üritustele. Sellest kirjutavad ka ajalehed.

Konokovo noorte ühing asutati käesoleva aasta kevadel sm. Pulli, A. Prousi ja M. Rellis-Rederi algatusel. Liikmeid on praegu ühingu peale kahekümne, nendest pooled venelased. 28. okt. pühitsesid ka siinsed noored Venemaa komnoorte ühingu viiendat aastapäeva. Päeval kell kaks pandi rongkäik toime, milles osa võtsid kõik ühingu liikmed. Vaimustatult sammuti läbi küla punast lippu pea kohal hoides. Vägevasti kõlasid vabaduse laulud ja iseäranis noorte "Internatsionaali" helid, kutsudes võitlusse kõiki noori ja purustama vana äraiganenud kapitalistlikku ilmakorda. Kell 6 õhtul peeti ära massiline miiting. Kõnedega ja ettekannetega astusid üles mitmed noored, selgitades noorte ühingute algust, mineviku ja praeguse aja ülesandeid. Miitingule järgnes venekeelne näidend "Papp-pihiisa", mis vene noorte poolt ette kanti ja mida vaatamata väga lühikese õppimise aja peale, hästi õnnestunuks võiks lugeda.²⁰

Paljud peod ja pidulikud sündmused korraldati nõukogude malli järgi. Nii kirjutab ajaleht "Edasi" 1924. ja 1929. aastal, kuidas jõulusid uut moodi tähistati.

Nurmekunde asunduse noorte ühing pühitseb jõulusid uut moodi. Esimesel pühal oli Potšinkovo külas piduõhtuid, kuhu õige rohkesti noori ja vanu kokku oli tulnud. Peale laste näitemängu olid kõned usuküsimuste kohta. ETÜ õpilane A. Proos kõneles maailma inimeste ja usu tekkimisest ja arenemisest ja Moskvast sõitnud VLRÜ keskkomitee Eesti büroo esindaja kõneles usu arenemisest ja jõulupühade tekkimisest.

Ka teisel pühal oli piduõhtu, mis täiesti usuvastast iseloomu kandis. Peale jõulupühade pidas noorte ühisus oma üldist koosolekut, kus läbi arutati möödunud tegevust, otsustati oma ridasid kõvendada, luua kindel grupp neist noortest, kes ühingu tegevusest huvitatud on ning asuda kindlalt arenemistöö juurde nii poliitiliselt kui ka kultuuriliselt. Tööplaani kohaselt valiti uus büroo järgmises koosseisus: J. Proos, Vimberg, Heinmann, P. Kärt.²¹

Jõulupühad viidi Nurmekundes tänavu õige huvitavalt ja elavalt läbi. 25. dets. oli Potšinkovas lugemistoas laste pidu, kus kõnedega esinesid kooliõpetaja sm. Klettenberg ja Eesti Pedtehnikumi õppur sm. Menning. Mõlemad rääkisid kooliküsimustest, selgitades praeguse kooli ülesandeid ja endise kooli väärnähtusi. Sammal õhtul oli ka Konokovo külas pidu, kus poliitilise kõnega esines sm. Linkholm. 26. dets. piduõhtul esinesid sm. Kullerkupp ja Linkholm, kes Moskvast Keskorganisatsioonide esitajana siia olid sõitnud. Leningradi Ped. tehnikumi õppurid kandsid ette näitemängu "Hans Hädavares", mis rahvale näis hästi meeldima. 27. dets. oli Potšinkovas jälle piduõhtu, kus kommunistliku ülikooli õppurid sm. Joosep ja Puusepp kõnesid pidasid. Esimene kõneles "Usust ja teadusest", teine "Meie sõja ettevalmistusest". Ette kanti näitemäng "Toapoisi segadused" ja elav ajaleht.²²

7. juulil peeti Nurmekundes jaanipäeva ja ühtlasi ka Nõukogude Liidu Konstitutsiooni püha, kus sm. Kullerkupp esines kõnega: "Nõukogude Liidu poliitikast ja majandusest", ära täheldades, missugune suur tähtsus on Nõukogude vabariikide ühinemisel üheks suureks liiduks. Näitering kandis ette kolmevaatusliku draama: "Kui torm vaikib", mis rahvale sügavat muljet avaldas. Kord pidul oli ilus ja hea.²³

Ka varrude peavad olema punased. "Edasi" nõudis "Raputame maha kiriku ja kodanluse koidikud" ja kirjutas: "8.02 olid Nurmekundes punased varrude. Need olid siin esimesed. Peale sisuka ettekande punaste varrude tähtsusest, esineti tervitusega šefi nimel, noorte ühingu, partei, naiste organisatsiooni, kooperatiivi, ajakirjanduse, pioneeride, klubi, asunduse nõukogu ja kreisi maaosakonna esitajate poolt. Noorele naiskodanikule anti nimetus Roza Luksemburgi auks "Roza". Ühtlasti võeti ta vastu Lenini nimelise klubi auliikmeks ja noorte ühingu liikmeks, arvates ta pioneeri rühma. Rahvast oli klubis, kus varrude korraldati, palju. Lapse vanemaks oli talu teenija tüdruk, kes ise nais-organisatsioonile reas: "Raputades maha kiriku ja kodanluse korra koidikud, olen uhke, et ma ema olen ja annan oma lapse ühiskonna liikmeks".²⁴

Selsamal 1925. aastal peeti ka punased pulmad. Nurmekundes sõitis keegi Luik, varsti ta abiellus, kuid naisega kaua koos ei elanud. Tuli ilmsiks, et Luigel on teine naine. Usklikud hakkasid rääkima, et punased pulmad ei too perekonnale õnne, on tarvis laulatust.

Pidulikult tähistati Nurmekundes "punase kalendri" tähtpäevi. Eriti pidi poliitiliselt sisult bolševistlikule ideoloogiale vastama 1. mai tähistamine. Nii kritiseerib ajaleht "Edasi" artiklis "Noorte ring ja lugemistuba magab" selle sündmuse tähistamist Potšinkovis: "1. Mail kogus Nurmekunde koolimaja juure suur rahvahulk, nagu alati mõni tähtsa sündmuse või pidu korral. Kõik nagu ootasid midagi. Kuuldus küsimus: "Mis täna saab, kas näitemäng ja kõned, või ainult kõned?" Vastust ei olnud. Viimaks selgus aga asi iseenesest, pill panti "urgama", tehakse ettepanek tantsuga algust teha."²⁵

Vastus oli järgmine: "Edasis" nr. 112 ilmus "Hääle" poolt märkus, et 1. Mail noorte ring ja lugemistuba midagi ei teinud... Päeval noorte ring lugemistoas koosoleku läbi viis, kus olid ka parteitud talumehed, mille tagajärjena peale kooli-õpetaja Jurjevi seletust 1. Mai tähtsusest ja nõukogude võimu sise ja välisest olukorrast, võeti vastu ka resolutsioon ja saadeti kreisi noorte komiteesse ning Vene lehe toimetusse... Märksa poliitilisemalt tähistati seda päeva Konokovas: "Konokovo ühingu ring korraldas 1. Mail laialise programmiga piduõhtu, milles kõneldi 1. Mai tähtsusest, Leena sündmustest, eesti valgete timukate tegevusest, ning ette kanti mõned etendused. Osavõtjaid oli rohkem, kui lihavõtte pühade aeg. Kõigil, niihästi noortel, kui ka pidu korraldajatel jäi hea mulje."²⁶

Nurmekunde Oktoobripühad möödusid paha ilma peale vaatamata elavalt. 7. novembril korraldati pidulik miiting, kus mälestustega ja tervituskõnega esinesid sm. Proos, Kärt ja Klettenberg. Selle järel kanti ette näitemängud lugemistoa ja pioneeride poolt. Eeskava viidi läbi puhkpillide koori saatel. Rahva hulgas valitses lõbus meeleolu.²⁷

22. jaanuaril oli Nurmekundes Lenini surmapäeva puhul leinapidu. Koolimaja ruumid olid rahvast täis. Valitses kurb meeleolu, sest kõikide ette tõusis suur kaotus, mis me kannud oma juhi Lenini surmaga. Leinamarsi helid sünnitasid kurbustunnet. Eeskava oli seekord päevakohaselt tõsine. Sm. Proos kõneles Lenini eluloost, sm. Sauberg 1905. a. sündmustest. Lapsed kantsid ajakohaseid ilulugemusi ette ja näitering etendas "Rändajat". Kui eeskava lõppes, valgus rahvas vaikselt kodu.²⁸

1925. aasta augustis andis komsomolirakuke peoõhtust kogunenud raha Rahvusvahelisele Revolutsioonivõitlejate Abistamise Organisatsioonile (Международная организация помощи борцам революции - R.K.). Õhtu eeskavasse kuulusid kõne RRAO tähendusest ning näitemäng "Rändaja". Pärast kõnet võeti vastu järgmine resolutsioon: "Meie, Nurmekunde asunikud, kuulanud ära kõne "Rahvusvahelise Revolutsioonivõitlejate Abistamise Organisatsiooni tähtsusest", tunneme kaasa kodanlikes vanglates vaevlevatele seltsimeestele ja astume kõik vastavalt võimalusele selle organisatsiooni liikmeks."

Meie Konokovo külas on suur osa jõukamaid talupoegi, kes peavad palju sulaseid ja tüdrukuid. Nende seas on 6 inimest noorte ühingu liikmeid. Noorte ühing pööras tähelepanu töö peale põllutööliste ja küla vaesema kihi seas. Noorte ühing võttis sulased ja teenijad tüdrukud arvele ja kaitseb nende huvisid.²⁹

Aasta tagasi, mil organiseeriti VLKNÜ ringike Konokova külas. Siis oli meil 15 liiget, kellest 30% tüdrukud. Nüüd on meil 23 liiget, tüdrukuid 40%. Ring viis läbi kommnoorsoo Lihavõtted ja Jõulupühad. Talupoegade jaoks korraldati 12 kõnet, 8 revolutsioonilist näidendit, lasti välja 4 seinalehe numbrit, üldiseid koosolekuid 17, pukseeriti välja usuisa, võeti palvemaja klubi alla. Meie seast 2 liiget töötavad külanõukogus ja 2 vaeste abistamise komitees. See on siis meie aastane töö.³⁰

1927. aasta algul organiseeriti noorte tarvis poliitkool, mille töös ei osalenud üksnes kommunistlikud noored, vaid ka ühingusse mittekuuluvad noored. Nurmekunde noorte tantsuõhtuid kritiseeriti teravalt: "Noorte elu. Tantsu tõbest lahti. Meie asunduse noored ei suuda tantsu tõbest lahti saada. Igal puhkepäeval on koolimajas tantsuõhtu pidanud. Noorte ühing on tantsuvastaseid kõnesid pidanud, kuid see ei aita. Ainult pioneerid on samm edasi jõudnud ja tantsu asemel hakkasid mängusid korraldama."³¹

Need on vaid üksikud faktid Tveri kubermangu ääreala - Nurmekunde asunduse kultuuri- ja poliitilisest elust. Materjalid poliitiliste sündmuste kohta Nurmekundes on võetud eesti bolševistlikest ajalehtedest, peamiselt Leningradis ilmunud "Edasist". See ajaleht esitas mitmel korral Nurmekunde noortele pretensioone selle eest, et nad armastasid liialt tantsida ega pööranud piisavalt tähelepanu poliittööl. Kõik see oli ideoloogiliseks ettevalmistuseks 1920.-1930. aastatel toimunud traagilistele sündmustele.

Nurmekunde kultuurielus oli rohkesti lahendamata probleeme. Asunduses polnud telefonsidet, ka postside töötas ebarahuldavalt. Hoolimata sellest, et keskusest asuti väga kaugel, elasid asunikud siiski täisverelist vaimuelu.

Vaatamata enamlaste rahvaste ideoloogilisile töötlemisele eestlased olid ustavad eestlusele. Seda tõendab 1926. aasta üldloendus NSV Liidus. Eestlaste arv NSV Liidus oli 154 666 inimest, 136 688 eestlastel oli emakeeleks eesti keel (88,4%). Eriti kõrge protsent maakohtadel 94,4%. Tveri kubermangus 1926. aastal oli järgmine rahvuslik koosseis valdade kaupa: Tveri maakonna Bykovskaja vallas venelasi 26 096, eestlasi 10 (~0,0004%), Tverskaja vallas venelasi 104126, lätlasi 235 (0,002%), eestlasi 97 (0,0003%); Novotoržski maakonna Ramenskaja vallas venelasi 10689, eestlasi 28 (0,0026%), Tõsjatskaja vallas venelasi 18657, eestlasi 72 (0,004%) lätlasi 23 (0,001%); Rževski maakonna Rževskaja vallas venelasi 61105, eestlasi 33 (0,00054%), Staritskaja vallas venelasi 48038, eestlasi 9 (0,0002%); Bežetski maakonna Poretšskaja vallas venelasi 20866, eestlasi 9 (0,00043%). Rohkem elas eestlasi Võšnevolotski maakonnas ja Ostaškovo maakonnas. Rahvuslik koosseis oli järgmine: Ostaškovo maakonna Grõlevskaja vallas venelasi 12461, eestlasi 59 (0,0047%), Davõdovskaja

vallas venelasi 8906, eestlasi 91 (0,01%), lätlasi 32 (0,0036%), Dmitrovskaja vallas venelasi 16660, eestlasi 3 (0,0002%), Ždanovskaja vallas venelasi 6297, eestlasi 54 (0,0086%), Novinskaja vallas venelasi 8227, eestlasi 329 (0,04%), lätlasi 113 (0,0014%), venelasi 8227, eestlasi 329 (0,04%), lätlasi 113 (0,0014%), Osrašovskaja vallas venelasi 30119, eestlasi 209 (0,007%), lätlasi 79 (0,0026%), Pavlihovskaja vallas venelasi 12291, eestlasi 63 (0,005%) lätlasi 17 (0,0014%), Penovskaja vallas venelasi 12949, eestlasi 38 (0,003%) lätlasi 32 (0,0025%), Tšernodorskaja vallas venelasi 14127, karjalasi 2658 (0,2%), eestlasi 47 (0,003%). Võšnevolotski maakonna Brusovskaja vallas venelasi 25635, karjalasi 5186 (0,2%), eestlasi 8 (0,0003%), Võšnevolotskaja vallas venelasi 20831, karjalasi 234 (0,01%), eestlasi 113 (0,0054%), lätlasi 72 (>0,003%), Kozikinskaja vallas venelasi 5186, eestlasi 12 (0,0023%), Kuzminskaja vallas venelasi 9252, karjalasi 131 (0,014%), eestlasi 34 (0,00367%), Spirovskaja vallas venelasi 8089, karjalasi 864 (0,1%), eestlasi 22 (~0,003%), Udomelskorädskaia vallas venelasi 19345, eestlasi 10 (0,00005%), Jasenovskaja vallas venelasi 14127, karjalasi 2658 (~0,2%), eestlasi 47 (0,003%), Kuznetsovskaja vallas (selles vallas asus ka Nurmekunde) venelasi 15951, eestlasi 983 (0,06%), karjalasi 345 (0,02%), lätlasi 32 (0,002%)

Tveri kubermangus eestlase arv oli 3080, 2335 asunukul emakeeleks oli eesti keel (75,8%), Kusnetsovo vallas (selles vallas asus ka Nurmekunde) elas 983 eestlast, nendest 979 lugesid emakeeleks eesti keele (99,6%). Paljud nurmekundeased ei osanud vene keelt. *Alus 1926. aasta rahvaloendus, tabel X, Tveri kubermang, (protsentide arvestust tegi R. K.)

Kokkuvõtte: vaatamata sellele, et eestlased olid väikeste gruppidega laialipaisatud vene rahva hulgas, enamus nendest suutsid säilitada oma rahvuskeele.

Nurmekunde nagu teistegi eesti asunduste kultuurilist arengut nõukogude võimu tingimustes võib hinnata mitmeti. Kahtlemata oli saavutusi. Loodi rahvuslikud külanõukogud: niisugune oli Nurmekunde külanõukogu. Kuni 1938. aastani trükiti NSV Liidus eestikeelseid ajalehti, töötasid eesti koolid ja eesti kultuurikolled. Suurt mõju avaldasid Nurmekunde kultuurielule Moskva ja Leningradi kultuuritegelased. Suur osatähtsus oli Nurmekunde kultuurientusiastidel. Ent oli ka mitmeid raskusi. Kõige suurem häda oli selles, et eestlased olid oma kodumaast äralõigatud. NSV Liidus ilmunud eesti lehtedes avaldati Eesti elust väärinformatsiooni. Eesti koolides ei jätkunud õpetajaid, õpikuid ja eestikeelset kirjandust. 1938. aastal eesti koolid ja ajalehed suleti. See avaldas Nurmekunde vaimuelule ülimalt negatiivset mõju.

Kirjandus ja allikad

¹ Шарапов. «Национальные секции РКП(б). Казань 1967, стр. 203

² Tveri oblasti Riigiarhiiv, fond 291, nim. 13, s. 1244, kimp 112, l. 30

³ "Siberi Teataja", 27. 04. 1927

⁴ "Edasi" (Len.), 02. 10. 1922

⁵ "Edasi" (Len.), 31. 08. 1923

⁶ "Edasi" (Len.), 20. 08. 1925

⁷ "Edasi" (Len.), 17. 01. 1929

⁸ "Edasi" (Len.), 11. 03. 1929

⁹ "Edasi" (Len.), 05. 09. 1925

¹⁰ "Siberi Teataja" nr. 17, 27. 04. 1927

¹¹ "Edasi" (Len.), 25. 01. 1927

¹² "Edasi" (Len.), 17. 01. 1929

¹³ "Edasi" (Len.), 05. 04. 1929

¹⁴ "Edasi" (Len.), 03. 02. 1928

¹⁵ "Edasi" (Len.), 20. 10. 1928.

¹⁶ "Edasi" (Len.), 01. 02. 1928

¹⁷ "Edasi" (Len.), 26. 02. 1925

¹⁸ "Edasi" (Len.), 11. 01. 1929.

¹⁹ "Edasi" (Len.), 28. 09. 1926.

²⁰ "Edasi" (Len.), 22. 11. 1923

- ²¹ “Edasi” (Len.), 03. 02. 1924.
²² “Edasi” (Len.), 13. 01. 1929.
²³ “Edasi” (Len.), 24. 07. 1928.
²⁴ “Edasi” (Len.), 24. 02. 1925.
²⁵ “Edasi” (Len.), 20. 05. 1925.
²⁶ “Edasi” (Len.), 26. 06. 1925.
²⁷ “Edasi” (Len.), 22. 10. 1927.
²⁸ “Edasi” (Len.), 08. 02. 1927.
²⁹ “Edasi” (Len.), 26. 04. 1925.
³⁰ “Edasi” (Len.), 26. 05. 1925-
³¹ “Edasi” (Len.), 01. 09. 1925.

IX Hariduselu Nurmekundes

Nagu öeldud, pidid evangeelset luteriusku perekondade lapsed tsaari 1875. aasta ukaasi kohaselt koolis käima. 1887. aasta rahvaloenduse andmetel oli absoluutne enamus eestlasi kirjaoskajad. Lastele hariduse andmine kujunes Nurmekundes tähtsaks rahvuslikuks traditsiooniks. Kooperatiiv ja põllumajandus vajasis haritud inimesi. Kooperatiivi "Julgus" raskused tulenesid samuti haritud inimeste nappusest. Hariduseta polnud asunduse edasine aine- ja vaimne areng mõeldav. Sellest kirjutasid korduvalt ka tolle aja ajalehed. Eesrindlikud asunikud mõistsid seda suurepäraselt. Millistes tingimustes siis arenes Nurmekunde kooli- ja kultuurielu pärast 1917. aastat?

Nõukogude võimu tingimustes toimus haridus- ja kultuurielu areng niisama vastuoluliselt kui majanduse vallas. Ühelt poolt pöörati haridusele ja kultuurile üsna palju tähelepanu. Laienes koolide ja kultuurikollete võrk jne. Huvitavaid andmeid leiame Aavo Valmise raamatust "Emakeeleõpetus Venemaa eesti koolides" (Tallinn, 1997). Kohe pärast Ajutise Valitsuse kukutamist moodustati Vene NFSV Rahvahariduse Rahvakomissariaat eesotsas A. Lunatšarskiga.

Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioon (1917) tunnistas ametlikult kõik Venemaa rahvad võrdõiguslikeks, neil lubati arendada oma rahvuslikku kultuuri ning õpetada koolides emakeeles.¹

1918. aasta lõpul kehtestas Rahvahariduse Rahvakomissariaat määruse, mis sai aluseks vähemrahvuste hulgas tehtavale haridustööle. Selles on välja toodud järgmised olulised seisukohad:

1. Kõik VSTN Vabariigis elavatel vähemrahvustel on õigus organiseerida emakeelset õpetust ühtse töökooli mõlemal astmel, samuti kõrgkoolis.

2. Vähemrahvuste koolid avatakse seal, kus leidub vajalik hulk teatud rahvuse õpilasi kooli organiseerimiseks. Ühe vanusegrupi (klasse nimetati gruppideks e. rühmadeks) arvuliseks alamnormiks loetakse 25 õpilast.

3. Vähemrahvuste koolides õpetakse kohustusliku õppeainena emakeelt.

4. Vähemrahvuste koolid tunnistatakse riiklikeks õppeasutusteks ja nende puhul on kehtivad kõik samad määrused, mis ühtse töökooli kohta.

5. Vähemrahvuste koolid allutakse Rahvahariduse Komissariaadile ja oblasti või kubermangude rahvahariduse osakondadele.¹

Moskvas asutati Eesti Rahva Muuseumi Kesk maja, mille aadress oli Šabolovka 87, krt. 11². "Edasi" (26. (19.) 05. 1918) teatas: "Rahvusasjade Rahvakomissariaadi Eesti osakond asub Moskvas Nikitskaja bulvar 56. Osakonna juh. võtab vastu igal äripäeval kella 11 - 2 p.l. Kantselei on avatud kella 10 - 4 p. l."

Kui 1919. aastal Rahvusasjade Rahvakomissariaat likvideeriti ja selle töö teiste komissariatide vahel ära jagati, siis asutati Rahvahariduse juurde Vähemrahvuste Nõukogu, kelle ülesandeks oli juhtida kultuur-hariduslikku tööd vähemrahvuste keskel.

Ajalehes "Edasi"(Len.) avaldati 9. sept. 1924 järgmine teadaanne: "Tveri linnas kubermangu rahva hariduse osakonna juures on organiseeritud rahvusvähemuste osakond ning tema juures töötab rahvusvähemuste orgbüroo, kes sellest teatab kõigile Tveri maakonnas olevatele rahvusvähemuste kultuur-, kultuur-haridus liikmetele, sektoritele, punastele nurkadele, üksikutele gruppidele ja aktivistidele ja neile, kes tahavad tulevikus organiseerida tähendatud organisatsioone ja palub enesest teatada, registreerida ja ühendust pidada rahvusvähemuste osakonnaga.

Kõiki üleval tähendatud organisatsioone, kes juba töötanud, palume saata tööplaan, aruanne tehtud tööst üks kord kuus ja teadustada kõigist, mis koha peal takistab.

Rahvusvähemuste osakond omalt poolt saab kaasa aitama kõigis, milles võimalik on, milleks palume kohalikke organisatsioone aktiivselt kaasa aidata.

Kirjutada võib Vene ka Eesti, Läti, Tatari ja teistes keeltes.

Aadress: Тверь, ул. Радищева, ГубОНО, п/о Нацменьшинств. Osakonna juhataja Dzenis. Asjaajaja Biron"

1920. aastal toimunud I eesti haridustöötajate konverentsil vastuvõetud resolutsioonis asuti seisukohale, et I astme töökoole tuleb asutada igas suuremas eesti asunduses, kuna väiksemad asundused võiksid asutada ühise kooli. (XIV. 1., lk. 15-16) 1921. aasta viljaikaldus ja koolide üleminek kohalikule eelarvele tingisid languse koolide ja õpilaste arvus. 1923/24. õppeaastaks olukord paranes. Hakkas suurenema koolide ja õpilaste arv.

Koolitüüp	I astme töökool	II astme	TNK*	7-aastane	Õpilasi	Õpetajaid
õppeaasta						
1923/24	169	4	-	-	8 800	205
1924/25	188	4	-	-	10 200	225
1925/26	177	1	2	5	9 800**	242**

* TNK – 7-aastase õppekavaga talurahva noorsookool, mis üld- ja poliithariduse kõrval andis maanoortele teadmisi agronoomiast ja kultuuriharidusest

** Andmed ainult 177 I astme kooli kohta.

1920. aasta rahvaloenduse andmeil elas Venemaal 153 564 eestlast.¹

1926. aastal toimunud rahvaloenduse andmeil elas NSV Liidus 155 963 eestlast. Statistika keskvalitsuse andmeil oli seisuga 1. detsember 1926 Nõukogude Liidus I astme eesti koole 154, kus õppis 4887 õpilast ja töötas 205 õpetajat.

1936. aastal õppis NSV Liidus eesti õppekeelega 90 algkoolis 3050, 13 mittetäielikus keskkoolis 539 ja ühes keskkoolis, mis asutati Leningradis, 120 õpilast.

Emakeeleõpetajaid valmistas ette koolidele Eesti Pedagoogiline Tehnikum ja Herzeni-nim. Pedagoogilise Instituudi eesti osakond.

Eesti Pedagoogiline Tehnikum asutati Petrogradis 1919. aastal Eesti Tööraha Komuna Ülikooli nime all ja nimetati 1925. aastal pedagoogiliseks tehnikumiks. Tehnikum koolitas õpetajaid algastme (4-klassiliste) koolide tarvis. Õppima asumiseks oli nõutav seitsmeaastase. töökooli haridus. Sisseasumiskatsed toimusid eesti ja vene keeles, ühiskonnateaduses, geograafias, matemaatikas, füüsikas ja keemias. Vastuvõtul eelistati tööeesrindlaste, kolhoosnike ja õpetajate lapsi. Tehnikum oli nelja-aastase õppekavaga ja suunas oma lõpetajaid tööle põhiliselt maakoolidesse. Tähtsamad õppeained olid pedagoogika, eesti keel, vene keel, matemaatika, loodusteadus, laulmine, pedoloogia, rahvaharidussüsteem ja poliithariduslik praktika, millele osutati erilist tähelepanu.¹

Vähemusrahvuste koolides oli õpetajate järele niivõrd suur nõudmine, et pedagoogiline tehnikum ei suutnud eesti koolide vajadusi rahuldada. Seepärast organiseeriti 1929. aastal tehnikumi juures kaheksakuulised õpetajate ettevalmistuskursused. Vastu võeti eesti keelt valdavaid töölisi, kehvikuid, talusulaseid ja nende lapsi, kel oli vähemalt viieaastane töökoolehariidus. Katsed toimusid ema- ja vene keeles, ühiskonnateaduses, geograafias, matemaatikas ja loodusteaduses. Kursustel alustasid 41 õppurit, kellel olid kõik tehnikumi õpilaste õigused. Lõpetanud viidi katseta I kursusele.

Eesti Pedagoogilises Tehnikumis oli 1930. aastal kolm osakonda: kooli- ja eelkooliosakond, mis moodustasid põhikursuse, ning ettevalmistuskursused. Soovitav vanus 15-25 aastat, ettevalmistuskursustele astujail 14-20 aastat. 70% õpilastele maksti stipendiumi vastavalt õppeedukusele 30-60 rubla kuus. Ettevalmistuskursuste õpilaste õppekulud (125 rbl. kuus iga õppija kohta) kandis vastava krai haridusosakond. Kõik õppurid varustati ühiselamuga.

1925. aastal alustas erakordselt rasketes tingimustes tööd Herzeni-nimeline Pedagoogiline Instituut: 18 räämas õppetöök kohandamata korpust..., külm ja pimedus, räpased hoovid, paigaldamata sisustus. Herzeni-nim. Pedagoogiline Instituut oli üks esimesi pärast revolutsiooni rajatud kõrgemaid õppeasutusi... Instituut neelas endasse kuni kuus teist kõrgemat pedagoogilist kooli ja muutus üheks suuremaks kõrgkooliks mitte üksnes Leningradis, vaid kogu NSV Liidus.³

1926. aasta sügisel avati Leningradi Herzeni-nim. Pedagoogilise Instituudi Keele- ja Kirjanduse (fakulteedis) vähemrahvuste sektsioon. Aasta hiljem muudeti see Vähemrahvuste

Keele- ja Kultuuriosakonnaks (fakulteediks) eesti, soome ja poola sektiiooniga, millisena alustas tegevust 1. oktoobril 1927. Eesti sektiiooni avamine oli eriti vajalik, sest enamik Leningradi oblasti eesti koolide õpetajaist oli opteerunud: 80 pedagoogist oli kohale jäänud vaid neli. Seepärast muutus uute õpetajate ettevalmistamine pakiliseks, esmajärgulise tähtsusega ülesandeks.

Ametlikult olid vähemusrühvuste osakonna eesotsas prof. A. Gintovt kui direktor ja H. Pöögelemaan kui õppealajuhataja, osakonna eesti sektorit juhatas dots. H. Kure, seal töötasid prof. H. Pöögelmann, E. Lamberg jt.; eesti keele ja kirjanduse kateedri juhataja oli prof. H. Pöögelmann, vähemusrühvuste keelte ja kirjanduse metoodika kateedri juhataja dots. H. Kure.⁴

Leningradi Herzeni-nim. Pedagoogilise Instituudi eesti osakonna ülesandeks oli ette valmistada õpetajaid II astme töökoolidele ja seitsmeaastase õppekavaga talurahva noorsookoolidele. Vastuvõtukatsed olid ettenähtud emakeeles, ühiskonnateaduses, matemaatikas ja füüsikas, kuid komplekteerimisraskuste tõttu jäeti kahel esimesel aastal vastuvõtukatsed üldse ära. 1928. aastal korraldati katsed vaid emakeeles ja ühiskonnateaduses.¹

Esimeste katsete puhul avaldas "Edasi" eelnevalt nende kirjanike nimed, kelle teoste tundmine oli sisseastumiskatsetel obligatoorne. Nimekirjas olid Juhan Liiv, E. Vilde, E. Peterson (Särgava), A. Kitzberg, G. Suits, H. Pöögelmann, F. Tuglas, O. Luts, A. H. Tammsaare, M. Metsanurk, M. Mõtslane (Kiirats), Eessaare Aadu (Jaan Anvelt), A. Kivikas, V. Proletaarlane (Mölder), A. Alle. Teada oli vaja ka eesti rahvalaule ja eepost "Kalevipoeg". Eeltoodud nimekirja koostas tõenäoliselt H. Pöögelmann, sest 1928. aasta sügisest hakkas ta lugema instituudis eesti kirjandust. Nähtavasti ei lähtunud ta ühe või teise kirjaniku loomingust tervikuna, vaid pidas silmas konkreetseid teoseid, mis tol ajal olid Nõukogude Liidus kättesaadavad.⁵

Instituudi õppekava võimaldas spetsialiseerumist ühiskonna- ja majandusteaduste või keele ja kirjanduse alal. Osaline spetsialiseerumine algas II, täielik aga III kursusel. Herzeni-nim. Pedagoogilise Instituudi Vähemrühvuste Osakond reorganiseeriti 1932. aastal Vähemrühvuste Pedagoogiliseks Instituudiks, kus hakkasid töötama soome, eesti, läti ja poola sektor. Üliõpilasi valiti klassitunnuste järgi. Eelistatud olid tööliste, sulaste ja kolhoosnike lapsed.⁶

Ajaleht kutsus üles: "Halastamatult paljastada võõrelemendid ja oportunistid - tugevdada kaadri bolševistlikku kasvatust." Suurt ärevust tekitas üliõpilane Hristiana Rams, kui selgus, et ta "pärib õigustest ilma jäetud kulakute Jürgensonide perekonnast. 1929. aastal maksis nende majapidamine individuaalmaksustamise alusel 289 rubla. 1930. aasta kevadel saadeti Jürgensonid asumisele ... kui kolhoosidevastast kontrrevolutsioonilist agitatsiooni organiseerinud kulakud-ekspluataatorid".⁷ Rahvusvähemuste osakonna neljanda kursuse üliõpilane kirjutas ajalehele: "... Me laseme välja (ja jääme laskma, kui asi nii edasi läheb) teoreetiliselt täiesti harimatuid inimesi".⁷

Ajaleht "Za bolševistskie kadrõ" - Herzeni-nim. Pedagoogilise Instituudi kommunistide ja ametiühingukomitee häälekandja

A. Punnik väljendas ajalehes "Siberi Teataja" ärevust hoopis teise probleemi pärast. Ta toob näiteks Herzeni-nim. Pedagoogilise Instituudi eesti osakonna I kursuse lõpetanud üliõpilase vigaderohke kirja ja teeb järelduse: "... Meie võime praegu näppude peal lugeda eesti algkooli õpetajaskonnas inimesi, kes enam vähem keeleliselt küpsed. Suurem, kaugelt suurem osa on keeleliselt kirjaoskamatud, nii eesti kui vene keeles. Pedagoogika tehnikum ja töölisfakulteed rikastavad meie õpetajate peret iga aasta uute keeleliselt küürakate õpetajatega... Keeleõppuse puudulikke õpetaja juhatusel ei suuda algkool õpilasi algusest peale õigele teele keele alal juhtida. Ei suuda seda senini teha ka talurahva noorsoo koolid ja 7-grupilised koolid. Puuduliku keelega astutakse Rabfaki, Pedtehnikumi, Herzeni Instituuti. Puuduliku keelega tullakse sealt välja ja minnakse uusi sisseastujaid valmistama. Kujuneb välja nõiaring – massiline kirjaoskamatus... Eestlastel on ütle mata raske Nõukogude Liidus keeleliselt puhtust alal hoida. Olles ümbritsetud iga sammu peal vene keelest, tarvitades õppimiseks suuremalt osalt venekeelset kirjandust tungib viimase mõju paratamatult meie keelde... Kuuldub häält, nagu poleks meil tarvis eesti keele peale tähelepanu pöörata. Temaga suuremat teha pole. Niisugune vaade tuleb hukka mõista J. P".⁸

Sellest kirjutab ka ajakiri “Haridus töö”: “Suurem osa Eesti asunikke (75%) on kirjaoskajad, kuid lugeda ja kirjutada oskajaid on ligikaudu 50%. Paljudes asundustes puuduvad koolid, niisamuti ka raamatukogud ja lugemistoad. Eesti keel on segatud vene keelega, selle mõjul on välja arenenud isesäraline segakeel (shargoon). Asuniku perekonnas ja omavahelistel läbirääkimistel räägitakse eesti keelt. Tsaariaegne venestamispoliitika on võrdlemisi vähe eestlasi venestamisega mõjutanud, eestlane on alal hoidnud oma keele ja eluolu. Venestamispoliitika tõukas asuniku kaugemale vene kultuurest ja tekitas rahvusluse vaenu. Kultuuraelus olenes eesti asunik Eestimaast: ta luges seal ilmuvaid eesti ajalehti ja kirjandust, võttis osa sealsetest rahvapidudest”.⁹

Pärast bolševistlikku riigipööret kontaktid Eesti Vabariigiga katkesid. Nüüd kasvas kooliõpetaja osatähtsus. Õpetajatele esitatavad nõudmised eeldasid tõsist ainelist ja metoodilist ettevalmistust. Ent sel ajal puudusid haridussüsteemis reaalsed eeldused õppekava eesmärkide täielikuks realiseerimiseks. Palju sõltus üksnes õpetaja enda võimekusest.

Nõukogude direktiivorganid keelasid kasutada Eestis trükitud õpikuid. “Valgekaartlik pahn koolist välja” nõudis “Siberi Teataja” ja kirjutas: “Eestist toodud õperaamatuid tarvitati hädasunnil. Nüüd, kus meil õperaamatud trükist ilmunud, ei ole seda panna enam tarvis. - Valge Eesti koolikirjandus tuleb meie koolidest välja visata. - See on kooliõpetajate ülesanne. Samuti nagu nende ülesanne on ka uute õperaamatute muretsemine”. Ja oligi taoline korraldus tehtud. “Nüüd, kus meie osa õperaamatuid juba trükist ilmuvad ja lähemal ajal veelgi ilmub, ei ole enam tarvidust Eestis ilmunud õperaamatud koolides tarvitada. Seepärast kohustab Hariduskomissariaadi Eesti keskbüroo kõigi kubermangude haridusosakondade Eesti sektsioonide juhatajaid ja Eesti koolide õpetajaid, et nad tarvilikud korraldused selleks teeksid, **kõik Eestist toodud õperaamatud tarvitusele saaksid ära võetud**. Uuest aastast alates võib koolides ainult Nõukogude Vabariikide Liidus ilmunud raamatuid tarvitada. Koolidest tarvitusele äravõetud õperaamatuid võib ainult koolide pedagoogilistes raamatukogudes õpetajate eneste jaoks tarvitada...”¹⁰

Esimene eesti keele õpik trükiti Venemaal juba 1919. aastal, geograafia ja bioloogia õpikud 1921. aastal. Kokku anti Venemaal kuni 1937. aastani õpikuid välja järgmiselt: aabitsad ja alglugemine – 8, lugemine ja tööraamat – 41, eesti keele õpik – 20, matemaatika – 35, loodus, füüsika ja keemia – 20, geograafia ja bioloogia – 19, laulmine – 4, õpikud täiskasvanutele – 7, metoodilised materjalid – 22, koolieelne kasvatus – 8.¹¹

Hoolimata pealtnäha suurest NSV Liidus välja antud eesti õpikute arvust oli raskusi külakoolide varustamisega. “Siberi Teataja” kirjutas: “Eestikeelseid õperaamatuid on meil vähe, koolil pole raha, et neid tarvilisel määral muretseda, ja vanemad arvavad, et õperaamatute muretsemine õpilastele on kooli asi. Eestikeelsed õperaamatud on kallid, mitu korda kallimad kui venekeelsed”.

Mõnede külakooli õpikute sisuga tutvusin Venemaa Rahvusraamatukogu NSV Liidu rahvaste kirjanduse osakonnas.

Samas ei saa märkimata jätta paljude nõukogude ajal ilmunud eestikeelsete õpikute sisu tendentslikkust ja bolševistlikku ideoloogilist suunitlust:

- 1) sotsialistliku ühiskonnakorra, kolhooside ja isegi kommuunide üleskiitmine;
- 2) kulakutevastane propaganda: kulak on rahvavaenlane, ekspluataator, kahjur;
- 3) sotsialistliku ja kapitalistliku korra vastandamine: kapitalism on ekspluataatorlik ühiskonnakord, kus valitsevad töötlus ja vaesus; laimukampaania Eesti Vabariigi vastu.

Iseäranis enamlaste ideoloogia mõju all olid koolides tegutsevad ühiskondlikud organisatsioonid, ennekõike pioneeri organisatsioonid.

Pioneeride seadused:

1. Pioneer on tööliste klassile – Iljitshi pärandusele truu.
 2. Pioneer on komnoore ja kommunisti noorem vend ja abiline.
 3. Pioneer on kõigi maade pioneeride, tööliste ja talupoegade laste seltsimees.
 4. Pioneer organiseerib ümbritsevaid lapsi ja võtab nendega osa ümbritsevast elust.
- Pioneer on kõigile lastele eeskujuks
4. Pioneer tugineb teadmistele. Teadmised ja oskused, see on jõud tööliste klassivõitluses

Pidulik töötus:

Mina, SNW Liidu noor pioneer, töotan pidulikult kõigi oma seltsimeeste juuresolekul, et:

Saan kindlalt klassi sihi eest seisma tema võitluses kõigi maailma tööliste ja talupoegade vabastamise eest;

saan ausalt väärilt Iljitshi pärandust, noorte pioneeride seadusi ja kombeid täitma.¹²

Kuidas toimus pioneeriks vastuvõtmine, võib vaadata Nurmekunde näitel. Just seal, Konokovo algkoolis, loodi esimene eesti pioneerirühm Nõukogude Liidus.

Bolševistliku poliitika ideoloogilise suunitluse üle võib otsustada sõjaeelsetel aastatel tegutsenud eestikeelse raamatukirjastuse struktuuri põhjal:

Aastad	Väljaannete arv* (arvuliselt ja protsentuaalselt)						
	Kokku välja-andeid	Marksistlik-leninlikke ja ühiskonnapoliit.		Põllumajandus-alane kirjandus		Õppe- ja pedagoogiline kirjandus	
		Arv	%	Arv	%	Arv	%
1918-1920	79	77	97,5	-	-	2	2,5
1921-1925	130	106	81,5	7	5,4	17	13,1
1926-1929	86	47	54,6	9	10,5	26	30,2
1930-1932	212	70	33	91	42,9	37	17,4
1933-1937	261	134	51,3	19	7,3	103	39,5
1938	-	-	-	-	-	-	-
1939-1940	2	2		-	-	-	-
Kokku	770	436	56,6	126	16,4	185	24

* 770 väljaande hulka kuulub 23 meditsiini- ja tervisealast väljaannet¹¹ Arvutused on minu tehtud - R.K.)

Nagu tabelist näha, moodustas üle poole eesti keeles ilmunud raamatutest marksistlik-leninlik ja ühiskonnapoliitiline kirjandus. Isegi kui arvesse võtta, et NSV Liidu trükikodades trükiti sõjaeelsetel aastatel kokku 1040 eestikeelset raamatut ja brošüüri (vt. "Keel ja Kirjandus" nr. 4, lk. 216), moodustas marksistlik-leninlik ja ühiskonnapoliitiline kirjandus kogumahust 42%. Sellele tuleb lisada eestikeelsed bolševistlikud ajalehed, kus ilmus pidevalt rubriik "Valges Eestis". Allpool toodud eriinstruksiooni punktid annavad ettekujutuse bolševistliku ideoloogia nõudmistest.

Poliitharidustöö põhijooned ja meetodid maal

1. Üleüldine "allakriipsutamine, üleliigne väline sihilikkus peletab meie talumeest eemale, sest ta on praktika inimene ja arenemise poolest igatahes lapsekingadest väljas.

2. Lugemistoad on võrdlemisi uus sünnitus... Meie asundustes tunduvad nad veidi võõrastena just sellepärast, et me täpselt vene külaelu kopeerime ja vormi poolest liig uut külge poogime.

3. ...Asundustes liikudes oleme tähele pannud, et klubi lugemistoa õhtul piduõhtule kuskil tahes hommikuni kestva tantsuga järgneb. Iseloomulik oli see nähtus niisuguses suures ja võrdlemisi arenenud asunduses kui Nurmekunde Tveri kubermangus.¹³

Usuvastane töö täiskasvanute hulgas

1. Usuliste eelarvamistele vastukaaluks paneme teaduse. Kool on teadusallikas, mis oma mõju kogu ümbruse peale avaldab.

2. Ära tuleb kasutada kõik kirikupühad looduliste ja ühiskondlike vahekordade selgitamiseks.

3. Veel peame hävitama usulise ilmavaate jäänused. Need ilmnevad meile keeles, näiteks "jumalaga", "jumala eest", "tänu jumalale".¹⁴

Kulakutevastasele propagandale pühendatakse bolševistlikes trükistes omaette peatükk.

Niisugustes vastuolulistes tingimustes arenes kooli- ja kultuurielu eesti koloonias Nurmekundes. Koolihariduse põhibaas ja kultuuriobjektid loodi Nurmekundes juba enne 1917.

aastat. Ent Esimene maailmasõda ja Kodusõda avaldasid kultuuri ja hariduse arengule negatiivset mõju. Nappis õpikuid ja kooliõpetajaid. Paljud ettevalmistuse saanud õpetajad sõitsid pärast Tartu rahu väljakuulutamist Eestisse, nende seas ka Nurmekunde õpetaja Mart Liiva, kes oli Võšni Volotšokis üks opteerimisliikumise organiseerijaid. Sellest, missuguseid tagajärgi annab mahajäämus koolihariduses, räägivad ärevusega ka eesti ajalehed.

“Eesti Päevaleht Peterburis” kirjutas: “Asunikkude esimene põlv rühkis järeljätmata majanduselise jõukuse poole, ja jõudis suure vaeva kulutusena sinna. Unustas aga ära hoolitsemise oma tulevase põlve kasvatuse eest. Mis tagajärgi on see ühekülgne pingutus toonud? Järeltulnud noorsugu, kes tõtt ütelda mingit haridust ega kasvatust pole saanud, haaras asundusse alkoholi järele. Sellest siis ka tuli, et meie asunduses praegu vargus...”¹⁵

Haridusega seonduvaid probleeme eesti asundustes arutati Petrogradis toimunud konverentsil (1920. a.) “Konverentsile on ilmunud 87 saadikut ja nimelt Peterburi, Moskva, Põhja-Düüna, Simbirski, Pihkva kub. ja Siberist. Avamissõnaga esineb rahvahariduse komissariaadi Eesti osakonna juhataja Anna Leetsmann (Aseri kooli esimene õpetaja - R.K.).”¹⁶

Missuguse väljapääsu raskest olukorrast leidsid nurmekundelased? Loodi Nurmekunde haridusselts. Eeskujuks olid Eesti rahvaharidusselts ja paljud teised kohalikud haridusseltsid. Nurmekunde haridusselts näitas initsiatiivi üles eelkõige koolimaja ehitusel. Esimene koolimaja ehitati 1910. aastal.¹⁷ Nurmekunde keskuses Potšinokis. Enne seda õpetati lapsi palvemajas. “Edasi” kirjutab: “Samuti ärkas üles surmaunest haridusselts. Registreerinud liikmeid on praegu 80. Selts pidas üleasunduse basaari ära, kuhu saiade miljonite eest praeguse rahakursi järele annetusi kokku toodi. Hariduse küsimus põeb hävitavat haigust: Nurmekunde asunikud maksavad 2 puuda ja enam pere pealt kooli heaks. Igatahes kahtleb ta, et siin asi korras ei ole, kui heameelega nii kallist kooli peetakse. Nii maksti keskasunduse 3 õpetajale mööda läinud aastal iga inimese kohta kuus: 1 puud 10 n. rukkist, puud odra, 4 naela võid, 30 naela liha (pool sea, pool looma), 4 puuda kartuleid jne. Igal koolil on maa. Keskkoha koolil koguni 30 tiinu. Muidugi see on ainult pajuk. Raha palka õpetajad ei saanud, sest asunduse käest seda ei olnud kaubeldud ja riigi poolt tähendatud kooli millegagi ei varustatud”¹⁸

Ent üks kool ei rahuldanud Nurmekunde nõudmisi. Tekkis vajadus rajada kool Konokovasse. “Kooli asutamise mõtte ülesvõtja oli Mihkel Saar, kuid mõtte elustajad Jaan Kosenkranius ja Jüri Viibus. Nad on oma mõtte ellu viinud ning näevad oma töövilja... Kooli tähtsust kohapeal tõestab see, et üldine kool 8,5 versta eemal on ning see sünnitab palju raskusi laste koolitamises. Paljud ei saanud oma lapsi sel põhjusel üldse kooli. 1919. a. 1.09 määras kreisi haridusosakond Konokovasse õpetaja. Ei olnud aga veel teada, kuidas ruumidega hakkama saab. Esimesel aastal lubas M. Jürgenson oma maja tasuta üheks aastaks koolile (tegelikult 3 aastad) esialgu oli koolis 36 last, varsti kasvas see 42-ni ning nähti, et ruumid enam kaugeltki ei vasta nõuetele. Asuti siis uue koolimaja ehitamise küsimuse juurde ning esimesed sammud sel alal asuti 1919 a. 9.11. Valiti ehituskomisjon kuhu kuulusid Jaan Kosenkranius, Mihkel Viibus ning A. Kiil ja Joosep Lõör Salesjest. Asuti kohe metsa ostmise juurde, mille otstarbeks üldine korjandus tehti. Osteti mets ära, veeti palgid M. Leeveri krundi peale, kes kooli jaoks ühe tiinu maad kinkis. Tuli aga Eestimaa palavik ning suurem osa Nurmekunde asunikkudest opteerisid ära. Sarnane haigus andis meie asunikul majanduslikult tunda ning ühes sellega kannatas ka kool ja maja ehitamine. 1921. a. 16. juunil jõuti aga niikaugele, et tehti ehitustöölistega leping. Algas töö. Et aga M. Leevri kingitud maa liig väike oli, asuti suurema maatüki saamiseks sammusid, mis viimati ka õnnestus. Peale ametliku paberi kättesaamist asuti palkide ülevedamisele, mis õige kiirelt sündis. Jaan Kosenkranius ja Anton Kadakas vedasid ja panid uue koolimaja nurgakivi maha, mille eest Konokovo asunikud nende nimed kuldtähtedega asunduse ajaloosse peavad kirjutama. Maja ehitamine edenes ning jõudis 1. novembriks 1922 juba nii kaugele, et koolitööga algust võis teha. M. Viibus ja J. Kosenkranius lahkusid ametist ning komisjoni valiti viis uut liiget - J. Torn, J. Soop, J. Stepanov, J. Paukson ja J. Viibus. Ei või tähendamata jätta ka, et kooli ehituse kulud kandis küla. Ka kooli õpetajate ülevälpidamine oli 1922. - 23. õpeaastal rahva kanda. Kohustusest kõrvale põiklejaid on ainult 4 - 5 perekonda, nende hulgas ka usuvennad.

Nüüd algas kool oma tegevust õpetaja Pulli juhatusel. Kool oli lastega nii täidetud, et iga lapse peale 37 ruutarssinat õhku tuli. Selle tõttu kuuldus laste hulgas alati kaebusi peavalu kohta.

1919. a. 16. detsembril organiseeriti ka kulthariduslik ring ja laulukoor, kes oma tegevust ei saanud avaldada tegelaste laiali mineku puhul. Siiski organiseeriti väike näitering, kes 1920. a. suvel kaks näitemängu ette kandis ja sissetuleku kooli õppeabinõude muretsemiseks ohverdas. Kooli ringkonnas õpivad juba 2. astme koolides 5 last. 1922. a. 1. novembril algas kool juba oma ruumides tööd ning on teinud seda tänini, vaatamata, et riiklikust kooli võrgust välja on jäänud. 13. juulil organiseeriti ka noortering, mille organigeerijaks olid J. Pull, küla esimees A. Prou ja kult. har. ringi liige M. Nellis-Reeder. Liikmete arv oli 12. Noortel on tung edasi püüda, kuid tõrkumine tuleb vanemate poolt. Kuid kõige selle peale vaatamata edeneb haridustöö. Kooliõpetaja ja rahva vahekord on hea. Valla ja kreisi osakondade vahel on väga hea. Kooli õpetaja oli 1922. - 23. õpeaastal valla õpetajate komitee esimees ja kreisi õpetajate ühingu ja haridusosakonna volinik vallas. Laste arv koolis on 30 - 40.¹⁹



Seemnete ette valmistamine külviks. Kevade 1932.



Agrotehnika õppused Konokovo koolis. Juhatab õpetaja Jaan Pull.



Looduseõpetuse tund Konokovo koolis. Õpetaja Jaan Pull.

1923. aastal moodustati Konokova koolis 12-liikmeline Rõkovi-nimeline pioneerirühm. See oli Nõukogude Liidus esimene eesti pioneerirühm.

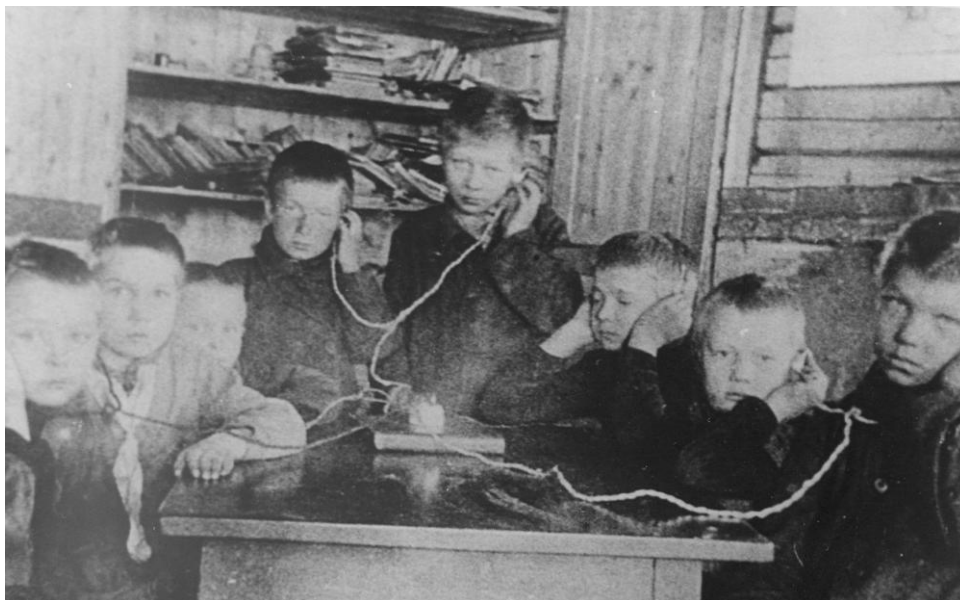


1923. aasta jaanuaris moodustati Konokovo koolis 12 – liikmeline pioneeride rühm. See oli esimene Nõukogude Liidus eesti pioneeride rühm.

9. 01 1924. a. sõitis Moskvast VNKÜ keskkomitee sekretär sm. K. Linkholm Nurmekundesse, kus ta Konokovo pioneeride rühmale tõi lipu pealkirjaga “Esimesele Eesti noorte pioneeride rühmale Nurmekundes”. Lipul on hoolekandja Moskva Eesti komm.klubi nimi ja joonistus punane lipp, selle üle sirp ja haamer pealkirjaga "Будь готов". Teisel küljel poisike punase lipu all ja hüüdsõnaga “Ole valmis”. See oli väga silmatorkav pealkiri, mis mõtlema paneb “Esimesele rühmale”. Kui aga lava avati ja muusika helide saatel lipp lava peale toodi, kuus pioneerid olid endid koondanud, astus sm. Linkholm tervitus kõnega üles, kus ta seletas, et Konokovo pioneeride rühm, on terve Venemaa esimene Eesti organisatsioon. Kui lipp lava peale toodi, oli lastevanemate ja teiste kodanikkude näol midagi põnevat märgata. Kõik tõusid püsti. Oma kõnet lõpetades andis sm. Linkholm lipu noore pioneerile J. Kerbesile, kes

kohe peale lipu vastuvõtmist julge ja kindla häälega rääkis: “Seda verega võidetud märki, mille eest meie eelvõitlejad kümneid aastaid on võidelnud, julgeme ja tahame kõige ilma ees lehvima panna ja ma palun kõike publikumi püsti tõusta nende seltsimiste mälestuseks, kes on langenud võitluses vabaduse eest. Ka meie oleme valmis ennast ohverdama vabaduse altarile. Seepärast koondame endid tema alla võitluseks kapitalismiga ja sotsialismi teostamiseks”. Selle peale kõlas rühma poolt üldiseks vastuseks noorte Internatsionaal. Sel tähtsal silmapilgul tervitasid noori mitmete organisatsiooni esitajad. Kooli tulevikust rääkis õpetaja J. Pull. Pidulikus osas pandi noorte poolt ette deklamatsioonid, laulud ja laste näidend kahes vaatuses “Lapsed ja kasvatuse vili”. Pidust jäi rahvale rahuldav mulje järele. Pidusissetulek oli 8500 rubla, millest andsid noored 5000 rubla V.Kingiseppa nimelise hidroaeroplani ehitamise heaks. Pioneer Konokovast.²⁰ Pioneerid pidasid sageli koondusi ja korraldasid kollektiivseid mängu. Lapsed olid väga rahul.

1925. aasta kevadel Konokovasse sõitnud Leningradi õppurid andsid talurahvale seletust raadio tähtsusest nii hästi, et küla üldkoosolekul organiseeriti “Raadiosõprade ring”. Ta oli esialgu arvu pärast väike, kuid teguvõimeline. Nüüd paistab selle ringi töö ajale möödaminejal silma. Konokovo koolimajas on üles seatud raadio vastuvõtte aparaat. Konokovlased on raadiost väga huvitatud. Et raadio tehnikat rohkem tundma õppida, on päevakorral häälekõvendaja ülesseadmise küsimus. Seda ei ole nii kerge läbi viia, sest see nõuab suuremaid summasid. Aga kui asja algatajad samma agaralt edasi töötavad, siis on kindel, et Konokova saab varsti ka häälekõvendaja.²¹



Konokovo kooli õpilased kuulavad raadiosaateid Moskvast (1925. a.)

Kevadel alustasid Konokovo külamehed raadiovastuvõtte jaama ehitada. Selle töö läbiviimiseks valiti viieliikmeline salk. Asunikud lubasid anda kes 4, kes 3, kes 5 rbl. Selleks otstarbeks läks ka üks osa noorte korjandusest. Kõik töö on tehtud oma meeste jõududega. Ühes raadiovastuvõtte jaama ehitusega organiseeriti raadiosõprade ring, kus on 19 liiget.²²

Kevadel alustasid Konokovo külamehed raadiovastuvõtte jaama ehitada. Selle töö läbiviimiseks valiti viieliikmeline salk. Asunikud lubasid anda kes 4, kes 3, kes 5 rbl. Selleks otstarbeks läks ka üks osa noorte korjandusest. Kõik töö on tehtud oma meeste jõududega. Ühes raadiovastuvõtte jaama ehitusega organiseeriti raadiosõprade ring, kus on 19 liiget.²³

4. juunil oli Konokovo küla koosolek. Selle koosoleku päevakorras oli raadiovastuvõtte jaama ehituse küsimus. Organiseeriti raadio armastajate ring. Ringi astusid sisse 12 peremeest. Valiti viieliikmeline raadiovastuvõtte jaama komisjon. Küla kinkis omalt poolt 20 rbl. 50 kop. selle heaks, armastajate ringi liikmed ohverdasid ka, kes 3, kes 5 rbl. Saagisid masti postid metsas valmis. “Leidus külameeste sees veel neid, kes veel isaisade viisi soovivad elada. Nii

Konokovo mehed, jätke maha isaisade viis, asuge kultuuri teele... Head edu tulevaks tööks ja asja lõpuni viimise eest”, - kutsus talupoegi üles.²⁴

Esiti vaatasid asja peale kahtlaselt: “Egas nende meeste tööst midagi välja ei tule. Parem oleks nad selle raha eest teesid parandanud”. Kui raadiovastuvõtte jaam töötama hakkas, siis kadus kõigil igasugune kahtlus. Siin on palju talupoegi huvitatud raadiost. Viimasel raadiosõprade koosolekul astus liikmeks naabri küla venelasigi. Konokovo küla ring on meie vallas esimene. Raadiol on küla kultuurilises arenemises suur tähtsus. Sellepärast pangu Eesti asunikud suuremat tähelepanu raadio ringide organiseerimise peale.²⁵

22. augustil s. a. korraldas Konokovo kool ja noorte ring Konokovas põllumajanduslise väljanäituse. Väljanäitusele oli toodud loomi, hobuseid, lambaid, põllu- ja aiasaaduseid, käsitöösid jne. Vihmase ilma tõttu ei pakkunud näitus muidugi seda, mida ta oleks pidanud pakkuma. Kuid selle peale vaatamata, jäi rahvale hea mulje järele. Kohale oli sõitnud ka valla agronoom, kes rahvale väljanäituse tähtsuse ära seletas. Rahvas oli väljanäitusest huvitatud ja otsustas ühiselt loomatõu parandamisele asuda. Õhtul korraldas noorte ring pidu, kus ette kanti näitemäng, laulusid, peeti kõnet jne. Pidu ajal oli ka einelaud avatud. Korraldajaks oli Jaan Kosenkranius (endine kooli komisjoni esimees). Einelauast loodeti kasu saavat, kuid pärast selgus, et 8 rbl. kahju tõi. Küla koosolek ühes noortega ja seal ka külanõukoguliikmed valisid revisjoni kom., kes kahtlust välja pidi selgitama. Ja see selgitas välja: einelaud oli 22 rbl. 83 kop. puhast kasu toonud, aga mitte kahju. Et mitte kohtu alla minna lubas nimetatud kod. selle summa ära maksta. Kooli esimehe ametist lasti mees vabaks, sest peale selle leiti veel, et muud kelmust on teinud. Nimelt kooli ehituse ajal kooli jaoks antud laudadega koduminemise lugu juhtunu.²⁶

Lahendamist vajab veel ühe Nurmekunde asunduse Zalesje kooli küsimus. Sellest räägib ajaleht “Edasi” 1928. aasta 28. veebruaril ja 24. juulil: Salesje asundus seisab soode ja rabade taga, olles ju heade teede puuduse tõttu muust maailmast peagu lahus. Elanikud on suuremalt osalt kehvikud ja uued asunikud - inimesed, kellel igapäevase leiva küsimusega nii palju tegemist, et vaimuliste huvide peale mõtlemiseks väga vähe aega üle jääb. Siiski võtsid asunikud kooli avamise küsimuse kindlasti käsile. Kooliruumid olid ehitatud juba 1920.-1921. aastal, kuid ennem ei saanud kooli avada. 29. jaanuariks lõpetati kooli remont ja kooliõpetaja võis tööle hakata. Remondi tegid asunikud omal jõul, selleks isegi ööseti töötades. Koolis õppivad 35 last. Ei või nimetamata jätta väikest asundust, mis Salesje asundusega ühendatud on, kus asunikud väga agaralt osa võtavad igasugusest ühiskondlikust tööst ja sellega Salesje asunikkudel eeskuju ja tõuget annavad.²⁶

Salesje külas avati lasteplats. Tegevus algas 5. juulil 25 lapsega. Keskmiselt käib lasteplatsil 15-17 last. See on tingitud teepikkusest, sest lastel tuleb väga kaugelt, isegi 5 versta tagant, lasteplatsil käia. Rahalist toetust ei ole lasteplatsile seni kusagilt saanud. Lagemistoaks lubadus raha anda on ka seni ainult lubatuseks jäänud ja selleks nähtavasti jääbki. Küla aga iseenesest on võrdlemisi vaene ja ei saa ka lasteplatsile vastavat abi pakkuda. Sarnane seisukord teeb lasteplatsi töö muidugi raskeks. Siiski edeneb lasteplatsi töö. 8 juunil korraldasime piduõhtu, mille sissetulek 20 rbl. 32 kop. lasteplatsi toetuseks määrati. Publik avaldab soovi piduõhtuid sagedamini korraldada Praktikandid.²⁷

Seoses 1925. aasta 29. ja 30. augustil tähistatava Nurmekunde 40. aastapäevaks valmistumisega hakkasid kodu-uurijad tundma õppima oma asunduse ajalugu ja koostasid uurimistöö programmi, millest kirjutab teadlane ajalehes “Edasi”:



Nurmekunde noored asunduse juubelipidustusel 30. augustil 1925.

Asunduse uurimisest. Täiesti arusaadav, et põhjalik asunduste uurimine möödapääsematult tarvilik on, kui meie keskorganisatsioonid ja asutused asunduste ühiskondlikku elu kõigis ta avaldustes organiseeritult ja kavakindlalt juhtida tahavad. Nõrga sideme tõttu ja andmete puudumisel võib asundusest vale ettekujutus saada. Samuti on see möödapääsematuks tarviduseks, kui meie teadlikult, andmete põhjal ja organiseeritult ka siis koha peal oma elu korraldada tahame. Siin ei saa meid huvitada niivõrd rahvalik külg, kui meie tõsine majanduslik ja kultuuriline seisukord ümbritseva olukorras. Iseenesest arusaadav, et toore matereali kogumisel ja esialgse ümber-töötamisel koha peal koolid läbi viivad. Kuid võib kergesti juhtuda, et üksikud küljed valgustamata jäävad. Seepärast oleks esiteks tarvis keskkohast kindel ja üksikasjalik kava välja töötada ja kohtadele kätte saata, teiseks – enam-vähem suuremas asunduses uurimise komisjon luua. Sammad ülesanded asunduse uurimiseks nagu meil koolil, seisavad ka ees noorte ühingul, asunduse ühingul, vastastikuse abistamise komiteel, põllumajanduslikul kooperatiivil jne., sest ilma põhjalikkude analüüsi võimaldavate arvestuslike andmete ta ei saa mitte nende töö viljakas olla. Ainult sel juhtumisel ja ainult endid, oma seisukorda, kõike oma tööd ja tegevust ümbritseva olukorraga kooskõlastades, sidudes, ühes tervikuna võttes, läheme meie õiget teed. Pool aastat koolis asunduse tundmaõppimise kallal töötades, oleme sellele otsusele tulnud ja laiemate hulkade asja juure, mille mitte ükski ei kergenda, ei tee põhjalikumaks tööd, vaid avame isegi vanadel aktiivsetel asunduse tegelastel silmad nende külgede peale, milles nad tihti küllalt teadlikud pole ja mis kogu nende tööle sihiandjaks peaksid olema. Siis kaotaksid need rumalad takistused ja isegi vaenulik vastuvõtmine pimedama osa asunikkude poolt, mis koolile õppeviisi läbiviimisel ja andmiste kogumisel tihti osaks saab. Tingimata peaks see töö 1925, aasta jooksul läbi viidama. Peale selle peaks tingimata mõni kool sõna võtma, kuidas teda läbi viiakse. Nurmekunde asunduse uurimise kooli kollektiivi nimel A. Saat.²⁸

12. novembril 1930. aastal VK(b)P Vähemusrahvuste Komitee poliitikaosakonnale esitatud aruandes “Moskva eesti kommunistliku klubi šeflususe koloonia Nurmekunde majanduslikust, poliitilisest ja kultuurilisest olukorrast” anti hinnang koolide tööle: “Koloonias töötab kolm I astme kooli, üks neist kahe komplektiga. Kaks kooli (Zalesjes ja Konokovos) töötavad hästi. Kord ja distsipliin on head. Õppeedukus ja külastatavus on rahuldavad. Õppetöö kõrval võtavad koolid aktiivselt osa kõikidest nõukogulikest kampaaniatest. Aruandekoosolekutel tunnistati nende koolide töö heaks ka inspektori poolt”.²⁹

Ent Nurmekundes oli hariduse vallas ka rohkesti teravaid lahendamata probleeme. Eriti raskes olukorras oli Nurmekunde kool Potšinokis: “Nurmekunde kool töötab väga viletsas seisukorras. Koolil on ainult üks õpetaja, kes korraga kahes klassis tundi pidada ei saa, aga ühte

ei mahu õpilased ära. Sammuti on korratu laste kooli saamine vanemate poolt. Kõige halvem on see, et koha peal puuduvad müügil paber, pliiatsid, suled jne... Koolinõukogul tuleks koolitöö kindlustamiseks viivitamatu abinõud tarvitusele võtta.³⁰

Negatiivne hinnang anti ka ülalnimetatud aruandes: "Potšinoki kool (kahekomplektne) on haletsusväärnes olukorras: puudub igasugune distsipliin, nii koolis kui väljaspool kooli esineb huligaansust, kooliskäimine on halb, õpetaja Kletenbergi poolt puudub side ühiskondlike organisatsioonidega... Aruandekoosolekul tunnistati kooli töö ebarahuldavaks. Ruumide poolest on see kool õudses seisukorras. Hoone on vana, igerik ja varisemisohus. Ruumid on hämarad, külmad ja ebamugavad. Lapsed istuvad tunnis üleriides, kuid on ikkagi külmast sinised. Nimetatud põhjustel ei käi mitte kõik kooliealised lapsed koolis ja kooli külastatavus on uskumatult madal. Peale selle elavad lapsed taludes, mis on sageli koolis 6-7 kilomeetri kaugusel. Internaati kooli juures ei ole. Uus koolimaja, mille ehitamist 1926. aastal alustasid Moskva eesti kommunistliku klubi esindajad kohalike elanike aktiivsel kaasabil, on pooleli, hoolimata kohalike töötajate ja elanike jõupingutustest, kes toetasid ehitust kõikvõimalikul moel: vedasid metsa välja, andsid tasuta tööjõudu, mida on hinnatud 4000 rublale, korjandusest laekus 1000 rubla. Ehitus on peaaegu kaks aastat surnud punktis. Hea, et katuski peal on... Rajooni täitevkomitee endine koosseis suhtus ehitusse kuritegelikult hoolimatult, isegi enam: toimus ilmselge sabotaaž. Üks rajooni täitevkomitee liige ütles koosolekul komiteed iseloomustava lause: "Pöörduge Moskvasse eesti sektsiooni poole, las nemad aitavad teid, meie ei anna teile midagi." Rajooni täitevkomitee niisuguse ebanõukoguliku ja rahvavaenuliku suhtumise juures oli muidugi võimatu mitte üksnes selle küsimuse lahendamine, vaid igasugune viljakas töö ja nõukogude ehitus. Seda energilisemalt tuleb nüüd selle ettevõtmise eest võidelda²⁹. Õpetaja M. Klettenberg kirjutas: "10 revolutsiooni vältel on olnud kohalikul koolil 14 õpetajat ja viimase 4 aasta vältel lugemistoal 7 juhatajat (viimasel aastal 3)".³¹

28. oktoobril 1928. aastal oli Nurmekunde asunduse üldkoosolek. Kõige valusam oli asunduse ehitusel oleva koolimaja küsimus. Maakonna tehnikute arvamise järgi on koolimaja vundament niivõrd vilets, et ehitust ähvardab kokkuvarisemine. Põranda talade alused postid on juba lagunened ja tulevad kõik uued teha...Vallas täidesaatva komitee esimees Vissarionov palkas meistriks oma hea tuttava Tširõovi, kellele head hinda maksti ja ühes lakuti. Vissarionov, maakonna juhataja Moisejev ja rahandusosakonna juhataja Travin pidasid alatasa kollektiivseid joominguid. Joodi ja lakuti ka valla miilitsa-osakonnas...Praegu töötab Kuznetsova vallas kubermangu uurijana. Osa joodikuid ja bürokraate on juba vangistatud.³²

23. dets. 1926. aastal oli Nurmekunde asunikude üldkoosolek, millel muuseas võtsid sõna Moskvast sõitnud seltsimehed Käärrik, Linkholm ja Kullerkupp. Koosolekul oli arutusel tähtsad küsimused...Need otsused, mis koosolek päevakorras seisvate küsimuste kohta tegi, määravad ära Nurmekunde majandus ja kultuurilise edaspidise arenemise. Kui nurmekundelased need otsused ka täide viivad, siis nad suure sammu edu hea käekäigu poole astunud. Alguses kuulas üldkoosolek suure huvi ja tähelepanuga ära sm. Linkholmi kõne Nõukogude Liidu välis- ja sisepoliitikast Teise küsimusena oli arutusel Nurmekunde poolitamine, mille Konokovo küla päevakorda võtnud ja mida iseäranis agarusega õpetaja Plukk õigustada püüdis. Koosolek aga jõudis läbirääkimiste järele otsusele, et asunduse poolitamine oleks täitsa otstarbetu ning et see asunduse majandus ja kultuur-poliitilisele elule ainult kahju tooks. Läbi arutades kooli küsimust, mille kohta koolinõukogu liige sm. Sauberg aruande tegi ja kultuur-poliitilise võimalusi asunduses..., tuli koosolek otsusele, et praegune koolimaja, mis ehitatud aasta 30 eest, ei vasta praeguse kooli ja väliskooli tööle, sest puuduvad soojad ja avarad ruumid. Last tuleb sagedasti külmas kooliruumis istuda, ning lugemistubagi on sedavõrd "tuult täis", et isegi talveriidis on võimata seal istuda. Kõik neid asjaolusid silmas pidades, otsustas koosolek kõige kiiremas korras uue ajakohase koolimaja ehitamisele asuda. Algatuse ja ehituse võtavad asunikud oma kanda, pöörates ühtlasi oma hoolekandja Moskva Eesti Kommunistliku klubi ja ühiskondlikke organisatsioonide poole materiaalse toetuse saamiseks. Selleks otstarbeks valis üldkoosolek 15-liikmeline ehituskomisjoni, kuhu kuuluvad sm. Räppo, Voorman, Pöld, Kärt, Bedrik, Kärstätik, Kaasik Tiit, Martin, Saat, Taks, Nabbi, Jurgenson, Aavikson, Peet...³³

1927.a. jaanuaris tõsteti asunduse üldkoosolekul üles koolimaja ehitamise küsimus. Küll oli raske paigalt nihkuda. Ehitusmetsa lubasaamisega läks isegi kolm kuud aega, tuli mitu korda

kreisi täitesaatva komiteesse sõita, korda kolm kubermangu ja kord isegi Moskvasse. Viimaks saadi tee lagunemise ajal nii kaugele, et palke võis ära vedada. Vaatamata tee lagunemisele, organiseeris külanõukogu talumehed kokku ja palgid said välja veetud. Kui juba palju ukse palke meie saadikute käimisest tulnud oli, anti kreisi eelarvest koolimaja ehituse peale 5000 rubla valla kassasse. Nüüd oli jälle janti. Asunikke koosolek oli otsustanud 4-komplektilist kooli ehitada, mida ka kreisiosakond kinnitas, valla täidesaatev komitee aga seisis kõvasti selle vastu, tahtis ainult 2-komplektilist ehitada. Asundus võttis lõpuks osa ehitust oma peale, selleks vabatahtliku korjandust läbi viies. Õige vastutulelikud kooli ehitusele olid Kärt Reinhold ja Peeter, kumbki andis kooli ehitusele 50 rbl. ja Anton Räästas 50 rbl. Kokkuleppimatus valla täidesaatva komitee ja külanõukogu vahel koolimaja ehituse küsimuses ajas mõlemate vahekord õige teravaks, kuid vaatamata kõigile takistuste peale on kohalik aktiiv siiski asja niikaugele viinud, et koolimaja 1 novembriks katuse alla saab.³⁴

2. septembril algas uue koolimaja ehitustöö, milleks maakonnast 3000 rbl. abiraha määratud peale hinnata metsamaterjali. Metsast vedasid asunikud kevadel ise palgid välja. Maja loodetakse valmis saada 1928/29 õpeaasta alguseks. Vana koolimaja on väga madalaks vajunud, laed ja katused mädanenud. Käesoleval kooliaastal tuleb tööle asuda veel vanas majas.³⁵

Nurmekunde on üks suurematest Eesti asundustest Nõukogude Liidus. Tema hoolekandjaks on Eesti Kommunistlik klubi, kes mõnelgi korral asundusele abiks ja nõuandjaks on olnud. Jõuluks sõitsid jälle asundusse, kus nad aitasid arutada keerulist küsimust, mis asunduse ette kerkinud. Asunduses on praegu käsil uue koolimaja ehitamine. Ja see on päevakorrale toonud nii mõnedki arusaamatused, mida külanõukogu selgitada ei ole suutnud, vaid veelgi suurendanud on. Selle tõttu ei ole külanõukogu valla täidesaatva komiteega kuigi heas vahekorras, mis omakorda võib kooliehitust võib takistada. Hoolekandja esitajad sm. Linkholm ja Kullerkupp selgitasid asunikke koosolekul neid vigasid, mida teinud külanõukogu ja mida vaja parandada, et hea vahekord vallaga jälle jalule saaks, ning koolimaja ehitamine takistamata edasi kestab. Koosolek otsustas vanu vigu parandada ja vallaga tihedamasse läbikäimisesse astuda. Teravasti on asunduses üles kerkinud ka metsa küsimus. Kubermangu metsaosakond on paljudes talukruntidelt mets maha raiuma hakkasid, mis talumeeste keskel nurinad tekitab. Valla organisatsioon ei suuda seda küsimust lahendada ja hoolekandja esitajad lubasid asja valitsuse keskasutuste ees üles tõsta. Kohapealses poliithariduslikes elus on ka soovimatuid nähtusi ette tulnud. Lugemistoa juhataja on liiga nõrga teadmistega, ega suuda tööd juhtida, nagu kord ja kohus. Koosolek otsustas vastavate parteiliste asutuste poole pöörata, et uus ja tugevam lugemistoa juhataja saadetakse. Külakirjasaatjate ja noorte koosolekutel esinesid sm. Kullerkupp, Linkholm ja Joosep pikemate kõnedega, milles valgustasid küla kirjasaatjate ja noorte ülesandeid külas, eriti lugemistoa töös ja tegevuses. Ühtlasi ka aitasid nad välja anda järjekordse seinalehe "Noored sepad". Asunikud tulid hoolekandja esitajatele igati vastu ja olid nende ettepanekutega nõus. Ainult külanõukogu eesotsas A.Ennoki ja Jurgensoniga ei leppinud külaliste vaadetega. Aga kui asundus tahab edasi jõuda ja kõiki küsimusi vallaga üksmeelselt arutada, siis tuleb rehkendada mõne üksiku "aktivisti" arvamusega ja jonnijamisega, mis asunduse rappa võib viia. Hoolekandja esitajad aitasid selleks palju kaasa, et lõpetada teravad vahekorda valla asutuste ja külanõukogu vahel ühelt poolt, ning kisklemist kohaliste organisatsioonide vahel teiselt poolt.³⁶

Nurmekunde asunduses lagunes laiali sarlakihaigus. on mitu surma juhtumist. Asunikud soovivad, et arstipunkti, mis praegu asub 20 versta kaugusel asub, asundusele lähemale saaks toodud.³⁷

9. jaanuaril olid Nurmekundes asunduse Potšinkovo külas saadikute valimised asunduse nõukogusse. Häälte enamustega valiti nõukogu liikmeteks sm. Tiitus, R. Proos ja Pälluk - kõik noorte ühingu liikmed, sm. Tiitus ka ÜKP kandidaat. Ka revisjoni komisjoni valiti ühingu liikmed ning üks parteitu.

Koosolek andis saadikutele muuseas järgmise käsukirja:

- 1) Koolimaja ehitamisest osa võtta ja seda võimalikult juba käesoleval aastal lõpule viia.
- 2) Pöörata valla täidesaatva komitee poole, et asundusse või asunduse lähedusesse saaks arstiandmise punkt asutatud.
- 3) Pöörata valla täidesaatva komitee pooleset:

a) asundusele annaks agronoomilist abi, saates kohapeale põlluteadlasi loengud pidama ja õpetust andma.

b) et asundusse saaks palgatud karjaasjanduse kontroll-assistent.

4) Võtta kõik abinõud tarvitusele, et kõik teed ja sillad saaksid parandatud ning korda seatud.

5) Toetada kooperatiivi ja parandada tema seisukorda, tõmmates asunikke kooperatiivi liikmeks.

6) Elustada talupoegade abiandmise komitee tegevust.

7) Mõjuda metsavalitsuse peale, et viimane kiires korras lahendaks arusaamatused, mis on tekkinud kohalise tähtsusega metsa asjus.

8) Tungivalt nõuda, et asunduse üldkoosoleku otsus bandiite ja kahjulikke isikute väljasaatmise kohta tingimata täidetud saaks,

Valimised olid väga asjalikud ja elavad.³⁸

Tänavu viidi Nurmekundes lõpule uue koolimaja ehitus, mis juba mitu aastat käsil oli. Uued koolimaja ruumid on soodsad ja avarad, kõrgema tüübilise kooli jaoks. Kooli ehitus läks ligi kolmkümmend tuhat rubla maksma. Rajooni osakond on otsustanud siin talurahva noorsookooli avada. Ainult õpetajatest on puudus... Herzeni instituudi eesti osakond peab vähemalt kaks õpetajat saatma.³⁹

Nurmekundes oli ülerajooniline õpilaste konverents. Konverentsist võtsid osa 4 õpetajat, 40 õpilast, 1 pioneeride tööline, 1 lugemistoa juhataja ja 16 talunaisterahvast. Konverentsil arutati läbi rida tähtsaid koolielu ja töö küsimusi. Konverentsil pidi aruandega esinema külanõukogu esimees, kuid ta ei ilmunud ja külanõukogu aruanne jäi läbiarutamata...⁴⁰

Nurmekunde kolhoosi noorsookooli jaoks peab olema neljagruppiline I astme töökool. Külanõukogu piirides aga ühtegi neljagruppulist kooli ei ole. Kõik neli kooli on ühekomplektilised ja kolmegruppilised...

Vaja järsult küsimus üles seada, et Nurmekundes neljagruppilise I astme kooli. Rajooni ja külanõukogu peavad partei keskkomitee otsuse teostama.



Nurmekunde õpilased Potšinoki uue koolimaja ees. Kooliõpetaja Madis Klettenberg.

Nurmekundes töötab juba teist aastat kolhoosinoorsookool. Kool on võrdlemise laialiseks arenenud. 1931/32.a. võetakse 120 uut õpilast. Kooli õpperuumid on võrdlemise avarad ja suudavad õpilasi ära mahutada. Kitsaks kohaks koolil on aga ühiselumaja, mis puudub. Kevadel vedas külanõukogu seks otstarbeks noorsookooli ja I astme kooli juurde kaks maja. Need majad laoti üles ning sarikate panemisega jõuti lõpule mai kuu lõpuks ja juuni kuu

alguks. Kuid sarikate juurest ei jõutud kaugemale. Ja niiviisi on õpilased ilma vastava ühiselumajata.⁴¹



Nurmekundes oli 8. jaanuaril ülerajooniline õpilaste konverents.

Nurmekunde koolides töötasid eri aegadel järgmised õpetajad: Gustav Viidas, Emilia Eret, Vassili Ivanov, Eduard Johanson, Madis Klettenberg, Andres Kriis, M. Käärrik, Mart Liiva, Margarita Lootus, Klavdia Orlova, Jaan Pull, Leeni Rist, Viljam Rist, A. Saat, Aleksei Sokolov, Mihkel Sööt, Leida Heiman, Jurjev, J. Jaanus. Mõned neist ei õpetanud üksnes lapsi, vaid olid, nagu Eestis räägiti, maa soolaks. Kahjuks on neist vähe teada.

Õpetaja Jaan Pulli mitmekülgsest tegevusest on kirjutanud ajalehed. Tema poeg Alfred Pull elas Tallinnas. Tema andmetel sõitis Jaan Pull pärast Esimest maailmasõda Viljandi maakonnast Petrogradi. Ta omandas pedagoogilise hariduse ja hakkas 1919. aastal lapsi õpetama Konokovo algkoolis, kus ta organiseeris ka noorteringe. Pärast seda, kui ta oli mõned aastad töötanud teistes kubermangudes, naasis ta Nurmekundesse, kus juhendas "Säde" kolhoosis agrotehnikaringi ja töötas Potšinoki koolis. 1934. aastal lõpetas ta võõrkeelte kursused ja töötas saksa keele õpetajana. 1942. määrati ta Potšinoki kooli direktoriks, 1945. aastal kolis Eestisse.

Teisest Nurmekunde õpetajast Mihkel Söödist rääkis oma Moskvast saadetud kirjades tema poeg Villem Sööt. Mihkel Sööt sündis 1868. aastal Otepää lähedal. Juba noormehena harrastas ta kontserttegevust ja võttis aktiivselt osa laulupidudest. 1898.-1900. aastal töötas ta Tveri evangeelses luteri kirikus orelimängijana, hiljem kolis Nurmekundesse. Ta õpetas lapsi Zalesjes, sealsamas juhatas ka laulukoori.

Potšinoki koolis töötas pikka aega Madis Klettenberg. Ta esines korduvalt loengutega Potšinoki rahvamaja lugemistoas ja miitingutel, hoidis sidet Moskva eesti kommunistliku klubiga, oli esperanto keele austaja. 1935. aastal ta arreteeriti ja represseeriti.

1918. aastal alustas Nurmekundes õpetajatööd Mart Liiva. 1906.-1912. aastani töötas ta õpetajana Eestis, 1912.-1915. aastani Peterburis, 1915.-1918. aastani Soomes.

Potšinoki kooli õpetaja A. Saat õppis seoses Nurmekunde 40. juubeliga tundma asunduse ajalugu ning saatis ajalehele "Edasi" ("Edasi, 25. 02. 1925) oma soovitusel asundustes kodu-uurimistöö koordineerimiseks. Kahjuks on need kodu-uurimismaterjalid kaotsi läinud.

XX sajandi algul ühendasid Nurmekunde haritlased õpetajatöö kõstri ametiga. Nii oli õpetaja-kõster M. Käärrik, kes organiseeris Nurmekunde eesti põllumajandusseltsi ja oli alates 1901. aastast ise selle esimees.

Seega polnud Nurmekunde koolid vaid kohaks, kus lapsi õpetati, vaid kujunesid asunduse kultuuri- ja hariduskeskusteks.

1930. aastatel valitses Nurmekundes juba kolhoosikord, koolides aga andsid tooni nõukogude õpikud. Toon näiteks mõne peatüki ühest huvitavamast külakooli õpikust “Kool ja asundus” Tööraamat eesti I aste maakoolide kolmandale rühmale. Autorid A. Raud, Ed. Päll, A. Sipsakas, trükitud trükikojas “Külvaja” 1939. aastal.

Väljavõtted eestikeelsete õpikutest maakoolidele Nõukogude ajal

Aruanne suvise töö kohta

Teeme lülide viisi kokkuvõtte suviste üleannete täitmisest ja seame kokku albumi, kus oleks järgmised osad:

1. Ilmade kalender.
2. Puuvilja kasvamise ja valmimise kalender.
3. Suviste põllu- ja kodutööde Asunduses ja ligemas kollektiivis, majapidamises:
4. Vilja- ja heinasaak meie asunduses ja ligemas kollektiivses majapidamises
5. Meie karjaskäimine.

Ära tarvitatud võivad saada joonistused, diagrammid, väljavõtted päevaraamatutest kartgrammid, ülesvõtted, putukate ja taimede kollektsioonid jne.

Kooli loodusteaduse laboratooriumi jaoks korjame suvised tööd järgmiselt kokku:

- 1) esimene lüli korjab kokku röövimiste (kahjurite) vaatlused,
- 2) teisele lülile antakse taimekasvatuse vaatlused korraldada,
- 3) kolmas lüli korraldab putukate ja taimete kollektsioone.

Jutustame, kuidas meie asunduses kultuuripidu peeti.

Kuidas meie kool sellest osa võttis. Missugused saavutused ja puudused kultuuripidul olid? Mis meil tehakse ja missugused kavatsused on tulevaasta kultuuripidu läbiviimise kohta?

Meelespidamiseks karjapoisile.

Kui karjapoisil igavam ja midagi teha pole, siis valmistab ta omale labida ehk tugeva orgi, millega karjamail mutimulla ja loomasõnniku alati laiali ajab. Sellega vähendab ta mättaid ja parandame karjamaad.

Mittesöödavad rohud kitkub karjapois enne õitsemist välja ja põletab ära.

Karja tuleb sööta nii, et ta kohati rohu täitsa ära sööb ja alles siis söötmisega edasi läheb, siis ei talla loomad rohtu maha ja rohi jõuab korralikult kasvada.

Kihvtiste taimede kollektsiooni jaoks valmistab ta õigeks ajaks omale kuivatuskaaned.

Karjapois hoiab karja parmude ja puutäidete eest.

Valmistame saadud teatest sarnase tabel:

Rukki saak 1928. aastal				Rukki väljaminek 1929. aastal			
Kust saadi	puuda	naela	klgr	Kuhu kulutati	puuda	naela	klgr
Saadi rukkist				Seemedeks	10	-	160
1 dess. 1200				Jahudeks perele	50	-	800
ruut sülda pealt	100		1600	Loomadele	7	20	120
				Müüdi	25	-	400
Kokku	100		1600	Kokku	92	20	1480
				Ülejääk tänava			
				aastaks	7	20	120
				Kokku	100	-	1600

Kartulid saadi ühelt hektarilt:

Ilma muldamata	Kui üks kord mullati	Kui kas korda mullati
8 992 klgr (512 puuda)	10 992 klgr (687 puuda)	11 360 klgr (710 puuda)

Õpikus oli mitmesuguseid kasulikke põllumajandusealaseid nõuandeid ja soovitusi (Kuidas lehma osta. Kui palju on vaja loomale toitu anda. Kuidas lehma lüpsata. Mida on tarvis teada hobusest jt.), on peatükke loodusest, tervishoiust, heakorrast, haridusest jne.

Toon näite kõige noorematele õpilastele määratud kulakutevastase suunitlusega õpikust “Oktoobrilapsed töö!”. Õpiku autor on S. Kirsch ja trükitud 1932. aastal. Toon näiteks mõned artiklid.

Sulasepoiss Sass

Kulak Tenter ei tundnud muud muret, kui seda, kuidas kehvikud rohkem nõõrida. Mõnele laenab ta viljaseemet, mõnel laseb ta vilja oma masinaga ära peksta. Kuid selle eest koorib ta abisaajaid mitmekordselt.

Lesk Miili ei saanud kuidagi võlgadest lahti. Viimaks pidi ta poja Sassi Tenterile sulaseks panema.

Sass oli kolmeteistkümne aastane. Talvel pidi ta terved päevad töötama. Peale selle andis perenaine talle veel üht ja teist tööd.

Suvel aga töötas Sass hommikust õhtuni põllul. Tööd pidi Sass palju tegema, kuid pererahvas sõimas:

— Looder! Aga sööma oled esimene.

Kõige raskem oli Sassil sellepärast, et teised käivad koolis, aga tema peab kulakule tööd tegema. Mitu korda nuttis Sass sellepärast kibedasti.

Selgitame välja, kes meie kolhoosis on endised sulased. Küsime järele, kellele nad töötasid. Miks nad töötasid kulakute juures.

Kulakute ässitused

Kulak Mart Kadak ässitab keskmiku Mikhelt.

— Tapa lehm maha! Kui kirjutad ennast kolhoosi, võetakse lehm kohe ära.

Jõukas peremees Kustav Saar sosistab.

— Mihkel, ära vii seemet ühisaita, müü parem turul ära.

Papp Maasik räägib:

— Tähendab, et oled tüdinenud oma jaoks tööd tagamast. Kui kolhoosi lähed, siis jääd eluks ajaks teiste sulaseks.

Missugused kulakulisi juttusid oleme endi külas kuulnud?

Kulakute kättemaks

Korrage... Mis see on? Hirmus mürin. Aknaklaaside pragin. Volli kõrvust vuhises nagu midagi mööda. Volli tahab põgeneda... Ei tohi. Ei lasta. Kõik tõusid pingilt üles Kisendavad, tõukavad. Volli ronis pingile. Ta kohkus. Põrandal lamab Mürsepp. Ta nägu on valge kui lumi. Särk on verega koos.

— Isa, isa, — nutab Volli. — Miks lastakse?

— Ära nuta!

Mürsepa peale lasksid kulakud. Nad on tignedad, et ta töötas Lenini õpetuse järele.

Kulaku mõlgutused

Kulak — see on ettevaatlik,

Ümberringi hiilib ta:

— Ajad läinud keeruliseks,

Oskama peab elama.

Kehvikuid ma petaks hästi,

Kui nad lollid oleksid.

Kui “sovetti” saaksin sisse,

Ostaksin siis traktori.

Sulased mu töö kõik teeksid.

Ise elaksin kui saks

Ja kui armas jumal annaks

Läheks’ poole paksemaks.

Luuletanud Helga Hindreus

11 aastane

Lastekurnamine Eestis

— Tõuse üles Aleks! Tõuse nüüd üles! – äratas ema poega
Aleks magab edasi.

— Aleks, kell on juba pool viis. Tõuse nüüd kiiresti!

Aleks sirutab Tal on väga raske silma avada. Kui magus on uni!... Aga kell viis peab ta pagariäris olema.

Aleks töötab pagariäris kella 5 hommikul kuni kella 9 õhtul.

Terve päev teeb ta tööd. Terve päev on ta jooksu peal. Harva ollakse temaga rahul. Sõimu kuuleb ta tihti.

Aleks on 11-aastane. Ta tahab õppida, kuid emal pole võimalik teda kooli panna. Ema ise on tööta, isa istub türmis.

Isa pandi sellepärast vangi, et ta käis tööliste koosolekul, kus tööta tööliste seisukorda arutati.

Umbes samasuguse sisuga olid ka teised külakoolide eestikeelsed õpikud. Niisugune pidi olema kooliõpetus ja -kasvatus.

Ent eesti koolid, kus õpetust anti emakeeles, töötaud ainult 1938. aastani. VK(b)P KK Poliitbüroo võttis vastu otsuse rahvuskoolid likvideerida. Ka Nurmekunde 7-klassilises koolis keelati emakeelne õpetus. Nurmekundelaste mäletamist mööda oli see periood paljudele, kes vene keelt üldse ei osanud, väga raske.

PROTOKOLL nr. 56

VK(b)P KK POLIITBÜROO OTSUS

11. detsember 1937 - 21. jaanuar 1939

Rahvuskoolidest

(ОБ от 1 XII. 37 г., pp, 75, п. 7-с)

1. Tunnistada kahjulikuks eriliste rahvuskoolide (soome, eesti, läti, saksa, inglise, kreeka jt.) eksisteerimine vastavate vabariikide territooriumil.

Teha vabariikide hariduse rahvakomissaridele ettepanek nimetatud koolid reorganiseerida lihttüüpi nõukogude koolideks.

2. Kohustada KK komisjoni koosseisus sm-d Andrejev, Zhdanov, Tjurkin, Bulganin välja töötama selle alusel vastavad ettekirjutused vabariikide rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteedele, ... rahvakomissariaatidele ja hariduse rahvakomissariaatidele.

3. Teha VNFSV Hariduse Rahvakomissariaadile ettepanek esitada VK(b)P Keskkomiteele ettepanekud rahvuslike pedagoogiliste tehnikumide, haridusmajade ja muude kultuur-haridusasutuste likvideerimiseks.

76 Rahvusrajoonide ja külanõukogude likvideerimisest.

(ОБ от 1. XII 37 г., pp. N° 75, п. 6-с)

VK(b)P Keskkomitee nendib, et reas oblastites ja kraides on kunstlikult loodud erinevaid rahvusrajoone ja külanõukogusid (saksa, soome, karjala, bulgaaria jt.), nende elanikkonna rahvusliku koosseisu eksisteerimine.

Veelgi enam, spetsiaalse kontrolli tulemusena selgus, et paljud nendest rajoonidest on loodud rahvavaenlaste poolt kahjulikel eesmärkidel. Kodanlikud natsionalistid ja spioonid, kes on pääsenud nendes rajoonides juhtivatele kohtadele, on teinud elanikkonna seas nõukogudevastast tööd, keelanud koolides vene keele õpetuse, takistanud venekeelsete lehtede ilmutist jne.

Sellest lähtuvalt tunnistab VK(b)P KK nii eriliste rahvusrajoonide kui ka külanõukogude edasise eksisteerimise ebaotstarbekaks ja kohustab Ukraina VK(b)P KK-d, Kasahstani VK(b)P KK-d, Krimmi, Orenburgi, Leningradi ja Arhangel'ski oblastikomiteesid, mille territooriumil asuvad rahvusrajoonid ja külanõukogud, 1. jaanuariks 1938. aastal esitada VK(b)P KK-le ettepanekud nende rajoonide likvideerimiseks nende reorganiseerimise teel tavalisteks rajoonideks ja külanõukogudeks.

- ¹ Aavo Valmis "Emakeeleõpetus Venemaa eesti koolides". Tallinn 1997, lk. 13, 15, 17, 19, 20
- ² "Eesti Päevaleht", 21. 05. 1918.
- ³ «Педвузовец» № 1, 6, 11. 1927
- ⁴ ЦГАОРА, ф.43331, оп. 21, ед. хр. 21, л. 100-101
- ⁵ Edasi" (Len.), nr. 49
- ⁶ "Za bolševistskie kadrõ", 05. 09. 1931.
- ⁷ "Za bolševistskie kadrõ", 29. 09. 1931
- ⁸ "Siberi Teataja", 03. 10. 1928
- ⁹ "Haridus töö" № 2 1926, lk. 2
- ¹⁰ "Siberi Teataja", 25. 08. 1924
- ¹¹ "Keel ja kirjandus" № 4 1975, lk. 334-335
- ¹² "Haridus töö" № 1. 1925, lk. 75, 76
- ¹³ "Haridus töö" № 1. 1925, lk. 11-12
- ¹⁴ "Haridus töö" № 1. 1925, lk. 14-15
- ¹⁵ "Eesti Päevaleht Peterburis", 21. 05. 1918
- ¹⁶ Edasi" (Len.), 31. 08. 1920
- ¹⁷ "Kodu", № 5, lk. 73
- ¹⁸ Edasi" (Len.), 02. 09. 1922
- ¹⁹ "Edasi" (Len.), 26. 08. 1923
- ²⁰ "Edasi" (Len.), 17. 02. 1924
- ²¹ "Edasi" (Len.), 10. 09. 1925
- ²² "Edasi" (Len.), 18. 11. 1925
- ²³ "Edasi" (Len.), 17. 06. 1925
- ²⁴ "Edasi" (Len.), 18. 11. 1925
- ²⁵ "Edasi" (Len.), 08. 10. 1926
- ²⁶ "Edasi" (Len.), 28. 02. 1928
- ²⁷ "Edasi" (Len.), 24. 07. 1928
- ²⁸ "Edasi" (Len.), 25. 02. 1925
- ²⁹ ERA filiaal, fond 25, nim. 1, s. 118, l. 61-62
- ³⁰ "Edasi" (Len.), 02. 11. 1925
- ³¹ "Siberi Teataja", 13. 12. 1928
- ³² "Edasi" (Len.), 04. 12. 1925
- ³³ "Edasi" (Len.), 14. 01. 1927
- ³⁴ "Edasi" (Len.), 21. 10. 1927
- ³⁵ "Edasi" (Len.), 13. 09. 1927
- ³⁶ "Edasi" (Len.), 20. 01. 1928
- ³⁷ "Edasi" (Len.), 25. 01. 1929
- ³⁸ "Edasi" (Len.), 08. 09. 1930
- ³⁹ "Edasi" (Len.), 11. 01. 1929
- ⁴⁰ "Edasi" (Len.), 22. 10. 1931
- ⁴¹ "Edasi" (Len.), 24. 10. 1932
- ⁴² Hilda Sabbo "Võimatu vaikida", I köide, lk. 378

X Nurmekunde 1920-ndate lõpus – 1930-ndatel aastatel

“...Peale tungida kulaklusele — see tähendab purustada kulaklus ja likvideerida ta kui klass. Pealetung ilma nende eesmärkideta on deklamatsioon, kriimustamine, sõnakõlksutamine, kõik mis soovite, ainult mitte tõeline bolševistlik pealetung. Kulaklusele pealetungida — see tähendab selleks ette valmistuda ja kulaklusele pihta anda, kuid anda talle pihta nõnda, et ei suudaks enam jahule tõusta. Seda nimetamegi meie, bolševikud tõeliseks pealetungiks.

(Из речи на конференции аграрников-марксистов. Хрестоматия по истории России. Москва 1995, стр. 314)
J. Stalin, 12 köide, lk. 102

Kulakutevastane propaganda

Pealkirjad enamlaste “Edasis” 1930. aastal.

Halastamata võitlus parempoolse kallaku vastu (5. 01)

Õppige tundma oma vaenlast (8. 01.)

Partei seadis üles selge hüüdsõna “kulakute, kui klassi hävitamisele !” (29. 01)

“Nüüd võime meie kulakutele otsustavat pealetungimist korraldada, nende vastupanekut murda, neid kui klassi likvideerida”

Stalin (31. 01.)

Sulased, kehvikud ja keskmikud likvideerivad partei juhatusel kulakut, kui klassi. (6. 02).

Täieliku kollektiviseerimise raudne rull hävitab kulakute klassi. (15. 02)

Kollektiviseerimise liikumise raudrull hävitab Stollõpini huutorid (25. 02)

Warjatud kulakut päevalgele (21. 03)

Armuta võitlusele oportunistlike tegude ja teooria vastu (8. 05).

Võitlus kulakute vastu on kollektiviseerimise lahutamatu osa. (17. 08)

1937.

Rahvavaenlased paljastada ja hävitada viimaseni (26. 01)

Oskar Kullerkupp proovis ettevaatlikult tõestada, et Nurmekunde tingimustes võib kollektiviseerimine tuua kahju. Ta kirjutas aruandes: “Kollektiviseerimise läbiviimine takerdub rea spetsiifiliste raskuste taha: geograafilised looduslikud tingimused ei võimalda luua üht suurt kolhoosi, vaid luuakse rida väikseid kääbuskolhoose, eraldatud üksteisest soode ja metsadega. Põllumajanduslik ümberehitus talusüsteemist nõuab mitte ainult vanade traditsioonide murdmist, vaid ka vanade ehitiste lammutamist: elumajade, karjaaedade, aitade viimist ühte kohta keskusesse, aga niisamuti ka uute ehitiste ehitamist...”

Siiski algas Nurmekundes kulakute likvideerimine ja kollektiviseerimine täie hooga. Kehvikute komiteed määrasid, millised majapidamised olid kulaklikud, administratiivorganid kinnitasid need ja kulakute likvideerimine algas.

Olukord Nurmekunde kolhoosides. Sulaste ja kehvikute konverents Nurmekundes

Nurmekundes, Tveri ringkond, peeti hiljuti ära sulaste ja kehvikute konverentsi. Koosoleku ruum, kuhu mahub umbes kakssada koosolijat, oli rahvast puupüsti täis.

Aruandest selgus, et Nurmekundes oli omal ajal kollektiviseeritud üle 80 protsenti majapidamist, kuid praegu on neid väike arv kollektiivmajapidamistega jäänud. Mispärast see nii juhtus, selle kohta töid talumehed - konverentsi saadikud rida fakte ette. Oli sarnaseid juhuseid olnud, millal kollektiivmajapidamise asutamisel räägitud: "Kes ei astu - saadame välja". Oli isegi sarnane ettepanek: "24 tunni jooksul oma eluhooned ära viia ja ümber asuda seepärast, et ta kollektiivmajapidamisse ei tahtnud asuda.

Kulak seadis oma püüinised välja. Seda on isegi tollest näha, et kollektiivmajapidamise liikmed, tihti kehvemad seisavad kulaku eest, et teda külla alles jäetaks, astuvad kulaku likvideerimise vastu. üles ja isegi soovivad teda kollektiivmajapidamisse võtma.

Kollektiivmajapidamise liikmed Miktrop ja Tokman toonitasid kollektiviseerimise vajadust. Nad tõendasid, et kogu asunduse elu on see paratamatu vajadus.

Konverents andis tõuke sellele, et talupoeg suuremal määral kevadisile külvihoog tööle ette valmistaks.

Et kehvikud ja sulased teha tõeliseks partei toeks külas ning kõikide abinõunõude elluvijaks, selleks kõige suuremal määral tähelepanu pöörata asunduse peale, sagedamini vaja konverents korraldata koha peal.

Klassivaenlaselt tarvis näokate maha rebida
(Nurmekunde Tveri kub.)

Kollektiviseerimine edenes Nurmekundes edukalt täiendatud külanõukogu pleenum kutsus külva töö ajal võistlusele Starski ja Esenovitsi külanõukogud Nurmekunde kollektiivmajapidamise liikmed sõitsid organiseeritult Starski külla, kus korraldati miiting kulakuline osa elanikkudest vaatasid selle peale vihast tursuvast ning hukkas kollektiviseerimise vastu agiteerima. Igasuguste abinõudega hakkasid kulakud lõhkumise tööd tegema, nad jõudsid viimaks külajõukuma osa ka oma poole meelitada ja hakkasid vihast vahutaval suul kollektiviseerimise vastu agitatsioone tegema.

Aleksander Kartau karjus koosolekul rusikatega brigadiri kallale, et see kollektiivmajapidamist rääkis. Brigadir eemaldus karjujast.

Marje Tiitus ütles: "Külanõukogu liikme tapsime ära, küll tuleb kord ka teie kätte". Nina Martin ajas naistega juttu kollektiivmajapidamisest väljaasumisese üle, milles selgus, et kõik nad on jõukad, palkavad võõrast tööjõudu ekspluateerimise eesmärgiga.

Konokovas astus kulak Valter koosolekul üles ja pöördes brigaadi poole, ütles "Meie ei ole teid kutsunud kollektiviseerimise asjus, ja teil ei ole vaja siia tulla". Kuid kehvikute ja keskmikkude mass andis vastulöögi kulakule.

Praegusel ajal takistab küla kulakuline ja jõukam osa kollektiviseerimist. Külanõukogu peab energiliselt tööle asuma. Välja selgitama kõik kulakud, kes senini keskmikutte maski taga varjul on.

K. T.¹

Nagu ei olnud hetke, mil keegi ei sure või ei sünni, nii ei olnud ka hetke, mil ei arreteeritud. Vahel tuli see inimesele lähedale, vahes toimus kaugemal, vahel pettis inimene ennast, et teda see ei ähvarda, vahel sai temast endast timukas ning oht vähenes – kuid selle riigi iga täiskasvanud kodanik kolhoosnikust kuni Poliitbüroo liikmeni teadis alati, et üks ettevaatamatu sõna või liigutus – ja ta lendab igaveseks sügaviku. (Aleksandr Solženitsõn. Gulagi Arhipelaag, 4 osa, lk. 478).

Mõnedest faktidest kulakutevastase propagandast Nurmekundes:

Minu krunt ja minu õigus. Meie asunduses Zagorastovo külas elab kod. Mühlberg, kes pani talumeestele tee kinni, mis vähekesse maad üle tema krundi nurga käis. Nüüd sõidavad talumehed ringi sood mööda, rikuvad vankreid ja vaevavad hobuseid. "Mõisnik" Mühlberg aga irvitab, et nea "minu krunt ja minu õigus, pole minu asi, kui soosse kas või upute". Sarnane keskmine "minu krundiga" oli vist loomulik 11 aastat tagasi, kuna püha eramajanduse õigus üheski inimese õigusest ega otstarbekohasest ei küsinud. Praegu tähendab juhtunud näkku sülitamist talupoegade elulistele huvidele. Praegu ei tea meie veel missugused juriidilised õigused on Mühlbergil sarnaseks tegevuseks. Kuid üks on selge - asunikkudele on vaja teed. Külanõukogu ja asunikkude üldkoosolek selgitagu vastavalt ära, asunikudel ei ole soos ja rabas supelda. Asunik.²

Kehvikute huvisid tallakse jalgade alla. Meie külanõukogu ei ole sugugi korras. See on kõigepealt sellepärast, et külanõukogu esimeheks on kod. K. Tiitus kellel on eriline nõuandja - kulak Voormann. Selle Voormanni ettepanekute ja nõu järele trallitabki Tiitus. Nii näiteks võetakse meil Voormanni ettepanekute ja nõu järele 7 kop. puuda puhastamise eest kõigilt ühetasa, olgu puhastaja kehvik või jõukas, sellest hoolimata, et kehvikud selle vastu protesti

avaldatakse, tähendades, et sunnib kehvikuid teise kohta viljaseemneid puhastama minema... Seesama seemnepuhastamise masin "Trier" on Võšne-Volotšoki (kreisilinn) töölis-tekooperatiivi omandus. Kulakute sabassõtkumine näitab väga selgesti, et Tiitus jätkab samasugust kehvikutele kahjulikku tegevust nagu varemaltki. Nii lõi seesama Tiitus 1925. aastal läbi 160 rbl. raha, mis rahvas koolimaja ehitamiseks kokku pannud oli. See samma Tiitus varjas mitu aastat oma maad, et põllumaksust kõrvale hoida. Maad varjab ka Tiituse nõuandja - Voormann. Kõige selle juures on Tiitus veel ÜK(e)P liikme kandidaat Kuivõrd kokkukõlas on sarnane tegevus ja partei kandidaadi - külanõukogu esimehe ülesanded - seda otsustagu valijad ja organisatsioonid, kellesse asi puutub. Ja otsustagu kiiresti. Sama kiiresti tuleb külanõukogule kindlustada vastavat juhtimist. Kirjasaatja.³

Alati ja igal pool juhib klassivaenlane, kellel korda läinud sotsialistlikku ehitusse sisse pügeda, oma hoobid kolhoosi või tehase, elektrijaama või transpordi põhielusoonte pihta. Kolhoosides varastavad kulakud vilja, hävitavad karja, näljutavad hobuseid, kasutades igasuguseid võtteid sotsialistliku põllumajanduse nõrgendamiseks, hävitamiseks. Peame olema alati valvel selleks, et sissepugenud klassivaenlasi, lõhkujaid õigel ajal paljastada ja nende kahjuritööde eest karmilt karistada. Eeskätt peavad aga kõik ausad kolhoosnikud alaliselt valvel olema selleks, et ükski võõras ollus kolhoosi või mujale sotsialistlikku ehitusse sisse ei pääseks ja seal lõhkumistööd teha ei saaks.

Nurmekunde kolhoosnikud ei olnud küllaldaselt valvel oma kolhooside puhtuse eest. Selle tagajärjel läks mitmel võõral ollusel korda kolhoosidesse pügeda ja seal kahjuritööd teha. Kahjurite tegevuse läbi sai läinud aastal kolhoosis "Edasi" otsa üle 35 sarv- ja väikekarilooma, kuna "Punase Mäe" kolhoosis sissepugenud kahjurid 6750 rbl. eest vilja ära vedasid. Nende kurjategude asja arutas 14 ja 15 juulil kohus väljasõiduistungil.

Kahjuritena olid kohtu all 5 kulakut-kahjurit. Missugune on nende sotsialismi ehituse ja töörahva vaenlaste ühiskondlik nägu?

1. A. Käbal - elas kuni 1912 aastani Krimmis, ilmub siis ühes isaga Nurmekundesse ja ostab kaks hutorid, makstes nende eest 4500 rbl. 1919. aastal - aktiivne roheliste bande organisaator. Roheliste bande likvideerimisel kaob Käbal silmapiirilt, kuid imub hiljem jällegi ilmasüüta nagu tehes Nurmekundesse ja hakkab metsavahiks, samal ajal hangeldades ka hobustega.

1923. aastal kolib kogu oma kremkliga jälle Krimmi tagasi, kus 1929-30. aastal tema majapidamine likvideeritakse kui kulakline majapidamine. Siis ilmub A. Käbal jällegi Nurmekundesse tagasi. Siis alustab siis spekulatsiooni saiajahudega, mida Krimmist kohale vedas. Peale kolhoosi pügemist organiseerib kulak Torni majas oma kulakubande salakoosolekuid, kus oma kambale tegutsemiseks juhtnõõrisid annab, selletades, et "mida rohkem meil inimesi organisatsioonis on, seda tugevamad oleme meie ja seda rutem kolhoos laguneb". Peale selle käskis Käbal kõiki areteerimise puhul mitte kedagi välja anda. Kulak Ploomi üteluse järele, et nemad oma kolhoosis juba tegutsevad, vastab Käbal: "Tublid poisid, noh, ega meiegi ei maga!" Ja Käbal ei maganud. Ta toimetas asja nii, et peale kulaklise esimehe areteerimist tema, Käbal, ise kolhoos "Säde" esimeheks sai. Esimeheks saades, sokutab ta kulak Anstali brigadiriks, juhatusse tõmbab samuti enda lähedalseisjaid kulaklusi ollusi nagu kulak Torni naisega ja teisi. Oma naise määrab Käbal seasõõtjaks, sead aga laseb endisest laudas oma lauta viia ja selletõttu läheb kolhoosi sigade toit Kåbala ja kulak Ploomi viie seale, kuna kolhoosi sead üksteise järele nõlga surema hakkasid. Sea põrsad surevad hulgaliselt. Aktide järele üks suri 21 põrsast, kuna paljude peale akti ei teinutki. Samal ajal ei sure Kåbala ja Ploomi põrsastest ühtegi. Kõik 16 põrsast lähevad turule. Lehmad lõppesid lohaka hoolitsemise tagajärjel. Osa neist suudeti tappa enne suremist, nende liha läks osalt kolhoosnikutele, osalt Kåbala kõõki - sigade söötmise ettekäändel, kuid sigade asemel saatis Kåbal liha turule. Niisugune on kahjurite liidri kuuritöödest töörahva vastu kõrnas nõgu. Ka tema "aktiiv" on valitud juhi klassilise tollipuu abil.

2. Eduard Ploom - likvideritud kulaku poeg: 1928-29. a. oli kohtu all sellepärast, et teenijate palka ei maksnud.

3. August Anstal - vanematel majapidamine 1930. aastal likvideeritud ja nad ise välja saadetud Uurali. Andreevski külanõukogust, kus ta elas, jooksis ta likvideerimise kartusel ära ja

astus Nurmekundes kolhoosi. 1919. aastal, olles V.Volotšoki linnas punaväes, peab sidet roheliste bandiitilgega, nendele punaväeosade liikumisest teateid andes

4. Juhan Torn - veskiomanik. Kolhoosis teeb kontrrevolutsioonilist agitatsiooni, seletades, et kolhoosid on ajutine nähtus jne.

Niisugune oli see klassivaenlaste lööksalk "Punase Mäe" ja "Säde" kolhoosides, kelle hundikihvad ja töörahvavaenuline tegevus kolhoosnike abil paljastatud sai.

See kulakubande seadis enda ülesandeks: 1. Kolhoosi vilja varguse ja 2. kolhoosi karja hävitamise teel kolhooside majandust purustada ja 3. nõukogude vastase agitatsiooni abil tõmmata enda järele vähemteadlikke kolhoosnikke ja sel teel kolhoosi lõhkuda.

Kohtu ees oli viienda süüdistavana üks niisugustest mõju alla sattunutest Kepin, keskmik, kolhoos "Punane Mäe" revisjonikomisjoni liige, kes kulakute lõhkumistööst teadis, kuid seda ei paljastanud.

Kohus mõistis Kābal Antoni ja Ploom Eduardi 8-ks aastaks ja Anstal Augusti ning Ploom Eduardi 4-jaks aastaks vabaduse kaotusele. Klassilist valveolekut kaotanud revisjonikomisjoni liige Kepin sai 1-he aasta sunduslikku tööd.

Nurmekunde kolhoosnikutel polnud Kābali Antoni roheline parisniku-hangeldaja nagu tundmata, ta oli tuntud juba 1919. aastast kodusõja ajal, punaväe seljataga organiseeritavast kontrrevolutsioonist saadik. Kodusõja ajal pistis roheliste bandiitide pealik Kābal võitlevale punaväele pussi selga, et sellega aidata võimule valgekaarti kodanluse terrori, nüüd sotsialistlikus ehituses seesama Kābal kulakute bande eesotsas ja loob bandiitpussi kolhoosnike selga...

Kolhoosnik ja K.K⁴.

Kahtlased "kultuuritõstjad" ametis

14 oktoobril s.a. Nurmekunde lugemistoa ja asunduse nõukogu otsusel sõidavad novembri kuu algul Nurmekunde "aktivistid" Aleksander ja Jaan Ennok, Kärt, Hellart ja Sütspool pasunate ja rahvapillidega NV. Liidu Eesti Asundustesse Eesti muinasviisi (lugusid) korjama ja muusikalist kultuuri tõstma, selleks aitavad neile Tveri Internatsionaalne klubi. Et kõik need isikud on ennem töötanud roheliste väesalkadele kaasa ja praegu töötavad maakogude huvidele vastu, siis olen arvamisel, et nende muusika on rajatud ebapoliitiliste ja puht majanduslike huvidele ning loodan, et samaselt "kompaniilt" selleks võimalus ära võtaks. De Ado

Märkus: lugemistoa nõukogus ei olnud kõiki liikmeid koos, kõigile ei teadustatud sellest koosolekust. Lugemistoa juhataja ei ole veel asjaga kursis.⁵

Külakurnajad masinaühisuse vastu.

Hiljuti asutasid 12 kehvikud noorkommunistide ettevõtte - masinaühisuse. See samm kollektiviseerimise pool ei meeldinud külakurnajatele sugugi ja nad sattusid päris marru. Takistatakse, kuidas osatakse. Hiljuti tuli ühisuse esimehele kohalise külakurnaja Kiibel metsas vastu ja nähes, et ta paras silmapilk arvete õindamiseks tulnud, tahtis ühisuse esimehe maha lüüa, kuid viimane suutis ära jooksta, ning eemal karjapois kogu seda lugu pealt nägi, siis ei õnnestunud.

Vaene

Külanõukogus on sattunud kulakulised isikud ja kes juba ennem mõne koha pealt nagu kooperatiivist jne. tagatud on ehk mõnesuguste kuritarvituste pärast kohtuse all olnud. Külanõukogus tuli nende poliitika hästi nähtavale enesemaksustamise hoogtöö läbiviimisel. Seal otsustasid maksu mitte kõigile ühtlaselt põllumajanduse maksu järele peale panna, vaid otsustati kehvematele 50 ja 100% põllumajanduse maksust peale panna, kuid jõukatele 10 - 20% määra, sest muidu minevat maks "liiga suureks".

Sarnane tegevus on meie nõukogude liini otsekohene lõhkumine.

Nurmekunde asunduse kehvikud ja keskmikud otsustasid juba tänavu külvipinda laendada. Selle vastu astusid kulakud kihutustööd tegema. Nad kardavad, et põllumajanduse maks läheb suureks.

Et oma külvipinda varjata, selleks võtavad kõiksugused kriuksud tarvitusele. Põlluservale istutavad põõsaid. Selle asemel aga lasevad venelasi karjamaa lagedaks maatükke üleskunda.

Karjamaast tehtud põld nii hõlpsasti silma, ja kulakul on 8 dessatiini asemel ikka vaevalt 3 dessatiini põldu.

Asunikud peaksid kulaku vastutegevusele ühisel jõul ävlja astuma ja oma kavatsusi ikkagi ellu viima. Kulaku külvipinna "laiendamisest" aga tuleks paljastada kohapealsetes valitsuse asututes.

Vaene.⁶

Nurmekunde metsaülema poolt raiestikkudes loomade söötmise noore metsa hoidmise eesmärgil ära keelatud. See seadus ei käigi metsavahi J.Vaino kohta. Tema kari ja sead, keda ültse ei tohi metsa lasta, söövad alati raiestikud. Metsaülemal tuleks selle eest hoolitseda, et metsavaht ise ka seadust kinni peab.

Lug.⁷

Kui suur on külanõukogu esimehe kohusetäitja palk siis-kui ta ise võtab.

Tšernovitsas otsustati enesemaksustamist põllumaksust arvates 35% ulatuses läbi viia. Osa enesemaksustamise arve summast määrati teede parandamiseks.

Üleüldisel koosolekul otsustati teedeparandajatele 2 rbl. maksta. Töö tehti. Kuid raha saamine tuli, andis A.Tiitus mõnele üks rbl., teisele pisut enam, nii kuidas heaks arvas. Üldse aga maksis Tiitus tööparandajatele 149 r. kuna külaüldkoosoleku otsuse järele teeparandamise eest 180 rbl. oleks maksma pidanud. Ülejäänud raha jäi Tiituse tasku.

Kodanikud, hoidke tulevikus Tiituste eest.

Su - si⁸.

Nurmekunde asunduses valiti 70% kehvikuid, ülejäänud osa liikmetest on keskmikud. 3. veebruaril oli külanõukogu uue koosseisu esimehe pleenum. Külanõukogu esimeheks valiti sm. K.Tiitus, ÜK(e)P liige, küla aktivist.

Minu krunt ja minu õigus.

Meie asunduses Zagorastovo külas elab kod. Mühlberg, kes pani talumeestele tee kinni, mis vähekeese maad üle tema krundi nurga käis. Nüüd sõidavad talumehed ringi sood mööda, rikuvad vankreid ja vaevavad hobuseid. "Mõisnik" Mühlberg aga irvitab, et nää "minu krunt ja minu õigus, pole minu asi, kui soosse kas või upute".

Sarnane keskmine "minu krundiga" oli vist loomulik 11 aastad tagasi, kuna püha eramajanduse õigus üheski inimese õigusest ega otstarbekohasest ei küsinud. Praegu tähendab juhtunud näkku sülitamist talupoegade eluliste huvidele.

Praegu ei tea meie veel missugused juriidilised õigused on Mühlbergil sarnaseks tegevuseks. Kuid üks on selge - asunikutele on vaja teed. Külanõukogu ja asunikkude üldkoosolek selgitagu vastavalt ära, asunikkudel ei ole soos ja rabas supelda.

Asunik⁹.

Kulaku käsik - külanõukogu esimees.

Tants kulaku pilli järele.

Kehvikute huvisid tallavad jalgade alla.

Meie külanõukogu ei ole sugugi korras. See on kõigepealt sellepärast, et külanõukogu esimeheks on kod. K.Tiitus, kellel on eriline nõuandja - kulak Voormann. Selle Voormani ettepanekute ja nõu järele talitabki Tiitus. Nii näiteks võetakse meil Voormani ettepanekute ja nõu järele 7 kop. puuda puhastamise eest kõigilt ühetasa, olgu puhastaja kehvik või jõukas,

sellest hoolimata, et kehvikud selle vastu protesti avaldavad, tähendades, et sunnib kehvikuid teise kohta viljaseemneid puhastama minema... See samma seemnepuhastamise masin "Trier" on Võšne-Volotšoki (kreisilinn) tööliste kooperatiivi omandus.

Kulakute sabassörkimine näitab väga selgesti, et Tiitus jätkab samasugust kehvikutele kahjulikku tegevust nagu varemaltki. Nii lõi see samma Tiitus 1925. aastal läbi 160 rbl. raha, mis rahvas koolimaja ehitamiseks kokku pannud oli. See samma Tiitus varjas mittu aastat oma maad, et põllumaksust kõrvale hoida. Maad varjab ka Tiituse nõuandja - Voormann.

Kõige selle juures on Tiitus veel ÜK(e)P liikme kandidaat

Kuivõrd kokkukõlas on sarnane tegevus ja partei kandidaadi - külanõukogu esimehe ülesanded - seda otsustagu valijad ja organisatsioonid, kelesse asi puutub. Ja otsustagu kiiresti. Sama kiiresti tuleb külanukule kindlustada vastavat juhtimist.

Kirjasaatja.¹⁰

Kahtlased kommunaarid.

Meis asutati "Internatsionaali nimeline komuna". kus juhtivateks meesteks olid Schulbach, Kurkull ja Maasik.

Kes on siis need kommunaarid? Nurmekunde asunikud, kellel suured kohad asunduses, mida nad nüüd kulakutele karja-pidajatele karjamaaks välja rendivad.

Sellega hiilivad need kommunaarid oma kohtade talumaksust mööda, sest kohad on karjamaa nimekirjas.

Asunduses on aga maatahtjad, kes maa puudusel on sunnitud asundusest lahkuma.

Valla täitesaatev komitee peaks asja vaatama ja maakorraldusega ruttama, sest nüüd, kus põllumajanduse tõstmine üheks tähtsamaks ülesandeks maal, on sarnaseid nähtused enam kui lubatud.

Samuti peaks järele vaadatama, kas ei ole siin tegemist valekommuuniga.

Ühte viga meie külanõukogu töös peab siiski siin kohal ära märkima ja nimelt seda, et hääleõiguseta isikud koosolekul ruumist ei eemaldata, vaid rahulikult seal istuda lastakse. Nõukogude seaduste järele aga ei tohi üldse koosolekutel viibida. Seda pidagu tulevikus meie külanõukogu, eriti aga esimees sm. Tiitus meeles, sest muidu võivad korduda nähtused, mis möödunud koosolekul aset leidsid kulakut võtavad isegi hääletamisest osa.

Müllerkupp.¹¹

Kollektiviseerimine pani kulakud kihama.

Hoogne kollektiviseerimine uhtus Nurmekunde kulakumehed pealispinnale, kus nende kontrevolutsioonilene päritolu kõigile katsutavalt selgeks sai.

Suurkulaku Miktropi taktikepil algasid kulakute "vähemad vennad" sonimisejuttuseid levitama, seletades, et kollektiivi lähevad neile lõövad p peale jms. Kui asi küllalt palavaks oli köetud, lasi suurkulak jalga, jättes vähemad vennad omapead. Nüüd, kus kohapeal tarvilist selgitustööd tehakse, kaob kulakute jaburdustelt igasugune pind jalge alt. Rahvas ei usu enam vaenuliste elementide kuritahtelist agitatsiooni, vaid läheb kollektiivi, hävitades seega kulakute mõju.

Kolhoos "Säde" annab kulakuline lõhkumistöö end õige teravalt tunda. Seda tehakse juba ammu, kuid mingisuguseid abinõusid pole keegi tarvitusele võtnud.

Kulak Hellart on kolhoosi vastu võetud, kes töötab kolhoosis lõhkumise eesmärgil. Kasutades kolhoosi juhatuse liikme ja piimafarmi juhataja õigusi ta endale mitmekordse-de tööpäevad kirjutanud.

Lüpsilehmad on äärmiselt viletsas seisukorras. Loomakasvatus on Hellarti poolt sihilikult kuritarvilikult sisse seatud, et kolhoosile kahju sünnitada.

Kolhoos "Punane Täht" müüs või eraturule, millest saadud raha joomiseks ära kasutati. Selle organiseeriaks oli jällegi kulak Kalekson ja poeg Aleksander. Evald Kalekson on kolhoosist välja löödud, kuna Aleksander ikkagi kolhoosis edasi tegutseb.

Kolhoos "Jõud" võtab vastu kulakuid ja nende perekondi. Seal on varjupaiga leidnud kulaku Voormani pere ja kulak Pällu tütar. Nad on kolhoosi liikmeteks vastu võetud. Kolhoosi või jaotavad sealsed kulakud omavahel ära.

Kolhoos "Uus Elu" võitleb aga isemoodi kulakute vastu, kus juures silmapaari vahele jäetakse kulakud, kuna keskmikkudest kulakuid tehakse. Heinrich Lakse on külanõukogu liikme Moldoni isikulise viha pärast kaks korda välja saadetud.¹²

Lüüa pihta töölohkujatele – kulakutele ja nende agentidele - oportunistele.

26-27 märtsil algas rahvakohus kolhoos "Punane Täht" kahjutegijate asja. Kohus mõistis kolhoosi endise esimehe Al. Elvelti 4 aastaks kinniistumisele, Jul.Elvelti (Al. Elvelti vend), kolhoosi revisjoni komisjoni esimehe - 2 aastaks kinni, külanõukogu esimehe Matsoni 7 kuuks ühiskondistele tööle.¹³

Kuhu viib kulaklik poliitika.

Nurmekunde kolhoosis "Punane Täht" ei olnud sügiseks mingisugust tööplaani. Kolhoosi suvivili seisab veel praegu väljadel rõukudes, mida tuul juba laiali ajanud.

Naabri kolhoosi "Edasil" on oma viljapeksumasina ja külanõukogu peale 3 Fordi traktorit, kuid "Punane Täht" kolhoosi esimees ei mõtlegi viljapeksu peale. Osa kartuleid on veel võtmata.

Riiklik viljamüügi ülesanded on täitmata, talirukki plaan on täidetud 3,3% võrra.

Kolhoosi kari peab talve üle elama laialipillutuna väikestes vanades lautades, kus toidu ja piima täpne arvestus täiesti võimata on, peale selle et niisuguse karjapidamise juures osa piimast erasikute kätte sattub, nõuab loomade killustatud talitamine palju ülearust tööjõudu.

Käesoleval talvel on oodata möödunud aastast loomatoidu puuduse kordamisest, sest väärtuslist heina jäeti suvel niitmata.

Kõik see viib kolhoosnikku töötuspäeva sissetuleku langemisele. Esialgsete väljaarvamiste järele see vaevalt 40 kop. töötuspäeva eest.

Põhjus on see, et kolhoosijuhatus kulakutega ühte kasvanud. Kui endine kulak Leena Elvelt, kellel varem 20 lüpsilehma oli. Enne kolhoosi astumist hävitas Elvelt kuritahteliselt kogu oma karja ja puged kehvikuna kolhoosi.

Nüüd on kulak Elvelt kolhoosi juhatusega kõige suuremas sõpruses. Kolhoosi juhatuse tegelikult juhiks on klassivaenlane Elvelt¹⁴.

Kulakute likvideerimisel mängis tähtsat osa Nurmekunde külanõukogu, mille esimeheks oli sel ajal Jaan Matson. Nurmekundelane Mihhail Kadakas meenutab teda: "Ta oli väga julm mees, tema näol ei näinud iial naeratust ega lahkete pilku. Teda nähes tõusid nii mul kui teistel juuksed turri. Matson juhendas k/n-s kehvikute komiteed ja kulakute likvideerimist. Kui keegi kehvikutest lausus juhuslikult mõne sõnakese talupoja kaitseks, siis järgmisel päeval kuulutati ta kulakuks ja saadeti asumisele, kusjuures vara konfiskeeriti. Kollektiviseerimist viidi läbi üsna lihtsal meetodil. Rajoonist tulid 1-2 meest koos k/n liikmetega ja andsid käsu otsekohe koosolekule ilmuda. Kui koosolekul keelduti kolhoosi asutamisotsust vastu võtmast, siis sel või järgmisel ööl arreteeriti kollektiviseerimise vastased ja saadeti asumisele. Järgmisel koosolekul vastaseid peaaegu polnud. Kui ka oli 1-2 inimest, siis kuulutati nad kulakuteks. Näiteks sellisest "kulakust" võib tuua Anton Tomsoni. Ta elas vana rehealuse kõrval saunas. Tal oli 2-3 lehma, pörsas, mõned kanad, lambaid ei olnud. Naise kaks venda tulid külla, üks neist tuberkuloosihage. Tunnistati, et ta kasutab kahte sulast ja kuulutati kulakuks. Hiljem müüs kolhoos tema täkud 15 rbl. eest mustlastele. Nii kulges kollektiviseerimine Konokovos ja ka mujal Nurmekundes."

Kulakutevastane propaganda avaldas suurt mõju. Sellest meenutab nurmekundelane Elts Karla: "Kuidas mõjutati nende peale, kes olid teinud kulakuks ja olid ligidalt oma elu kohast, kus kõik teadsid, et see on kulaku pere. Mina muidugi ei taha, et sellest on nimetatud minu nimi. Aga selle kõik olen mina üle elanud.

Meile enne kulaku tegemist käis palju külalisi kohe niisama rääkima ja vaba aega läbi viisid. Rääkisid oma elust, põllutööst, põllutöö masinatest, tegid nalja ja nii läks rõõmsalt elu edasi.

Nii kui tehti kulakuks, kui võeti kõik kraam ära, keegi enam meile ei tulnud, kui vahelt mõni tuli, siis ruttu läks minema, kui keegi juhtus teda nägema. Tee peal inimesed läksid mööda ainult ütlesid tere ja head aega. Vahelt mõned rääkisid tee peal, kui kedagi ei olnud näha. Läks palju aastad mööda, kui mina sain teada, oli loodud niisugune olukord, et kulaku perega ei tahtnud mingit sidet keegi pidada.

Veel hullemas olukorras olid kulakute lapsed. Elu on nii, just nagu oleks sõda ja vanemad sõjas. Siis lapsed mängivad sõda. Kui tehti inimesi kulakuks, lapsed mängisid mängusid "vaesed ja kulakud". Kulakud loeti väga pahaks inimeseks, teda võisid kõik sõimata kuidas tahtsid, narritada kuidas keegi oskas solvata. Nüüd mõtle sellepeale, et keegi muidugi ei tahtnud olla kulak. Kui oli laps, kes täielikult oli kulakulaps, seda alati kiusati, narrisid, sõimasid teda. Tema sai nutta, alati sõimata alati, vaatamata selle peale, et tema see aeg elas palju viletsamini (vaesemalt), kui need vaeste lapsed, sest kõik vara oli tema isal ja emal ära võetud ja neil ei olnud luba pidada looma ega maha panna midagi oma elamiseks. Tema oli viletsamalt söönud ja viletsamini riides ja kõigist asjast ja kõigist asjast oli viletsemas olukorras. Näiteks, vaeste laps näitab oma head ülikonda ja ise küsib kulaku lapse käest, näed kui viletsad on minu riided. Anna mulle hea ülikond, mina tulen sind orjama, ära ole nii ihnus, et ise käid viletsalt ja mulle ei ratsi anda. Paljusi asjasid on kohe häbi kirjutada, mida mina sain ära kannatada.

Mina olin siis väike koolilaps, aga mina sain aru juba siis, et on tarvis hästi õppida, et sellest narrimisest saada lahti, aga see veel rohkem tekitas neil viha, et kulakulaps õppis paremini neist. Sellest kõigist sain lahti, kui läksin Veliki Oktäbri tehase Keskkooli õppima. Seal olin mina niisamasugune, kuid teised. Ei teatud, et minu vanemad oli kulakut. Nii oli ka Kalinini pedagoogilises instituudis. Alati oli hästi seal, kus ei teatud, et mina olin kulaku poeg".

Millised olid kulakluse tunnused. Kulaklikuks majapidamiseks loeti need, mis vastasid ühele järgmistest tunnustest:

a) kui talu kasutab põllutöödel süstemaatiliselt palgatööd ... välja arvatud juhud, kus palgatööd kasutatakse neis piires, mis vastavuses nõukogude valimise seadusandlusega ei too kaasa valimisõigustest ilmajäämist;

b) kui talus on veski, õlikoda, tanguveski, hirsitanguveski, kartuli-, puuvilja- või juurviljakuivati või muud tööstusettevõtted - tingimusel, et nendes ettevõtetes kasutatakse mehaanilisi mootoreid; samuti kui talus on kahe või enama jahvatusseadmega vesi- või tuuleveski;

c) kui talu annab süstemaatiliselt rendile keerulisi põllutöomasinaid ja mehaanilisi mootoreid;

d) kui talupere liikmed tegelevad kaubanduse, liigkasuvõtmise või ärilise vahendustegevusega või neil on muid mittetöiseid tulusid (sealhulgas ka jumalasulased).¹⁵

Materjalid vene keeles

О признаках кулацких хозяйств, в которых применяться кодекс законов о труде. К кулацким хозяйствам относятся те, которые обладают одним из следующих признаков:

a) если хозяйство систематически применяет наемный труд для сельскохозяйственных работ... за исключением случаев применения наемного труда в тех пределах, в которых согласно законодательству о выборах в советы не влечет за собой лишения избирательных прав;

б) если в хозяйстве имеется мельница, маслобойня, крупорушка, просорушка, картофельная, плодовая или овощная сушилка или другие промышленные предприятия – при условии применения в этих предприятиях механического двигателя, и также, если в хозяйстве имеется водяная, ветреная мельница с двумя или более поставами;

в) если хозяйство систематически сдает в наем сложные сельскохозяйственные машины и механические двигатели;

г) если хозяйство сдает в наем постоянно или в сезон оборудованные помещения под жилье или предприятия;

*д) если члены хозяйства занимаются торговлей, ростовщицеством, коммерческим посредничеством или имеют другие нетрудовые доходы, в том числе служители культа;*¹⁵

По положению ЦИК и СНК СССР от 20 февраля 1929 года 4 – 5 процента кулацких хозяйств платили 30 – 45 процента от общей суммы налога.

23 февраля 1930 года вводились 3 системы обложения:

1) обложение колхозов с выделением обложения колхозников;

2) обложение трудовых единоличных хозяйств;

3) обложение кулацких хозяйств

12 ноября 1932 года ЦИК и СНК СССР дополнительно к единому сельскохозяйственному налогу ввели одновременный налог на единоличное крестьянское хозяйство. Для кулацких хозяйств он был установлен в размере 200 процентов оклада сельхозналога на 1932 год...¹⁶

Kolhooside organiseerimine.

Kui palju oli kulakuid Nurmekundes? 12. novembril 1930. aastal saatis Oskar Kullerkupp VK(b)P Moskva komitee poliitosakonnale, Moskva eesti kommunistlikule klubile, VK(b)P Tveri ringkonnakomiteele, VK(b)P Jessenovitši rajoonikomiteele aruande Tveri ringkonnas asuva Moskva eesti kommunistliku klubi šeflusaluse Nurmekunde asunduse majandusliku, poliitilise ja kultuurilise olukorra kohta. Oma aruandes kirjeldab ta olukorda järgmiselt: “Mitmetel põhjustel, nagu näiteks kultuuritaseme, mitmepõllusüsteemi juurutamise ja mehhaniseerimise tõttu on eestlased enamjaolt ka majanduslikus mõttes märksa kõrgemal tasemel kui ümbruskonna talupojad. Eestlasest keskmik on tunduvalt varakam kui venelasest keskmik.

Seda momenti pole arvesse võtnud rajooni partei- ja nõukogude organid ja sellepärast kalduvad nad vigu tegema. Määratledes kulaklike majapidamiste protsenti asunduses, iseloomustavad nende organite esindajad sageli keskmiktalusid kui kulaklikke. Üldiselt valitseb siin suur segadus. Mõned rajooniorganisatsioonide esindajad teatavad, et asunduses on 50% kulakuid, teised, et 25%, kolmandad, et 10%, külanõukogu andmetel on neid 7-8%. On tendents iseloomustada kogu asundust kui kulaklikku. Niisugused meeleolud valitsevad ka venelaste seas. Nii näiteks hõigati Lenino küla koosolekul (nii nimetati vene küla Skomorohhovo nõukogude ajal. R.K.): “Kõik eestlased on kulakud.” Vestluses minuga teatas APO juhataja sm. Gavrilov, et “asundus on veel läbi uurimata”¹⁷.

Kulakutevastase võitluse esimesel etapil võeti neil ära valimisõigus.

4. novembril 1926. aastal võttis Ülevenemaaline Kesktäitevkomitee vastu instruksiooni linna- ja külanõukogude valimiste ning nõukogude kongressi kokkukutsumise kohta 1927. a. Sellega laiendati oluliselt valimisõigusest ilma jätud isikute ringi. Nende hulka kuulusid inimesed, kes olid kasutanud või kasutasid palgatööjõudu kasumi saamise eesmärgil, kes olid elatunud või elatusid mittetöisest tulust, samuti kaupmehed, isikud, kes oma klassikuuluvuse või varasema tegevusala tõttu olid ilma jätud valimisõigusest. Pealae nimetatud kodanike kategooriate oli instruksioonis öeldud, et valimisõigust ei saa kasutada:

a) talupojad, kes kasutavad hooajaliselt või alaliselt palgatööjõudu sellises mahus, mis laiendab nende majapidamist töotalust suuremaks;

Märkus. Antud juhul on töotalu peamiseks tunnuseks see, et palgatööjõudu kasutatakse ainult abitöödel ja töövõimelised pereliikmed võtavad tingimata osa igapäevastest talutöödest.

b) talupojad, kel on lisaks põllumajapidamisele isiklikud või renditud ärid või ettevõtted (veski, tanguveski, õlikoda vms.), mille töös hoidmiseks kasutatakse alaliselt või hooajaliselt (palga)tööjõudu;

c) talupojad, kes tegelevad põllutöö kõrval töenduslikult kariloomade, põllumajandus- või muude toodete kokkuostu ja edasimüügiga;

d) isikud, kes orjastavad ümberkaudset elanikkonda, andes neile süstemaatiliselt kasutada oma põllutöömehi, tööloomi jm. või kes laenavad orjastavatel tingimustel pidevalt elanikele raha või kaupa.¹⁸

Tveri oblasti Riiklikus Arhiivis fondis R-2050, nim. 1 on rohkearvuliselt *nurmekundelaste valimisõigustest ilmajätmise* toimikuid. Nimetan neist mõned, et selgitada, mis alusel jäeti valimisõigusest ilma. Pork, M. A. – jätta valimisõigusest ilma kui süstemaatiline palgalise tööjõu ekspluataator. Pork, M. E. – jätta valimisõigusest ilma kui ekspluataatori naine. Pork, A. M. – jätta valimisõigusest ilma kui ekspluataatori tütar. Voormann, Ida jäeti valimisõigusest ilma kui endise kaupmehe ülalpeetav, August Metusalet jäeti valimisõigusest ilma 1926. ja 1930. aastal roheliste bandiitide varjamise eest. Kala, Jaan jäeti valimisõigusest ilma kui roheliste bande juht 1919. aastal. Voorman Ida kui endise äriemehe ülalpeetav Oli ka palju teisi, kellel võeti valimisõigused ära. Nurmekundelased kirjutasid avalduse palvega taastada valimisõigus. Vastused olid reeglina eitavad.¹⁹

Kulakute eksproprieerimise teiseks etapiks oli nende individuaalne maksustamine.

1918. aasta 28. oktoobril võttis Ülevenemaaline Kesktäitevkomitee vastu dekreedid erakorralise kümne miljardi revolutsioonimaksu kehtestamise kohta. Partei VIII kongressi resolutsioonis "Suhtumisest keskmiktalupoegadesse" on kirjas: "... erinevalt maailma kõikide kodanlike valitsuste seadustest, nõuame visalt, et maksude raskus langeks tervikuna kulakutele..." 1925.-1926. aastaks kehtestati uus ühtse põllumajandusmaksu määru, millega nähti ette soodustused kehviktaludele. 10 miljonit niisugust talu vabastati maksumaksmisest kulakute maksude tõstmise arvel. 1927.-1928. aastal oli põllumajandusmaksust vabastatud 37,8% talude üldarvust, samal ajal kui jõukatele taludele kehtestati 5 kuni 25 protsenti kõrgemad maksud. 3 protsenti talupoegade suhtes rakendati individuaalmaksustamist. Kesktäitevkomitee ja NSVL RKN 1929. aasta 20. veebruari määruse kohaselt maksis 4-5% kulakutaludest 30-50% maksude kogusummast. 23. veebruaril 1930. aastal kehtestati 3 maksustamissüsteemi: 1) kolhooside maksustamine, eristades kolhoosnike maksustamise; 2) üksiköotalude maksustamine; 3) kulakutalude maksustamine. 12. novembril 1932. aastal kehtestasid Kesktäitevkomitee ja NSVL RKN lisaks ühtsele põllumajandusmaksule ühekordse üksiktalude maksu. Kulakutalud pidid seda maksma 200 protsenti 1932. aasta põllumajandusmaksumäärast.

Sageli polnud otsused millegagi põhjendatud. Näiteks võib tuua Zalesje talupoja Ossip Rootsi asja. 16. detsembril 1930. aastal otsustas kehvikute ja sulaste koosolek maksustada tema talu põllumajandusmaksuga individuaalkorras. Ent 1. jaanuarist 1931. aastal hakati Rootsilt põllumajandusmaksu võtma individuaalkorras. Oma kaebuses palus Ossip Roots individuaalkorras maksustamisest loobuda järgmistel põhjustel. Rootsi perekonnas oli viis inimest. Ta oli 60-aastane, naine 56-aastane, tütarde oli aastaid 16, 12 ja 9. 1923. aastal avastati Ossipil vähk. Kahe aasta vältel oli talle tehtud viis operatsiooni, mille tulemusena ta jäi invaliidiks ja vajus kõrvalist abi. Poeg lahkus 1924. aastal pere juurest ja rajas omaette talu. 1925. aastal jäi ka poeg haige, talle tehti pimesooleoperatsioon. Pärast operatsiooni asus ta kohe tööle ja raskuste tõstmisest läks haav lahti. 1926. aastal sattus ta uuesti haiglasse. Peale selle võtab ta osa ühiskondlikest ja külaelu tegemistest. Seepärast peavad nad elama ühe katuse all Kogu talus kasutatud palgatööjõud seisnes selles, et 1925. aasta suvel oli neil heinatööl abiks õepoeg Aleksander Kask, 1928. aastal aga töötas kolm päeva Andrei Stukolov. 1929. ja 1930. aastal ei kasutatud mingisugust palgatööjõudu ei Ossip Rootsi ega ka tema poja talus. Ossip Roots leiab, et tal on töötalu.

Kolmandal etapil algas kulakute eksproprieerimine, kulakute omandi sundvõõrandus. "Peale tungida kulaklusele — see tähendab purustada kulakluse ja likvideerida ta kui klass. Pealetung ilma nende eesmärkideta on deklamatsioon, kriimustamine, sõnakõlksutamine, kõik mis soovite, ainult mitte tõeline bolševistlik pealetung. Kulaklusele pealetungida — see tähendab selleks ette valmistada ja kulaklusele pihta anda, kuid anda talle pihta nõnda, et ei suudaks enam jalule tõusta. Seda nimetamegi meie, bolševikud tõeliseks pealetungiks". (J. Stalin, 12 köide, lk. 102).

Kollektiviseerimise ja kulakute likvideerimise läbiviimisel rakendati nii ideoloogilist kui ka õiguslikku alust. Massilised repressioonid 1930. aastatel olid kõigi Nõukogude rahvaste jaoks suureks tragöödiaks. Aleksandr Solženitsõn kirjutas: "Nagu ei olnud hetke, mil keegi ei

sure või ei sünni, nii ei olnud ka hetke, mil ei arreteeritud. Vahel tuli see inimesele lähedale, vahel toimus kaugemal, vahel pettis inimene ennast, et teda see ei ähvarda, vahel sai temast endast timukas ning oht vähenes – kuid selle riigi iga täiskasvanud kodanik kolhoosnikust Poliitbüroo liikmeni teadis alati, et üks ettevaatamatu sõna või liigutus - ja ta lendab igaveseks sügavikku. (Aleksandr Solženitsõn. Gulagi arhipelaag, 4. osa, lk. 478).

Kulakukstegemine ja kollektiviseerimine Nurmekundes. Nurmekunde majanduslikku seisundit 1930.a. iseloomustab Oskar Kullerkupp oma aruandes MK ÜK(b)P rahvusvähemuste poliitosakonnale. Sellest aruandest selgub, et asunduses on 1379 inimest, neist eestlasi 1029, venelasi 208, lätlasi 52. Asunduses on 299 majapidamist; külanõukogu andmetel on neist keskmikke 120, jõukamaid keskmikke 88, kehvikuid 71, kulakuid 20. Põllumajandusvahendeid on: viljapeksumasinaid 64, viljaniidumasinaid 5, niidumasinaid 90, vedruäkkeid 171, hoburehasid 47, atru 183, tuulamismasinaid 124, koorelahutajaid 149 tükki. Elanikkonna peamiseks sissetulekuallikaks oli karjakasvatus. Asunduses on 1211 veist, 403 noorlooma, 217 siga, 593 lammast. Kõik asunduse elanikud on ühinenud piimaartelliga “Eestlane” ja turustavad piimatooteid kooperatiivsetele ja riiklikele organisatsioonidele.²⁰

Oskar Kullerkupp proovis ettevaatlikult tõestada, et Nurmekunde tingimustes võib kollektiviseerimine tuua kahju. Ta kirjutas aruandes: “Kollektiviseerimise läbiviimine takerdub rea spetsiifiliste raskuste taha: geograafilised looduslikud tingimused ei võimalda luua üht suurt kolhoosi, vaid luuakse rida väikseid kääbuskolhoose, eraldatud üksteisest soode ja metsadega. Põllumajanduslik ümberehitus talusüsteemist nõuab mitte ainult vanade traditsioonide murdmist, vaid ka vanade ehitiste lammutamist: elumajade, karjaaedade, aitude viimist ühte kohta keskusesse, aga niisamuti ka uute ehitiste ehitamist...” Siiski algas Nurmekundes kulakute likvideerimine ja kollektiviseerimine täie hooga. Kehvikute komiteed määrasid, millised majapidamised olid kulaklikud, administratiivorganid kinnitasid need ja kulakute likvideerimine algas.

3. nov. 1931. A. ajalehe “Edasi” artiklis sai O. Kullerkupu tegevus Nurmekundes karmi kriitika osaliseks. Artikli autoriteks oli märgitud “kollektivistid”. Artiklis väideti, et “O. Kullerkupp kirjutas magusaid kiidulaule Nurmekunde kulakutele, salates maha nii kulakute olemasolu kui ka klassivõistluse Nurmekundes, nähes Nurmekundes ainult töökaid “eesti vendi””. Artikli autoritele ei meeldinud O. Kullerkupu külastada Nurmekundesse 1929- 1930 aasta talvel, kui seal “tõusis kollektiviseerimise laine, kui kulakuid hakati otsustavalt pigistama, kui nende vastu algas otsustav pealetungimine kollektiivliikumise alusel, kulakluse kui klassi likvideerimine täieliku kollektiviseerimise alusel”. Rahul polnud autorid ka kultuursete majapidamistega, sest need olid kulakute majapidamised. Nad rääkisid sarkasmiga Kullerkupu suhetest nurmekundelastega: “Kullerkupp nägi Nurmekundes “kultuurseid” majapidamisi. Need kultuursed majapidamised olid kulaklikud majapidamised...”

Siiski algas Nurmekundes kulakute likvideerimine ja kollektiviseerimine täie hooga. Kehvikute komiteed määrasid, millised majapidamised olid kulaklikud, administratiivorganid kinnitasid need ja kulakute likvideerimine algas. Sellest, kuidas neid küsimusi vaatasid läbi administratiivsed organid, võib otsustada kahe salajase dokumendi järgi. 2. jaan. 1932. a. Essenovitsi rajooni prokurör Diomidov saatis Porhatševile järgmise sisuga salajase kirja: “30.12.1931 teatas rajoonikomitee büroo istungil “Edasi” kolhoosi esimees sm. Plomberg, et 30-ndal aastal olid kodanike Ennoki Zalesje külas, Saumägi Karmanovo külas ja Kääri Potšinoki külas individuaalsed maksustamised ja seejärel läbi viidud likvideerimised vääralt määratud.

Käär, J. P. Potšinoki k. Nurmekunde k/n on pandud individuaalse maksu alla palgalise tööjõu ekspluateerimise eest majapidamises maksustataval perioodil üle 75 päeva. Grupp kehvikuid oli individuaalse maksustamise poolt. Majapidamine on selgelt kulaklik: omas 2 hobust, 4 lehma (1929-30 – 5 lehma), tuulamismasinat, heinaniidukit ja 1/3 rehepeksumasinat.

Oma aruandes arvustab Oskar Kullerkupp komsomolirakukest, kes tunnistas minu isa, Jakob Kääri, majapidamise kulaklikuks. Kullerkupp kirjutas: “Komsomolid süüdistasid Kääri selles, et tal oli alaealine karjane ja on varanduse poolest jõukas. Mis puutub Kääri varanduslikku seisuga, siis selle poolest ta ei erine taistest keskmikest-asunistest ja kogu tema vallas- ja kinnisvara hinnatakse 1300 rbl., aga sulase palkamist põhjendab talusüsteemi ja perekondlik-majapidamise seisuga. Sellisel viisil on palgalist tööjõudu sunnitud kasutama

talupidajad, kel endal ei ole vajalikus vanuses lapsi.” (vanem õde oli 1930. aastal 3 aastane, mina – ühe aastane R. K.).

Minu vanemate – Jakob ja Elen Kääri kulakuks kuulutamise ajast on vanemal õel Ernal meeles järgmine fakt: kehvikute komiteest tuldi lehma ära viima. Ema nuttis ja palus, et lastele antaks kasvõi viimast korda täispiima. Vastuseks kõlas: “Teie lapsed on kogu aeg piima joonud, las nüüd joovad teised, aga teie lastele aitab lõssist küll.” Ema puhkes kõvasti nutma.

Kulakute likvideerimine sai suureks tragöödiaks taluperedele. Kirjas jutustab Karla Elts üksikasjalikult endast ja oma perest peale kulakuks tegemist. Tema isa oli 70-aastane. Ära võeti kõik: kari, põllumajandusmasinad, rõivad, nõud ja saadeti Repiššest välja 5 km kaugusele. Loomi pidada ei lubatud, ela kuidas tahad. Suhtumine kulakuperre oli vaenulik.

Kulakute likvideerimisel mängis tähtsat osa Nurmekunde külanõukogu, mille esimeheks oli sel ajal Jaan Matson. Nurmekundelane Mihhail Kadakas meenutab teda: “Ta oli väga julm mees, tema näol ei näinud iial naeratust ega lahkett pilku. Teda nähes tõusid nii mul kui teistel juuksed turri. Matson juhendas k/n-s kehvikute komiteed ja kulakute likvideerimist. Kui keegi kehvikutest lausus juhuslikult mõne sõnakese talupoja kaitseks, siis järgmisel päeval kuulutati ta kulakuks ja saadeti asumisele, kusjuures vara konfiskeeriti. Kollektiviseerimist viidi läbi üsna lihtsal meetodil. Rajoonist tulid 1-2 meest koos k/n liikmetega ja andsid käsu otsekohe koosolekule ilmuda. Kui koosolekul keelduti kolhoosi asutamisotsust vastu võtmast, siis sel või järgmisel ööl arreteeriti kollektiviseerimise vastased ja saadeti asumisele. Järgmisel koosolekul vastaseid peaaegu polnud. Kui ka oli 1-2 inimest, siis kuulutati nad kulakuteks. Näiteks sellisest “kulakust” võib tuua Anton Tomsoni. Ta elas vana rehealuse kõrval saunas. Tal oli 2-3 lehma, põrsas, mõned kanad, lambaid ei olnud. Naise kaks venda tulid külla, üks neist tuberkuloosiga. Tunnistati, et ta kasutab kahte sulast ja kuulutati kulakuks. Hiljem müüs kolhoos tema täkud 15 rbl. eest mustlastele. Nii kulges kollektiviseerimine Konokovos ja ka mujal Nurmekundes.”.

Kirjandus ja allikad

¹ "Kommunaar", 23/IV, 1930, 38, 2

² "Edasi", 20.10.1928.

³ "Edasi", 5.04.1929

⁴ "Edasi", 8.08.1933.

⁵ "Siberi Teataja", 31.10.1928

⁶ "Edasi", 20.07. 1928

⁷ "Edasi", 3.08.1928

⁸ "Edasi", 31.08.1928

⁹ "Edasi", 20.10.1928

¹⁰ "Edasi", 5.04.1929

¹¹ "Edasi", 19.11.1929

¹² "Edasi", 8.02. 1932

¹³ "Edasi", 14.04.1932

¹⁴ "Edasi", 28.11. 1932

¹⁵ Raamatust “Põllumajanduse kollektiviseerimine. Kommunistliku partei ja nõukogude valitsuse tähtsaimad määrused (1927-1935). Moskva, 1957. lk. 16

¹⁶ М. И Пискотин. Налоги с сельского населения. Москва 1956, стр. 28, 29.

¹⁷ Eesti Riigiarhiivi filiaal, fond 25, nimistu 1, säilik 118, ll. 58, 59

¹⁸ Dokumendid tunnistavad. Moskva, 1989, lk. 494

¹⁹ Tveri oblasti Riiklikus Arhiivis fondis R-2050, nim. 1

²⁰ Eesti Riigiarhiivi filiaal, fond 25, nimistu 1, toimik 118, l. 54

²¹ Хрестоматия по истории России 1917 – 1940. М. 1995, стр. 348-349, lk. 376,

²² Известия, 3.04.1996

XI Kolhoosielu Nurmekundes

Organiseeriti järgmised kolhoosid: Potšinokis - “Edasi” (endine nimetus “Oras”), Repitses – “Uus Tee”, Karmanovos – “Jõud”, Konokovos – “Säde”, Zalesjes – “Punane Mägi”, Tšernovitsõs “Punane Täht”, Ovintsevos – “Uus Elu”, Sagarastovas – “Savetõ Lenina”, Sannikis - Putju k sotsialismu”.



Kolhoos “Säde” juhatuse koosolek koos rajooni maaosakonna esindajaga.

Kolhoos “Oras” ühendas 22 majapidamist, neist keskmikke 17, kehvikuid 5, sulaseid 1, teenistujaid 3. Kokku oli kolhoosis liikmeid 72, neist töövõimelisi mehi 12, töövõimelisi naisi 24, õppureid 8, partei liikmeid 3, kommunistlikke noori 9. Kolhoosis oli 19 hobust, 43 lehma, 17 noorlooma, 9 siga, 3 viljapeksumasinat, 5 viljaniidumasinat ja teisi põllumajandusvahendeid.



Mihkel Leever – üks Konokovo küla vanematest elanikkudest. Teda tervitab kolhoosi “Säde” esimees August Kerbes.

Kogu kolhoosielu põhikiri oli kooskõlas põllumajandusartelli näidispõhikirjaga, mis võeti vastu Üleliidulisel kolhoosnike- loõktõõliste istungil ja kinnitati NSVL Rahvakomissaride nõukogus ja ÜK(b)P Keskkomitees 17. veebr. 1935. a. See põhikiri nägi ette:

2. Kõik piirid, mis varem eraldasid artelli liikmete jaosmaid, kaotatakse. Kõik põllupiirid muudetakse ühtseks massiiviks, mis on artelli kollektiivseks kasutamiseks.

Kollektiviseeritakse kogu töökari, põllumajanduslik inventar (ader, külvimasin, viljapeksumasin, heinaniiduk), seemnevarud, söödavahendid piirides, mis ühiskondliku karja ülalpidamiseks hädavajalikud, majapidamisehitised, mis on artelli tööks hädavajalikud ja kõik ettevõtted, mis töötlevad põllumajandusprodukte.

6. Artell kohustub pidama oma kollektiivset majapidamist plaani järgi, täpselt järgides töölis- talupoegade organite poolt määratud põllumajandusliku tootmise plaane ja artelli kohustusi riigi ees. Artell täidab täpselt kolhoosi seisundit ja eripära arvestades, aga ka loomakasvatuse riiklikuks arendamiseks tehtud plaanid külviks, kesakünniks, reavahede harimiseks, koristuseks, viljapeksuks ja sügiskünniks.

Artelli astujad peavad tasuma sissemaksu 20-40 rbl. sõltuvalt majapidamise võimsusest. Sissemaksed kantakse artelli jagamatusse fondi.

15. Tulude jaotus teostatakse artelli liikmete vahel ainult väljatöötatud tööpäevade hulga järgi.

Rahalist avanssi artelli liikmetele võib anda aasta jooksul talle väljaarvestatud töö eest mitte üle 50%. Naturaalsed avansid artelli liikmetele antakse välja alates viljapeksu algusest 10-15% kolhoosisisestest vajadustest.

Rahalist avanssi artelli liikmetele võib anda aasta jooksul talle väljaarvestatud töö eest mitte üle 50%. Naturaalsed avansid artelli liikmetele antakse välja alates viljapeksu algusest 10-15% kolhoosisisestest vajadustest.

Kollektiviseerimine ja kulakute likvideerimine tõid maa põllumajandusele suurt kahju. Kõigepealt algas massiline loomade tapmine. See polnud mitte ainult Nurmekunde, vaid kogu maa probleem, millest tunnistavad järgmised andmed:

Kariloomade üldarv 1. jaan. Aastate kaupa (miljonit looma)

Aasta	Veised	Sead	Lambad
1916	58,4	23,0	89,7
1932	40,7	11,6	52
1933	38,4	12,1	50,2
1941	54,8	27,6	80,0

16. jaan. 1930. a. võtsid Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu vastu otsuse “vahenditest, võitluseks röövelliku loomade tapmise vastu”, milles on kirjas:” Paljudes kohtades toimub loomade kiskjalik tapmine. See on kulakute poolt üheks kahjurluse vahendiks, millega õõnestatakse kollektiviseerimist ja takistatakse põllumajanduse arengut.” Vaenuliku tegevuse lõpetamiseks otsustavad Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu:

1. Anda rajooni täitevkomiteedele volitused jätta need kulakud, kes kiskjalikult tapavad kariloomi või õhutavad sellele teisi, ilma maa kasutamise õigusest, aga ka konfiskeerida kari ja põllumajanduslik inventar. Samaaegselt võtta kulakud kriminaalvastutusele, misjärel kohus võib määrata vabadusekaotust kuni kaks aastat koos väljasaatmisega või ilma.”

Statistilistest andmetest võib näha, et see otsus ei osutunud efektiivseks. Isegi 1941.-seks a. ei jõutud maal 1916. a. veiste, seal- hulgas lehmade, arvuni. Kahjuks pole Nurmekunde kohta statistilisi andmeid. Siiski võib kindlalt öelda, et kariloomade arvu vähendamine Nurmekundes, kus loomakasvatus ja eriti piimaloomakasvatus sai peamiseks sissetuleku allikaks, oli mitu korda suurem, kui mujal NSV Liidus.

Nurmekunde kolhoosid elasid üle suuri raskusi, millest tunnistavad rohkearvulised faktid. Kõigis nendes raskustes olid jälle “süüdi” kulakud. Kulakutevastane propaganda jätkus. Nüüd seisnes ülesanne selles, et mitte lasta neid “rahvavaenlasi” kolhoosi. Ajaleht “Edasi” nõudis: “Nurmekunde külades käib elanike koopereerimine. Kehvikute koopereerimine

soodustab kooperatiivset fondi. Võõrad elemendid ja kulakud peavad tingimata olema väljaspool kooperatiivi ja on hädavajalik neilt liikmepiletid ära võtta”.



Ordni “Austuse Märk” kavaler Ksenia Arhipova õpilaste keskel.

Kolhoosisüsteemi puudujäägid ilmsid siiski üsna varsti. Ajalehes märgiti, et inimesed vaatavad kolhoosi varale kui võõrale. Ajaleht “Edasi” kirjeldas 1931. a. olukorda kolhoosides: “Nurmekunde kolhoosid on suurimad piimatoodete tootjad, sellest lähtudes on arusaadav söödabaasi loomine nendes kolhoosides, nii nagu linnade varustamine piimatoodetega on tähtis ja vastutav töösäär. Olulist rolli mängib siin ka töö organiseerimine, plaanilisus, distsipliin, tükitöö juurutamine, millest sõltub töö tootlikkus ja tööplaani täitmine.

Heinavarumise plaani täitmine on ohus: kolhoosides on umbes 350 ha heinamaad niitmata. Võtame olukorra kolhoosis “Edasi”, mis on karjaarvult üks suurimaid. Kolhoosis on loodud piimamüügi punkt, mis vastavalt lepingule on kohustatud kuni 31. dets. 1931. a. rajooni tarbijaskonnale andma 600 ts piima. Selle ajani on aga antud ainult 450 ts ja kolhoos ei loodagi aasta lõpuks lepingut täita, sest piimatoodang väheneb. Kolhoosi juhatuse liige ütleb, et piimast kolhoos kasumit ei saa... Kasumi asemel kannab kahju.

Kolhoosi söödabaas on väga halvas seisukorras. Juurvili külvati hilja ja seepärast saaki polnud. Heinamaast on niidetud ainult pool, ristikut pole veel koristatud. Töödistsipliin kannatab õige tükitöö arvestuse puudumisel. Igaüks teeb niipalju, kui arvab ja kuna vajalikuks peab, tootlikkus on madal... Selline on olukord ka teistes Nurmekunde kolhoosides.

Parem polnud olukord ka 1932. a. “Edasi” teatas, et kolhoos “Jõud”. on kolmandaks bolševistlikuks külviks halvasti valmistunud. Põllumajandusmasinate remontimisele pole veel asutud. Masinad on taludes laiali ja nõuavad remonti... Seemned on puhastamata. Kolhoosis ei hoolitseta ka hobuste eest. Neid usaldatakse poisikestele, kes ilma vajaduseta kihutavad hobused märjaks ja jätavad siis külma kätte. Seejärel hobused haigestuvad ja nõrgenevad. Kolhoosi “Jõud” karjahoovis puudub range töökord. Mitte ükski karjatalitaja ei võitle lehmade piimatõusu eest. Kolhoosis “Uus Elu” oli kevade algul sööda puudujääk. Ajalehes süüdistati kolhoosi juhatust, kes suvel ei pööranud heina varumisele suurt tähelepanu, märgiti, et ka õled jäeti koristamata. Kolhoosi juhatuse ei suutnud ratsionaalselt kasutada olemasolevat sööta.

“Kolhoosis “Punane Täht” pole sügisperioodiks mitte mingit tööplaani. Põllul rõukudes on veel suvivil, mida tuul laiali kannab,” teatas “Edasi”. Märgiti ka, et osa kartulit oli siiani koristamata. Viljakogumisplaan pole täidetud, talirukki plaan oli täidetud 3,3%. Kolhoosikari oli laiali taludes, väikestes vanades lautades, kus täpne sööda- ja piimaarvestus oli absoluutselt võimatu. Peale selle läks sellisel loomakasvatuse pidamisel osa piima erakättesse ja laiali pillutatud kariloomade hooldus nõudis lisatööjõudu. Kuna suvel ei varutud kvaliteetset heina,

siis võis talvel oodata söödapuuduse kordust. Kõik see viis tööpäeva tasu langemiseni. Esialgsete arvutuste järgi jõudis ühe tööpäeva maksumus vaevalt 40 kopikani.

“Põhjus on selles, et kolhoosi juhatus kasvas kulakutega kokku üheks tervikuks. See oli endine kulak Leena Elvelt, kellel varem oli 20 lüpsilehma. Enne kolhoosi astumist hävitas ta kuritahtlikult kogu oma karja ja astus kehvikuna kolhoosi. Nüüd on kulak Elvelt kolhoosi juhatusega kõige tihedamas sõpruses. Juhtimisega juhatuses tegelebki praktiliselt klassivaenlane Elvelt.” Kolhoosis “Säde” arvustatakse teravalt kulakute kahjurlust. Siiski pole siiani mingeid meetmeid rakendatud. Kolhoosi võeti kulak Gellart, kes töötas seal kahjurluse eesmärgil, ta kasutas juhatuse liikme ja piimakauba farmi juhataja õigusi ja kirjutas endale tööpäevi. Lehmad olid ääretult haletsusväärses olukorras. See oli tekitatud kuritahtlikult, et tekitada kolhoosile kahju. Kolhoos “Säde” võttis enda koosseisu kulakuid ja nende peresid. Seal leidis endale peavarju kulak Voormani pere ja kulaku Pällu tütar. Nad võeti kolhoosi liikmeteks. Kolhoosi võid jagasid omavahel sealsed kulakud.

Eltse Karla mälestused. Sosnovki Repitsa, Gorohhovi ja Mihhejevi küladest organiseeriti üks kolhoos “Uus Tee”. Kolhoosi Sosnovkist läksid Jaamu Kustase, Petriki Jaani, Eltse Hintreku pered. Eltse Tõnu läks kolhoosi, aga tema pere ei läinud kolhoosi. Pere sõitis ära Pokrovski küla poole, pärast tulid tagasi, kuid Tõnu enam ei olnud, aga kuhu tema sai keegi täpselt ei teadnud. Kolhoosis oli tema mõni aasta. Repitsa külast kolhoosi läksid Tokmani Aleksandri, Kääri Juhanese, Kingseppa Jüri, Mägi Jüri, Kaasiku Juhanese pere (Juhanes suri enne ära). Hiljem läks kolhoosi Eintropi Hansu pere ja veel hiljem, kui minu õed ja vend kasvasid suuremaks, läks kolhoosi minu isa oma perega. See oli umbes 1936. aasta suvel. Ja siis lasti tulla oma majja tagasi. Gorohhovi külas läksid kolhoosi Fedorov oma väimehega Matveeviga. Mihhevi külast läksid kolhoosi Tungri Karla, Filippovi Aleksei, Demidovi Aleksandri, Mägi Aleksandri, Mägi Kusti pered. Niimoodi Sosnovi külast lahkusid Kala Jaani, Tindi Aleksandri, Tindi Juhani, Eltsi Hansu, Eltse Karla pered ja Eltse Tõnu pere. Repitsa külast lahkusid Simani Juhani, Eltsi Jagupi, Rukki Jaani, Kopli Juhani, Eltsi Jüri pered. Gorohhovi külas lahkusid Demidovi Pavli, Demidovi Griša, Porfjonovi Vasja, Solovjevi pered. Mihhejevi külast lahkusid Maasika Manni, Pahlari, Rumantsevi pered. Nad tehti kulakuks. Nagu näete ise kolhoosi organiseerimine tegi seda, et ligi pooled inimesed olid ära aetud oma kohtade ja oma maa pealt. Ühed tehti kulakuteks, võeti kraam ära ja saadeti välja, aga teised ise jooksid minema, kartes ära saatmist.

Teine viga oli see, et esimesed aastad kolhoosides töötasu jagasid mitte töö, vaid sööjate järgi. Näiteks, ühes peres oli üks tööline ja üheksa sööjaid, aga teises peres oli üheksa töolist ja üheksa sööjaid. Need pered said ühesuguse tasu. Pärast hakati töötasu andma tööpäevade järgi. Peale kolhoosi organiseerimist need neli küla hakati nimetama Repitsa külaks. Repitsa kolhoosi esimeheks pandi Tokmani Aleksander. Temal oli algharidus. Kasvanud oli tema Leningradis, aga neppi ajal tuli emaga tagasi ja hakkas talu pidama... Tema oskas rääkida talu rahvaga, inimesi ta ei kiisanud ja vaatas ka tööjärgi. Nii et Repitsa kolhoos oli kõige parem Nurmekunde kolhoosidest.

Kõige viletsam oli kolhoos Avintsevis, kus elasid Kõrged, Tornid, Krikmannid, Nigulid, Tetlovid, Rābid, Saksad, Taksid, Allikad, Moldenid ja Kukki Juhanes. Seal esimene kolhoosi esimees oli Molden. Molden tahtis kohe minna edasi kommunismi. Seal kohe organiseeriti ühissöök ja köök. Esimesel suvel sõid ja oli rõõmsad. Heinu tehti vähe ja talvel kolhoosi loomad surid ära nälga. Mõni aasta pärast seal kolhoos läks laiali. Tetlovi Juhanese ja Rukki juhanese perekonnad tulid Repitsa kolhoosi. Repitsa kolhoosi tööpäeva peale anti 0,5 – 1 kg teri, 4 – 5 rubla raha, 1 – 2 kg. Kartuleid, 0,3 – 0,5 kg liha jne. See oli kõik enne Teist maailmasõja. Sõja ajal ja peale sõda asi hoopis teine: palju halvem.

Repitsa kolhoosis enne sõda olid Tokmani Aleksandri, Kääri Volli, Kingiseppa Jüri, Eltse Hindreku, Mägi Aleksandri, Kruusi Elle, Beljakovi Darja, Kukki Juhanese, Petrovi Semjoni, Petriku Jaani, Eltsi Aleksandri (Eltse Tõnu poeg oma õega), Nilovi Ivani, Mägi Kustase, Petriku Alberti, Petriku Volli ja Sass (Jaani pojad), Tetlovi Juhanese, Kaasiku Juhanese, Eintropi Hansu, Pihlaka Antoni, Eltse Jüri ja Kulpi Anna pered.

Pihlaka Anton sõitis Siberist Repitsa umbes 1934. aastal. Tema oli hea sepp ja oskas teha puutööd ja isegi parandada kellasid ja uurisid. Rukki Juhanese ja Tetlovi Juhanese pered sõitsid

Rebitsa umbes sügisel 1938. aastal Avintsovi külast Eindrop Hantsu Ja Eltse Jüri pered tulid kolhoosi 1937. aastal. Kreisi Elli tuli Rebitsa kolhoosi Potšinkovast natukene enne sellepärast, et Potšinkovo kolhoosis oli elu viletsam. Seal tööpäeva peale raha ja teri said palju vähem.

Kulpi Anna pere oli ka tehtud kulakuks ja neil ka kõik vara võeti ära. Aga neid oma majast välja ei saadetud. Võibolla sellepärast, et Anna õepoeg oli kolhoosi esimees (Tokmann Aleksander) ja tema oskas nende eest seista. Aga Anna poeg Kulpi Aleksander 1937. aastal pandi kinni ning teda enam keegi ei näinud. Nemat ei läinud valima 1937. aastal ja sellepärast kohe viidi Anna poeg minema. Elased Kulpid vaeselt, aga kolhoosi ei läinud, selle tagajärgi – kulakud.

Repitsas oli siis veel kolhoosis umbes 44 täielikult tööjõulist inimest ja umbes 18 – 20 last käis Nurmekunde koolis.

1940. aastal Repitsast läksid ära Tetlovite, Petrikute Alberti pered. Nemat läksid kuhugi Võšni Volotšoki lähemale kolhoosi. Petriku Alberti ja Tetlovidel oli mingi pahandus kolhoosi esimehega Tokmani Aleksandriga. Olid võtnud oma voliga hobuse ja kuhugi sõitnud, et omale midagi osta. Selle eest neid trahviti ja lõppes see sellega, et nemad sõitsid ära.

Rebitsa kolhoosis inimesed töötasid hobustega. Heina niideti põllu peal hobusemasinaga, aga maal käsitsi vikatiga. Rehte pekkseti hobusejõul peksumasinaga. Tuulati vili masinatega, mis töötasid inimese jõul. Käsitsi inimesed ajasid tuulikuid väntasid. Linalõuguti töötas ka hobuse jõul. Need masinad olid enamuses võetud inimeste käest. Kolhoos ostis neid vähe. Kolhoos ehitust viis läbi vähe. Rukki Jaani talusse ehitati kolhoosi laudad, kus olid lüpsilehmad, vasikad ja mullikad. Lehmad andsid keskmiselt 3000 liitrid piima aastas. Oli 2 gruppi (24 lehma), mis andsid 5000 liitrid piima aastas. Rukki Jaani talus oli piimamaja. Siin piim aeti läbi. Mant veeti hobusega Staara külasse. Aetud piim läks kaseini valmistamiseks ja ülejäänud sigadele ja vasikatele. Siimani talusse ehitati hobusetall ja Öündoki Jaani talusse sealaudad. Tokmani Aleksandri naine oli sigade söötjaks. Kingseppa Jüri oli Siimanil tallimeheks. Tuleb ütelda, et Kingseppa Jüri oli hoolas tallimees. Temal alati olid hobused korras, riistad parandatud ja suvel hommiku tema juba teadis, kus on missugune hobune karjamaal. Kolhoos ehitas Eindropi Augusti talusse ühe rehetoa.

Ei ehitatud mitte ühtegi elumaja, küüni. Peamise osas tarvitati ainult neid, mis oli enne kolhoosi talunikkudel ehitatud. Majade parandamist ka peaaegu ei olnud. Kus lagunes katus ja enam ei kõlvanud tarvitada, see maja lõhutati ära ja läks ahjukütteks. Niimoodi aeg-ajalt ehitusi vähenes. See oli paremas kolhoosis. Rebitsa kolhoosi teati laialt, kus ei teatati Repitsad, siis teati Tokmanni. Loeti, et see kolhoos on väga hea, kus maksti tööpäeva eest 4 - 5 rubla raha. Selle palga kolhoosnik sai kätte aasta lõpus umbes 1500 – 2000 rubla töölise peale. Selle raha eest inimene võis osta omale riideid, jalanõusid või mis oli tarvis. Kolhoos sai raha piima ja liha eest.

Repitsa kolhoosis ühtegi inimest 1935. - 1938. aastatel ei pandud kinni. Näiteks, Potšinoki külast öösel viidi minema ja panti kinni Kruusi Kustas, Räästas Mihkel, Moroosov Jaša, Proosa Netti ja Klettenberg Madis. Need kõik kadusid kui vette.

1939. aastast kuni 1947. aastani töötasin mina iga suvel Repitsa kolhoosis, aga talvel õppisin koolis, viimased aastad töötasin terve aasta kolhoosis, 1947. aastal läksin tööle Nurmekunde kooli õpetajaks, pärast läksin õppima Ülikooli. Sellepärast tean selle kolhoosi väga hästi. Kui mina õppisin Ülikoolis ükskõik iga suvel olin kodus ema juures kuni 1966. aastani, aga pärast seda juba harva mitme aasta pärast sõitsin Repitsa külasse vaatamas, kuidas inimesed seal elavad, need kes sinna veel jäid. Viimane kord olin Repitsas 1982. aastal.

Hakkan kirjutama sellest, misukesed pered 1940. aastal elasid Repitsas ja kuhu nad pärast said. Tokmani Aleksander oli kolhoosi esimees kaua aega. Tema pere seisis 1940. aastal 7 inimesest. Aleksandri ema Liisa, naine - Marta ja 4 last: Aleksander, Richard, Klara ja Valdi. Peale sõda sündis veel Valeri. Nüüd on surnud ise Aleksander, tema ema ja naine Marta. Aleksander on maetud Staaras. Poeg Aleksander peale kroonu teenimist sõitis Donbassi elama... Klara läks mehele Ansmann pojale ja sõitis tema juurde elama Võšne Volotšoki rajooni raudteejaama Akademitšeskaja küla Zaretšje, Valdi võttis naise Beljatina külast ja elab seal. See on 4 km. Repitsast eemal Firovo poole. Richard see on viimane Rebitsa elanik. Tema elab ka viimased aastad suvel Rebitsas, aga talvel elab Staaras Mägi Klarisa juures.

Eltse Jüri peres oli 6 inimest: isa ja ema - Leena, mina, minu vend Ruudi ja kaks minu õde: Elmi ja Netti. Ruudi võeti 1941. aastal sügise sõjaväkke ja saadeti teda kaugilt Ussuuri kraisse Jaapani vastu. Sealt saadeti 1944. aastal Lääne sõjarindele ja 31. augustil 1944. aastal ta sai surma Leedu Saksa piiril lahingutes. Isa ja ema nüüd olid surnud, esimene suri 1953. a., teine 1963. a.

Kääri Volli peres oli 4 inimest, tema abikaasa Leida ja lapsed: Klara, ja Elmar, peale sõda sündis veel Viktor. Nüüd Volli on surnud, Leida sõitis noorema poja juurde Vologda obalasi, Nüüd Viktor on surnud. Käär Klara läks Võšni Volotšokis mehele ja sõitis elama Kesk Aasiasse. Elmar elab Pihkva oblastis Gdovis ja töötab auto inspektoriks miilitsas.

Pihlaka Anton sõitis oma naisega - Milliga Repitsast juba kolhoosi ajal Siberisse. Seal oli ka üks eesti asundus. 1940. aastal sõitis nende juurde Otsepi Linda. Linda oli veel laps umbes 12aastane. Tema vanemad olid represseeritud ja plika toodi vanaema juurde. Linda lõpetas 7 klassi ja läks tööle Võšni Volotšoki ja sealt Petroskovtskisse.

Kingiseppa Jüri peres oli neli inimest. Jüri Lisa ja 2 last: Mann ja Jaan. 1947. aastal sõitis Jüri oma perega Eesti. Nüüd on Jüri, Lisa ja Mann surnud, aga Jaan elab Leningradi oblastis Sosnovi Boris...

Rukki Juhanese pere seisis 4 inimesest: tema abikaasa Liide ja kaks tütart: Elfriide ja Leida. Juhanes ja Liide surid 1977. aastal Kuvšinovi linnas. Elfride sõitis ära Repitsast 1952. aastal, aga tema õde Leida umbes 1956. aastal kui põles Repitsas Rukkide elutuba maha...

Eestlased Repitsas elasid paremini kui venelased lähedamates külates. Sellepärast tuli Repitsa kolhoosi Belätinast ja Starast venelaste peresid: Bobrikovi Tanja pere 5 inimest, Nilovi Ivani pere 9 inimest, Petrovi Semjoni pere 9 inimest, Nikanorovi Paveli pere 9 inimest, Beljakovi Darja pere 6 inimest.

Üldse Repitsa kolhoosis töötas 1940. aastal täielikult tööjõulisi 55 inimest, neist 43 olid eestlased. Sõjas sai surma Repitsa küla elanikkudest 10 inimest, neist eestlasi 7 inimest, haavatuid sõjast tuli tagasi 4 sõdurid: Tokman Aleksander, Eltse Arnu, Jaama Albert ja Mägi Aleksander.

Mihhail Kadakase mälestused (Valga maakond) Juhuslikult sain Teie ankeetlehe ja mõtlesin mõne rea kirjutada nii endast kui ka Nurmekundest ja nimelt Konokovast. Olen sündinud 1916. mail (vana kalendri järgi) Konokova külas Mihhail Antoni pg. Isa sünnikoht oli olnud kusagil Virtsu ranniku piirkonnast Karuse või Kadaka küla. Ja ema kusagil Narva piirkonnas. Meil kodus väga vähe räägiti minevikust, või oli poisike ise süüdi, ei pannud tähele, mida räägiti.

Aeg oli ka selline, n-k kollektiviseerimine, kulakukstegemine ja Siberisse saatmine, s.o. 29-30ta aastatel. Samaks ajaks valmis ja avati Potšinkovas 7kl. kool nimega ШКМ (школа колхозной молодежи). Varsti ristiti ta ümber kuid tähed jäid samaks.

P.s. Eesti keeles oli kolm algkooli: Potšinkovas, Konokovas ja Zalesjes. Avatavas ШКМ õppus toimus eesti ja venekeeles, hiljem vene-eesti keeles ja varsti ainult vene keeles, s. o. peale S. M. Kirovi mõrvamist lõpetati eesti keele õpetus, eesti ajalehtede ilmumine. Aastal 1932-33 ilmusid meile Eestist Nõukogulikult meelestatud mehed aktiivsed kolhooside juhid ja ülesehitajad. Mõned nende nimed on meelde jäänud nagu Plomberg, Baumann, Metsavass, Vingisaar, Kerstik ja teised. Veidi ajapärast hakati eelnimetuid isikuid ja eesti keelt valdavaid kooliõpetajaid ka kohalikke ära "korjama" (arreteerima, represseerima). Sellega oligi eesti keele õpetusel lõpp. Mõni aasta hiljem, täpselt ei mäleta suleti ka ШКМ...

Mina olin tollajal karjapoiss ja mäletan seda, et eesrindlikud taluperemehed ja naised pidasid rangelt arvestust ja valikut lüpsikarja osas järgmiselt, et lehm, kes 2,5 – 3 naela (s. o. 1 – 1,2 kg) võid ei andnud praagiti karjast välja, asemele kasvatati paremate lehmade järglased, pull vasikat naljalt ei müüdnud naabrile, enne tapeti ära.

Riiginormid kohustused olid igal ajal piimal, lihal, kana munadel, lamba villal, seanahk, teraviljal, aedviljal. Alguses piimakohustust täitsime võiga, siis sulatud võiga. Ja umbes 1936-37. a. moodustati täispiima vastuvõttupunktid, üks neist ka Nurmekundesse, Potšinkovo külasse.

Põllunduse osas enne kollektiviseerimist osas enne kollektiviseerimist iga talunik kasvatas jõusööta ise niipalju kui jõudis, mingit jõusööda müüki ega ostu ei tuntud. Leiba, saja, juustu ja vorsti hakati külapoodides müüma vähehaaval 1936-37. aastal.

On ka kollektiviseerimist ja mõni sõna “vaeste komiteedest” ma tean võrdlemise vähe, sest olin tookord koolis, aga külanõukogu esimeest mäletan perekonnanime järgi Matson, eesnime ei mäleta, tema oli selline julm mees, et mina teda nähes või kohates, kordagi ei näinud lahket või naerust nägu, nii mull ka teistel nähes juukse karvad tõusid püsti. Tema, s. o. Matson külanõukogus kamandas vast komitee ja kulakute tegemisega. Ja nimelt, kui keegi vaesemast soost juhtus sõna õigustades mõne talupoja suhtes, siis järgmisel päeval oli kindel, et kõne all olev isik oli kulak ja kuulus koheselt välja saatmisele, koos kogu vara konfiskeerimisega. Sellina taktika oli Matsonil külanõukogu esimehel “vaeste komiteega”.

Kolhooside tegemine toimus üsna lihtsalt ja nimelt ilmusid rajoonist, 1 – 2 külanõukogust, samuti küla isikud, anti kohaliku külanõukogu liikmele käsk koosolek kokku kutsuda, mis ka koheselt täideti. Kui koosolek ei otsustanud kolhoos organiseerida, siis samal või järgmisel ööl arreteeriti koosolekul vastu rääkijaid ja viidi ära (jäädavalt). Nüüd juba järgmisel koosolekul vastu hakkajaid peaaegu ei olnud, kui oligi üks, kaks, siis need kuulutati koosoleku presiidiumi poolt kulakuks ehk kulakude sabarakkudeks ja kuulusid väljasaatmisele. Elus näide: meie talu naaber Toomasson Anton elas saunas, neli seina, vana rehelogu, seal all oli 1 hobune, 2 – 3 lehmakonti, siga, lambaid ei olnud. Vist kõik ja mõni kana ka oli. Tulid kaks naise venda, üks nendest tuberkulööri haige. Tunnistati, et Anton pidavad kahte sulast ja oligi kulak valmis. Hiljem müüs selle vana täku 15 rubla eest mustlastele. Nõndamoodi läks kollektiviseerimine ka teiste külades. Kolhoosi nimi panti “Säde”.

Aktivistid olid Nellist Mihkel, Gellard Voldemar, Puusepp Voldemar, Puusepp Kuzma ja teisi. Esimehed olid Nellis Mihkel, Kerstjk, Plomberg, Käbal Anton, Anstal August, Puusepp Kuzma, Kolopkov Nikolai, Kärt Kuzma, Nikolaev Ivan ja siis mina.

Esimehi määrati, valiti, hääletati ametisse aga Nikolaev Ivaniga oli asi järgmine. Tema oli naabri kolhoosi esimees “Puti k sotsialismu” Sanniki külast. Vene rahvusest asustatud asulast tulnud, kes olid Skomorohhovo vene külast ümber asunud taludes ajavahemikul 1920 – 1930. a. Revolutsiooni keerises oli selle küla tüdruk Skameikina Varvara sattunud Lenini toa tüdrukuks või teenijaks. Hiljem, kui ajad rahunesid, Nepi alguses tuli Skameikina tagasi oma kodukülla Skamorovasse nüüd juba kolme lapsega: Irina, Nadja, Vassa, millele järguiks küla ümber ristiti “Lenina” nimelise külaks, sest uut nime tuleb veel kasutada ja Skomorohhovo külast sai kolhoos “Putju k sotsialismu”. Päevakorras seisis küsimus Sanniki küla “Puti k sotsialismu” liitumine “Säde” kolhoosiga ja ühinenud kolhoosi valimine. Kõik olid vaimustatud, et nii rikkast esimeest pole veel olnud. 14 – 15 lehma, paarkümmend hobust, mitu siga. Ja valitigi Nikolajev Ivan “Säde” kolhoosi esimeheks ja mind revisjoni komisjoni esimeheks.

Aasta hiljem märtsikuus 8tal päeval, tulid minu juurde Nurmekunde külanõukogu esimees Puusepp Aleksander ja rajooni põllumajanduse osakonnast üks esindaja, kohe hakkasid minu kallal õiendama, et ise oled kolhoosi revisjoni komisjoni esimees. Kolhoosi esimeest ei ole, sõitis kursustele. Kolhoosi pitsat ja panga tšekiraamat ei tea, kus on. Kohe jalamaid riidesse ja otsima, kus on. Meie tuleme ka kaasa. Kolhoosi kontorist mööda minnes jäeti korraldus maha õhtuks üldkoosolek kokku kutsuda.

Kõigepealt läksime esimehe Nikolajevi kodusse, seal oligi pitsat ja tšekiraamat abikaasa käes, koostasime akti ja võtsime pitsat tšekiraamatu nummerdatult ära, kästi minul oma käes hoida niikaua, kui uus esimees valitakse.

Koosolek algas kell 6 õhtul ja kestis kella 2ni öösel. Kõik soriti läbi ükshaaval, esimeest ikka ei leitud. Siis Puusepp külanõukogu esimees sosistasid midagi rajoonimehega omavahel. Siis äkki Puusepp kargab presiidiumi tagant püsti ja ütleb: ”õhtust peale ööni otsite esimeest, ikka ei leia, üks ei ole hea, aga teine, pooled koosolijaist juba magasid, õhk läheb juba paksuks. Tehke uks lahti, laske värsket õhku...” Revisjoni komisjoni esimees Kadakas Mihkel, pitsat ja tšekiraamat tema käes, mis tal viga on, ainult hääletamise viga. Ja kohe läks hääletamiseks, ühel häälel, ainult mina vastu. “Pole sul häda midagi, ütleb külanõukogu esimees Puusepp A. “oled selle 3 – 4 kuud asetäitjana, kui esimees Nikolajev kursustelt tagasi tuleb. Hobuste söök aruande kohaselt peab olema alles, kuid lüpsi ja noorkarjale on sööta ainult homseks päevaks. Teie peate kõik noorele uuele esimehele appi minema ja iga hinna eest kari kadudeta viia...”

Koosolek lõppes. Minul raamatupidajaga kästi sinna jääda. Koosoleku läbiviijad kirjutasid mitu kirja rajooni põllemajanduse osakonnale, Riigipangaosakonnale

30.aastatel mitte ainult ei alanud uus kulakutevastane propagandalaine, vaid ka represseeriti endisi kulakuid. Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride 7. aug 1932. a. nõukogu otsuses on kirjas:

II 2 Rakendada sotsiaalse kaitse karistumääradena kolhoosi ja kooperatiivi omandi röövimise puhul - mahalaskmine koos kogu vara konfiskeerimisega või asendada pehmendavatel asjaoludel vabadusekaotusega mitte vähem kui 10 aastat koos kogu vara konfiskeerimisega... (Rahvasuus nimetati seda seadust "kolme viljapea seaduseks". Seda karistumäära võidi rakendada viljapeade korjamise eest. R. K.)

III 3 Rakendada abinõusid kolhooside ja kolhoosnike kaitseks kulakute ja teiste ühiskonnastaste elementide poolt vabadusekaotusega koonduslaagris 5-10 aastat.²¹

1937-1938.a. repressioonid julmvenesid veelgi. NSV Liidu siseasjade rahvakomissariaadi operatiivkäskkirja projektis 30. juulil 1937. a. on kirjas: "5. augustist 1937. aastast kõikides vabariikides, kraides ja oblastites alustada operatsiooni endiste kulakute, aktiivsete nõukogudevastaste elementide ja kriminaalkurjategijate represseerimiseks... Kõik represseeritud kulakud, kriminaal-kurjategijad ja teised nõukogudevastased elemendid jagatakse kahte kategooriasse:

a) esimesse kategooriasse kantakse ülaltoodutest vaenulikumad elemendid, kes kuuluvad viivitatamatult arreteerimisele ja peale asja läbivaatamist erinõukogudes- mahalaskmisele.

b) teise kategooriasse kantakse vähem aktiivsed, kuid ikkagi vaenulikud elemendid. Nad kuuluvad arreteerimisele ja kinnipidamisele laagrites tähtajaga 8-10 aastat, nendest aga vaenulikumad ja sotsiaalselt ohtlikud – kinnipidamisele vangis samade tähtaegadega".²¹

31 juulil 1937. a. kinnitas ÜK(b)P KK Poliitbüroo rangelt salajase dokumendiga NKVD projekti endiste kulakute represseerimisest. Otsuses on kirjutatud:

7. Kõiki kulakuid, kriminaalkurjategijaid ja teisi nõukogude vastaseid elemente, kes mõisteti teise kategooria järgi kinnipidamisele laagrites, kasutada:

a) peamiselt praegu ehitatavates NSVL NKVD GULAG laagrites

b) uute laagrite ehitamisel Kasahstani kaugemates punktides

c) uute laagrite ehitamisel, mis on organiseeritud spetsiaalselt metsatöödeks kinnipeetute tööjõul..."²¹

Järgmise sisuga Stalini allkirja kandev Poliitbüroo otsus 15. sept. 1938. a. saadeti Ežovile, Võšinskile; oblastikomiteedele, kraidele, KK Rahvuskomiteedele:

22.- NKVD küsimus

1. Võtta vastu NKVD ettepanek saata kontrrevolutsioonis süüdistatud arreteeritute läbi vaatamata toimikud, nõus otsusega NSVL NKVD nr. 00485, 00439, 00393- 1937.a. ja nr. 302 ja 306- 1938.a., läbi vaatamiseks kohapeal Ossobõh Troek.

2. Erilised O. Troikad moodustatakse koosseisus: obl.komitee, krai komitee, ÜK(b)P või KK rahv.kom.partei esimesed sekretärid, NKVD Juhatuse vastutav ülem, oblasti, krai ja vabariigi prokurörid.

Ukraina ja Kasahhi NSV-des ja Kaug-Ida kraides moodustatakse Troikad oblastite kaupa.

3. Oblast Troikad vaatavad läbi isikute, kes on arreteeritud ainult 1. Aug. 1938., toimikud ja lõpetavad töö kahekuulise tähtajaga.

4. Kõikide isikute kahtlustatuna nats. kontrevolutsioonis ja arreteeritud peale aug. 1938.a. saata läbi vaatamiseks vastutavatele kohtuorganitele (sõjatribunalid, tegevväe ja oblasti kohtud, Ülem Nõukogu Sõjakolleegium), aga ka NSVL NKVD Erinõupidamisele.

5. Jätta O Troikale õigus kohtuotsuse tegemiseks kooskõlas NSVL NKVD korraldusega nr. 00485 25. Aug. 1937.a. esimeses ja teises kategoorias, aga ka saata toimik täiendavale uurimisele ja teha otsus süüaluse vahi alt vabastamiseks, kui toimikus pole piisavalt materjali süüdistuseks (Teade nr. 62)

6. Oblasti Troikade otsused esimese kategooria kohta viia läbi VIIIVITAMATULT.

KK Sekretär I. Stalin (allkiri)

31. jaan. 1938.a. Poliitbüroo KK saadab Ežovile; ob. kom., krai.kom, KK rahv.kom. partei otsuse.

18.- Nõukogudevastastest elementidest

Võtta vastu NSVL NKVD ettepanek täiendada hulga endiste kulakute, kurjategijate ja aktiivsete nõukogudevastaste elementide represseerimisest järgmistes kraides, oblastites ja vabariikides:

	1000 inimest 1. kat. järgi	1000 inimest 2. kat. järgi
1) Armeenia 4NSV	1500 “ “	
2) Valgevene NSV	6000 “ “	
3) Ukraina NSV	1500 “ “	
4) Gruusia NSV	2000 “ “	
5) Aserbaidžaaani NSV	1000 “ “	
6) Turkmeeni NSV	500 “ “	
7) Kirgiisi NSV	1000 “ “	500 inimest 2. kat. järgi
8) Tadžiki NSV	2000 “ “	500 inimest 2. kat. järgi
9) Usbeki NSV	8000 “ “	2000 inimest 2. kat. järgi
10) DVK*	1500 “ “	500 inimest 2. kat. järgi
11) Tšita obl.	500 “ “	
12) Burjaat- Mongol	3000 “ “	500 inimest 2. kat. järgi
13) Irkutski obl.	1500 “ “	500 inimest 2. kat. järgi
14) Krasnojarski krai	1000 “ “	
15) Novosibirski obl.	3000 “ “	2000 inimest 2. kat. järgi
16) Omski obl.	2000 “ “	1000 inimest 2. kat. järgi
17) Altai krai	3000 “ “	
18) Leningradi obl.	500 “ “	200 inimest 2. kat. järgi
19) Karjala ASSR	1500 “ “	500 inimest 2. kat. järgi
20) Kalininski obl.	1000 “ “	
21) Moskva obl.	2000 “ “	
22) Sverdlovski obl.		

b) Teha ettepanek NSVL NKVD-le operatsioon ülaltoodud oblastites, kraides ja vabariikides lõpetada hiljemalt 15. Märts 1938.a., aga DVK hiljemalt 1. Apr. 1938.a.

c) Kooskõlas käesoleva otsusega pikendada troikade tööd endiste kulakute, kriminaalkurjategijate ja nõukogudevastaste elementide toimikute läbivaatamisel oblastites, kraides ja vabariikides loetletud punktis a.

Ülejäänutes oblastites, kraides ja vabariikides lõpetada troikade töö hiljemalt 15. Veebr. 1938.a. sellega, et selleks ajaks oleks läbi vaadatud kõik neile kraidele, oblastitele ja vabariikidele limiidi piires määratud toimikud.

*DVK – Kaugida krai

KK Sekretär.²²

31. Jaan. 1938. a. võeti Poliitbüroo otsusega vastu NKVD ettepanek täiendavalt represseerimisele kuuluvate endiste kulakute, kriminaalkurjategijate ja aktiivsete nõukogudevastaste elementide kohta kraides, oblastites ja vabariikides. Kalininski oblastis, kuhu kuulub ka Nurmekunde, tuli toimikud täiendavalt läbi vaadata ja represseerida esimese kategooria järgi 1500 inimest, teise kategooria järgi 500 inimest.

Nurmekundelaste jälitamine nkvd organite poolt

Tveri uusima ajaloo dokumentatsiooni keskuses on NKVD materjalid, mis on kättesaadavad ka uurijatele. Nurmekunde represseeritute nimekirja andis mulle nurmekundelane Albert Tetlov. Tveri oblasti siseasjadevalitsuse raehabilitatsiooni osakonnas anti koos nimekirjaga NKVD toimikute numbrid märkga: Toimiku nr. – s. (salajane). Suurem osa nurmekundelasi olid süüdi mõistetud NKVD organite poolt kriminaalkoodeksi paragrahv 58-10 alusel. Kümnes punkt-propaganda või agitatsioon, mis sisaldab üleskutset nõukogude võimu kukutamisele, õõnestamisele või nõrgestamisele... samuti ka vastavasisulise kirjanduse

levitamine või fabritseerimine või hoidmine.” Allpool esitatud nurmekundelaste toimikud, kes olid võetud kriminaalvastutusele, aitavad avada NKVD organite aktide läbivaatamise korda.

Ennok Aleksander Avdejevitši ja teiste toimikud. Arh. 9813-s Toimik nr. 63. Süüdistuse esitamine. Mina, 48-nda laskurdiviisi eriosakonna ja Tveri kubermangu ülema abi Pljassov, kuulasin 1929.a. 1. Juulil üle kod. Ennok Aleksander Avdejevitši ja vaatasin läbi tema kohta käivad materjalid. Nende alusel on Ennok Aleksandri vastu piisavalt tõendeid, et ta toetas Nurmekunde asunduses elades kulakuid ja kaitses nende huve. Oli juhuseid, kus ta nurjas läbiviidavat poliitvalgustustööd, astus välja kommunistliku partei ja nõukogude. võimu vastu, mis viis nende õonestamise ja nõrgestamiseni s.t. Kriminaalkoodeksi § 58-10 ette nähtud kuriteoni. Juhindudes Kriminaalkoodeksi paragrahvist 128. Otsustati: Kod. Ennok antud kuriteos süüdi mõista, esitada süüdistus § 58-10 (l. 65) alusel. Välja antud order kod. Ennoki vahi alla võtmise 5.06.1929 (l.2) ja tootmisettevõtte läbiotsimise kohta. Mingeid asitõendeid läbiotsimisel ei leitud. Tunnistajate ütlustest: Jossif Andrejevitš Sheifleri (Tveri kubermangu Rahvaharidusosakonna rahvusvähemuse instruktor 1926.a.oktoobrist 1927.a.augustini) tunnistus: “...On huvitav märkida, et kod. Ennok oli väga aktiivne: ta oli Nurmekunde k/n sekretär, praktiliselt juhtis lugemissaali tööd, oli tegev kooperatiivis, mõjutas kooli tööd, oli autoriteetne mitte ainult Nurmekunde, vaid ka teiste asunduste eestlaste keskel...” Tunnistusi andsid N. E.Jegorov , A. G. Tokman, I. Vassiljev, I. G. Zavarski, Z. I. Mägi jt. Kriminaalkoodeksi par. 58 punkt 10 (l. 251) süüdistuse peale kuulutas Ennok protesti märgiks välja näljastreigi. Väljakirjutus protokollist. OGPU kolleegiumi erinõupidamine 10. Nov. 1929. Ennok, A. A. saata PP OGPU kaudu asumisele Põhjakraisse kolmeks aastaks alates 6.06.1929

Konokovo asunduse kod. Juri Janovitš Vibusi süüasi Krim.k par.58-10 (9800-c) alusel Mina, Nasai, volitatud V-Volotšoki raj. PP OGPU poolt, vaadates 12. märtsil 1931 läbi kod. Vibusi süüasja Krim.K par. 58-10 alusel ja leides, et süüdistatu, viibides vabaduses, võib mõjutada sündmuste käiku ja tunnistusi, võib hoiduda kõrvale uurimisest ja kohtust. Juhindudes Krim Protsessikoodeksist par-d 143, 145, 147 158 OTSUSTAS Süüaluse Vibusi uurimisest ja kohtust kõrvalehoidmise ärahoidmiseks võtta ta vahi alla ja Krim.Pr.K. par. 146 alusel saata käesoleva otsuse koopia Raj. Prokuröriale. (l. 3) Order nr.76 Sm. N. M. Butovi volitatakse korraldama läbiotsimine Konokovo külas elanud Vibusi juures ja sõltumata selle tulemustest pidada J. J. Vibus kinni. (l. 5). Läbiotsimise protokoll: Läbiotsimise juures viibisid manukatena Kamenski kirjapaberivabriku tööline sm. Jermakov ja ühissöökla tööline Utkina. Läbiotsimisel võeti ära erinevaid kirju nii eesti kui vene keeles 10 lehel ja ajalehe väljalõikeid Poincare artiklitega, mis olid kolmest kohast allakriipsutatud. Toimikus on väljalõiked ajalehtedest “*Za kollektivizatsija*” koos Vibuse allakriipsutustega.(l. 6) 11.märts 1931 kod. Vibus, J.J. juures, kes elab poeg Elmar Vibuse juures .Kamenka pod Bolotnoi tn, maja nr.7. Vara üleskirjutamise akt: Töötlemata kalev - 27 m, juhtnahast terve nahk - 1, tallenahk (töödeldud) - 14, villad kastides - 4 m, rukis - 1, kast nelgiga - 1, omatoodetud seep - 30, seanahk - 2, komplekt löikeinstrumente - 1, searasv - 3 kg, koorevõi, sealihaga kahes tunnises - 32 kg, tangud - 32 kg...Koos asjadega pitseeritud... (lk 7). Butov, N. M. ettekanne Vibuse korteri läbiotsimise ajal tuli kulak Jürgensoni tütar Konokovost, kellele Vibus ütles eesti keeles, et tema juures on läbiotsimine ja tütar tahtis tagasi sõita, kuid ta peeti kinni ja võeti küsitlusele ja tema koorem vaadati läbi. Teel Jasenovitši OGPU-sse pidas Vibus end rahulikult üleval. 03.1931. Ankeet. OGPU poolt arreteeritud ja kinni peetud isikutest: Juri Janovitš Vibus, sünd. 2.okt. 1880, pärit Eestimaa kubermangust, Rapla maakonnast, Vikeli vallast, Pajasmani külast. Väheharitud, kool lõpetamata. Pere koosseis: naine Vibus, Anna 46-aastane, talupidaja, tütar Hermine 24 õpib Leningradis, poeg Elmar 22 õpetaja Kuvšinovis, tütar Salma 19 õpib Leningradis, ema Anna 80 talupidaja. Elukutse: - talupidaja. Teenistuse kohta arreteerimise hetkel: Kuvšinovi vabrikus, kulakuks kuulutatud. Arreteeritud 12.03.1931 (l. 9-9 ob). Mõnda aega oli peatatud seoses Vibuse haigusega (kopsupõletik). Otsus: (Süüdistuse esitamisest). ... leian, et piisavalt on tõestatud süüaluse vaenulik suhtumine Nõuk. võimu, suhtub kui kulak-ekspluateerija, kellel on 70 kümnendikku maad, mõned hobused ja kuni 15 lehma ja kõik keerulisemad põllum. masinad, kasutas palgatööjõudu, tegi küla kampaaniate vastu kontrrevolutsioonilist agitatsiooni. Ta rääkis: “Nõuk. võimul pole nagunii midagi teha, ta rohkem hävitab.” Kollektiviseerimisest rääkis ta irooniaga: “Mõisniku juures elatakse paremini kui teil kolhoosis.” Roheliste ülestõusu

ajal toetas bandiite, varustades neid toiduainetega, s.t. sooritas kuriteo vastavalt KrimK par. 58 punkt10 (lk 15). Teade Nurmekunde k/n: Enne revolutsiooni oli Viibusel 2 hobust, 10-15 lehma, 8-10 noorlooma. Maad oli 40 tiinu. Ehitised: maja, rehealune, rehi, 3 kuuri, ait, 2 lauta. P/m inventar: niiduk, viljaniidumasin. Palgatööjõud: pidas alalist sulast ja mitut hooajatööde ajal. Revolutsioonist 1927.-nda aastani kuni 10 lehma, 2 hobust. Inventar: niiduk, viljaniidumasin, viljapeksumasin, hoburehad. Kuni 1930.-nda aastani pidas palgalist tööjõudu pidevalt ja hooajaliselt. Meeleolu nõukogudevastane. Jättis maksmata makse, ära võetud valimisõigus. K/n esimees Matson l.18. Protokoll Jürgenson Marta Mihhailovna küsitlemisest: ...märtsil 1931.a. tulin Kamenka asundusse Bolotnaja tn. Maja nr. 7., kus elas minu onu Viibus J.J. ja kavatsesin jääda tema juurde korterisse..., jääda tööle, sest meie majapidamine anti kolhoosile individuaalse maksu tasumata jätmise eest, mis oli meile määratud... (l.21). Tunnistajad rääkisid Viibuse kulaklikust majapidamisest ja tema nõukogude vastasest agitatsioonist (l 22-32). Protokoll Viibuse küsitlemisest: Varanduslik seis: isiklikku maad 16 tiinu, 5 tiinu metsa, võttis rendile 35 tiinu, 4 lehma, hobune, maja, rehaalune, rehi, ait, saun, eeskoda, kuur. ...kahe aasta jooksul mingitel koosolekutel ei käinud, mingit agitatsiooni võimude vastu läbi ei viinud, aga ka süüdistuses, et oleks justkui toetanud rohelisi toiduainetega, süüdi ennast ei tunnista. Olen nõus ainult sellega, et mul oli nii isiklikku kui renditud maad ja palju loomi: enne revolutsiooni 4 lehma, hobune, peale revolutsiooni pidasin 8 lehma, 2 hobust, peres oli töövõimetuid 8 inimest. Kasutasin palgatööjõudu igal hooajal vilja- ja kartuli koristamisel kuni 2 kuud. (l.33-33 ob.-34). Väljakirjutus protokollist PP OGPU istungilt 10. Juuni 1931.a. Toimik nr.10845 süüdistus J. J. Viibuse vastu Krim.K.par.58/10 Viibus Jüri Jaanovitš parandusliku töö laagrisse 5 aastaks asumisele Kasahstani läbi PP OGPU 12/III-31

Taks Aleksander, Vink Al-r Gustavovitš, Jürgenson Mihhail Matvejevitš, Tiitus Ossip Karlovitš, Taks Gustav Martõnovitš. Arh.8568-s. KPO-le OGPU osakonna Tveri ringkonnalt. Teadaanne. 9 juunil 1930.a. tuli Tveri krai Välismaalaste ametisse kod. Vink Aleksander Gustavovitš oma naisega ja palus anda neile ankeedid väljasõiduks piiri taha Eestisse. Kaasas oli Vinkil Moskva Eesti Diplomaatilise saatkonna otsus õigusele sõita Eestisse, kus oli näidatud, et Vink perega sõidab alaliselt Eestisse elama. Jutuajamisest ankeedi täitmise ajal Vinkiga selgus, et niipea kui saab väljasõiduloo, sõidab umbes 37 peret ja mõnedel juba justkui on "viisad" Eesti saatkonnalt. Küsimusele, miks nad NSVL-ist ära sõidavad, vastas Vink, et teda isiklikult sunnib sõitma valitsev atmosfäär, talupojad naabermaadelt hävitavad heina, lastes oma karja peale, sõimavad kõikvõimalikku moodi kulakuks ja kõike sellepärast, et neil on hea majapidamine. Kui mul lubatakse, siis sõidavad paljud Eestisse, NSVL-s on läinud elu halvaks. KPO-l on hädavajalik tegelda selle küsimusega, mis ärritas kolme päeva eest kõiki. (9/VII-1930(l.1-1 ob-2) Teadaanne. Eesti Diplomaatiline Saatkond lubab Jürgenson Mihhail Matvejevitšil väljasõitu Eestisse alaliseks elamiseks. 19.apr. 1930.(l.18). Anti välja orderid läbiotsimise teostamiseks kõigi süüdistatavate juures koos nende arresterimisega sõltumata läbiotsimise tulemustest . Süüdistuskokkuvõte 4.jaan. 1931.a. Peaaegu igal asunikul on keerukad p/m masinad: viljapeksumasinaid, niidumasinaid, tuulamismasinaid, hoburehasid jt. Praegu on maad 8-60 tiinu, lehmi 2-12, hobuseid 2-4. Sõjaväkke kutsumist võeti vastu halvaks panuga. Nõukogude võimu üritusi võeti vastu halvaks panuga vastu, sealhulgas varumiskohustuste täitmist. Tekkis palju desertööre ja 1919.a. roheliste ülestõus eesotsas kulakutega hõlmas kogu asunduse. Laiali kihutati k/n, oli kohalike tööliste ja aktivistide tapmisjuhtumeid. Peale ülestõusu mahasurumist põgenes osa osalisi Eestisse. 1920.a. peale Tartu rahulepingut tekkis asunike seas tugev emigreerumine. Üksikud isikud agiteerisid avalikult väljasõidule Eestisse. Oli juhuseid, kui pered jagunesid pooleks. Asunikud peavad Eestiga kirjavahetust ja enamus eestlasi tellivad eesti ajalehti ja oli juhuseid, et Eestisse illegaalselt sõitnud tulid tagasi, osa sõitis jälle Eestisse märkamatu, mida soodustas metsarikas paik... Oli juhuseid, kui perioodil 1928-1930.a. nurjati tänu kulakute aktiivsele nõukogudevastasele agitatsioonile koosolekuid, ka läbiviidav põllumajanduse kollektiviseerimine kohtas teravat vastupanu ja organiseeritavad kolhoosid lagunesid kiiresti. Kehvikud-sulased olid asunduses majanduslikus sõltuvuses, terroriseeritud ja aktiivsust ühiskondlikus elus ei ilmutanud. Kohalike nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide töö puudus ja isegi palgatööjõu kasutamisel, maa omamisel 60 tiinu, 12 lehma, 4 hobuse omamisel,

võiga kauplemisel peaaegu üldse ei rakendatud individuaalset maksustamist ja maksustamispoliitikas ei lähtunud klassivahedest, siis oli selle eest võetud maha rida vastutavaid töölisi. Kõik ülalpool toodu viitab sellele, et oli emigratsioone meeleolu, mis eriti ilmnis 1930.a. ja nõukogudevastane agitatsioon kui klassivõitluse resultaat ja kulakute kihi aktiveerumine.

Asja uurimisel tehti kindlaks, et aastatel 1928-1930 valitses Nurmekunde asunduses tõepoolest emigreerumismeeleolu, sõidud Eesti konsulaati Moskvast ja Leningradis ja agitatsioon 1927-28-29-30. A. nõukogude võimu ürituste vastu, näiteks kollektiviseerimine. Kogu see nõukogudevastane tegevus ilmnis nõukogudevastaselt meelestatud talupoegade süstemaatilise agitatsiooni tulemusena, aga nimelt: Taks Aleksander Jurjevitš, kes viibis Eestis 1920-1926.a., aga pöördus sealt tagasi ajutiseks viibimiseks NSVL-is, kuid jäigi...

Tunnistajad: Nilov Ivan Pavlovitš-kehvik, Kalendrik Ivan Grigorjevitš-keskmik, Morozov B. A-kehvik, Käär R.R.- keskmik, Eintrop R.A.- kolhoosnik, Elvelt A.M.- keskmik, Tokman A.G.- kehvik, Tiitus K.O.- kolhoosnik, Samast A.F.- keskmik, Adamson M.A.- keskmik, Demidov I.A.- kehvik, Preiman J.R.- õpetaja, Kritman J.J.- kehvik, Miltop J.J.- kolhoosnik, Tomingas A.S.- keskmik, Shmidt P.R.- keskmik, Krestenberg M.A.- õpetaja, Vasiljevski O.J.- kehvik, Kozenkranus L.J.-keskmik.

Põhiliseks Eestisse sõidu eeskostjaks oli Taks Aleksander Jurjevitš. 1928-1930.a. käis konsulaadis Viibus Mihhail Matvejevitš. Enne ja peale konsulaadis käimist viisid need isikud läbi agitatsiooni sõiduks Eestisse ja nendega ühinesid Taks Gustav ja Tiitus O.K.

Vaatamata arsti läbivaatusel tunnistatud haigustele, võeti neid kõiki kriminaalvastutusele.

Perekonnanimi, eesnimi, isanimi	Meditiinilise kontrolli tulemused	VIII Karistus
Vink, Al-dr Gustavi p.	Põeb südame neuroosi, neurasteeniat ja aneemiat, võib töötada.	Alates 20. dets. 1930. aastast saata kolmeks aastaks Lääne-Siberisse.
Taks, Al-dr Juri p.	Põeb südame neuroosi, kahepoolset kubeme songa ja kroonilist bronhiiti, rasket töö teha ei tohi.	
Jürgenson, Mihhail Antoni p.	Põeb südame neuroosi, parema kõrva kuulmishäire. Mõningatel tingimustel võib teha füüsilist rasket tööd.	
Tiitus, Ossip Karli p.	Põeb dekompenseeritud müokardiiti, kroonilist bronhiiti ja aeroskleroosi, töötada ei või.	
Viibus, Mihhail Antoni p.	Põeb müokardiiti, kroonilist bronhiiti kopsu emfüseemiga, rasvumist, nägemise nõrgenemist, rasket tööd teha ei või.	
Taks, Gustav Martini p.	Põeb parema küünarliigese anküloosi tulirelvahaava operatsiooni järgselt, südame neuroosi ja kaepoolset songa, rasket tööd teha ei või.	

Kriminaalasi Samast Ivan Denisovitši ja Aavikson Aleksei Denisovitši vastu. Krim.K. par. 10 lk. 58. Arh. 25089-s

Jasenovitši rajooni Nurmekunde k/n Zalesje küla kodanik Jaan Samast Denisovitš on sündinud 1869.a. Pärineb talurahva perest. Enne revolutsiooni oli tal 2 hobust, 8-10 lehma, 3-5 noorlooma, 38 tiinu maad, 1 maja, 2 kuuri, 1 ait. 1914-1917.a. üks alaline ja hooajaline tööline. 1929-1930.a. maksustatud individuaalselt summas 749 rbl. 1929-1930.a. oli lehmi 3, hobuseid 2, noorloomi 3, maad 38 tiinu, 1 maja, rehi rehealusega, ait, karjahoov, 2 kuuri, kelder, veesoojendi, saun. Põllumajanduslikud masinad: viljapeksumasin, tuulamismasin, niidumasin, hoburehad, põllumajanduslik väikeinventar. Vara müüdud ECHX tasumata jätmise ja teiste maksuvõlgade eest.(1931.a.)(ll.15,15 ob) Aavikson.1929-1930 a. ind. maksustamine summas 522 rbl. 10 kop. 1931.a. müüdud vara ECHX tasumata jätmise ja teiste maksuvõlgade eest.(ll.16,16 ob). Tunnistajate küsitluse protokoll. 1930.a. piimalepingute sõlmimisest

keeldusid, esinesid koosolekutel nõukogude võimu ürituste vastu. Rootsil oli side Eestiga poja kaudu ja õe kaudu Ameerikaga, kust sai kirju. 1930.a. astus kolhoosi ja hakkas sahkerdama. Tulistas sulast Kurkuli kaks korda. (Avdejev Nikolai Ossipovitš 1906.a., kolhoosi “Edasi” tallimees). (Il. 27, 27 ob). Nõukogude võimu üritustesse suhtusid vaenulikult, agiteerisid kollektiviseerimise vastu. “Parem poome end, kui lähme kolhoosi”, lasid lahti jutu, et tuleb sõda “Teid kõiki kommuniste ja kolhoosnikke puuakse üles”. Rootsil oli side Eestiga, sai sealt kirju. (Il.30-31) (Elvelt Aleksander M., eestlane). Nõukogude võimu suhtusid vaenulikult. Kuulsin sõnu “Edasi nii minna ei saa, läheb halvasti”. Koer hakkas haukuma ja ma jooksin ära. Teineteisega kohtusid nad sageli. Sõimasid Nõukogude võimu, et see ei lase talurahval areneda, rõõvib ja laostab. “Nagunii kukuvad kommunistid oma kollektiviseerimisega läbi, varsti tuleb sõda, võim kukutatakse, siis läheb kergemaks”. Ajasid puskarit, müüsid venelastele. (Il.32-33) (Avdejev Vladimir Ossipovitš). Nad irvitasid tööliste üle, toitsid kehvasti, andsid hapnenud piima, Nälja ajal tuli tüki leiva eest töötada, kaks päeva, aga vahel ka nädal. Roots ja Samast ajasid alati puskarit. Seda joodeti sulastele töö eest. Nõukogude võimu suhtusid vaenulikult. Rääkisid, et varsti tuleb sõda. “Tuleks kiiremini sõda, lõhuksid selle võimu”. Samast ja Roots rääkisid eesti keeles: “Kolhoosnikele pannakse varsti silmus kaela”. Vaestesse suhtusid kulakud vaenulikult. (Il.36-37) (Petrova, venelane, talupoeg- sulane). Tean 1926-ndat aastat. Majapidamised olid kulaklikud. Aeti puskarit, müüdi ja vahetati kauba vastu. 1929.a. käis piimalepingute tegemine, nemad keeldusid. Rääkisid, et miks me peame andma riigile, kui meile midagi ei anta, ainult võetakse. Ekspluateerisid vaeseid leiva ja piima eest. Vaesed oli nende peale väga solvunud. 1931. dets. valiti mind külanõukogu esimeheks, mul tuli Roots Ossipi, Samast Ivani, Aavikson Alekseiga kokku puutuda koosolekutel. Alati esinesid Nõuk. võimu ürituste vastu, makse ei maksnud, me kirjutasime varanduse üles, täiendavat viljavarumist ei täitnud. (Il.38, 39) (Matson Aleksander, 1902.a. sünd., ÜK(b)P kandidaat). Kui Rootsilt võtsid seemneid või midagi, siis anna seemned tagasi, aga ka tööta 2-3 päeva. Nälja ajal äritsesid leivaga. Nõukogude võimu suhtusid vaenulikult, 1919.a. toetasid roheliste bandet. Varustasid neid leivaga. 3 versta talust olid tehtud muldonnid. Kui neil varandust üles kirjutati ja anti kolhoosile, siis Roots ei andnud, nimetas meid riisujateks. Varandus võeti Samastilt, tema poeg ähvardas meid. (Il 42, 43) (Veselov Semen Nikolajevitš, töötas kulakute juures palgalisena.). Süüdistuskokkuvõte. Jasenovitši rajooni OGPU Täitevkomiteele tuli erinevatel aegadel teateid, et kulakud Nurmekunde k/n-st Samast J.D. ja Aavikson A.D. viivad läbi nõukogudevastast agitatsiooni, koguvad enda ümber talupoegi ja osutavad vastupanu poliitilis-majanduslikele kampaaniatele. 1930/31.a. põllumajanduse sotsialistlikuks sektoriks ümberehitamise ajal kulakud grupeerusid ja viivad kolhooside loomise vastu läbi nõukogudevastast kampaaniat, on piima kontrollnumbrite võtmise vastu. Selle agitatsiooni eestvedajateks osutusid suured kulakud Samast ja Aavikson, kes kogunesid ja arutasid mõningaid küsimusi vastupanu osutamiseks... kollektiviseerimisele ja Nõukogude võimu üritustele. Nad tulid koosolekule ja levitasid oma agitatsiooni talupoegade seas, üritades mitte ainult levitada agitatsiooni, vaid olid veendunud, et neil on hädavajalik kutsuda talupoegi ülestõusule. 1919.a. olid Samast ja Aavikson roheliste ülestõusu osalised ja peale ülestõusu mahasurumist varjasid muldonnides rohelise bande osalisi. Tänu nende kuulujuttudele ja agitatsioonile läks selles külanõukogus kollektiviseerimine nõrgalt, talupojad, kehvikud ja keskmikud olid organiseeritud kulakute poolt ja osutasid täit vastupanu, keeldusid kolhooside ülesehitamisest, toetusid eesolevale sõjale, oodates Nõuk. võimu kukutamist. (Il 64-65). Süüdistatavad Samast Ivan Denisovitš ja Aavikson Aleksei Denisovitš ennast näidatud süüdistuses kollektiviseerimise nurjamisest ja Nõukogude võimu kukutamisest, provokatsiooniliste kuulujuttude levitamisest sõja kohta süüdi ei tunnistanud, kuid on tunnistajate ütlustele toetudes ilmselgelt süüdi.

Sel moel lahendati ka teiste nurmekundelaste süüdistused, otsus tehti tunnistajate ütlusel.

Väljakirjutus protokollist 1933.a., Mina, volitatud Essenovitši rajooniaparadi PP OGPU poolt, uurisin materjali sellest, et Moskva oblasti Essenovitši rajooni Nurmekunde k/n küla Karmanovo kulakud Põld J.J., Entrop A.D., Rätsep M.M., Põld K.M. viivad läbi nõukogudevastast agitatsiooni, mis on suunatud läbiviidavate Partei ja Nõukogude võimu ürituste vastu. Uurimine paljastas juhtumid nõukogudevastast agitatsioonist grupi kuulujuttude poolt...eesmärgiga nurjata viljavarumise, metsavarumise ja teisi majandus-poliitilisi partei ja

nõukogude võimu poolt läbiviidavaid kampaaniaid, levitasid provokatsioonilisi jutte... Juurdluse käigus tunnistajad Krõlov Fjodor Jakovlevitš, sünd. 1891.a., teenistuja, Tomilin Mihhail Aleksandrovitš, sünd.1913.a., keskmik, kolhoosnik, Tsvetkov Stepan Vasiljevitš, sünd. 1904.a., keskmik, Miltop Ivan Jegorovitš, 53 aastane, keskmik, kolhoosnik, Lindenbaum Jegor Avgustovitš, Rodionov Vassili Ivanovitš. Tunnistasid: 1933.a. alguses rääkisid Põld K.J. ja grupp küla aktiviste eesmärgiga nurjata metsavarumise plaan järgmist: "Nõukogude võim röövib talurahvast, kogu vili võetakse ära, lämmatatakse ülejõu käivate maksudega, metsavarumisele saadetakse vägisi näljaseid. Tuleks rutem kapitalistid ja nende võim, siis nad omamoodi õiendaks nendega arveid, kõiki teid, nõukogude töölisi, puuakse üles. Varsti tuleb tagasi meie võim, linnades on juba nälg. Sellisel pinnal algab varsti streik. Saadakse lahti nõukogude võimust ja Jaapan aitab meid. Mina metsavarumisele ei lähe ja nõukogude plaane täitma ei hakka. Minul nõukogude tööks käsi ei tõuse, aga tõusevad nad siis, kui tuleb meil kapitalism, kui oma kätega õiendan arved, metsavarumised on mulle vastumeelsed..." Kohtumisel kommunistlike noorte-aktivistidega ütles Põld K.J.: "Ütle mulle Tomilin, palju nõukogude võim sulle maksab selle eest, et sa käid mööda külasid ja riisud talupoegi. Oh sa poisike, nõukogude võim petab teid, aga teie usute. Nagunii ei tule teie moodi midagi välja. Usu, teie kolhoosid lagunevad. Ehkki ma olen kolhoosnik, kuid mind sundis selleks vajadus, kardan, et kuulutate kulakuks muidusööjad."

1933.a. juulis jutuajamistes talupoegadega viljakoristus perioodil kolhoosi põldudel rääkis Põld: "Kolhoosist on vaja ära põgeneda enne kui pole hilja, muidu kärvad siin näljast nagu tõuk, kolhoosis midagi head ei ole ega tule." 1933.a. nov., kui kolhoosidesse oli suur inimeste juurdevool, rääkis eesmärgiga lammutada kolhoos kulak Põld, Ivan: "Nõukogude võim sundis talupoegi vägisi, kas varem elati niiviisi..., nüüd elatakse veel paremini, kui ei oleks kolhoose ja Nõukogude võimu, varem oli meil kõike, nüüd kärvame näljast, kuna ometi tuleb lõpp sel Nõukogude võimul." 1933.a. okt. rääkis Põld K.J. talupoegadele: "Mul tekib tahtmine tappa kasvõi üks kommunist, ma olen nende peale võimatult vihane ja tuleb aeg, siis ma löön maha kasvõi ühe kommunisti, röövisid kõiki talupoegi, kõiki kihutati kolhoosi, ma ootan, et kolhoosid varsti lagunevad, aga need, kes sinna läksid need seal on ja viimastena jooksevad laiali. Seepärast mina kolhoosi ei astu..."

Mais 1933.a. Põld, Ivan kevadise külvi ajal eesmärgiga nurjata kevadine plaan, rääkis: "Meid, talupoegi, lämmatati ülejõu käiva tööga, kolhoosis elada on väga raske, tööta ööl ja päeval, aga mitte endale, milleni küll on jõutud, varem minu töölised elasid mitu korda paremini, kui nüüd kolhoosis, meie kärvame näljast, parem võtta püss, minna metsa ja kõmmuta kommuniste..." (lk. 43-45).

Väljakirjutus protokollist: 28. veebr. 1933.a. PP OGPU *Troika* istungist: Põld Ivan Jakovlevitš, Entrop August Denisovitš, Rästas Mihhail Mihhailovitš, Põld Kuzma Ivanovitš saata paranduslikku laagrisse tähtajaga KOLM aastat, alates 4.12.32.(ll.48,49,50,51).

Täiesti salajane. Moskva SO OGPU. 59.laskurpolgu 20 laskurdiviisis teenib roodukomandörina Taks Albert Martõnovitš, sünd.1904.a., pärit Kuznetsovski k/n Nurmekunde külast (Nurmekunde koloonia R.K.), rahvuselt eestlane. Taksil on vennad – Taks Aleksander Martõnovitš ja Gustav Martõnovitš süüdi mõistetud Moskva oblasti kohtu Troika PP poolt 1931.a. ja saadetud koonduslaagrisse kui Eestisse emigreerumisliikumise initsiaatorid ja sidemete eest eesti esindustega Moskvast ja Leningradis. Sõjaväekohuslase Taks Alberti kohta on agentuuris välja töötatud kahtlustus spionaažis. Lehe nr. pole näidatud. Eriline nõudmine oli esitatud tunnistaja Martin J.J.-le. Allkiri 1929.a. 16. Juunil, Mina, allakirjutanu Martin Jaan Jaanovitš, elukoht V.Volotšok Proletarskaja 1/9, annan allkirja OGPU 48.-ndale eriosakonnale ja Tveri kubermangule sellest, et kohustun oma ülekuulamisest, selle olemusest ja antud tunnistusest mitte kellelegi kunagi rääkima. Vastasel juhul kannan vastutust kohtu ees, millele ka alla kirjutun. Allkiri (l.89). Kinnitan Määrus. (abinõude tõkestamisest ja Operatiivosakonna ülem süüdistuse esitamisest). OO 48. " " veebr. 1933.

Linn Kalinin.1933 veebr.4-ndal päeval. Mina, Volitatud OO OGPU 48 poolt, Zimin G. K., vaadanud läbi uuritava toimiku *perekonnanimi, isanimi, eesnimi, elukoht* olen piisavalt veendunud selles, et ta kuulus kontrrevolutsioonilisse grupeeringusse, mille ülesandeks oli külas

läbiviidavate nõukogude võimu ürituste nurjamine, õõnestas kolhoose, toetas illegaalselt sidet Moskva Eesti saatkonnaga eesmärgiga edastada erinevaid andmeid.

OTSUSTAS: Perekonnanimi, eesnimi, isanimi süüalune Krim K. par. 6, 10, 11 lk. 58 järgi, tõkestuse määraks ja kohtueelseks kinnipidamiseks Kalinini ITU juures. Volitatud OO 48 (G. Zimin)

Nõus Kohusetäitja Ülem OO OGPU 4(Voitsehovitš). Otsus kuulutati “ “ veebr. 1933.a. Sellised otsused olid allakirjutamiseks Troika OGPU-le allpool loetletud süüalustele:

Entrop August Denisovitš, otsus 28.02. 1933-ndast aastast.	Saata PP OGPU kaudu Põhjakraisse kolmeks aastaks alates 4.12.1923. a., saata tapiga.(l.11)
Toimik nr. 26114 süüdistuses Gellart P.I. vastu Krim. K. 11 lk.58/10.	Gellart P.I. saata parandusliku töö laagrisse tähtajaga viis aastat asendada väljasaatmisega Kasahstani PP OGPU kaudu sama tähtajaga alates 3.02. 33. Saata tapiga.(l.302)
Tofert Eduard Nikolajevitš	Saata PP OGPU kaudu Kasahstani tähtajaga kolm aastat alates 3.02.33. (l.308)
Ennok Ivan Andrejevitiš	Saata parandusliku töö laagrisse viieks aastaks alates 25. 12. 32. (l. 303)
Geiman Artur	Saata PP OGPU kaudu Kasahstani tähtajaga kolm aastat alates 4.04 33. Saata tapiga. (lk 304)
Plomberg Eduard Mihhailovitš	Saata parandusliku töö laagrisse tähtajaga kolm aastat alates 25. 02. 32. (lk 306)
Käärt Reinhold Reinholdovitš	Saata parandusliku töö laagrisse tähtajaga kolm aastat alates 4. 04.33. (lk 307)
Elvelt Juhan Mihhailovitš	Saata PP OGPU kaudu Kasahstani tähtajaga kolm aastat alates 3.02.33. (lk 308)
Käärt Peeter Reinholdovitš	Saata parandusliku töö laagrisse tähtajaga viis aastat alates 4.04. 33. (lk 309)
Entrop Rudolf	Saata parandusliku töö laagrisse tähtajaga kolm aastat alates 3.02. 33. (lk 310)

NKVD materjalidest leidsin järgmise sisuga teate isa kohta: “Käär Jakob Priidikovitš. Moskva oblast Essenovitši rajooni Tveri ringkonna Rahvakohus Essenovitši postijaoskond 5.03.1931. Essenovitši rajooni Rahvakohus teatab, et teie kohtuasi on määratud kuulamisele 22/III 31.” (arh. 19370-s l. 57). Ta sai mitu korda terava kriitika osaliseks kui jõukas talupoeg ja likvideeriti kui kulak. Arhiivist kohtumaterjale oma isa kohta ma ei leidnud. Teda kaitsesid Oskar Kullerkupp ja “Edasi” esimees Eduard Plomberg, keda jõuka talupoja toetuse eest süüdi mõisteti ja represseeriti. Eduard Plombergist on eraldi materjal.

ÜK(b)P Jasenovski Rajoonikomitee. Väljakirjutus protokollist nr. 21 büroo istungist 3. Okt. 1932.a.

Kuulati	Otsus
Kolhooside risustatus kulaklik - jõukate elementidega.	Teha ettepanek KK RKI vaadata läbi toimik sm. Plombergi ÜK(b)P kuulumise kohta. Soovimatusega lülitada kulakuid kolhoosist ja otsuste täitmata jätmise eest. ÜK(b)P RK büroo 3/XII 31. (l. 84)

Jasenovski RK, küla Essenovitši

Väljakirjutus protokollist nr. 25 büroo istungist 9. 12. 1932.

Kuulati	Otsustati
Uurimise tulemustest kolhoosis “Edasi”.	RK büroo kinnitas varasema otsuse õigsust, et otsused, mis seisavad kolhoosi juhatusel, pole sm. Plombergi

	poolt täidetud, selle eest teha Plombergile vali noomitus ja võtta maha kolhoosi juhtivalt kohalt, küsimus kolhoosi juhtimiselt maha võtmise kohta kooskõlastada Moskva oblasti kolhooside komitee..., peale seda kutsuda Plomberg tagasi ÜK(b)P RK käsutusse. (l.84)
--	---

Plombergi arreteerimisele mitte vastu vaielda. (l.95).

Täiesti salajane. Suulise järelpärimise järel saadan tõendi Plombergi arreteerimise kohta seoses Eesti rahvusliku grupeeringuga Nurmekunde asunduses. 27/III-33 (l.283). Plomberg lahkus Murmanskis oblastisse. Sept. 1933.a. sain mehelt kirja, millest sain teada, et ta on raskesti haige, rohkem kirju pole saanud. Vaatamata minu korduvatele järelpärimistele pole laagri administratsioonilt ametlikku teadet mehe surma kohta saanud ja selle põhjustest pole seniajani midagi teada. Kerstik Jekaterina Ivanovna sünd 1902.a., elukoht Tallinn, Viljandi mnt. 20/2, krt. 3 kirjast NSVL peaprokurörile sm. Rudenkole 24/II-61 (l. 323).

Kalinini oblasti Kohtu Presiidiumi ostus 18. Aug. 1961.a. Plomberg rehabiliteeriti 29. Aug. 1961.a.

Essenovitši rajooni poliitilis- majanduslik seisund. Nurmekunde rahvusliku k/n-s oli põhiline nõukogudevastaste elementide töö nõrgestada kolhoosi seestpoolt. Nagu näiteks - kolhoosis "Uus Elu" kuni 1/III- 35. A. töötas kolhoosi esimehena Linder Albert, MTF juhataja- tema isa, arvepidaja- tema vend. See isikute grupp, kes varem omasid jõukat majapidamist (aga vene talurahva tingimustes loetakse kulakuteks), omasid sidemeid OGPU kaudu välja saadetud kulakutega-sugulastega, viisid kolhoosi lagunemisele inventari hävitamise teel, jättes põllule viljasaagi ja hooletusse arvepidamise. Selline on olukord ka ülejäänud kolhoosides Nurmekunde k/n-s, meeolelu suuremal osal eesti elanikkonnal kolhoosivastane. Enamuse kolhoosnike üldist meeolelu väljendab sõnadega "Edasi" kolhoosi kolhoosnik Anne Rästas, kes kuulutas: "Kolhoosis ei lähe meil kunagi paremaks. Meil ei saa kunagi olema 2 hobust, 5 lehma, sigu ja kõike, mis on vaja keskmisele eestlasele". 26. dets. 1935.a. ÜK(b)P Kalinini oblasti org. büroo kirjast.

Volotšoki linnas, mis oli tihedalt seotud Nurmekundega. Võšnevolotšoki OGPU rühma ÜK(b)P partei puhastuse komisjoni protokoll T..DNI, fond 426, op. 1, ed. Hr. 428, sv.26. Kommunistide nimekiri, kes läbisid partei puhastuse ÜK(b)P rakukeses OGPU V.Volotšoki Rajooniosakonnas.

Nr.	Pere- konna- ja eesnimi	Part-sse kuuluvus	Partei- staaž	Sots. staatus	Amet	Otsus
1.	Zubrimen, S.A	Liige	1931	Tööline	Teenistuja	Välja heita
2.	Ostrinskii, M.S	Kand.	1932	Teenist.	Teenistuja	Välja heita
3.	Ivanov, G.P.	Kand.	1931	Talup.	Teenistuja	Välja heita
4.	Lebedev, F.M.	Liige	1931	Talup.	Teenistuja	Välja heita
5.	Goles, S.D.	Liige	1929	Talup.	Teenistuja	Välja heita
6.	Grutšin, F.I.	Liige	1928	Tööline	Teenistuja	Välja heita
7.	Seržantov, K.B.	Kand.		Teenist.	Töödejuh.	Välja heita
8.	Bikanov, T.P.	Liige	1919	Tööline	Teenistuja	Välja heita
9.	Osipov, M.I.	Liige	1932	Tööline	Teenistuja	Välja heita
10.	Kurgusov, B.I.	Liige	1926	Talup.	Teenistuja	Välja heita
11.	Pojarkov, V.A.	Liige	1920	Tööline	Töödejuh.	Välja heita
12.	Hevronov, V. .	liige	1929	Tööline	Teenistuja	Välja heita

Protokoll nr. 1. Volotšoki osakonna OGPU ÜK(b)P liikmete komisjoni ja rakukeste kandidaatide istung. Komisjoni esimees Zagubenov, komisjoni liikmed: sm. Panov, Lomašova.

Organisatsiooni koosseis pole suur, kõigest 14 inimest... Meie ülesandeks on: täielik informatsioon poliitilisest meeolust, informatsioon puudujääkidest parteiüritusi läbiviivates kohtades, repressioonidest kontrevolutsiooniliste nõukogudevastaste elementide vastu ja

profülaktilise iseloomuga ettevaatusabinõud elanikkonna keskel. Meie rakukese parteiliikmed töötasid püsivusega. Tehti lööktööd. Tulemusena viisime me läbi järgmisi töid: viimase kvartali jooksul tehti 156 ettekannet, neist 58 kahe viimase kuu jooksul. Represseeriti 258 inimest neist 175 grupiviisiliselt. 41 toimikut on antud kohtusse neist 13 grupiviisilist. Represseeriti grupp valerahategijaid ja aktiivsed nõukogude vastased kontrrevolutsioonilised kolhoosi õõnestajad-kirikutegelased, avastati suured kahjurlused tootmis ja põllumajanduslikel objektidel, kõik need asjad kandsid poliitilist iseloomu. Kõik see töö käis kaasas massilise poliitilise selgitustööga.

Oli juhtumeid, kus parteiliikmed ei olnud piisavalt kindlameelsed. Oli tšekistide töö läbiviimise jämedaid rikkumisi (Hohlov, Galkin), Petrov purjutas, Zaitsev süstemaatiliselt purjutas, ilmus linna purjuspäi diskrediteerides sellega OGPU-d, kaasates endaga Gorevit, Kurgusovit. Me viskasime Zaitsevi parteist välja ja ei eksinud. Zaitsev põhjustas raiskamist töötades ühes kooperatiivsetest organisatsioonidest.

Tihhonov, parteiliige alates 1919.a., ilmutas oportunismi, mitte uskudes tööliklassi jõudu, tema üle mõisteti kohut ühisel rakukeste koosolekul, eemaldati rakukese büroo liikmekohalt noomitusega.

Kokkuvõttes, tegime suuri saavutusi, meie Raj. Osakonna töö on oblastis kõrgematel kohtadel. Ülem Pojarkov autasustati aukirjaga.

Küsimused ja vastused.

Küsimus. Te viisite läbi võitlust aktiivselt avalikult esinenud klassivaenlastega, aga kuidas võitlesite ja vabanesite neist klassivaenlastest, kes varjusid kolhoosnike maski taha ja töölistest, kes viisid läbi varjatud võitlust nagu märkis Stalin “salakavalasti”, tungides kolhoosidesse ja ettevõtetesse eesmärgiga lagundada neid seestpoolt?

Vastus. Toome näite kolhoosi on astunud 7 kulakut, tungides kolhoosi eesmärgiga lagundada kolhoosi seestpoolt, mille nad omaks võtsid...

Küsimus Milline on abi miilitsa poolt?

Vastus. Abi miilitsa poolt on olemas.

Küsimus. Kas usklige tööd polnud?

Vastus. Oli.

Küsimus. Uute ettevõtete ehitamisel V. Volotšoki rajoonis on rida kahjurlusi tehastes “Veliki Oktjabr”, “Krasnõi Mai”, praaki vabrikus “Bolševitška” jne.- millega seda seletate?

Vastus. R/o OGPU vabanes kahjurlusest tehastes “Veliki Oktjabr”, “Dubitele” ja põllumajandus kombinaadis, viimases on 14 inimest antud kohtu alla, kellest osa maha lastud.

l.6

sm. Pojarkov Tihonov on passiivne, operatiivtöös nõrk, kolhoosi sõitmisel kulakluse likvideerimiseks arvas, et on vaja koostada võlts toimikuid.

l.21 ob.

Teine periood repressioonist haaras ka Nurmekunde, millest annavad tunnistust NKVD materjalid

Süüdistuses Tiik Jaan Jakovlevitši vastu kriminaalses tegevuses. toimik 23136-s. NKVD Kalinini oblasti juhatus.

Order Tiik J.J. läbiotsimiseks ja arreteerimiseks 9.02.38 (l.1). Läbiotsimise protokoll Läbiotsimisel ei leitud midagi. (l.2). Sünniaasta – Konokovos 1908, ema Edviga Mihhailovna – 1889, õde Vilhelmiina – 1915.a., töötab õmblejana Kalininis. l.3-3ob. Teade. Elukoht Bolšoi Bor, kulak, kulakuna likvideeritud. Vaenulikult meelestatud nõukogude võimu vastu, viib läbi kontrrevolutsioonilist tööd tööliste ja kolhoosnike keskel kolhoosikorra vastu. Kindlat tegevust ei oma. (l.5). Küsitluse protokoll. Sünnikoht Konokovo. Sotsiaalne päritolu talupoeg-kulak, omab maad 34 tiinu, p/m masinaid, hobuseid-3, lehmi-6, noorkarja, kasutab tööjõudu, enne ja peale revolutsiooni kulaklik majapidamine. Õde töötab Kalininis õmblejana. Enne revolutsiooni süüdi mõistetud pole, peale revolutsiooni 1931.a. mõistetud Essenovitši Rahvakohtu poolt Krim.K. lk. 61 järgi 6-ks aastaks väljasaatmisele Moskva oblastist maksude tasumata jätmise ja kontrrevolutsioonilise agitatsiooni eest. Tiigi vastused: enne revolutsiooni maad 34 tiinu, 2 hobust, 6 lehma, 2 siga, noorkari, erinevad p/m masinad, kasutas palgatööjõudu. Peale revolutsiooni niisamuti kasutas palgatööjõudu, kuigi ise juhatas. 1931 a. individuaalselt maksustatud ja kulakuna likvideeritud. 1931.a. Essenovitši Rahvakohtu poolt Krim.K lk. 61

süüdi mõistetud 6-ks aastaks väljasaatmisele Moskva oblastist maksude mittetasumise ja kontrrevolutsioonilise agitatsiooni eest Konokovo talunike keskel...Omas sidemeid natsionalistide- eestlastega Viibus Mihhail Antonovitšiga Kašinski rajoonis Kalininski oblastis Küläs Morkovo, varasemalt karistatud Sopp Jaan Jaanovitšiga, Konokovost. Mina isiklikult olin rahulolematu Nõukogude võimu vastu, rääkisin, et inimesi kuulutatakse mitte millegi eest kulakuteks ja pannakse istuma. 1931.a. tulles elama Kalinini oblastisse Kašinski rajooni levitasin kulujutte sõjast, rääkisin tööliste ja kolhoosnike keskel, et varsti tuleb sõda ja nõukogude võim kukutatakse. 1937.a. väljendasin rahulolematust kolhooside ülesehitamise vastu, rääkisin, et kolhoosid ei jää eksisteerima. 1937.a. rääkisin, et Nõukogude Liidu Konstitutsioon, see on tööliste ja talupoegade petmine, et salajasel hääletamisel võib valida keda tahes, aga välja tuleb vastupidi, valitakse... mitte seda, keda vaja... (11.7-7ob-8-8ob). Ülekuulamise protokollist Piskarev Mihhail Gavrilovitš, sünd. 1884.a. ...rääkis, et mina lähen esimesena kägistama kommuniste, väljendades terroristlikku meeleolu sm. Ježovi ja teiste valitsuse liikmete vastu..., et kolhoosnikud peavad mitte millegi eest töötama, nagunii võetakse vili riigile, aga kolhoosnikud jäävad leivata. (1.10-10 ob). Süüdistuskokkuvõtte uuritava toimiku nr.15805 kohta Süüdistuses Tiik Jaan Jakovlevitši kontrrevolutsioonilise tegevuse vastu. 13.2.1938. Tunnistas ennast süüdi. Toimik saata läbi vaatamiseks UNKVD Troikale ja K/O. Troika otsus 22/III-1938: maha laskmine.(1.14). Akt UNKVD Troika Otsuse täideviimisest täitmisega 24/III 1938 (1.15).

Toimik süüdistuses Jürgenson Mihhail Matvejevitši vastu. Arh.2334-s. Order läbiotsimiseks nr. 2361 9. Okt. 1937.a. aadressil Harputšinskoi k/n Golubkovo küla. (1.1). Protokoll läbiotsimisest 9. Okt. 1937.a. Võetud pass nr. 671397 Jürgenson M.M. nimele, kogu kirjavahetus. Arreteeritu ankeet. Sündis 1880. a. Eesti Pärnu maakonnas Liivimaa kubermangus küläs Kokiste. Alaline elukoht Kamenski rajoonis küläs Golubkovo. Teenistuskoht: kindla tegevuseta. Varanduslik seisukord: arreteerimise momendil: maja, hobune, lehm, sead, õuepealsed ehitised. Enne 1929.a. Maja, 3 hobust, 11 lehma, väikeloomad, 3 siga, viljapeksumasin, tuulamismasin, heinaniiduk, viljaniidumasin, rehealune jt. Enne 1917.a. Maja, rehealune, ait, saun, viljapeksumasin, viljaniidumasin, tuulamismasin, niiduk, külvik jt, 3 hobust, 11-12 lehma, pullid, 75 tööpäeval kasutatud tööjõudu, 56 tiinu maad. Teenistus sõjaväes: tsaariarmee – reamees, valges ja punases armees – ei. Sotsiaalne päritolu: kulakutest, kasutas tööjõudu. Haridus: alg. Kas on olnud kohtu all: 1929.a. välja saadetud kolmeks aastaks. Otsus Krim.K. lk. 58 par. 10 järgi. Pere koosseis: Naine – Jürgenson Malia Ivanovna-koduperenaine. Poeg – Jürgenson Elmar Mihhailovitš- tööline Kamenski kirjababri vabrikus. Tütar – Jürgenson Klara Mihhailovna- õpib. (1.4 ob). Ülekuulamisprotokoll 9. Okt. 1937.a. (1.5). Enne revolutsiooni pole süüdi mõistetud, peale revolutsiooni 1929. a. mõistetud süüdi Krim.K. par. 10 lk. 58. (1. 5 ob). 1898.a-ni elasin koos vanematega, 1898.a. kolisin isa venna Peterson Peeter Ivanovitši juurde Essenovitši rajooni külla Konokovo (1.6), kes omas 2-3 alalist töölisi ja kuni 75 tööpäeva hooajatöölisi. 1917.a. onu suri ja mina jätkasin majapidamist kuni 1929.a., omasin ka tööjõudu. Piiri taga on mul kaks venda: Jürgenson, Matvei Matvejevitš ja Matas Matvejevitš. Olen kirjavahetuses vendadega, vennapoeg Jürgenson Paveliga... Elavad hästi, kutsusid mind Eestisse elama, sõitu ei lubatud. Peale 1929. a. vendadega kirjavahetust ei olnud, oli vennapojaga kuni 1934. a. 1934. a. sain vennapojalt Eestist kaks puuda jahu, 10 naela võid, konserve, pakis oli kiri, milles kirjeldas elu Eestis, kirjutas, et elada on hea, elame rikkalt. Mina vastasin tema kirjale, et NSVL-s on väga halb elada, elame peaaegu näljas, aga niisama halvasti elavad ka töölised. Sellele kirjale ma vastust ei saanud ja 1934. a.-st Eestiga kirjavahetust pole. NSVL-s on tütreid, üks tütar Jürgenson Liidia Mihhailovna, 25 aastane on Kamenski rajoonis Mogilevis pedagoog, tütar Brikker Julia Mihhailovna Okulovkas ja Andrejeva Marta Mihhailovna (1.7), viimasega olen kirjavahetuses, 1937.a. kevadel sain kirja, kus kirjutab, et elavad halvasti, töö on raske. Mul on poeg Jürgenson Albert Mihhailovitš (linnas Shuja). Süüdi mõistetud 1929.a. par. 10 lk. 58 järgi kolm aastat vabadusekaotust kontrrevolutsioonilise agitatsiooni eest kolhooside ehitamise vastu, kandsin karistust Tjumenis, peale karistuse kandmist Kamenski rajoonis (1934. a.), 1936. a. kolisin Golubkovosse, ehitasin oma maja, ostsin hobuse ja töötasin vabrikus, käesoleval ajal kindla tegevuseta. (1.8). Ülekuulamise protokoll 14. Okt.1937.a. Kontrrevolutsioonilistes grupeeringutes ei olnud. Kuni 1929.a-ni

viisin läbi kontrrevolutsioonilist agitatsiooni Konokovo elanike seas, väljendasin talupoegade rahulolematust nõukogude võimu vastu. (l.8) Tõend Jürgensoni varalisest seisust

Aasta tulud	Maksu suurus
Haritavast maast 800	ESHX 85
Karjast 1500	Individuaalne maks 850

Palgatööjõu hulk – 2, hooajati käis kuni 8 inimest. Oli ilma jäetud valimisõigusest kui kulak- ekspluataator (ll.9.9ob.).

Ratnikov Aleksander Dmitrijevitsi, raudtee töölise, küsitluse protokoll 13. Okt. 1937.a. Mulle on teada, et Jürgenson M.M. on meelestatud nõukogude võimu ja valitsuse liikmete vastu, viib läbi kontrrevolutsioonilist agitatsiooni Golubkovo elanike keskel eesmärgiga nurjata nõukogude võimu poolt läbi viidavad üritused (l.12), viib läbi nõukogudevastast agitatsiooni kolhooside ülesehituse vastu, rääkides, et tsaarivalitsuse ajal töölised ja talupojad elasid paremini, tuues näiteks ennast, et mina omasin 54 tiinu maad, 3 hobust, 11 lehma, p/m masinaid jt. Nõukogude võimu ajal seda ei juhtu. Nõukogude võim võtab veel viimase ära töolistelt ja talupoegadelt. (l.12 ob.). Arreteeritud Jürgenson M. M. hoitakse vahi all Ostaškova linnas (9/X-37.2). Esemelisi tõendeid ei ole. Dokumendid ümbrikus (kiri tütrelt ja foto, kirjad sugulastelt). Väljakirjutus protokollist Kalinini oblasti troika UNKVD 9. Nov. 1937.a.

VIII. Kuulati	IX. Otsustati
158 Toimik nr. 8291 NKVD Kamenski RO süüdistus Jürgenson M. M. sünd. 1884.a. vastu, eestlane, NSVL kodanik, pärit Liivi kubermangust (Eesti) Kokiste külast, kulak, likvideeritud kulakuna, varem ilma jäetud valimisõigusest, 1929.a. süüdi mõistetud RSFSR Krim.K. par. 10 lk. 58 järgi 3-ks aastaks k/laagrisse. Enne arreteerimist elas Kalinini oblastis Kamenski rajoonis Golubkovo külas. Süüdistatakse selles, et viis aktiivselt läbi kontrrevolutsioonilist agitatsiooni kolhooside vastu kaotusliku meeoluga ülistades tsaari Venemaad, pidas sidet omastega, kes elasid piiri taga ja levitas provokatsioonilisi kuulujutte kontrrevolutsioonilise iseloomuga.	Jürgenson M. M. saata parandusliku töö laagrisse tähtajaga KÜMME aastat alates 9/X-37

Tomasson Anton Jurjevitsi toimik süüdistatuna kontrrevolutsioonilises tegevuses. Arh. 5794-s Arreteeritu ankeet

Sündinud 1884.a. Sünnikoht Konokovo. Elukoht Kamenski rajoon Sidorkovo. Varanduslik seis enne 1917.a. : maja õuepealsete ehitistega, rehealune, 3 kuuri, 2 hobust, 4-5 lehma, 2 siga, maad 30 tiinu, p/m masinad. Enne 1939.a. : 2 hobust, 3 lehma, arreteerimise momendil: hobune, rohkem varandust polnud. 1931.a. Essenovitši rajoonis süüdi mõistetud Krim. K. lk. 61. järgi 4-ks aastaks individuaalse maksu mittetasumise eest. Pere: naine Emilia Jakovlevna Tomason 56.a. koduperenaine, tütar Linda 17 aastane- mustatööline, tütar Elfriida 14. a.- õpib, tütar Salme 12. a.- õpib.

Süüdistatava tunnistus: Omasin maja õuepealsete ehitistega, 2-3 hobust, 4-5 lehma, väikeloomi kuni 40, 3 siga, p/m masinaid, maad 30 tiinu, võtsin palgatööjõudu. 1930.a. olin individuaalselt maksustatud ja 1931.a. kulakuna likvideeritud ja mõistetud süüdi rahvakohtus Krim. K. lk. 61 4- ks aastaks Moskva oblastist välja saatmisega tahtliku individuaal maksu mitte tasumise ja nõukogude võimu ürituste vastu kontrrevolutsioonilise agitatsiooni läbiviimise eest talupoegade keskel. Kinnitan: Ostaškovski grupi UNKVD KO ülem Riikliku Julgeoleku leitnant Inšev. 13. veebr. 1938.a. Toimiku nr. 15804 süüdistuskokkuvõte: Tomasson Anton Jurjevits süüdistatuna kontrrevolutsioonilises tegevuses. Mina volitatud Kamenski RO UNKVD KO Riikliku Julgeoleku seersant sm. Muhin, vaatasin läbi toimiku nr. 15804 Tomasson Anton

Jurjevitši kohta, sündinud 1884.a. pärineb Moskva oblastist Essenovitši rajoonist Konokovost, rahvuselt eestlane (kulak), kulakuna likvideeritud kohtu poolt 1931. a. Krim. K. lk. 61 4-ks aastaks välja saatmisega Moskva oblasti piiridest. 1931. aastast elas Tomasson Kalinini oblastis Kamenski rajoonis Fedkovski k/n külas Sidorkovo, kindla tegevuseta, vaenulikult meelestatud nõukogude võimu vastu, aktiivselt viis läbi kontrrevolutsioonilist agitatsiooni kolhoosnike keskel suunates oma agitatsiooni Partei ürituste ja nõukogude võimu valitsuse vastu. 1937.a. juunikuus agiteeris kolhoosnikke kolhoosidest välja astuma. 1937. Okt. Levitas kolhoosnikele valesid jutte sõjast ja Nõukogude võimu kukutamisest eesmärgiga nurjata koristuskampaania. 1937.a. dets. Propageeris kolhoosnike keskel, et kolhoosnikud on näljas, aga kogu vili võetakse riigile süüdistades selles Partei juhte ja Nõukogude võimu valitsust. Osaliselt tunnistas ennast süüdi. OTSUSTAS: Toimiku nr. 15804 Tomasson Anton Jurjevitš süüdistatuna kontrrevolutsioonilises tegevuses saata läbi vaatamiseks UNKVD K/O troikale. Riikliku Julgeoleku täievolilise operatiiv-voliniku abi, seersant Muhhin "Nõus" Kamenski RO UNKVD ülem Riikliku Julgeoleku leitnant Ivanov. 22. märtsi 1938.a. Kalinini oblasti troika UNKVD väljakirjutus protokollist:

VIII. Kuulati	IX. Otsustati
212 Toimik nr. 15804 Kamenski RO NKVD süüdistuses Tomasson Anton Jurjevitš sündinud 1884.a. Kalinini oblasti Essenovitši rajooni külas Konokovo, rahvuselt eestlane, NSVL kodanik. Kulak omas 35 hektarit maad, võttis palgatööjõudu. 1931.a. kulakuna likvideeritud, süüdi mõistetud Krim. K. lk. 61 4-ks aastaks väljasaatmisele Moskva oblastist, arreteerimise momendil elas Kamenski rajoonis külas Sidorkovo Süüdistatakse selles, et esines kontrrevolutsioonilise agitatsiooniga kaotusliku meeoluga, levitas kuulujutte sõjast ja nõukogude võimu ja kolhooside hukust. Kolhoosnike keskel viis läbi kolhoosidevastast agitatsiooni kolhoosidest välja astumiseks. Kontrrevolutsioonilise eesmärgiga diskrediteeris Stalinlikku konstitutsiooni.	Tomasson Anton Jurjevitš MAHA LASTA. l.19

Troika sekretär pitsat (allkiri)

Väljakirjutus aktist: Kalinini oblasti troika UNKVD otsus 22. Märts 1938.a. *Tomasson Anton Jurjevitši*, sündinud 1884.a., maha laskmisest, täide viidud 24. III 1938.a 1-sel tunnil. UNKVD KO 3-nda osakonna ülem Stankevitš. AMO UNKVD KO ülem Kudrin. Sisevangla ülem Tšrivoki. Õige: UGB UNKVD 8-nda osakonna inspektor Riikliku Julgeoleku seersant A. Aleksandrov. (l.14). rehabiliteeritud postuumselt.

Elvelt Julius Mihhailovitši asjas Toimik nr. 10702 uurimine. Arh.25289-s Order nr. 3737 2. Dets. 1927.a. antud läbiotsimiseks ja arreteerimiseks (l.1). Läbiotsimise protokoll Ära võetud 1) Jahipüss berdanka nr. 65673, 2) k/n teade, 3) kirjavahetus kahel lehel (l.2). Arreteeritu ankeet. Sündinud 21. Juulil 1899.a. Tšernivetsis, elukoht Zalesje, teenistuskoht: töö kolhoosis. Varandus: talumaja, laut, lehm, 3 lambatalle, arreteerimise momendil: vasikas, põrsas. Enne 1929.a.: hobune, 3 lehma, põrsas. Süüdi mõistetud 1932.a. Krim. K. lk. 109. Arreteeritud 22.12.37. (l.3 ob). Teade Nurmekunde k/n Majapidamine kulaklik, maad 30- 35 ha., 2 hobust, 5-7 lehma, tallesid 5, 2 siga, 1931.a. perekond oli vahistatud NKVD poolt, aga Elvelt J. M. 1931.a. läks isa juurest ära, astus kolhoosi ja kolhooside loomise ajal vahetas elukohta kolmes kolhoosis, kulakute likvideerimise ajal tegeles nende varanduse omastamisega, mille eest oli rahvakohtus süüdi mõistetud, töötades kolhoosis tegeles töödistsipliini desorganiseerimisega mitte tulles tööle, oma naisele ja teistele rääkis, et milleks tulla tööle, nagunii midagi ei saa jne. Sugulastest omab onu, keda samuti NKVD kuulutas kulakuks. (l. 4). Väljakirjutus PP OGPU MO troika istungist 6. Apr.

VIII. Kuulati	IX. Otsustati
79 Toimik nr. 26114 süüdistuses Elvelt Julius Mihhailovitši vastu Krim. K. par. 10 ja 11 lk. 58	Elvelt J. M. saata läbi PP OGPUU Kasahstani tähtajaga KOLM aastat alates 3.11., 33., saata tapiga. (l. 5)

Küsitluse protokoll 23. dets. 1937.a. Kuni 1929.a. elas Tšernivetsis, omas koos isaga maja, kuuri, aita, sauna, rehealust, rehe, 2 hobust, 8 lehma, 5 lammast, 2 põrsast, maad 40 tiinu. Palgatööjõudu ei võtnud, kindlat ülesannet ei andnud, kulakuna likvideeritud polnud. 1929.a. elas Zalesjes. Omas hobust, 3 lehma, 2 lammast, 2 põrsast, majapidamine kulakuna likvideeritud polnud. Mõisteti süüdi 1932.a. Krim. K. lk. 109 2 aastat vabaduse kaotust, müüs võid, aga raha võttis endale. Nõukogude vastase agitatsiooniga ei tegelenud.

Otsus Toimik nr. 10702 süüdistus. Elvelt Julius Mihhailovitši vastu. 1937.a. 27. Dets., Mina, Kalininski oblasti Essenovitši RO NKVD kaastöötaja Karpov, vaadanud läbi toimiku nr. 10702 materjalid kodanik Elvelt Julius Mihhailovitši kohta sündinud 1899.a., elab Kalinini oblastis Essenovitši rajoonis Nurmekunde k/n Zalesje külas, kulak, abielus, lapsi pole. LEIDSIN Elvelt Julius Mihhailovitš omas kulaklikku majapidamist, 1933.a. mõisteti süüdi nõukogude vastase tegevuse eest lk. 68/10 kolmeks aastaks parandusliku töö laagrisse. 1937. a. kolhoosnike keskel rääkis: “Ärge minge kolhoosi tööle, nagunii töötad, aga ei saa midagi, Kaug-Idas algas sõda, siis klaarime kommunistidega arved nagu vaja, siis näitame neile kolhoose, sunnime andma tagasi varanduse”. Elvelt rääkis kolhoosnikele: “Kõik juhatajad on kelmid ja sulid, aga kolhoosnikud lollid töötavad nende heaks.” Eesmärgiga haarata rohkem inimesi oma roiskunud poliitikasse ja agitatsiooni kolis ta ühest kolhoosist teise, tema agitatsiooni tulemusena kolhoosis kogu viljasaak tallati karja poolt, aga ka ületalvised külvid. 1937.a. suvel rääkis: “Milleks meile riiklikud plaanid, me oleme ise peremehed, kuidas teeme nii ka tuleb”. Elvelt Julius Mihhailovitš ennast süüdi ei tunnistanud, kuid süü on tõendatud tunnistajate ütlustega.

Otsustas Toimik nr. 10702 Elvelt Julius Mihhailovitši asjus saata läbivaatamiseks Kalinini oblasti UNKVD troikale. Essenovitši R/O UNKVD kaastöötaja (Karpov). “Nõus” Essenovitši R/O UNKVD ülem (Kostõlev). Allkirjad.

Teatis. 1. Süüdistatav Elvelt Julius Mihhailovitš hoitakse 22. Dets. 1937.a. vahi all Kalinini oblastis V. Volotšoki linnas. 2. Esemelisi tõendeid ei ole. Essenovitši R/O UNKVD kaastöötaja (Karpov) Allkiri (l. 15). Väljakirjutus Kalinini oblasti UNKVD Troika protokollist 30. dets. 1937.a.

Kuulati	Otsustati
4. Toimik nr. 10702 Essenovitši R/O UNKVD süüdistuses Elvelt Julius Mihhailovitši vastu sündinud 1899.a., pärit Essenovitši rajoonist Zalesje külast, süüdi mõistetud 1933. A. Krim. K. lk. 58-10 kolmeks aastaks parandusliku töö laagrisse, karistus kantud. Süüdistatakse selles, et viis süstemaatiliselt läbi kontrrevolutsioonilist agitatsiooni kohaliku elanikkonna keskel, suunatud kolhoosi lammutamisele.	Elvelt Julius Mihhailovitš MAHA LASTA.

Troika sekretär (allkiri, pitsat) l. 16.

Väljakirjutus aktist Kalinini oblasti troika UNKVD otsus 30. Dets. 1937.a. Elvelt Julius Mihhailovitši sündinud 1899.a. maha laskmisest täide viidud 5. Jaan. 1938.a. 1-sel tunnil. UNKVD KO UGB 8-nda osakonna ülem (Stankevits). UNKVD KO AHO ülem (Kudrin). Sisevangla ülem (Irževski). l. 17.

Postuumselt õigeks mõistetud 1989.a.

Bauman – Bljuntal Adolf Rudolfovitš. 7023-s Kolhoosi “Jõud” esimees (Karmanovo) on vastutusele võetud illegaalse piiriületuse eest spionaaži eesmärgil Krim. K. lk. 58-6. Hoitakse vahi all V. Volotšoki linnas 18.11. 1937.a. (l.1). Order areteerimiseks. 17. 11. 1937.a. Jevdokimovi juhatusel. (l. 2). Läbiotsimise protokoll. juures viibisid Nurmekunde k/n esindajad

Puusepp ja Martin Martõnovitš. Arreteeritu ankeet. 3. Sünni-aeg ja -koht: 6.11. 1910. A. Narva. Eesti. 4. Alaline elukoht: Karmonovo. 5. Töökoht: kolhoosi "Jõud" esimees. 1. Varanduslik seis: 1 lehm. Enne kolhoosi astumist rajoonis ei elanud, elas Eestis, Eestist tuli 1928.a. elas Leningradis kuni 1933.a. 17. Parteilisus: ÜLKNÜ liige 1926-ndast a. 20. Kas on olnud kohtu all: oli uurimise all 1928.a. seoses piiriületamisega. 22. Pere koosseis: naine Sopp Elviina Eduardovna 27 aastane koduperenaine. Karmanovo; poeg Bauman Jevgeni Adolfovitš – kahe aastane, ülalpeetav; tütar Nelli – neljakuune; ema Bljuntal – 64 aastane. (l. 4-4 ob.). Iseloomustus. (12. 06. 36.). Kolhoosile "Jõud" ja esimehele Bauman A.R.-ile Nurmekunde külanõukogult. 1936.a. kevadel kolhoosis põles vasikalaut vasikatega koguses 8 pead, aga 1936.a. hukkus 22 vasikat, hukkamise põhjuseks halb hooldus, aga ka vasikatalitaja puudumine, mille eest farmi juhataja Peet A. mõisteti rahvakohtu poolt üheks aastaks sunnitööle, aga ka esimees Bauman tegeles tihti purjutamisega ja on k/n pleenumitel igasuguste ürituste läbiviimise vastu nagu näiteks ettevalmistused suviseks heinaniitmiseks, keeldub kesakünni plaanist, aga ka omab sidemeid kulakutega, naise sugulaste Aunapi jt. K/n esimees (allkiri) (l. 5). Väljakirjutus protokollist 20. 11. 1937.a. Bauman Adolf Rudolfovitš visata välja ÜLKNÜ ridadest, kui ülejooksik, poliitiliselt mitte usaldatav. (l. 6 ob.). Ülekuulamise protokoll 17. 11. 1937. 2. Isa töötas sepana, suri 1924.a. Eestis, ema- kangruna, elab NSVL. 12. Haridust 6 aastat Eestis koolis ja 3 aastat parteikoolis Leningradis. Kohtu all pole olnud. (l. 9-9 ob.). Juurdlus. Vastused küsimustele. Ületas piiri 4. Okt. 1928. a. Eesti poolt. Põhjus: soov õppida. Piiri ületas Eesti Kommunistliku Partei kaastegevusel. Aitasid Orlov, Saar Karl, Ross Henrih (l. 12). Eesti salapolitsei tegi ettepaneku vahetada perekonnanime ja mina valisin nime Bauman, enne sõitu NSVL-tu kandsin nime Bljuntal. Ületas piiri veel 1931. ja 1932.a. (ll. 10, 19). protokoll 1.12.1937.a. Tunnistaja Kerbes Ivan Timofejevits küsitluse. 3. sündinud 1935.a. 4. Sünnikoht Konokovo. 5. Elukoht Potšinok. 8. Tegevuse liik: arvepidaja kolhoosis "Edasi". Talupoeg-keskmikest. Karistamata. (l. 22). Mulle on teada, et tegeles spionaažiga, 1936. a. ülistas elu Eestis. Eestis meeldib rohkem, sealne kord on parem. Ehkki palgad olid väikesed, olid paremini riides ja söönud. Kõike oli võimalik saada, aga siin Nõukogude Liidus pole korda, eriti tootmises. Niisamuti oli Bauman meelestatud kolhooside ehitamise vastu, töötades kolhoosis esimehena ta kolhoosnikke ei sallinud...1936. A. kui kolhoosnikud pöördusid tema poole toiduainete jagamisest tööpäevade eest, Bauman vastas: "Nagunii pole midagi saada kuni rajooni organisatsioonid ei jäta ära külviplaani ja ei lase pidada majapidamist oma äranägemise järgi". (l. 23 ob.-24). Tunnistaja Kadakas Mihhail Antonovitši küsitluse protokoll 2.12. 1937. 3. Sünniaeg ja koht: Konokovo. 4. Elukoht: Konokovo. 8. Töökoht: kolhoosi "Säde" esimees. 9. Sotsiaalne päritolu: talupoeg-keskmikest. (l. 25-25 ob.). Tunnistajate tunnistused. ...Tema spionaažitegevusest ei tea midagi...1934.a. küsimusele saagikoristusest Bauman rääkis kolhoosnike keskel, las rajoonis kiirustavad, meil pole kuhugi kiiret...alles siis hakkame hästi tööle kui ei viibutata kaigast (l. 26-26 ob).

Bauman- Bljuntali vastused uurija küsimustele. 17 11. 1937.a. Piiriületusel aitasid mind Orlov-Saar Karl, Ross Henrih- Eesti Kommunistliku Partei liikmed. Orlov-Saar töötas vähemusrahvaste Nõukogude Parteikoolis (soomlased, eestlased, lätlased, sakslased)- Fontanka 6. Ross Henrih töötas Leningradi sõjaringkonna staabis, 4-ndas osakonnas. Kohtusid Tallinnas konspiratiivkorteris. Saatja saatis Bauman-Bljuntali Narva juures üle piiri, läksid läbi soo. Piiril peeti kinni piirivalve poolt ja saadeti Kingissepa linna, vahi all olid 6 ööpäeva, saadeti Leningradi, kus olid vahi all 6 ööpäeva, pärast lasti välja. Piiriületamise eest mind ja Pirsonit süüdi ei mõistetud. (ll. 10 ob-11).

Saadeti Eesti Kominterni, sealt õppima Nõukogude parteikooli, õppisin 4 aastat, 1931.a. saadeti Eesti haridustöötajate majja Punasel tänaval vastutavaks sekretäriks, töötasin 4 kuud, isiklikul palvel komsomoli oblasti komitee saatis Novoselski rajooni, kus töötasin Rajooni haridusosakonna instruktorina, töötasin umbes 3 nädalat, saadeti Eesti haridustöötajate majja kursustele, kus tegime läbi ettevalmistuse ületoomiseks Eestisse organiseerima partisanirühma tagalasse sõja puhuks Eestiga. Peale kursuste lõppu, mis olid organiseeritud Leningradi sõja ringkonna staabi poolt, seal õppis meid 20-25, kestsid umbes 4 kuud (ll. 11 ob.-12), Kominterni seksioon tegi mulle ettepaneku vahetada perekonnanime, kuna minu õed elasid Eestis ja nende korterid olid konspiratiivkorterid Eesti Kommunistlikule parteile, et neid mitte paljastada.

Valisin perekonnanime Bauman. Süüdi esitatud süüdistuses ei tunnista (süüdistus spionaažis R. K.) (l. 12 ob.). Komsomoli astusin 1926.a. (l. 13). Õde Ida Rudolfovna Bauman elab Põhjakrais Oparino rajoonis, töötab rajooniajalehe "Oparino Säde" toimetajana, ÜK(b)P liige 1926. Aastast, teine õde Leida Rudolfna Holm 33 aastane elab Vsevolžki rajoonis Leningradi oblastis, töötab eesti-soome põllumajanduslikus tehnikumis, ÜK(b)P liige 1930. (või 1928. a), ema on Nurmekunde k/n-s (l. 13 ob). Õde Ida Eesti Kominterni sektsioonis valis minu nime Bauman samal eesmärgil, et mitte paljastada konspiratiivkorterit Eestis (tuli Nõukogude Liitu Nõukogude valitsuse loaga). Õde Leida tuli Nõukogude Liitu 1930.a. Nõukogude valitsuse loaga eesti passiga nimega Bljuntal. Sõidul NSVL tal samal eesmärgil nagu mul vahetas Eesti Kominterni sektsioon Bljuntali Holmi vastu. Orlov-Saart ma teadsin kui Eesti Kom. Partei põrandaalust töötajat, ta oli viidud NSVL-st Kominterni tööle, saabus Eestisse illegaalselt. NSVL tuli ta 1930.a. (l. 14). LVO 4-nda osakonnaga olin seotud seoses piiriületamisega Eestisse. (l. 15)...LVO ülesandel tuli mul kaks korda olla illegaalselt Eestis, esimene kord 1931. A., kui olin 2-3 nädalat, teine kord 1932. A. viibisin umbes kuu. (l. 15-15 ob.)

Küsitlus 26.11.1937. Küsimus: Uurimisel järeldub, et olite värvatud spionaažiks NSV Liidus. Kinnitate seda? Vastus: Seda ei olnud, eesti luure poolt ma värvatud polnud. (l. 16).

Küsitlus 16.12.1937. Küsimus: Milles tunnistate end süüdi? Vastus: Peale selle, et ületasin riigipiiri, peale selle, et rääkisin välja perele (õele) LVO-lt saadud ülesande...ma milleski süüdi ei ole (l. 29).

Riikliku Julgeoleku 3. osakonna täieõiguslik volinik seersant Pinos. 1. osakonna ülem Krõstel. Nõus Ülema asetäitja UNKVD, Riikliku Julgeoleku vanemleitnant Korjagin. Koostatud Kalinini, 19. detsembril 1937. a. Tõend. Bljuntal-Bauman arreteritud Essenovitši RO UNKVD poolt 17.11.1937. ja hoitakse vahi all Kalinini linnas. Isiklikud dokumendid asuvad toimiku juures. (l. 33). Kokkuvõte. Täiesti salajane. Eks. Nr. 1 toimik nr. 6419. süüdistuses Baumani vastu Krim. K. lk. 58-6 järgi Bljuntal-Bauman saabus VNFSV-sse Eestist illegaalselt 1928. A. 1932. A. rääkis välja saadud täiesti salajase ülesande, s.t. faktiliselt tunnistas ennast kui luureorgani mittekoosseisuline töötaja. Tunnistajate ütluste järgi on Bljuntal-Bauman süüdi selles, et olles viimasel ajal kolhoosi esimees, viis läbi nõukogudevastast tööd, mis oli suunatud kolhooside lammutamisele. Toimiku saatmisega läbivaatamiseks NSVL NKVD Erinõupidamisele- NÕUS Sõjaväe prokurör 2 SK 26 dets. 1937.a. linn Kalinin 1 järgu sõjaväe jurist Palman. Pitseeritud kahes eksemplaris, 1 eks. Toimikus, 2 eks. MP VP (l. 34). Väljakirjutus NSVL Siseasjade Rahva Komissari Erinõupidamisest 18. Okt. 1938.a.

Kuulati	Otsustati
205. Toimik nr. 6419 Kalinini oblast Bauman-Bljuntal Adolf Rudolfovitšist sündinud 1910. A., oli ÜLKNÜ liige	Bauman-Bljuntal- kahtlustatuna spionaažis saata parandusliku töö laagrisse tähtajaga KAHEKSA aastat alates 17. 09. 37.

l. 35

Sõjaväe peaprokurörile kindral-major sm. Vorskile Eesti NSV prokurörilt K. Paasilt rehabiliteerimisest. Eks. Nr. 1 28. 09. 1956. (l. 38). Avaldus ENSV IML direktorile. Bauman Ida Rudolfovnal palvega osutada abi venna rehabiliteerimiseks. (ll. 39-40). Bauman-Bljuntal suri 1943. A. Usollaagis. Teade Bauman-Bljuntali rehabiliteerimisest on saadetud tema õele kod. Bauman I. R.-le linn Tallinn, tänav Nikonova 25-43. Essenovitši rajooni rahandusosakond hüvitas Bauman Ida Rudolfovnale venna Bauman-Blumtali konfiskeeritud vara maksumuse 30. Märts 1954. A. tšekk nr. 502652 summas 326 rbl. 25 kop. (kaheraudne jahipüss)

Anstal August Aleksandrovitši kohta Juurdlus nr. 3-263 VNFSV Krim.K. lk. 58 par. 10 Arh. 30323-s.

Teade Anstal August Aleksandrovitš sündinud 1899. A. pärit Kalinini oblasti Jasenovski rajooni Andrejevi k/n-st asundustalu nr. 2, kulak, kulakuna likvideeritud, nagu enne revolutsiooni nii ka enne 1929. A. omas: 40 ha. maad, 10 lehma, 5 hobust, 8 siga, 3 pulli ja erinevaid väikeloomi. Tema isa Anstal Aleksander Romanovitš 1919. A. varjas "Rohelise ülestõusu" peameest oma talus. Anstal A. A. oli 14-15 juuli 1933. A. VNFSV Krim. K. lk. 58

par. 10 alusel mõistetud neljaks aastaks vabadusekaotusega parandusliku töö laagrisse. Käesoleval ajal töötas lihttöölisena Prigorodnõi ... Ja aprilli lõpul 1935. A. oma naisevenna Mullaga, väljasaadetud kulaku pojaga, varastasid 50 kg. kartuleid, mille eest vallandati. Abielus, peab üleval naist ja kahte last, materiaalselt hästi kindlustatud, sigu tappis enne viiepuudaseks saamist. Anstal A. A. juulist 1934.a. oma töötamise perioodil viis süstemaatiliselt läbi nõukogude vastast agitatsiooni nõukogude võimu ja tema ürituste vastu. Ta rääkis: "töölised ja talupojad elavad kõige viletsamates tingimustes, hästi elavad ainult kommunistid- peamehed. Seepärast unustavad nad töölised". Peale selle rääkis ta: "talupoegadel ja töölistel on halb senikaua kuni juhivad kommunistid. Kõik töölised ja talupojad on rahulolematud valitseva olukorraga, seepärast võim eksisteerib mitte kauem kui 1937. Aastani. Tapeti Kirov, jõutakse ka Stalinini, sõltumata sellest, et Stalinil on tugev kaitse."

Volitatud (Kosjukov). Nõus: Kamenski NKVD UGB r/o ülem (Ivanov). 10/V-36 a. Kamenka. (l. 2). Kehtib ühe ööpäeva. 5. juuli 1935. läbiotsimiseks ja arreteerimiseks. Kamenski UNKVD osakonna ülem. Allkiri, pitsat. Anstal (allkiri) (l. 4) Läbiotsimise protokoll Läbiotsimisel ei leitud midagi. (l. 5). Arreteeritu ankeet 1. Anstal August Aleksandrovitš. 2. Sünniaeg 20. Veebr. 1899. a. 3. Sünnikoht: küla Konokovo. 4. Elukoht: Kalinini oblast Kamenski rajoon küla Krasnaja Poljana. 7. Teenistuskoh: töötu. 10. Sotsiaalne olukord: a) enne revolutsiooni: elas vanematega; b) peale revolutsiooni: 1926. Aastast elas iseseisvalt, omas talumajapidamist. 11. Haridus: 3 klassi külakooli. 12. Sõjalise arvelevõtu kategooria: arvele võetud. 13. Teenistus valges ja teistes armeedes, osalemine bandes ja ülestõusus Nõukogude võimu vastu (kuna ja kellena): ei osalenud. 15. Millistele represseerimistele allus Nõukogude võimu ajal, süüdi mõistmised, arreteerimised jt. (kuna, mil moel, mille eest): 1933. A. mõistetud süüdi Moskva oblasti oblastikohtus Krim. K. lk. 58 par. 10 ja 14 alusel 4 aastat vabadusekaotust. Ülemkohus asendas 1 aastaga. 16. Pere koosseis: naine Jelisaveta, pojad Vladimir ja Leon. 17. Välised eritunnused: pikem keskmisest kasvust, nägu pikk, nina pikk.

Teade Pöeb kehvvveresust, südamelihase nõrkust. Süüdistatava tunnistused 5. Juuli 1935.
a. Küsitlus algas kell 19.15

Küsimus. Teie päritolu? Vastus. Vanemad tulid Venemaale umbes 60 aasta eest. Sündisin külas Konokovo, tegelesin talupidamisega. Isal oli 35 tiinu maad, 2 hobust, lehmi 4-5 ja väikeloomi. 1912. A. kogu pere kolis uude elukohta külla nr. 2 Andrejevi k/n, Essenovitši rajooni, kus oli 32 tiinu maad...1920. A. kutsuti Punaarmee. 1926. A. lahkusin vanemate juurest ja hakkasin iseseisvalt tegelema majapidamisega. Omasid maad 15 tiinu, hobuse, 2 lehma, ja väikeloomi. Palgalist tööjõudu ei omanud, peale ühe lapsehoidja kuni kaks kuud. Isa suri 1929. A., majapidamist juhtis ema, kes 1931. A. maksustati individuaalmaksuga ja likvideeriti. 1931. A. astusin kolhoosi, kus töötasin brigadiri ja kassiirina ja 1933. A. mõisteti süüdi Moskva oblastikohtus Krim. K. lk. 58 par. 10 ja 14 alusel. Määrati 4 aastat, vahi all olin 1 aasta 3 kuud. pärast ülemkohus määras 1 aasta parandusliku töö laagris. 1934. A. kolisin perega Kamenski rajooni ja asusin tööle Kamenski LPH Ozeretski jaoskonda. Nelja kuu pärast läksin tööle, kus töötasin kuni vallandamiseni s.t. kuni 1935. a.. maini. Peale vallandamist läksin tööle Nahhabino MBB raudteejaama (sõjaväe linnaosa), kust vallandati ja jälle tulin tagasi Kamenkasse.

Küsimus. Keda tunnete? Töötasin ... tööliste Limbah Henrih, Kudrjašov Vassili, Lebedev Jefremoviga. Korteris elasime koos Kudrjašoviga. Kamenka linnas elavad mul kaks õde, üks õde Miraida töötab juuksurina, teine, Jelisaveta telefonistina. (ll. 17, 17 ob.). Küsimus. Kellega vestlesite poliitilistel teemadel? Vastus. Vestlusi poliitilistel teemadel ei olnud, olid vestlused igapäevastest asjadest, tööliste palkadest..., toitumisest, kuid eitavasse poliitikasse ma end ei seganud. Küsimus. Millised olid vestlused Lebedev. E., Solomini ja teistega. Vastus. Tööliste Lebedevi, Solominiaga olid vestlused igapäevastest asjadest ja poliitilistel teemadel vestlusi polnud. (l. 18). Küsitluse protokoll 17 juuni 1935.a.

Mina, volitatud Kalinini oblasti Kamenski NKVD UGB r/o poolt Kosjukov, küsitlesin täiendavalt süüdistatavat Anstal August Aleksandrovitši. Küsitlus algas kell 22.

Küsimus? Kas tunnistate end süüdi esitatud süüdistuses VNFSV Krim. K. lk. 58 par. 10 alusel?

Vastus. Süüdistuses VNFSV Krim. K. lk. 58 par. 10 süüdi ennast ei tunnista ja ka nõukogude vastast agitatsiooni pole läbi viinud.

Küsimus. Teie juuresolekul Lebedev, Kudrjašov ja teised vestlesid poliitilistel teemadel. Miks te seda eitate?

Vastus. Mina poliitilistel teemadel ei nende ega teiste isikutega ei vestelnud. Olid vestlused igapäevast laadi.

Küsimus. Te väljendasite oma rahulolematust Nõukogude võimu vastu küttepuude tegemise ajal 1935. a. veebruari ja märtsi lõpul tööliste Limbah G. F. ja Lebedev E. juuresolekul. Miks te seda eitate?

Vastus. Mina mingeid nõukogudevastaseid jutuajamisi sel ajal läbi ei viinud.

Küsimus. Teie Laohoidja Solomini juuresolekul 1935. a. veebr-märts viisite läbi terroristliku iseloomuga jutuajamisi Kirovi tapmise põhjustest ja Nõukogude võimu hukust. Miks sa varjad seda?

Vastus. Nõukogude vastast terroristliku iseloomuga vestlusi Solomini juuresolekul läbi ei viinud ega viinud neid läbi kunagi. (l. 19-19 ob.)

Küsitluse protokoll 1935 a. 7. Juuli linnas Kamenka. tunnistaja Kudrjašov Vassili Ivanovitš. 1909 a. sündinud...talupoeg-kehvikutest, väiksest saati töötas palgalisena..., kirjaoskaja, karistamata, VNFSV Krim. K. lk. 95 alusel valetunnistuse eest hoiatatud. Väljavõte vastustest Anstali kohta. ...Elas minuga ühes korteris, materiaalselt hästi kindlustatud...Abielus kulaku tütreaga, kelle vanemad olid väljasaadetud Uurali (l. 20). ...minu juures korteris rääkis: "Elada Nõukogude võimu ajal on raske, palgad on töölistel väikesed, selle eest midagi ei osta, poes ja turul on kõik kallis. Elavad hästi ainult kommunistid, kellel on suured palgad, seepärast unustatakse töölised täiesti ära. Selline on olukord seni kuni valitsevad kommunistid. Võtke või kolhoose, talupoegi aetakse vägisi kolhoosidesse ja sunduslikult sunnitakse tööle, seepärast talupojad jooksevad maalt ära. Kommunistid juhtida ei saa, võtke näiteks-sunnivad vara külvama, aga siis tuleb lumi maha, kõik hukkub ja meie hakkame nälgima. Varem nii ei olnud, igaüks külvas kuna tahtis, seepärast oli saaki ja toiduaineid... (l. 20).

Sarnased tunnistused olid ka Lebedev Jefrem Dmitrijevitsil, sündinud 1918. A., talupoeg-keskmikest, kirjaoskaja, parteitu ja Limbah Henrih Fedorovitšil, sündinud 1905. A., rahvuselt sakslane. Solomin Pjotr Gavrilovitši sündinud 1904. A. tunnistused. ...Anstal ütles mulle: "Suutsid tappa Kirovi, kuid Stalinit ei suuda, sest tal on tugev kaitse – see pole õige ja nagunii jõutakse ka temani. Kogu rahvas on rahulolematu selle võimu all ja nagunii see võim kukutatakse kõige rohkem 1937-nda aastani ja tal on lõpp...Välisriigid oleksid ammu kukutanud selle võimu, aga nemad ei puutu, sest see võim annab neile kõik. (l. 23, 23 ob.)

Vastastamine	
Kudrjašov Vassili Ivanovitši	Anstal August Aleksandrovitši.
Kinnitab oma endisi tunnistusi.	Vestlesin igapäevastest asjadest. Mõnikord rääkisin, et palgad on madalad, sest et arvestavad valesti (päeviti), rohkem meil Kudrjašoviga poliitilistel teemadel vestlusi polnud. (l. 24)
Lebedev Jefrim Dmitrijevitsi	Anstal August Aleksandrovitši.
Kinnitab oma tunnistusi	Puude varumisel mõnikord rääkisin, et vähe teenime. Teisi jutte ei mäleta. (l. 25)
Limbah Henrih Fjodorovitši	Anstal August Aleksandrovitši
Kinnitab oma tunnistusi	Rääkisin ainult madalatest palkadest (l. 26)
Solomin Pjotr Gavrilovitš	Anstal August Aleksandrovitš
Kinnitab oma tunnistusi	Eitab. (l. 27)

Otsus uuritava toimiku lõpetamisest. 1935. 17. juuli linnas Kamenka. Mina, volitatud Kamenski r/o UGB UNKVD K/o Koskjukov vaadanud läbi toimiku nr. 9225 kodanik Anstal August Aleksandrovitš süüdistatuna VNFSV Krim. K. lk. 58 par. 10 alusel, leian, et uurimise materjal täielikult kinnitab Anstal A. A. kriminaalset tegevust ja täiendavat materjali asja

uurimiseks ei ole vaja. Seega juhendudes Krim. K. lk. 205 OTSUSTASIN Uuritav kohtuasi nr. 9225 süüdistuses Anstal A. A. Krim. K. lk. 58 par. 10 lugeda lõppenuks, millest teatada süüdistatavale allkirja vastu. Volitatud Koskjukov. Nõus. UNKVD UGB Kamenski r/o ülem (Ivanov). Kokkuvõte. Kinnitan NKVD NSVL K/o juhatuse ülema asetäitja 3. okt. 1935. a.

30. sept. 1935. A. Mina volitatud UNKVD UGB SPO 3-nda osakonna poolt Jevdokimov, vaadanud läbi mulle Kamenski r/o UNKVD K/o ülemalt saadetud kohtuasja nr. 9225 süüdistuse Anstal A. A. vastu, sündinud 1889. A., pärit Konokovost Nurmekunde k/n Essenovitši rajooni K/o, endise kulaku perest. 1939. A. töötas kolhoosis brigadiri ja arvepidajana, Moskva oblastikohtus Krim. K. lk. 58 par. 10, 14 alusel mõistetud 4 aastat vabadusekaotust, rahvuselt eestlane, NSVL kodanik, kirjaoskaja, abielus, töötas lihttöölisena..., mais 1935. A. vallandatud kartulivarguse pärast LEIDSIN Uurimise materjalidega on kindlaks tehtud, kodanik Anstal, pärit endise kulaku perest, 1933. A. süüdi mõistetud Krim. K. lk. 58 par. 10, 14 alusel, töötades Kamenski metstööstuses aga uurimise ajal ka ... tööliste keskel süstemaatiliselt viis läbi nõukogudevastast terroristliku iseloomuga agitatsiooni. Silmas pidades, et Anstali kriminaalne tegevus on täielikult tõestatud ja Kamenski UNKVD r/o süüdistuskokkuvõtte on koostatud kooskõlas toimiku materjalidega. (l. 34). OTSUSTASIN Kamenski UNKVD r/o K/o süüdistuskokkuvõttega nõustuda.

Toimik nr. 9225 süüdistus Anstal A. A. vastu VNFSV Krim. K. lk. 58 par. 10 alusel saata läbi vaatamiseks Kalinini Oblastikohtu Erikolleegiumile. SPO 3-nda osakonna poolt volitatud Jevdokimov. Nõus: SPO 3-nda osak. Ülem Derbenev. SPO UGB... Sikorski (l. 35)

Väljakirjutus protokollist nr. 31 Kalinini Oblastikohtu Kolleegiumi Eelistung 31. Okt. 1935. a. päevakorras Krim. K. lk. 236 osa 2. Esimees: sm. Maltsev. Kohtu liikmed: sm. Streltsov A. P., Mihhejev P. S., Korovkin J. M.

KUULATI Toimik nr. 3-263 süüdistus Anstal A. A. Krim. K. lk. 58-10. Oblastikohtu prokuröri abi Kistrina ettekannet. Kokkuvõte: Erikolleegiumi liige sm. Korovkin OTSUSTATI Kohtuasi võtta oma menetlusse. Alustada kuulamist 14. Nov. 1935. a. kell 10 hommikul linnas Ostaškov kinnise kohtuistungiga ilma poolte osalemiseta. Tõkend jätta muutusteta. Kohtuistungile kutsuda kõiki süüdistuskokkuvõtte nimekirjas näidatud isikud., esimees Maltsev, liikmed: Korovkin, Mihhejev, Streltsov. (l. 37) Kohtuasja nr. 3269 kohtuistungi protokoll 14 nov. 1935. a.

Anstali lõppsõnas: Mina pole nõukogude võimu vastu midagi rääkinud, minu peale valetatakse. Olen alati seisnud sotsialistliku omandi eest ja seepärast palun mind karistada tingimisi. OTSUS Otsustati: Kohtualust Anstal August Aleksandrovitši lk. 58-10 alusel karistada vabadusekaotusega parandusliku töö laagris tähtajaga 7 aastat, vahialuse kohtutõkend jätta jõusse ja karistust lugeda alates 5/VII 1935. (l 52, 52 ob.)

Kozenkranius Ivan Jakovlevitš Arh. 2335-s. Order nr. 2363 läbiotsimiseks ja arreterimiseks 11. Okt. 1937. a. (l. 1). Läbiotsimise protokoll Ära võetud ja toimetatud UGB; pass nr. 653876 ja kirjavahetus. (l. 2).

Arreteritu ankeet 11. Okt. 1937. a.

1. Sünniaeg ja-koht: 1889. A. Liivimaa kubermangus Volveski vallas Volveski külas.
2. Alaline elukoht: Kamenski rajoon, Horkino küla (huutor).
3. Teenistuskohd: töötab oma hobusega Kamenski k/p vabrikus
7. Varanduslik seis arreterimise momendil: maja, õuepealsed ehitised, hobune, lehm, isiklikku maad 20 tiinu.

8 Enne 1929. A.: maja, hobune, 2 lehma, 2 vasikat, niiduk, hoburehad, maad kuni 20 tiinu.

9. Enne revolutsiooni: maja, 2 hobust, 3 lehma, 2 vasikat, maad 20 tiinu.

10. Sotsiaalne seisund: talupoeg-keskmik

14. Sotsiaalne päritolu: kulakutest, vanematel oli maja, 2 hobust, 5 lehma, väikekarja, palgalist tööjõudu 5 inimest.

20. Repressioonid: mõistetud süüdi 1930. A. Krim. K. lk. 61 alusel 5 aastaks varanduse konfiskeerimisega.

22. Pere: naine Kozenkranius Maria Karlovna 49 aastane, koduperenaine, külas Horkino. Tütar Kozenkranius Maria Ivanovna 19 aastane, õpib.

Küsitluse protokoll Vanemad: Isa Kozenkranius Jakob Mihhailovitš, ema Maria – elasid: Pärnu maakonnas, Voltsvetski vallas, Novorenga külas, tegelesid põllumajandusega, omasid maja, 2 lehma, 2 hobust, renditud maad; elasid seal kuni 1907. A. 1907. A. kolisid Tveri kubermangu Võšnevolotšoki maakonda külla Konokovo, kus ostsid maja, 54 tiinu maad, 2 lehma, hobuse. 1917. a.. omasid isiklikku maja, 2 hobust, 6-7 lehma, niidukit, 54 tiinu maad, hooajatöölisi kuni 10 inimest. 1929. a. kulaklik majapidamine likvideeriti, vanemad surid 1932. a.

Küsimus. Kus elasite ja millega tegelesite teie isiklikult?

Vastus. Kuni 1917. A. elasin koos vanematega, tegelesin majapidamisega. 1917. a. ostsin külas Konokovo 20 tiinu maad, maja, hobuse ja lehma. Eraldusin vanematest, võtsin jaosmaa ja elasin iseseisvalt. Tegelesin majapidamisega kuni 1930. A-ni külas Konokovo suures kulaklikus majapidamises. 1930. a. dets. Võeti majapidamine kolhoosi kui kulaklik, sel ajal mõisteti Essenovitši kohtus süüdi Krim. K. lk. 61 järgi riikliku otsuse mitte täitmise eest 5 aastat vabaduse kaotust. 1931 a. vabastati vanglast ja saadeti välja asumisele kui kulakliku majapidamise omajat ja riikliku kohustuste mittetäitjat. Peale väljasaatmist Moskva oblastist valisin elukohaks Kamenski rajooni Lääneoblastis, praegune Kalinini oblast. Käesoleval ajal elasin Kalinini oblastis Kamenski rajoonis Hrapštinski k/n Horkino külas, kus omasin isiklikku maja koos õuepealsete ehitistega, lehma, hobust. 1930. a. jäeti ilma hääleõigusest kui kulak, valimisõigusest ka järgnevatel aastatel...

Küsimus. Kes sugulastest elasid piiri taga? Millega nad tegelesid?

Vastus. 1907. a. sõitsin Venemaale, maha jäid õde Julia Jakovlena Vild (Kozenkranius) ja õemees Vild Karl, tegelesid põllumajandusega, teisi sugulasi piiri taga ei ole.

Küsimus. Kellega sugulastest piiri taga pidasite või peate sidet? Milles see väljendus?

Vastus. Sugulastest piiri taga olid mul õde Julia J. Vild ja õemees Vild Karl, viimastega sidet peale Eestist Venemaale sõitmist mul pole. Mina neile ei kirjutanud ja nemad mulle ka mitte.

Küsimus. Keda ja kus omate sugulasi NSVL-is? Millega tegelevad ja millised on nende sidemed?

Vastus. On õde Anna Jakovlena Viibus (Kozenkranius) 52 aastane koduperenaine, tema mees Viibus Jegor elab külas Golubkovo Hrapuntšiski külanõukogus Kamenski rajoonis. Ise on haige. Elatusvahend-laste ülalpidamisel. Teine õde Jelizaveta Jakovlena Kingsepp (Kozenkranius) 40 aastane, kolhoosnik. Tema mees Kingsepp Jegor kolhoosnik, elab Repištše külas Nurmekunde k/n Essenovitši rajoonis Moskva oblastis. Kolmas õde Ida Jakovlevna Kozenkranius elab koos Jelizavetaga. Side nendega on sugulaslik, vahel tulevad mulle külla ja mina neile, on kirjavahetus.

Küsimus. Millistes kontrrevolutsioonilistes organisatsioonides või grupeeringutes osalesite või osalete käesoleval ajal ja millist kontrrevolutsioonilist tööd viite läbi?

Vastus. Kontrrevolutsioonilistes organisatsioonides ega grupeeringutes pole osalenud ega osale.

Küsimus. Öelge, millist kontrrevolutsioonilist agitatsiooni viisite läbi, kelle keskel ja kus, millise eesmärgiga?

Vastus. 1930. a. peale seda, kui mind likvideeriti kulakuna, olin veel rohkem vihane Nõukogude võimu peale, tema juhtidele, 1930. a. eesmärgiga pidurdada kolhooside ehitust külas Konokovo Nurmekunde külanõukogus Essenovitši rajoonis Moskva oblastis ma kolhoosnike keskel ülistasin individuaalmajapidamist. Suhtumises kolhoosidesse ma ütlesin, et Nõukogude võim ja tema juhid mõtlesid ehitada kolhoose, aga see on vale, kolhoosides ei tule kunagi leiba, kolhoosnikud nälgivad ja kolhoosid lagunevad. 1931 a. tulles Kamenski rajooni, ei mäleta täpselt kus ja kellega, kuid avaldasin arvamust. Ülistasin elu tsaariajal, elasid paremini, ei olnud sellist režiimi. Nagu tahad, nii ela, samal ajal jõhkralt sõimasin parteid ja Nõukogude võimu, et mind ja siisuguseid nagu mina, nõukogude võim laostas, ei lase vabalt elada, koormab suurte maksudega, palgad on väikesed, osta on kõik kallis.

Küsitlus loeti mulle ette kõva häälega, tunnistus on sõna sõnalt õieti üles kirjutatud. Küsitlus algas kell 9.30, lõppes kell 15.10. Küsitles Kamenski UNKVD RO kaastöötaja Šesterin. (l. 5-7)

Teade. Kozenkranius Ivan Jakovlevitš 1882. A. sündinud pärit Nurmekunde külanõukogust Essenovitši rajoonist Kalinini oblastist. 1931. a. mõisteti süüdi Krim. K. lk. 61 osa 3 alusel 5 aastaks väljasaatmist koos vara konfiskeerimisega. (l. 8)

Teade Kozenkranius I. J. varanduslikust seisust (l. 9). Aasta sissetulek ja maksud.

Aasta sissetulek	Maksud
Enne 1929. A.: maa harimisest 600 rbl., karjandusest 1200 rbl. Arreteerimise momendil-0	ESXH 65 rbl. Individuaalne 700 rbl.

Süüdistuskokkuvõttest Uurimismaterjalidega on täielikult tõestatud, et Kozenkranius Ivan Jakovlevitš on vaenulikult meelestatud Nõukogude võimu suhtes, viis aktiivselt läbi kontrrevolutsioonilist agitatsiooni pika perioodi jooksul. 1935. A. kevadel tööliste keskel esines jõhkrate sõimusõnadega partei ja NSVL valitsuse juhtide aadressil. 1937. A. juulis ülistas endist elu tehes kontrrevolutsioonilist agitatsiooni. Juuni-september 1937. A. väljendas kaotusemeeleolu, rääkis kolhooside vastu ja Nõukogude võimu lüüasaamisest kapitalistlike maade poolt. Kozenkranius tunnistas oma tunnistuses, et viis läbi agitatsiooni, mis oli suunatud kolhooside loomise ja Nõukogude juhatuse vastu.

OTSUSTAS Toimik nr. 8292 Kozenkranius Ivan Jakovlevitš süüdistatuna kontrrevolutsioonilises tegevuses saata Troika NKVD K/o. Muhin. Nõus: Kamenski RO UNKVD ülema asetäitja Jevdokimov.

Teade

1. Esemelisi tõendeid ei leidu.

2. Arreteeritud hoitakse vanglas linnas Ostaškovo 11. 10. 37.

Väljakirjutus Kalinini oblasti UNKVD Troika protokollist 9. Nov. 1937. a.

Kuulati	Otsustati
Vaata süüdistuskokkuvõte	Kozenkranius Ivan Jakovlevitš-saata parandusliku töö laagrisse tähtajaga KÜMME aastat alates 11. 10. 37.

Teatis sundasumisele saadetud kulakute hulgast

Täiesti salajane.

Sm. Andrejevile

1930.aastal väljasaadetuid kokku	113 013 peret	551 330 inimest
1931.aastal väljasaadetuid kokku	243 531 peret	128 198 inimest
1930. ja 1931. a. kokku	356 544 peret	1 679 198 inimest
Neist:		
a) teistest oblastitest väljasaadetuid	245 403 peret	1 157 077 inimest
b) samast oblastist väljasaadetud	111 141 peret	522 451 inimest
Kokku	356 544 peret	1 679 428 inimest

Väljasaadetud nurmekundelased. Rosalia Kask (Metusalet) jutustab oma isa, August Metusaletist: Ta unistas veski soetamisest ja pere kogus selleks palju aastaid raha. Ema ei ostnud isegi riideid poest, vaid kandsid kodukootuid. Lõpuks õnnestus neil saada auruveski. See viidi vagunis kuni Võšni Volotšokini, sealt toimetasid talupojad hobustega selle Sidorkovosse kohale. Veskit ei jõutud veel paigaldada, kui tulid relvastatud mehed, võtsid August Metusaleti kaasa ja saatsid Solikamskisse. Enne ärasaatmist ta palus, et teda, teise grupi invaliidi, võetaks

kolhoosi veskisse tööliseks, kuna töö tuli ju nagunii teha, kuid talle vastati: “Ei, tuleme toime ilma teieta.” Ära võeti ka lehm ja emis, kes kolme päeva pärast pidi poegima. Ema nuttis ja palus jätta loomad sooja lauta niikauaks, kui emis poegib. Teda ei kuulatud, siga saadeti lumehangi pidi ühisesse aedikusse, pooled põrsad surid, siga ise lõppes otsa. Varsti sai ema teada, et ka tema saadetakse Siberisse, aga lapsed vanaisaga Ukrainasse. Öösel põgenes ta koos nelja lapsega (vanem oli 10, noorim 2 aastane) rongiga Leningradi alla Kolpinosse sõbranna juurde. Algul elasid katuse all põõningukambris, hiljem said kolme pere peale ühise toa. Siiski jälitamine jätkus. Tapeti Kirov, otsiti rahvavaenlasi, aga rahvavaenlasteks loeti kulakuid. Kaks relvastatud soldatit viisid ema otse kartulipõllult küsitlusele. Väike, kahe aastane Helmi hoidis ema kleidisabast kinni ja nuttis. Laps lükati vintpüssi päraga eemale, aga ema viidi ära nagu kurjategijat. Venda ei võetud kooli: “Kulakute lapsi me ei õpeta.” August Metusalet oli Solikamski laagris 4 aastat 1932- 1936 a. Haiguse tõttu ei saanud ta töötada metsatööl. Laagriülem teatas, et meil pole invaliidide kodu, meil on vaja plaani täita. Nii anti talle dokumendid, kus tema vanus oli märgitud 10 aastat vanemana. Sellega pääses ta vabadusse. Moskvast, Leningradist, Kiievis ja Nurmekundes elada ei lubatud. A. Metusalet valis elamiseks Jaroslavli, kus elas palju eestlasi.”

Paljude teiste represseeritud nurmekundelaste saatus oli enam kui traagiline. 1932. A. arreteeriti ja mõisteti viieks aastaks vangi tuntud Nurmekunde kultuuritegelane Jaan Ennok. 1937. A. jaanuaris ta vabastati, ta asus elama Kirovi linna, kuid 1938. Arreteeriti ta uuesti. Pikka aega ei teatud temast midagi. Lõpuks tuli Uurali sõjaringkonnast teade, et ta suri vanglas 13. Apr. 1939. A. 1962. A. rehabiliteeriti ta postuumselt.

Artur Heinman saadeti Siberisse 1932. A., kust ta 1934. A tagasi tuli. Vabaduses sai ta olla kõigest kaks aastat. Keegi kaebas, et ta esineb riigikorra vastu, ta arreteeriti uuesti ja saadeti Uuralitesse, kus ta ka suri. Veel ühe nurmekundelase jutustus: “...Ära viidi isa, mõne aja pärast tuldi venna järele, ära viidi ka tema. Vend pidi viima oma isa vangi. Mõlemad saadeti Kasahstani. Järgnev juba asundusest – ükskord hommikul ärgates nägi endast ühel pool surnut, teisel pool – teine surnu. Hakkas levima infektsioone haigus tüüfus. Isal õnnestus asundusest põgeneda. Elas mõne päeva kodus, seejärel läks sugulaste juurde...”

Elu Uurali eriasundustes võib värvikalt ette kujutada rohkearvuliste dokumentide järgi märkega *salajane*. Uural oli talupoegade väljasaatmise tähtsaim rajoon. Siia veeti “kulakuid” maa kõikidest osadest: Ukrainast, Valgevenest, Volgamaalt, Põhja-Kaukaasiast, Tatarimaalt, Nižgorodi kraist... Veebr. 1932. A. loeti siin kokku 500 000 eriasumisele saadetut, kes olid paigutatud metsatööstusmajanditesse, erinevate tööstusharude ettevõtetesse.

Paljude teiste represseeritud nurmekundelaste saatus oli enam kui traagiline. 1932. A. arreteeriti ja mõisteti viieks aastaks vangi tuntud Nurmekunde kultuuritegelane Jaan Ennok. 1937. A. jaanuaris ta vabastati, ta asus elama Kirovi linna, kuid 1938. Arreteeriti ta uuesti. Pikka aega ei teatud temast midagi. Lõpuks tuli Uurali sõjaringkonnast teade, et ta suri vanglas 13. Apr. 1939. A. 1962. A. rehabiliteeriti ta postuumselt.

Artur Heinman saadeti Siberisse 1932. A., kust ta 1934. A tagasi tuli. Vabaduses sai ta olla kõigest kaks aastat. Keegi kaebas, et ta esineb riigikorra vastu, ta arreteeriti uuesti ja saadeti Uuralitesse, kus ta ka suri. Veel ühe nurmekundelase jutustus: “...Ära viidi isa, mõne aja pärast tuldi venna järele, ära viidi ka tema. Vend pidi viima oma isa vangi. Mõlemad saadeti Kasahstani. Järgnev juba asundusest – ükskord hommikul ärgates nägi endast ühel pool surnut, teisel pool – teine surnu. Hakkas levima infektsioone haigus tüüfus. Isal õnnestus asundusest põgeneda. Elas mõne päeva kodus, seejärel läks sugulaste juurde...”

Mõned faktid olukorrast ümberasumise laagrites

Elu Uurali eriasundustes võib värvikalt ette kujutada rohkearvuliste dokumentide järgi märkega *salajane*. Uural oli talupoegade väljasaatmise tähtsaim rajoon. Siia veeti “kulakuid” maa kõikidest osadest: Ukrainast, Valgevenest, Volgamaalt, Põhja-Kaukaasiast, Tatarimaalt, Nižgorodi kraist... Veebr. 1932. A. loeti siin kokku 500 000 eriasumisele saadetut, kes olid paigutatud metsatööstusmajanditesse, erinevate tööstusharude ettevõtetesse.

“Tegelik eluasemete olukord on selline, et see sisaldab tõsiseid ohte sanitaarhügieenilisest seisukohast ja nõuab juba täna kapitaalremonti, sest elamud on ehitatud

piisava kütteta, väga niisked ja planeeritud sel moel, et pole inimestest tühja kohta... Valitsev liigtiheusus ja halb varustatus põhjustasid juba plekilise- ja kõhutüüfuse, leetrite puhanguid, suure protsendi laste suremusest sarlakitesse ja skorbuuti... Profülaktilist tööd eriasundustes peaaegu ei tehta, suurel osal pole sauna, vajalik võitlus täide vastu puudub.

Eriti terav, välja arvatud Põhja Tobolskis, on küsimus ümberasujate varustamisest tööstuskaupadega, sellest tulenevalt mitmekordistub eririiete puudus töökohtades. Metsas tööl kuluvad riided kiiresti, neid ei taastata, ei parandata, sest parandamiseks pole materjali, põhiliselt niiti... Töövõimetu kontingent ja eriti lapsed on suures enamuses üldse paljad. Lastel peaaegu ei ole sooje või nahast jalanõusid, nagu peaks, ja nad on rietatud ainult isetehtud viiskudesse. Üleriiete osas tarvitatakse kõiki vähegi võimalikke kaltse

Eriti raske on olukord vastsündinutel ja rinnalastel, kes on mähkmetes, seebi puudusel neid peaaegu ei pesta ja neid hoitakse väga külma niisketes taredes.”

“Saabunud toiduainete kriis nõrgestas lõplikult eriasujate lihasjõudu, eriti kaugemates asundustes, seoses kevade saabumise ja teede puudumisega lähimate asustatud punktideni nälgisid nendes küldades olevad ümberasujad, tarvitades söögiks lõpnud loomade liha, sammalt, kaselehti ja teisi lehtpuu aineid... Meditsiinilise kontrolli põhjal kaotas suur osa asujatest vajaliku toitumise puudusel töövõime, ei suutnud tagada plaani täitmist metsategemisel, mille tagajärjel andis metsatööstus korralduse kaasata metsatöösse eranditult kõiki asunikke olenemata soost ja vanusest, määrales töönormid isegi 12. aastastele lastele ja vanakestele 2-2 ½ kuupmeetrit päevas, kusjuures juhatajate ettekirjutuste järgi oli raielangi keskmiseks töönormiks täiskasvanud töölisel määratud 3 kuupmeetrit päevas. Sel põhjusel, et täita töönormi, jäid asunikud metsa tööle terveteks ööpäevadeks, sageli külmetasid, allusid massiliselt haigustele, kui siis kevade saabumisel maatarbijate ühistu ladudes jäi kulutamata suurel hulgal tööstuskaupu – naiste pihtjakke, meeste poolkasukaid jne., mis olid leitud ladudest, samas aga mitte saades meditsiinilist abi, piisavat toitu ja normaalseid elamistingimusi, jäid metsatööde lõpuks paljud inimesed töövõimetuks ja enamus invaliidideks...

Täita ülejõu käivaid norme oli ümberasujatel muidugi võimatu, tajumata asunike lihasjõu kaotust tulevikus, astusid siiski kohalikud partei- ja metsavarumisorganisatsioonid teravate repressioonide teele, selle asemel, et luua neile vajalikke tingimusi, garanteerides kasvõi asunike töövõime tõusu...

Eelpool toodud tingimustel lõi kõik see kokku eelduse eriasujate üle irvitamiseks ja omavoliks metsatööstusmajandi alama aparatuuri (kümnikud ja meistrid) ja partei rajooni komitee poolt komandeeritud brigadiride ja ka asunduse komandantide poolt. Kõikjal, igas eriasunduses olid loodud arestiruumid, “katalaški”, kuhu metsatööstusmajandi kümnikud, brigadirid ja komandandid põhjuseta, aga sageli isiklikust kasuahnusest ajendatuna, panid asujaid igas vanuses, neid hoiti seal mittekoetavates ruumides lahtiriietatuna ja söömata mitu ööpäeva, süstemaatiliselt mõnitati ja piinati kõikvõimalikul moel, mis viis eriasujad täieliku nõrkemiseni ja surmajuhtudeni.

Näidatud isikud ei tundnud oma jõhkru ümberasujate mõnitamisel piire. Nendes arestiruumides, ümberasujate kodudes, tänaval, metsas tööl ja isegi puhkuse ajal mõnitati ümberasujaid, samuti ka naisi ja neiusid, sundides neid seksuaalsuhetesse, ümberasujatelt võeti kontrollimatult ära asju, raha ja toiduaineid. Oli juhtumeid, kus võeti altkäemaksu.

Kõik need mõnitused viisid ümberasujate füüsilise hävimiseni, mis leidsid ka vaieldamatult kinnitust kümnikud, komandantide ja teiste tunnistustes. Nii näiteks irvitas ÜK(b)P liige vanembrigadir Ratušnjak asunike üle, karjades: “Teid kõiki on vaja tappa ja hävitada, teie asemele tulevad varsti 80 000 uut.” Asunduse komandant Dejev andis korralduse – visata vette parvedel töötajaid. Sellesama rajoonikomitee brigadiri Ratušnjaki ja kümnikute korraldusel valmistati varakult kirstud, mis seisis ümberasujatele nähtaval, oli juhtumeid, kui kirstu pandi matmiseks elavaid asunikke. Selline juhus oli 1931. A. apr. Saamski metsaosas, kui kirstu pandi kõhnumisest kurnatud asunik. Oli juhtumeid, kus neid visati lõkkesse.

Laagri peavalitsuse OGPU 20. Juulil 1931. A. teadaandes märkega täiesti salajane teatatakse järgmist:

“Elamuehitus... Asustatus mõnedes asunduste tõuseb kuni 150 % kõrgemale määratud normist. Ruume ühiskasutuseks ei ole... Nadjoždinski metsatööstusmajandi asundused on ehitatud sookohale, asunduse vahel saab liikuda vaid mööda lattidest aluseid.

Varustamine. Taborinski metsatööstusmajandis on toiduainetega varustamine mitterahuldav. Massiliselt esineb juhtumeid, kus leiba pole antud 3-4 päeva, rääkimata teistest toiduainetest... Eriti on hooletusse jäetud kaugemad punktid. Komisjonil tuli kokku puutuda faktidega, kus lapsed, paistetanud, liikumatud, surid nälga. Nälja pärast on enesetapu juhtumeid. Kõik puud, mis on barakkide ääres, on ära söödud koos puukoortega. Nadjoždinski metsatööstusmajandi ... kõikides külates paljud eriasunikud, eriti aga töövõimetud pereliikmed, tarvita söögiks pehkinud puud, erinevaid toiduaseaineid, rohtu, mitesöödavaid seeni, mille tagajärjel haigestusid ja kaotasid täielikult töövõime.

Meditiiniline teenindamine. Tavdinski rajoon. Haigestuvus asumisele saadetute laste seas moodustab 70-75 %. Laste toidunorm koosneb praktiliselt 1 kg. rukkijahust ja rohkem mingeid täiendavaid toiduaineid ei anta. Med. punktid pole varustatud seadmete ja medikamentidega. Nosovskoi piirkonnas moodustas sarlakitesse suremus 50 % haigestunute üldarvust. Asundustes on antisanitaarne olukord. Barakkidesse peab normaalse koormuse korral mahtuma 100-200 inimest, aga neis elab 260-400 inimest. Tšeljabinski kaevandused. Vaatamata juhataja sm. Frolova lubadustele ... ehitada ajutised elamud ... kulakutele kahe nädala jooksul, on erandita kõik kulakud paigutatud nende jaoks kaskedest ehitatud onni, mille valmistamiseks on hävitatud umbes 5 ha. noort kaasikut. Onnid kaitsevad ainult päikese eest, kuid mitte öise külma ja vihma eest. Kulakute saabumisel kaevati asunduse lähedusse kaev, vee tarvitamiskõlblikkust ei uuritud, sest kaev oli hädavajalik, veel on ebameeldiv maitse ja värv (tee keetmisel tuleb mitte kollane, vaid sinine värv).

Komi-Permi ringkond. Sanitaarne olukord on enamustes asundustes ebarahuldav. Käimlaid pole, pole solgiauku ja jäätmed visatakse eluruumi või tänavale. Kaevusid pole. Kasutatakse jõevett, mille tulemusena levib kõhutüüfus ... Konstateeritakse juhtumeid täieliku paistetusega, ... pimedaks jäämisega, tihti kohtab naiste kuupuhastuse ärajäämist. Esitatut kvalifitseeritakse kui puudujääke toitumises.”

Ülaltoodud faktid annavad tunnistust asumisele saadetute kohutavast tragöödiast. Et repressioonidest pääseda, jätsid paljud nurmekundelased maha oma kodud ja vara ning põgenesid naaberrajoonidesse.

Ümberasumine taludest küladesse. Talupoegade asundamisest rääkis nurmekundelane Aleksander Gellart: “See oli umbes 1940. a. kevadel mais. Tulid kohale mehed, võtsid majalt katuse, lõhkusid seinad. Tee, mis tahad, tuleb ümber asuda uude kohta, külasse. Elasime alguses kuni sügiseni saunas, seejärel kolisime sugulase Kase Riina juurde, seal elasime talve üle ja juba 1941. a. kevadel õnnestus maja üle viia ja paigutada uude kohta. Saun, rehealune, laut jäid talu juurde. Aita kasutasime laudana. Paljud talunikud ei hakanud üldse ümber asuma. Käärt Peeter elas oma venna Rein Käärti juures. Osa talunikke ehtasid maja kahe pere peale... Kaotused olid suured. Paljud majapidamisruumid jäid peremeheta taludesse ja kaugemale külast.

Elts Karla mälestused. Repitsas küla koht valiti Siimani põllule ja Eintropi Ansu ja Eintropi Augusti karjamaale. Kas oli talumehel raha, mille eest ehitada, või ei, ei olnud see kellegi asi. Aga ise ehitada saanud, siis kõik tööjõulised pidid iga päev käima tööl. Kolhoosi tööd oli tarvis teha niisama, kui enne aastatel. Oli tarvis lehmad lüpsata, sead, vasikad, lambad sööta, põllud künda, äestata, külvata vili maha ja korjata ära, heina teha, linad teha valmis. Nii et kõik tööjõulised inimesed olid hommikust õhtuni töös kinni. Aga kuidas ehitad, see oli iga ühe oma asi. Õhtul ja vara hommikul ehtasid omale maja ülesse nendest palkidest, mis olid endises talus. Kes jõudis palkas omale võõraid ehitama. Nii et sügise 1939. aastal kõik tulid külasse elama. Oli tarvis peale elumaja veel ehitada laut ülesse, sest ilma lehmata kolhoosis ei saanud inimene elada. Peale lehma temal pidi olema lambad ja siga.

Kui inimesed läksid taludest külasse elama, talu ehitused hakkasid ruttu lagunema. Enne iga pere vähemalt pidas oma taluehitused korras, nüüd aga enam ei olnud, kes neid korras pidanud. Teiseks, iga üks, kes sõitis mööda, vaatas, mis sealt võis võtta. Kas võis tõmmata ära laua, või võtta kuiva puu ahjukütteks, või tuua ukse, läheb külas tarvis laudas või mujal. Niimoodi taludes hooned, mis jäid, ruttu lagunesid.

Kolhoosis tuli ikka rohkem ja rohkem heina teha heinakuhjadesse, see aga tähendas, et seda rohkem mädanes maha. Heinakuhjas mädanes kuni 35% heina ära, aga küünis oleks kõik säilinud. Milline oli selle tagajärg. Kolhoosi loomad hakkasid vähem saada heina. Et ei läheks alla lüpsid, hakkasid söötma kolhoosi kartuleid loomadele. See tähendab, et tööpäeva peale ei saanud kartuleid ja vähem hakkas saada raha. Töölisi jäi vähemaks. See viis kolhoosi majanduse alla

Järeldus. Selline rõõmutu pilt oli 30-ndatel aastatel nurmekundelaste elus. Millega võib seda seletada? Kui 30-ndate aastate esimesel poolel seletasid ajalehed kõiki puudujääke kolhoosides kahjurlusega klassivaenlaste- kulakute poolt ja nende oportunistliku kulakliku poliitikaga, siis 30-ndate teisel poolel kulakuid enam polnud, aga kolhoosielu ei muutunud ja jäi samasuguseks rõõmutuks. Millised olid kolhoosielu viletsate tulemuste tõelised põhjused? Asi on selles, et talupoeg on alati tahtnud olla omanik, aga tema omand, mis oli loodud raske tööga, ühistati. Talupoeg soovis olla vaba, aga teda aeti vägisi kolhoosi. Talupoeg tahtis saada kasumit oma raske tööga toodetud toodangu eest, kuid pidi ilma rahata andma oma toodangu riigile. Ajaloost teame, et 1863. a. seadis Vene tsaar Aleksander II sisse uue passide väljaandmise korra ja eesti talupojad said õiguse ära minna saksa mõisnike eest ja otsida Venemaa avarustel endale paremaid maid. Stalin kaotas talupoegade passid ja pärisorjastas nad kolhoosides. Arvan, et kõigis kolhoosielu puudujääkides ei tohi süüdistada kolhoosi töölisi. Tegeldes Nurmekunde ajaloo uurimisega, kuulsin ma palju sooje mälestusi nendest ausatest, kohusetruudest ja tööarmastajatest inimestest. Mulle jutustati nende külalislahkusest ja südamlikkusest. Kolhoosi “Lenini Mälestus” muuseumis on üles pandud stendid ja albumid enne- ja pealesõjajärgsest elust. Sellest jutustab järgmine peatükk. Mitte tööline polnud kõikides hädades süüdi, vaid süsteem.

On ekslik arvata, et midagi ei võetud ette kolhoosielu täiustamiseks. Laialt võtsid hoogu sotsialistlikud võistlused kolhooside ja brigaadide vahel. Kolhoosi punanurkadesse olid üles pandud materjalid kolhoosi elust. Rajoonikeskuses Esenovitšis olid punane ja must autahvel eesrindlaste ja mahajäävate kolhoosidega. Eesrindlasi ergutati: neid premeeriti, autasustati ordenite ja medalitega. Selliseid ordenikandjaid oli ka nurmekundelaste seas. Need olid töölised, kes tahtsid taastada Nurmekunde möödunud aegade kuulsust. Natuke tõusis kolhooside tootmise tase, kaalukamaks muutus ka tööpäev. Siiski olid need tootmisnäitajad võrreldamatult madalamad üksiktalupidamise näitajatest, aga kolhoosi tööpäev ei kindlustanud kolhoosipere elu. Seepärast nägi põllumajandusliku artelli põhikiri ette, et iga kolhoosniku pere võis pidada isiklikuks kasutamiseks lehma, kuni kahte noorveist, ühte emist noorkarjaga, kuni kümme lammast, kitse ja normeerimata koguses linde, küülikuid ja kuni kakskümmend mesitaru. (mingi viide) Vanema põlvkonna nurmekundelased meenutavad soojalt üksiktalupidamise aastaid asunduses.

XII Nurmekunde sõja- ja sõjajärgsetel aastatel.

Arhiivi- ja ajakirjandusmaterjalid on sellest ajast äärmiselt viletsad ja katkendlikud. Uurimises on kasutatud peamiselt nurmekundelaste meenutusi. See osa nõuab täiendavat uurimist. Firovski rajooni arhiivi kaugeltki mitte täielike andmete põhjal võtsid Suurest Isamaasõjast osa 82 nurmekundelast. Oli eestlasi, venelasi, lätlasi. Mobiliseeritute vanuseline koosseis oli järgmine: 9,7% vanuses 41 aastat ja vanemad; 32,9% 30-40-aastased; 45,1% 19-29-aastased, 11% 1923., 1924., 1925. aastatel sündinud. 7,3% meestest olid mobiliseeritud 1940. a. ja varem; 62,2% 1941.a. (osa neist mobiliseeritud enne 22. juunit 1941. a.); 23,2% 1942.a.; 2,4% 1943.a. Oli juhuseid, kus mobiliseeriti isa ja poeg. Neist igauhe sõjatee on eraldi lehekülj alaloos. Paljud neist lehekülgedest jäävadki avaldamata. Paljud mobiliseeritustest ei pöördunud koju. Osa neist jäid teadmata kadunuks. Andrejev Andrei Lenino (Skomorohhovo) külast mobiliseeriti Töölise ja Talupoegade Punaarmeesse 29. juunil 1941.a. ja nov. 1941.a. jäi teadmata kadunuks, 1941. a. mobiliseeriti Kulikovid Vladimir Nikolajevitš ja Jakob Nikolajevitš Potšinoki külast, sama aasta novembrist jäid teadmata kadunuks. Elts Karli meenutusel hukkus sõjas juba ainult Repiši külast 10 inimest, neist 7 eestlast. Haavatutena tulid külasse tagasi 4 sõdurit: Tokman Aleksander, Elts Arne, Jaam Albert ja Mägi Aleksander. Seda nimekirja võib jätkata lõputult (vt. **Lisa Suurest Isamaasõjast osa võtnud nurmekundelaste nimekirja, mis on koostatud peamiselt Firovski rajooni arhiivi ja Suures Isamaasõjas hukkunute mälestusraamatu andmetel**). Selle tundmatu ajaloo lehekülgi võivad osaliselt valgustada kohalikud koduloo uurijad, kes õpivad Firovski ja Velikooktjabrski keskkoolides ning Zhukovski ja Novoselski kaheksaklassilistes koolides.

Nurmekundes (asunduses Firovski rajooni ääremaal) oli sõja-aastatel suhteliselt rahulik. See-eest rajoonikeskus, Firovo (kus elasid ka paljud nurmekundelased), elas sõja esimestel aastatel üle raskeid päevi. Rindejoon asus Firovski rajooni vahetus läheduses Ostaškova-Demjanska rajoonis, mis oli praktiliseks rindeäärseks alaks. Firovo alevik kannatas lennuväe ägedate pommitünnakute all, ohvreid oli nii rahva kui ka sõjaväelaste seas. Tugevalt kannatas ka asula ise.

Sõja ohvriteks said osa nurmekundelasi ka Leningradis blokaadi ajal. Nende seas Nurmekunde tuntud kultuuritegelane Sütšpol Johannes Mihhailovits. Ta sõitis Leningradi 1930. a. ja töötas Kirovi tehases. Kui osa tehastest evakueeriti Uuralitesse, siis tema soovis jääda Leningradi. 1942. a. kevadel surid tema ja tema naine Anna nälga. Nälga suri ka Leningradi ülikooli tudeng nurmekundelane Rästas Mihhail Antonovitš. Leningradis elasid blokaadi ajal ka paljud teised nurmekundelased. Mõnedel õnnestus blokaadist välja murda. Nende seas ka minu vanaema Sütšpol Anna Adolfovna. Siiski pole neist paljude saatus teada.

Ka nurmekundelased Nurmekunde asunduses elasid üle raskeid sõja-aastaid. Järgneva osa kirjutan ma nurmekundelaste meenutuste järgi. Üksikasjalisi mälestusi jagas Elts Karl Jurjevitš, eriti hästi teadis ta Repiši ja Potšinoki ajalugu.

Loomade viimine Gorki oblastisse. Loomade viimine Gorki oblastisse algas 1941.a. sept. alguses kõikidest Nurmekunde kolhoosidest. Juba ainult Repišist (kolhoos "Uus Tee") saadeti ära umbes 130 lehma, 100 vasikat, kõik lambad ja mullikad. Teedel liikus üks kari teise järel. Teede äärest oli rohi täielikult ära söödud. Loomade viimisega läks üle kahe kuu. Suurem osa karjast hukkus teel, sealhulgas kõik vasikad, mullikad ja lambad. Aga neist, kes kohale viidi, jäid järele luu ja nahk. Loomade viimine sai piinavaks nii inimestele kui ka loomadele ja tekitas kolhoosidele suurt kahju.

Karla Eltsi mälestused. 1941. aastal septembrikuu algusel aeti terve Nurmekunde kolhoosi loomad Gorki oblastisse. Nende hulgast aeti ainult Repitsa kolhoosist umbes 130 lehma, üle 100 vasika, kõik lambad ja mullikad. Loomad aeti ilma millegi transportideta. Toitu ei olnud, sest läksid mööda teed üks loomakarja teise järgi. Rohi oli tee äärest oli kõik ära söödud. Gorkisse läksid üle 2 kuu. Enamasti kõik loomad surid tee peal ära. Teel surid ära kõik vasikad, mullikad, lambad. Kohale sai ainult 16 või 17 lehma Rebítsa aetud ja need oli ainult kondid ja nahk. Nii et see oli suur viga: said vaeva ja häda inimesed, kes ajasid loomi ja niisama ka loomad. Kui kohal oleks ära tapetud, kuipalju oleks saanud liha sõjaväele ja inimestele. Tehti aga nii, et oli ainult häda ja vaev ning kahjud kõigile.

Kaitseehitiste ehitamine. Piiriäärse vööndi elanikud olid sundkorras kohustatud osa võtma kaevikute ja teiste kaitseehitiste ehitamisest. Anti välja spetsiaalsed mobilisatsioonilehed. Saadeti põhiliselt naisi. Kaitseehitiste ehitamisest võttis osa ka minu ema, Käär Elena Mihhailovna. Kaevikute kohal lendasid tihti saksa lennukid ja viskasid lendlehti. Ühe sellise lehe teadaanne oli: *Dorogie damotški, ne roite jamotški. Tšeres vaši jamotški proidut naši tanotški.* Kaevikute kaevamisest keeldumisel võeti vastutusele. Elts Karl jutustab oma õest Anete Eltsist. 1942. a. saadeti ta Ostaškovi kaevikute ehitusele. Ta ei läinud, kuna jalg valutas. Ta kutsuti Esenovitšisse miilitsajaoskonda ja võeti vahi alla. Miilitsast saadeti ta haiglasse. Kohalik velsker kirjutas järgmise sisuga tõendi: "Jalg valutab, kuid võib töötada." Nähtavasti ta lihtsalt kartis anda teistsugust tõendit. A. Elts saadeti Võšnovolotskisse vangi. Seal vaatas tema toimikut sõjatribunal. Temalt küsiti: "Miks ei läinud tööle?". Naine vastas, et jalg valutas. Küsiti: "Kui kaugele oli vaja minna?" Ta vastas: «Ma ei teadnud kui kaugele. Mobiliseerimislehel seisis, et võtta toiduaineid kolmeks päevaks." Teda saadeti vangla meditsiinikomisjoni, kus määrati: "Tööle ei saa minna, haigus nõuab kiiret ravimist." Teda hoiti kinni veel paar nädalat ja lasti siis koju. Ühtekokku oli naine kinnipidamisel kolm kuud. Kui poleks olnud sellist arstliku komisjoni otsust, siis oleks teda kui "rahvavaenlast" võidud kümneks aastaks vangi mõista.

Karla Eltsi mälestused. Õde Anneted Ostaškovi alla kaitsekraavi kaevama. Temal oli jalg haige ja ta ei läinud, aga läks Stara küla haiglasse. Haiglapunkt oli kinni, arsti ei olnud. Teine päev viidi teda Esenovitši miilitsasse ja pandi kinni. Esenovitši miilitsast viidi Esenovitši haiglasse. Seal velsker, kes teda vaatas, kirjutas miilitsasse tõendi, kus oli öeldud, et tema jalg on haige, aga töötada võib. Muidugi arst kartis vastutust oma peale võtta. Kolme kuu pärast mõistis Võšni Volotšoki türmimajas tema peale kohut sõjatribunal. Kohtus küsiti: "Miks sina ei läinud tööle? Tema vastas: "Jalg on haige". Teine küsimus: "Kui kaugele oli tarvis minna". Vastus: "Mina ei tea, kui kaugele oli tarvis minna, ainult käsulehel oli kirjutatud, et võtta kaasa tee peale toitu kolmeks päevaks. Seda võite ise lugeda käsulehelt". Rohkem midagi tema käest ei küsitud ja saadeti kohe Võšne Volotšoki vangi arstikoomissjooni. Koomissjoon otsustas, et tööle tema ei või minna ning haigus nõuab kiird arstimist. Peale seda umbes nädala pärast lastida teda koju. Tema oli kinni üle kolme kuu. Kui oleks see haigus mööda läinud või oleks vähem haige, siis oleks sõjatribunal temale mõistnud mitte vähem kui 10aastad vangi või mahalaskmisele kui rahvavaenlase.

Metsatööd. Raudteetranspordil kasutati kütusena kiviõli puudumisel puid. Firovi jaoks oli tollal huvitav periood. Asi oli selles, et veduritele laaditi puud 65. kilomeetril pöörangul (see on Firovist umbes 8 km Ostaškovi poole). Laadimist märkasid saksa luurelennukid. Tõenäoliselt kanti komandöridele ette, et seal asuvad laod laskemoonaga. Järgnes aeg, kus saksa pommitajad tegid igal hommikul äärmise täpsusega pöörde Firovi kohal ja viskasid 65. km pöörangule pomme. See oli Firovile üks rahulikumaid aegu. Jõudmata tulemuseni, jätsid saksa lendurid pöörangu pommitamise ja viskasid jälle pomme Firovile. Mitte ainult veduritele polnud vaja puid, vaid ka dzottide ja varjendite ehitamiseks. Seepärast oli metsatööl sõjaajal suur roll. Ka metsatöödele võeti sundkorras. Elts Karl meenutab sellist juhust. Üks noor naine Karmanovast oli saadetud jõe peale puid vedama. Ta käis mitu korda Staroe med. punktis ja kaebas tugevaid peavalusid. Velsker mõttis iga kord temperatuuri, see oli normaalne. Vabastust ta ei andnud ja haige pidi sõitma metsa puid jõe peale vedama. Vedu kestis senini, kuni ta koormal suri. Kui kadunuke toodi Staroe med. punkti, ütles velsker: "Jaa, ta oli ikka tõesti haige, mitte ei simuleerinud."

Karla Eltsi mälestused. Sõjaajal saadeti nooremad naised ja tüdrukud metsatööstusse, saadeti tüdrukud turvast kaevama. Minu õde Elmi mobiliseeriti turva tööstusse Võšne Volotšoki alla Osetšenkovi jaama juurde. Mäletan teist juhtumist. Mina ei mäleta täpselt selle inimese perekonnanime Kas ta oli Kask Karmanovi külast. See noor naine oli saadetud metsa vedama. Tema vedas metsas puid jõeni. Tema oli mitu korda käinud Stara arstipunktis abi otsimas, et tal valutab pea. Velsker või arst, kes teda vastu võttis, on kuulanud ja mõetnud palaviku, aga temal palaviku ei olnud ja tõestanud tema haigust. Ja tema haige käis ikka metsas hobusega puid jõe peale vedamas nii kaua kui suri puukoorma otsa tee peal ära. Siis se laip viidi Staara arstipunkti. Siis see arst või velsker on öelnud: "tähendab ta oli ikka täielikult haige, aga ei olnud simulant."

Kolhoosielu sõja-aastatel. Kolhoos "Uus Tee" oli Elts Karli meelest sõja eel üks rikkamaid kolhoose Nurmekundes ja kogu rajoonis. Kolhoosi esimeheks oli Tokman Aleksander. Kolhoosis oli 55 töövõimelist kolhoosnikku: neist 43 eestlast, ülejäänud venelased. Nad tulid siia vene naaberküladest Beljatinost ja Starojest. Tulijad olid: Bobrikova Tatjana-peres 5 inimest, Nilov Ivan- peres 9 inimest, Petrov Semjon- peres 9 inimest, Nikanorov Pavel-peres 4 inimest, Beljakova Darja- peres 6 inimest. 1941 a. lõpul või 1942.a. jaan. algul mobiliseeriti Tokman Aleksander ja saadeti rindele. Kolhoosi esimeheks nimetati Kingsepp Elli. Kolhoosi olukord halvenes järsult. Polnud enam karja, kolhoos ei saanud ei piima ega liha riigile anda, ei olnud kolhoosikassas ka raha. Vili ja hein anti riigile nii odavalt, et selle raha eest polnud võimalik isegi hobusele rakmeid soetada.

Tööpäeva eest anti 200 grammi viljajäätmeid, mis polnud kõlbulikud ei riigile andmiseks ega külviseemneks. Kolhoosis töötati praktiliselt tasuta. Töötada aga tuli hommikust õhtuni ja öösel enda aias. Suve lõpul niideti tihti öösel oma lehmale heina, lõunavaheajal võeti loogu, aga hilja õhtul pandi kuhja. Sügisöödel peksti ja tuulati vilja, tihti ropsiti öösiti linu. Oma aias tuli kartuleid võtta laternalgel. Sel moel töötasid kolhoosnikud aasta jooksul praktiliselt tasuta, elasid aga oma aia ja lehmade arvel.

Peale selle pidid kolhoosnikud maksma maksu üks-kaks tuhat rubla pere pealt ja andma 40 kg. liha, 50 muna, 300 liitrit piima, 400 gr. villa iga lamba kohta. Liha ja muna tuli anda riigile sõltumata sellest, kas perel oli kari ja kanad või ei. Kui ei olnud karja ja kanu ning polnud millegagi maksu maksta, siis anti asi kohtusse ja pandi vangi. Maksu maksmiseks tuli müüa midagi oma majapidamisest, kuid õueaiamaa koos maja ja õuepealsete ehitistega ei tohtinud ületada 0,4 ha. Talvel saadeti naisi ja tüdrukuid metsatöödele. Tüdrukud viidi Osetšenka jaama lähedale Võšni Volotški alla turba kuivatamisele. Mitte kellelgi ei olnud õigust tööst keelduda.

Kolhoosi esimees Kingsepp Elli ei osanud inimestega töötada. Selgitustöö asemel andis ta käsk. Kui keegi tema korraldusi ei täitnud, hakkas ta taga kiusama ja norima. Igast tühiasjast tulid tema poolt ähvardused.

Noored hakkasid otsima erinevaid mooduseid külast lahkumiseks. Kruus Liide ja Salme, Kingsepp Maria, Beljakova Klavdia ja Petrova Siina läksid vabatahtlikult Punaarmee rindetagustesse allüksustesse. Peaaegu vabanemist nad Repišisse tagasi ei tulnud. Tagasi tulid need, kellel olid siin pered: Tokmann Aleksander, Elts Arne, Käär Vladimir, Mägi Aleksander, Jaam Aleksander. Isegi kolhoosi esimehe vend Elts Jakob ei tulnud Repišisse tagasi. Ta asus elama Moskva lähedale. Peale sõjaväest tagasipöördumist hakkas Tokmann Aleksander jälle kolhoosi esimeheks. Kuid ta ei olnud enam see inimene, kes enne sõda. Sõja ajal hakkas mees jooma ja see jätkus ka peale sõda. Selline oli ühe Nurmekunde kolhoosi ajalugu sõja ajal. Umbes samamoodi elati ka teistes kolhoosides. Kolhoosist "Säde" (Konokovo külas) jutustab nurmekundelane Gellart Aleksander: "Kolhoosi kari ja hobused koguti kokku ja saadeti itta. Inimesed, kes karja saatsid, tulid tagasi umbes 1942. a. veebr. Hobuseid kolhoosis polnud, traktoritest rääkimata. Tuli kasutada härgi. Neid rakendati vankrite ja atrade ette. Kui sellest ei aidanud, siis kaevasid naised labidatega põldu. Ja meil kümneaastastel poisikestel tuli peale kooli künda härgadega põldu. Kaks poisikest vedasid härga, suuremad asusid adra juurde."

Sõjajärgsed aastad Nurmekundes. Peale sõja lõppu hakkas elu järk-järgult korda saama. 1947.a. anti Repišis tööpäeva eest 400-500 grammi vilja ja 5 rbl. raha. Hakati jälle kasvatama kolhoosi karja. Nurmekunde kolhoosid ühendati ja esimeheks sai Tokmann Aleksander. Tema joomisharjumus mõjus negatiivselt ühismajandile. Kolhoosi esimehega aga ei tahtnud keegi suhteid rikkuda. Oli ju igaüks, kes seal elas, nii või teisiti kolhoosiga seotud. Oli vaja hobust, et tuua koju puid ja heina, sõita veskile, künda aeda jne. Kõik teadsid, et esimees armastab viina ja kostitasid teda sellega. Aasta või paari pärast vabastati A. Tokmann esimehe kohalt. Uueks esimeheks valiti Kreiman Eedi Konokovo külast. See valik ei meeldinud rajooni juhtkonnale, kuna 1941.a. oli E. Kreiman sattunud raskelt haavatuna sakslaste kätte vangi. Ta raviti terveks ja saadeti Eestisse. Peale Nõukogude võimu taastamist Eestis tuli Kreiman Konokovosse tagasi. Pikka aega ei lubatudki teda kolhoosi esimeheks ja sellele kohale valiti jälle Kingsepp Elli.

Peale kolhooside ühinemist halvenes olukord Repišis. Kõik Nurmekunde kolhoosnikud olid ühesuguses seisus. Tööpäeva eest ei saanud midagi. Noored püüdsid kolhoosist ära minna. Nad proovisid saada eriala, mis poleks seotud põllumajandusega. Jaam Aleksandri tütar omandas raamatupidaja kutse ja sõitis külast ära. Kellel see ei õnnestunud, otsis ikka teid, et minna täiskasvanuks saamisel kolhoosist ära. Sõitsid ära Tokmann Aleksandri lapsed Aleksander ja Klara, Käär Vladimiri lapsed Klara, Elmar ja Viktor. Nii oli ka teistes Nurmekunde külates. Töökäsi jäi järjest vähemaks.

Vene külad Staroje ja Beljatino ühendati Nurmekunde kolhoosi. Seda suurt majandit juhatas nüüd Krasti Rudolf. Elts Karl meenutab niisugust juhtumit. Ta sõitis Nurmekundesse puhkusele. Kui ta läks läbi Beljatino küla, kuulis ta karjaõues lehmade ammutist ja küsis kohalikelt elanikelt, mispärast kari nii rahutu on. Talle vastati, et külas on pidu, kõik joovad ja pidutsevad: nii lüpsjad, karjatalitajad kui ka brigadirid. Lehmad on lüpsmata ja toitmata. See oli väga kurb pilt. Eakad inimesed ei saanud pensioni, töö eest ei makstud, aga tööle sunniti. Kes keeldus kolhoosis töötamast, sellelt võeti aiamaa ära. Nii juhtus Elts Karli emaga. Ta oli 80-aastane, kolhoosis töötada ei suutnud ja jäi suurest osast aiamaast ilma. Töövõimelisi inimesi jäi kolhoosides veel vähemaks. Toimus uus kolhooside ühinemine. 1959.a. läks "Iskra"(Nurmekunde) kolhoos "Lenini Mälestuse" koosseisu. Nüüd ulatus majandi territoorium Konokovo külast kuni "Veliki Oktjabr" klaasitehaseni.

Nurmekunde külad kolhoosi "Lenini Mälestus" koosseisus. Zhukovo küla keskel talus on väljapanek kolhoosi "Lenini Mälestus" ajaloost. Sellest jutustab ka Firovski rajooni administratsiooni kultuuriosakonna juhataja Jerjomenko Tatjana Fjodorovna. Ta on sealt pärit, sündis Obogorje külas. Peale kooli lõpetamist suunati ta "Lenini Mälestuse" juhatause otsusega Veliko Luksi põllumajandusinstituuti. Õpetatud agronoomina tuli ta kodukolhoosi ja töötas 8 aastat agronoomina. Seejärel aga valiti ta 1980.a. kolhoosi parteikomitee sekretäriks, kellena töötas ta 1988. aastani. 1988.a. nimetati ta Firovski rajooni kultuuriosakonna juhatajaks. Nii teab Tatjana Fjodorovna hästi kolhoosi ajalugu.

Kolhoosi parimad aastad möödusid Muravjov Aleksei Sergejevitši juhtimise all. Tatjana Fjodorovna iseloomustab teda kui inimest suure algustähega, hea südamega, vastutustundlikku ja riigitruud. Ta oli kohalik, pärit Zhukovo külast. Alguses oli Muravjov tegevteenistuses. Peale kolme aasta pikkust teenistust, oli ta veel 5 aastat sõjas. Pärast sõda tuli mees tagasi kodukülla Zhukovosse. Alguses töötas ta kolhoosi külaklubi esimehena, seejärel brigadirina. 1954.a. valiti Muravjov kolhoosi esimeheks, kellena ta töötas 1987. aastani.

Kolhoos "Lenini Mälestus" moodustati 1935.a. Kolhoosis oli üks grupp lehma, üks tuulamismasin, üks traktor "Forzon" ja üks pooleteisetonnine veoauto. 1958.a. ühendati kolhoosiga "Lenini Mälestus" kolhoos "Kalinini nimeline"(Starskoi artell), 1959.a. kolhoos "Säde" (Nurmekunde artell). Kolhooside "Säde" ja "Kalinini-nimeline" rahaline tulu moodustas 1958. a. 117 294 rbl., kolhoosi "Lenini Mälestus" tulu 176 679 rbl.

Tatjana Fjodorovna iseloomustab nurmekundelasi kui väga tööarmastajaid inimesi. Esimene ordenikandja kolhoosist "Lenini Mälestus" oli Kask Elviira Jurjevna. Talle anti kõrgete väljalüpsi- näitajate eest Lenini orden. Märgitähtsust ära Krastin Rudolf Ivanovitš, kes oli kolhoosi "Kalinini-nimeline" esimees ja peale kolhooside ühinemist brigadir. 1962.a. märkitähtsust ära loomakasvatajad Mägi K. A., Jaam S. J., Krastina L. A., Põld V. J., Rukki A.D., Käärt L.J. Kask A. G. 1964 märkitähtsust ära lüpsjad Mägi K. A., Torn E. A. 1969.a. oli Kolmandal Üleliidulisel istungil kolhoosist "Lenini Mälestus" kolhoosnik Tatjana Mihhailovna Jurkova. 1973.a. autasustati Jaam S. K. Tööpunalipu ordeniga, Tokman E. J. ordeniga Austuse Märk. Valitsuse autasudega austati Kask L.G, Kaasik E. J., Jaam S. J., Rahnel V. V.

Materjalid kolhoosi "Lenini Mälestus" muuseumist. 1969.a. näitajad. Repiši farmis (brigadir Beljakova K. J.) oli igalt lehmalt väljalüps 2587 kg piima, kogutoodang 119 tonni. kolhoosi farmide hulgas saavutati esikoht. Lüpsja Kask L. G. lüpsis 3279 kg piima igalt lehmalt, kogutoodang 39 tonni ja saavutas kolhoosi lüpsjate keskel esikoha. Traktorist Rahnel V. M. niitis traktoril T-20 67 ha ristikut. Põllumees Elts A. niitis hobuniidukil 114 ha põlluheina.

1970.a. näitajad. Brigaad Potšinokis (brigadir Krastin R. J.) sai teravilja saagikuseks 15,9 ts/ha, kogutoodang 1115 ts ja saavutas kolhoosi brigaadide vahel esikoha. Repiši farmis (kompleksbrigaadi brigadir Beljakova K. J.) oli piima väljalüps ühelt lehmalt 2783 kg ja

kogutoodang oli 144 tonni piima. Farm saavutas kolhoosi farmide seas esikoha ja autasustati Rändpunalipuga. Lüpsja Kask L. G. lüpsis 3279 kg piima igalt lehmal ja sai kolhoosi lüpsjate seas esikoha. Traktorist Rahnel V. M. nimetati parimaks linaropsijaks. Traktoril T-20 ropsis ta 104 lina ja saavutas rajoonis esikoha. Traktorist Kartau Karl Albertovitš kündis traktoril T-74 674 ha pehmeküнди ja saavutas kolhoosis esikoha. Repiši farmis karjak Jaam A. G. jõudis kõrgete tootmisnäitajateni. Farm sai piima väljalüpsiks 2783 kg piima. Seatalitaja Šulbah A. G. sai emiselt keskmiselt 19 pörsast, kokku noorkarja 720 pörsast. Ta sai kolhoosi seatalitajate seas esikoha. Põllumees Elts L. A. niitis hobuniidukil 99 ha põlluheina.

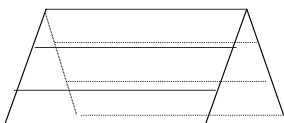
1971. a. näitajad. Seatalitaja Rahnell Liidia Jakovlevna sai sigade ööpäeva keskmiseks juurdekasvuks 406 gr, mis tegi aastas üldjuurdekasvuks 25,5 t. Traktorist Rahnell Vladimir Mihhailovitš niitis traktoril 120 ha ristikut ja põlluheina. Põllumees Käärt J. P. tegi heina 180 ts ja saavutas kolhoosi põllumeeste seas esikoha. Hea töö eest loomakasvatuses veiste noorkarja nuumamises Konokovo vasikalaudas märgiti ära Põld Vladimir Ivanovitš ja Torn Mihhail Ivanovitš. Märgiti ära Nurmekunde artelli head töönäitajad 1972. ja 1973. a. (**Kolhoosi “Lenini Mälestus” töökuulsuse raamat**)

Märkus: Ülalpool toodud näitajatesse võib suhtuda erinevalt. Üksiktalupidamise ajal Nurmekundes olid need loomakasvatuse näitajad tunduvalt kõrgemad. Sellest hoolimata kinnitavad need näitajad niisugustes tingimustes sõnu nurmekundelaste tööarmastusest. “Lenini Mälestust” loeti Muravjov Aleksei Sergejevitši ajal üheks eesrindlikumaks mitte ainult Firovski rajoonis, vaid ka Kalininski oblastis. See kolhoos oli Rahvamajanduse Saavutuste Näituse alaliseks osaliseks. Muravjovi koos teiste näitusel osalenutega fotografeeriti N. S. Hruštšoviga, teda autasustati kahe Tööpunalipu Ordeniga, Austuse Märgiga, Isamaasõja Ordeniga, medalitega. Olla eesrindlane sellises kolhoosis oli väga auväärne.

Sel perioodil käis Nurmekundes mehhaniseerimisprotsess. 1970.a. viidi Konokovosse sisse automaatlüpsimasinad. Elektriseeriti kaugeim küla Zalesje. Potšinokis mehhaniseeriti lehmalaud. 1971.a. olid kõik farmid varustatud veega. (*Letopis trudovoi slavõ*)

Eesti teeneline mehhanisaator Rahnell Aleksander Mihhailovitš tuli külla eesmärgiga taastada Nurmekunde endine kuulsus. Ta nõudis kännujuurimistehnikat, et taastada põlde. Rahnelile anti traktor, millega ta juuris 70 ha põldu Konokovos ja Zalesjes, Repišis 50 ha, perestroika aastatel otsustas taastada isemajandava Konokovi brigaadi: vedas piima ja valmistas sööta.

Väga huvitav inimene on 1907.a. sündinud Leer Vassili Ossipovitš. Ta töötas Zalesjes metsavahina. Peale pensionile minekut jätkas tööd ja tegi kolhoosile heina üle 80 ts. Ta kuivatas heina rõukudes. Tema kogemusi propageeriti rajoonis ja oblastis.



Eestis kasutati rõukusid heina kuivatamiseks. Vihma ajal voolas vesi alla. Tuul puhus läbi. Rõuke on kasulik kasutada ebasoodsa vihmade ilmaga.

Viimased aastad Nurmekundes.

Juttu tahaksin alustada katkendiga 1995.a. 29. sept. Tveri oblasti lehest «Тверская жизнь» (“Tveri Elu”) artiklist pealkirjaga “Nurmekunde...kak eto po-russkii” ja alapealkirjaga “110 aastat tagasi Tverimaal – kõige kõrgemas punktis Valdai kõrgustikul tekkisid esimesed eestlaste talud”:

“...Jälle nagu viis aastat tagasi, kui esimest korda tulin Zalesjesse, näen öösiti üht ja sama unenägu: päikeseküllases õitemeres on künkake, aga sellel vana Vassili Ossipovitš Leeri maja.

Kuid nüüd on võsastik jõudnud jõe äärest välistrepini. Ja ma justnagu kuuleksin uuesti palju aastaid tagasi mulle tundmatu eestlase öeldud sõnu: “Kunagi jõuavad Brandi metsad nangunii meieni ja pitsitavad laiaks...”

Hinges on rahutu. Sest neis sõnades pole ettekuulutust, neis sõnades on tõde. Vassili Ossipovitši – tarka ja uskumatult südamlikku inimest – ma Zalesjes juba enam ei kohanud. Eelmisel kevadel viis tütar Valentina ta Eestisse. Viis, nagu mulle kolhoosis jutustati, täiesti haigena. Ja mulle meenus ammu jutuajamine temaga ärasõidust.

-võib-olla kasvõi ainult talveks tasuks sõita Zalesjest ära? -küsisin temalt.

-sõidan, kui tuleb aeg surra- rahulikult, pausidega, justkui kaaludes iga sõna, vastas ta mulle.

Nähtavasti see aeg tuli... Igaljuhul nõustus Vassili Ossipovitš sõiduga ühel tingimusel: maja tuleb müüa enne, kui ta lahkub Zalesjest. Ta ei tahtnud seda jätta ilma peremehe järelvalveta.

Maja ostis kolhoos. Oli hea, kui Zalesjes oli elamu niitjate brigaadi jaoks, kellele heinaajal jätkub tööd rohkem kui üheks nädalaks. On ju need kõik endised eesti talud. Aga maad, mis esimesed eesti asunikud võtsid kasutusele Brantovi metsade juures, on selle ajani parimateks söödakõlvikuteks kolhoosis...”

Nurmekunde kujutab endast kurba pilti. Kui peale 1939-1940.a., kui talupoegi viidi vägisi küladesse, võis näha vaevalt nähtavaid majavundamente ja mõnel pool lagunened majapidamishitisi, siis nüüd on sellised endised Nurmekunde külad. Teel Beljatinost Potšinokki tuleb sõita mööda Repiši “külast”. Juhuslik teekäija vaevalt aimab, et siin elasid kunagi inimesed. Mitte mingit märki elust, mitte ühtegi maja. Ainult vasakul pool teest üks majake, kus suviti elab Tokman Rihard ja karjatab loomi. Minevikus elasid siin jõukad talupojad, peale kollektiviseerimist üks õnnelikumaid kolhoose Nurmekundes. Ülalpool juba räägiti eesrindlikust kolhoosist “Lenini Mälestus” Repiši külas. Aga nüüd on täielik tühjus...

Potšinoki külas elavad peamiselt pensionärid, 9 inimest: Rudolf Ivanovitš Krastin naisega, Käosaar, Vorobjova, Osbek. Rudolf Ivanovitš näitas, kus oli kool, klubi ja väljak puhkpilliorkestri jaoks. Me sõitsime temaga mööda endisi talusid. Kõik see oli minevikus... Konokovos elab 24 inimest. Siin on ka noori. Kolmest Nurmekunde farmist on säilinud ainult üks, see asub Konokovo külas.

Karmenovos elab perekond Käärt. Jaan Petrovitš veab ratsa hobusel posti. Suvel teeb heina. Anastasia Jossipovna Käärt, Peeter Käärti naine suri hiljuti. Zagorostovos teeb suvel Zhukovi brigaad heina, alalisi elanikke pole. Nurmekunde “külad” on täiesti inimtühjad.

Südames on valus, kui meenutad, kuidas kees siin minevikus majandus- ja kultuurielu ja näed seda nukrat ja pooleldi inimtühja praegust tegelikkust.

Pole võimalik jutustada iga nurmekundelase elust. Jutustaks nendest ühe, lihtsa eesti tööliste Olga Eduardovna Adamsoni eluloo. See justkui avab paljude asunike saatuse Nurmekundes ja mujalgi. Nii ongi 23. sept. 1989.a. Firovski rajoonilehes “Kommunaar” nimetatud artikkel rubriigi all “Inimene suures plaanis”.

Tema elusaatuse lihtne lõund. Toon selle artikli sisu Olga Eduardovna meenutustena: “Vanemad olid pidevalt hõivatud tööga. Neil oli 40 tiinu maad. Nad pidasid suurt majapidamist: viit lehma, kahte hobust, sigu, linde. Hommikul ja õhtul keerutasid lapsed järgemööda separaatorit. Ühest torust jooksis pange paks koor, teisest sinakas rasvatu piim. Kui koort kogunes palju, kloppisid vanaema või ema sellest õhulise õrna või, asetades selle püttidesse. Kord kuus rakendas isa hobuse, laadis pütid saani ja viis need Võšni Volotšokki. Linnast tagasi tuli ta kingitustega, varustades kõiki rõivaste ja maiustustega.

Elu keerles toimetuste ümber. Kevadel künti, külvati, rõõmustati esimeste viljavõrsete üle. Suvel tehti heinamaal üksteise järel kuhjasid. Pärast saabus lõikusaeg, koristati, peksti vilja. Talvel kaubeldi, tehti puid, õmmeldi, kooti.

Pidupäevadel ja pühapäevadel käidi Potšinokis. Praegu on raske rääkida, see oli suur küla. Tänavatel käis agar kauplemine maiustuste ja ehetega. Kõikjal olid pidulikult riides tüdrukud, noormehed, soliidsed pereisad ja väärikad naised. Nagu kärsitud varblased jooksid lapsed. Lätlased, eestlased, venelased- kõik olid sõbrad, kõik olid vennad. Mängis suurepärase puhkpillimuusika, olid suveteatri etendused, aga õhtul oli tants. -Mõnikord lubati meil lõbutseda avaras koolisaalis, mis oli ehitatud ühiste jõududega laste õpetamiseks,-räägib Olga Eduardovna,-oh, kui tore see oli! Ja veel millised tantsud: kadrill, padespann...

1931.a. loodi Tšernivitses kolhoos. Nimetati see “Punane Täht”. Ema nuttis kibedalt ja isa kortsutas kulmu, kui lehma ja hobuseid ühisõuele viidi. “Paljudel oli raske lahkuda üksikmajapidamisest,” meenutab Olga Eduardovna. “Mõnedel peredel olid tõupuhtad lehmad, mis olid enne revolutsiooni Belgiast muretsed. Loomulikult oli kahju anda neid võõrastesse kätte – nad maksid palju ja talumajapidamises tuli iga kopikat koguda... Eestlane Kulp armastas loomi. Neli lehma peitis ta maa alla ehitatud lauta. Seal ta toitis neid salaja. Ükskord tulid noormehed tütrele külla ja kuulsid, et maa all kaagutavad haned. Järgmisel päeval leiti lehmad üles, võeti ära ja viidi Potšinokki. Kaua pimedas viibinud loomad jäid kohe pimedaks. Vaat nii oli.

Kuueteistkümnenda aastast hakkas Olja kolhoosis tööle. Algul töötas põllunduses, hiljem saadeti farmi. Viisteist lehma – sel ajal oli see suur grupp. Iga lehma on vaja päevas kolm korda lüpsata, toita, koristada sõnnik. Ja see kõik käsitsi. Lõdvaks lasta ei või: vanemate lüpsjate Kartau, Milizeri, Samosti, Vassiljevi ees on piinlik. Naised toetasid tütarlast nii nõu kui naljaga.

Ära väsitas... Kuid noorus on noorus, veidi puhkad ja edasi kellegi poole tantsuõhtule. Tagasihoidliku ja töökana hakkas Olja silma Ossip Adamsonile. Ta saatis kosjad ja peeti lõbusad pulmad. Mees tõi minia majja. Aasta pärast sündis poeg, nimeks sai Albert.”

“Elasime raskelt,” ohkab O. A. Adamson “...kolhoosis töötasime “linnukeste” eest. Tasu natuuras oli väike. Peret toitsid juurviljamaa ja lehm, kellest tuli aga 1939. aastal loobuda. Kolhoosikarjale ei suudetud talveks küllaldaselt heina varuda ja kolhoosnikelt võeti ära kogu hein, mis oli neil oma lehmale muretsed. Lehm kästi maha müüa. Palju pisaraid valati igas peres.

Neljakümne esimesel tuli uus häda. 22. juunil läksid mehed Potschinokki piimakombinaati ehitama. Tšernivitsis raadiot ei olnud. Öhtul tulid erutatutena tagasi. Suust suhu, majast majja anti edasi hirmus teade: “Sõda!”. Juba järgmisel päeval tuli mul pakkida mehe seljakott, sest Ossip oli esimeste rindeleminekule kutsesaanute hulgas. “Ma tulen tingimata tagasi. Oota!” ütles ta ärasaatmisel ja embas mind tugevasti.

Peremeheta majas oli õudne ja kõle. Veelgi hirmsam oli mööduda tühjaks jäänud karjaõuest, sest piimakari, mu lemmikud, viidi ära Ivanovo oblastisse. Hoolitsesin pisipoja eest ja ootasin teateid rindelt. Mees kirjutas, et sõda tuleb pikk, palus hoida ennast ja Albertit ja käis peale, et ma ostaksin lehma. Nii ma tegin. Ilmuski ruskeke õuele, tuues kaasa askeldusi, see-eest aga ümardusid poisi põsed. Süüa peale kartuli ei olnud ju midagi.

Neljakümne teisel võtsin nuttes ja samal ajal rõõmuga vastu kolm kidurat lehma ja veidi hiljem veel seitse. Puhastasin neid, hooldasin. Peale heina ei olnud midagi sööta, seepärast hoidsin iga heinakõrt, iga rohuliblet. Need lehmad said aluseks uuele kolhoosikarjale, mis hakkas tasapisi kasvama. Lüpsid nad alguses väga vähe, hiljem hakkas asi paranema.”

9. mail neljakümne viiendal aastal karjatas Olja põllul lehma. Ajas õhtul karja koju, pani lõõga. Siis märkas, et küla on kuidagi elevil. Kui kuulis, et on saabunud kauaoodatud võit, puhkes ta nutma. Nuttis raskete, ilma meheta elatud aastate pärast, ka nende pärast, kes kunagi enam kodukülla tagasi ei pöördus. Pisaraist läbi tungis rõõm, et tema Ossipi jättis hirmus sõjakatel terveks. Detsembris saabus mees koju. Olga hingel hakkas hea – poeg, keda oli suutnud hoida nälja ja haiguste eest, muudkui kasvab, õuel ammu lehm, ka kolhoositöö on olemas.

Aastad läksid. Rindemehed tulid tagasi ja kolhoosiküla hakkas tasapisi uuesti elama. Puhastati karja- ja heinamaad. Kasvas ja paranes kolhoosikari. Ent elu oli endiselt raske. Käed, mis olid harjunud kiirustama töölt tööle, nukrutsesid kodus: suurendaks juurviljaaeda – ei lubata, võtaks juurde mõne looma – pannakse maksud peale. Üksteise järel hakati külast lahkuma. Kui Olga kaasa kutsuti, keeldus ta. Armastas oma maja, milles kasvasid üles poeg ja kaks tütar, armastas oma tööd. Ta mäletas hästi, kuidas Tšernivitsi ümbruskonna taluperenaised lüpsid lehmalt kaks-kolm ämbrit piima. Suur oli soov saada oma grupi lehmadelt sama palju piima. Ta ei säästnud ennast. Suveöödel lüpsis ta oma lehma kell kaks ja seejärel kiirustas kolhoosilauta. Puhastab sõimesid ja süda rõõmustab, et eile sai piisavalt lisaõõta niidetud ja lauta veetud. Lehmad mäluvad rohtu, vehivad sabadega, peletades varaseid tüütuid kärbsed. Saigi igalt lehmalt algul 2300, siis 2500 kilo piima aastas. Väljalüpsid kasvasid.

1962. aasta detsembris kutsuti Olga Adamson esimest korda põllumajandustöötajate nõupidamisele Võšni Volotšoki linna. Pidulikult anti seal nõupidamisel talle märk “Vene NFSV sotsialistliku töö eesrindlane”. 1965. aastaks oli Tšernivitsõ külla jäänud kolm elumaja, aga kolhoosilauta kahe lüpsigrupi jagu lehma. Tehti ettepanek kolida Puhtina Gorasse, kuhu oli ehitatud suurfarm. Seal sai Olga juba esimesel tööaastal igalt oma grupi lehmalt väljalüpsiks peaaegu 3000 kilo piima, ainult neli kilo lehma kohta jäi vajaka. Püüdis väga ja seda märgati. Kolmandal mail sõitsid kohale kõrged ülemused ja vaat sellesama jaki – Olga võttis seinakapist tumeda kostüümi – sellesama jaki külge kinnitati Lenini orden.

42 aastat oma elust töötas lüpsja Olga Adamson ametis, mille ta nooruses valis. Isegi pärast teenitud puhkusele jäämist töötas ta ligi viis aastat edasi, kuni käed päris üles ütlesid. Praegu on ta nad asetanud põlvedele – väikesed, lõhenenud naha ja kõverdunud sõrmedega käed. Kui palju sööta on need käed tõstnud, palju piima lüpsnud, palju inimesi toitnud?! Vaatan neid ja sügav tänutunne täidab mu südant. Oleks meie maal rohkem selliseid käsi, ainult nooremaid, täis teotahet.

G. Morozova

Lugedes selle artikli ridu, meenub vanematele nurmekundelastele nende möödaläinud elu, noorematele meenutab see nende emasid-isasid, vanaemasid-vanaisasid. Nad rühmasid kõik tööd teha ja ei olnud nende süü, et külad tühjenesid. Nurmekundes jäid tühjaks kõik Zalesje külakesed, Repistsche, Tschernivitsõ, Zagorastovo, Ovintsevo. See polnud ainult Nurmekunde külakeste saatust. Kui palju on taolisi külasid terves Firovi rajoonis, Tveri oblastis, kogu Venemaal...?

Kolhoos “Pamjat Iljitscha” elab jälle üle raskeid aegu. Rajoonilehe “Kommunaar” 23.septembri 1989 aasta numbris ilmus pealkirja all “Ei õnnestu meil esimeestega” lugu “Pamjat Iljitscha” kolhoosi esimehest Vassili Nikolajevitsch Tschurinist. “Jah, väga erinev oli suhtumine Vassili Nikolajevitši kolhoosnike poolt, koleegide poolt tööl ja erinevates järkudes rajooni ülemate poolt. Kuid imponeeris noore esimehe julgus, mitte karta muutusi. Aga peamine, et ta mitte ainult ei agiteerinud, vaid tegi ise muutusi, rühkis kõige eest ise. Ja just sellepärast möödunud aastasel aruande- valimiskoosolekul andsid kommunistid eelistuse radikaalsele tšurinski platvormile. Kokkupõrkest vanamoodi töötajate pooldajatega Vassili Nikolajevitš ja tema kaasmõtlejad tulid välja võitjatena. Aga võitluses iseendaga esimees reeturlikult taandus...

Esimene tõsine kelluke esimehe saatuses helises selle aasta jaanuaris (peetakse silmas 1989.a. R. K.)...Joobnuna käitus Tšurin rahva hulgas nagu viimane sopajoodik. Mis tegi, mis rääkis-ei mäleta. Inimestel on häbi sellest valjusti rääkidagi - paistis see ju väga sündsusetu. Juhatuse liige N.V.Golubeva rääkis peaaegu pisarsilmil: «Milline häbi! Kui kuulsin lausa jahmusin. Kuidas ta peale seda inimestele silma vaatab? Oleks vaja võtta oma kotid ja põgeneda kaugemale häbist”... V.N.Tšurinile tehti noomitus ebaväärika käitumise eest. Esimees kahetses siiralt ja ausalt. Kuid seejärel tuli uus nurjumine ja uus märksa rangem karistus...

Kuid vaadake mõle silma: mitte ainult Tšurin ei näe klaasis veinis või viinas stressist vabanemist(ja võetakse seda kahjuks mõistmise ja kaastundega). Ja mitte ainult talle ei paku seda “ravimit” alati teeneks valmid sõbrad. Ainult harva, väga harva leiduvad tõelised sõbrad-need, kes ütlevad kibedat tõde, kes aitavad oma tegudega, aitavad vastu võtta rasket otsust...” On arusaadav, et G.Titovi artiklis kirjeldatud sündmused ei puuduta mitte ainult kolhoosi “Lenini Mälestus”. Kahjuks on joomarlus laialt levinud nähtus, mis avaldab oma hukutavat mõju mitte ainult tootmisele, vaid ka pereelule, kultuurile, kõigile ühiskonna arengu pooltele.

Rasked ajad esimehena olid Galina Vladimirovna Nefedovi ajal. Kolhoosi “Lenini Mälestus” ja isiklikult oma elust viimastel aastatel jutustas Galina Vladimirovna oma intervjuus. Tema vaarisa elas Zalesjes, ostsid seal maad, pidasid karja, müüsid võid. Kui isa oli veel alles noor, koliti kommuuni. Pere oli suur. Isa töötas mehhaanikuna, ema farmis. Et aidata emal raskel sõjajärgsel ajal lapsi kasvatada, tuli farmis töötada peaaegu 7 aastat ka noorel Galinal (ta sündis 1942.a.). Lõpetas Bologoje sovhoos-tehnikumi, töötas kolhoosis 19 aastat peazootehnikuna. Peale haigust võttis rendile sigala, lõi isemajandava üksuse, kuid töötada ei saanud kaua. Saatust kujunes nii, et tuli võtta vastu kolhoosi esimehe kohustused, algul üheks kuuks, hiljem kolmeks kuuks, seejärel valiti aastaks, siis viieks aastaks ja töötab sel kohal juba

seitse aastat. Nurmekundet Galina Vladimirovna iseloomustab kui loomakasvatus küla. Seal oli 3 farmi. Inimesed hakkasid ära sõitma ja jäi alles üks konokovski loomakasvatusfarm. Eelmisel aastal jäi ka sellest farmist vaid üks grupp mullikaid kasvatamiseks. Peamist põhjust, miks inimesed ära sõidavad, selgitab Galina Vladimirovna halbade tingimustega: ilma teedeta, puuduvad koolid ja kultuurikeskused. Nurmekunde inimesed töötasid väga hästi. Paljud said valitsuselt autasusid.

Kolhoos "Lenini Mälestus" töötab rasketes tingimustes. Lähimõõt on väga suur-44 km. Vedudel on suured kulutused. Kunagi töötas 350 inimest, nüüd on jäänud 270 kolhoosnikku. Kõrval asub klaasivabrik "Veliki Oktjabr", noored läksid sinna tööle. Kolhoosi on noori jäänud vähe, lüpsjaid pole, vasikatalitajaid pole, karja karjatada pole kellelgi. Mehhanisaatoreid on, kuid tehnika on kulunud. Suurendasime lina külvi, säilitasime teravilja külvid, palju on mitmeaastast heina, valmistame sööta, siiski vähendasime karja, vähendasime loomakasvatusproduktide tootmist.

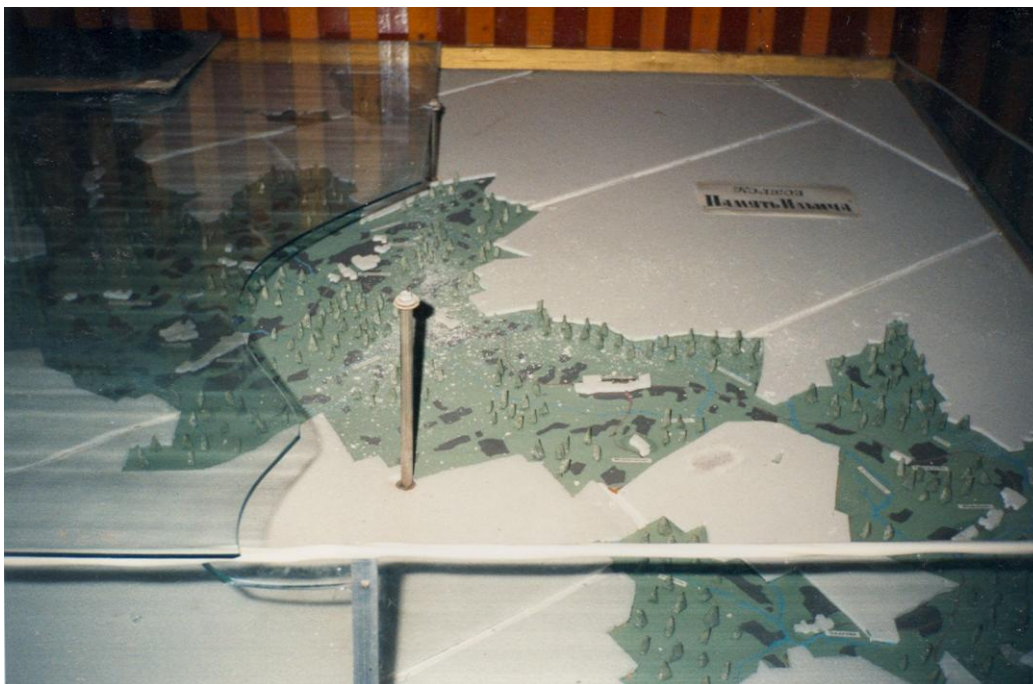
Suur häda on kolhoosi madalate varumishindadega. Piima omahind on 1100 rbl. kg., kolhoos annab 600-700 rbl., suvel oli 550 rbl. Kolhoos organiseeris ise piimatoodete ümbertöötlemise: või, kohupiim, koor. Seda toodangut kolhoos ka realiseerib ise. Riigile antud piima eest kolhoos raha ei saa. Aga raha on vaja kütuse jaoks, varuosadeks jne. Raha pole saadudu ei piima, ei liha, ei linatoodangu eest, aga inimestele on vaja töö eest maksta. Seepärast on kolhoosil kohustus palgaks, eelarveks ja pensionifondiks, kuna riik kolhoosiga ei arvesta. Kolhoos pressib lina, heina- on vaja nõõri. Tuli osta nõõri liha eest. Kilogramm liha müüakse riigile 10000 rbl kg., nõõri ostab kolhoos 16000 rbl. kg. Kui varem oli võimalik mannergutäie piima eest osta 3 mannergutäit bensiini, siis nüüd on selleks vaja müüa 3-4 mannergutäit piima. Et osta kg. kilusid, on vaja müüa kg. liha. Kui eelmisel aastal anti lina 400000 rbl. tonni eest, siis sel aastal 200000 rbl. tonnist. Sel aastal jagati kolhoosile kauba krediiti, nüüd on see vaja ruttu tagastada, muidu järgmisel aastal krediiti ei saa. Kevadel algab külv, tehnika on kulunud, kolhoos tunneb puudust kütusest. Raske on kolhoosil ka maksusüsteemiga. Kolhoosil pole õigust müüa toodangut omahinnaga, ainult maksudega. Ei jätku käel sõrmi, et neid kõiki üles lugeda. Palka kolhoosnikud ei saa, aga maksud on vaja maksta. Mingiks pääseteeks oli metsa tegemine...Saematerjalide eest osteti kütust, sööta, maksti elektri eest, maksti palka. Aga nüüd lämmatas maksuinspeksioon maksudega. Oleme sunnitud astuma metsamajandisse ja maksuma kännuraha...

Vaatamata neile raskustele täidab kolhoos peamised tootmisülesanded. Karja panime talvituma, valmistasime sööta. (**Intervjuu andis Galina Vladimirovna Nefedova 1996. A. nov. R. K.**) Kõik see annab tunnistust sellest, et põllumajandus vajab riigi toetust. See puudutab Venemaad, see puudutab Eestit ja igat teist riiki.

Nurmekundelased jätsid endast hea mälestuse.

Mõned korrad sõitsid Nurmekundesse Võšnevolotski koduloomuuseumi töötajad ja kohtusid korduvalt nurmekundelastega. See muuseum sisaldas 1989. a. seisuga üle 37 tuhande hoiuühiku, muuseumi fondid täienevad pidevalt. Muuseumi direktori, Galina Georgievna Monahhova sõnul, kes on muuseumis töötanud 36 aastat, huvitavad muuseumi töölisi Võšnevolotski maakonna kõikide maakohtade elu, kuhu kuulus ka Staropassonskaja vald. Selle valla koosseisus asus eesti koloonia Nurmekunde. Muuseum kogub etnograafilisi, ajaloolisi materjale, kõiki andmeid ammustest sugupõlvetest, kes asusid Võšnevolotski maakonna territooriumil ja rahvustest: eestlastest, lätlastest, leedulastest, karjalastest s.t. kõigist rahvustest krais. Praegu on osa Võšnevolotski maakonna territooriumist läinud Firovski, Spirovski ja Udomelski rajoonid koosseisu, osaliselt jääb Nurmekunde Firovski rajooni piiridesse. Siiski huvitavad muuseumi töötajaid käesoleval ajal ka naabruses asuvad maa-alad. Organiseerides oma ekspeditsioone Valdai kõrgendikule, puutusid nad pidevalt kokku Nurmekunde elanikega. Kahjuks asetsevad kõik need fondid täna kultuuripalee "Võšnevolotski" kahes toas. G. G. Monahhova sõnul: "Rekonstrueeritakse suurt muuseumihoonet juba üle kümne aasta, vahendeid eraldatakse nii vähe, et kogu rikkus, kogu ajalugu on kogutud kottidesse, karpidesse s.t. pakitud.

Juba terve põlvkond koolilapsi pole saanud muuseumi külastada. Kahju on korvamatu. Et armastada oma maad, peavad lapsed teadma selle ajalugu. Minevikuta pole tulevikku.”



1959. aastal astus Nurmekunde kolhoosi “Pamjat Iljitša”.



Žukovo külaadministratsiooni ülema asetäitja Nadežda Fjodorovna tutvustab kolhoosi “Pamjat Iljitša” ja Nurmekunde ajalugu kolhoosi muuseumis,

“Kultuur on alati, aga eriti praegu, olnud tagaõuedes,” lausub kurvalt Galina Georgievna. Ta räägib unistavalt tõelise koduloomuuseumi võimalustest, kus oleksid näitusesaal, loodus-, arheoloogia-, etnograafiaosakonnad s.t. kõik, mis peegeldaks Võšnevolotski krai elu. Tahaks avaldada siirast tänu selle muuseumi väikesele kollektiivile (seal töötab kolm teadustöötajat koos direktoriga), kes väga kitsastes tingimustes täidavad oma tänuväärset missiooni.

“Meil on olnud alati huvi kaugemalasuva Staroposonski valla vastu,” räägib Galina Georgievna. “See huvi on seotud sellega, et seal asub Valdai kõrgendiku kõrgeim punkt, seal

asub ka jõe Tsnõ algus – see on peamine jõgi, mis lõikab läbi Võšnevolotski rajooni. Huvi tuntakse eesti asunduse Nurmekunde vastu.



Võšni Volotšoki kodu-uurijad Nurmekundes. Foto keskel nurmekundelane Rudolf Krastin.



Võšni Volotšoki kodu-uurijad Nurmekundes. Nurmekundelane Vassili Leer esimene vasakul.

Muuseumis on sellest asundusest kogutud etnograafilist ja ajaloolist materjali. 1989.a. tegi muuseumi kaastöötaja “sõjaluuret”, sõitis mööda Nurmekunde külasid, oli eesti peredes ja kogus etnograafilist materjali. 1993.a. planeeris olla Valdai kõrgustiku “tipus” ja eesti peredes, peatusid Nurmekunde keskuses külas Potšinok. Saatjaks oli Rudolf Ivanovitš Krastin “Ta on suurepärase inimene. Üldse tahaks öelda, et seal on väga külalislahked inimesed. Krastin jutustas palju Nurmekundest. See oli septembrikuu – koristusaeg. Ta jättis kõik ja oli terve päev meiega.

Viis meid Karmanovo külla – see on nagu väike talu. Seal elab perekond Käärt. Suure rõõmuga võttis meid vastu Anastassia Ossipovna Käärt – elatanud naine, sündinud 1904. a. Ta laulis eesti laule ja jutustas Nurmekundest. Varsti ilmusid lauale samovar ja mesi. Nad olid väga rõõmsad, oli nalja ja naeru. Oli väga külalislahke pere. Kaasa võeti mõningaid asju: käpikud,

punatud korv, pastlad, kootud linik, kangamustreid, noote, eestikeelseid ajakirju. Neil on ka harmoonium.



Võšni Volotšoki kodu-uurijad Nurmekundes. Nurmekundelane Vassili Leer mängib lõõtspilli

Taludesse on ehitatud väga huvitavad keldrid, kivirahnudest, neid ka fotografeeriti. Kõiki neid materjale tutvustatakse eraldi ekspositsiooniga eestlastest ja lätlastest. See on väga huvitav krai, rahvas on töökas. Seepärast oli neil ka saagid kõrgemad ja või maitavam.

1994 a. sõitsime jälle Nurmekundes, et käia jõe Tsnõ alguses. Zalesje külas kohtasime veel väga huvitavat inimest, Vassili Ossipovitš Leeri (sünd. 1907. a.), kes elas üksi Zalesjes ja varustas ennast täielikult ise. Ta viis meid jõe lätteni. Kaks tundi kõndis see elatanud mees kõige ees kuni lätteni. Teel jutustas iga talu ajaloost. Suurepärane inimene, ei öelnud ühtki paha sõna venelaste kohta. Ta jutustas nii eestlaste, venelaste kui lätlaste läbielatud raskustest. Tagasiteel valas kasemahla, väsimus oli kui käega pühitud. Hüvasti jättis nagu omastega.” Galina Georgievna kinnitas mulle, et kui ainult avaneb võimalus, avatakse kindlasti spetsiaalselt Nurmekundele pühendatud ekspositsioon.

Suurt huvi pakub Firovski rajooni koduloomuuseum, mida juhatab suur ja omakasupüüdmatu Elviira Jossifovna Rusanova. Sellest muuseumist ja oma tegevusest jutustab Elviira Jossifovna ise. Muuseum organiseeriti 1965. a. Alguses oli see koolimuuseum. Tema erinevus seisnes selles, et õpilased töötasid mitmete teemadega: rajooni tööstusettevõtete ajalugu, rahva hariduse ajalugu, sealhulgas ka Firovski kooli ajalugu, huvitusid inimestest, kes elasid rajooni territooriumil. Ja mõneti ootamatult jõudsid Nurmekunde teemani, s.t. eesti asunduseni meie rajooni territooriumil, mis oli tekkinud 1885.a. Asi on selles, et Firovski keskkooli lõpetanute keskel oli palju lapsi eesti perekonnanimedega. 1940.a. lõpetas kooli Miša Rästas, 1942.a. tema vend Rudolf Rästas, kes elab nüüd Tallinnas, 1947.a. Ivan Rästas – kolm venda Rästast. Miša Rästas oli kooli esimese lennu seas, astus Leningradi ülikooli matemaatika-mehhaanika erialale, kuid kahjuks 1942. a. blokaadis lõppes tema elutee. Oli ka teisi perekonnanimesid, mis tunnistasid, et eestlased olid Firovski rajooni territooriumil laialt levinud. Hiljem jõuti ootamatult välja Alfred Jaanovitš Pullini, kes elab Tallinnas. Tema isa, Jaan Pull, oli Nurmekundes Konokovo kooli õpetaja (temast on üksikasjalikumalt jutustatud raamatus “Nurmekunde. Eesti põllumees kodus ja võõrsil” R. K.). Elvira Jossifovna pidas temaga kirjavahetust ja A. Pull saatis unikaalset materjali Nurmekundest. Nurmekunde asundus oli Moskva Eesti Kommunistliku klubi šeflusalune. Siia saadeti traktor “Fordson”. Selle traktori pilt on muuseumis. Jaan Pullil oli fotoaparaat ja ta tegi palju fotosid, sealhulgas ka Konokovo koolist. Koguti huvitavat materjali, rajoonilehes rubriigis “Letopis rodnogo kraja” Ilmus artikkel E. I. Rusanovalt “Eestlaste talud”.

Muuseumis tegeldakse ka Suure Isamaasõja ajalooa. Selles sõjas hukkus palju rindemehi. Elviira Jossifovnaga peatusime stendi ees, mis on pühendatud 1939-1940 a. lõpetanutele. Kõik need poisikesed saadeti rindele ja kaks kolmandikku neist ei tulnud tagasi. Välja on antud kümneköiteline Mälestuste raamat. Seitsmes köide on pühendatud hukkunud firovskilastele, s.h. ka nurmekundelastele.

Teises muuseumisaalis on esitatud materjale Firovski rajooni iidsest ajalooast ja Nurmekunde ajalooast, nii et külastajad võivad tutvuda nende materjalidega. Firovski rajooni muuseumis on palju unikaalseid eksponaate. Nende seas oli ka foto Firovi külast kosmosest vaadatuna. Planeerin ka edaspidi teha koostööd Firovski ja Võšnevolotski muuseumidega materjalide vahetamise eesmärgil.

Lapsepõlve mälestused Nurmekundest

Erna Jakovleva, endine Käär. Isa talu mäletan väga ohmaselt, sest olin ju väga väike. On hästi meeles ilus suur õunaaed, mis piirdus naabri õunaaajaga, kus kaudu käisin naabrite juurde ja olin eksinud aeda. Sünnikodu on niipalju meeles – suur tuba, söögituba, kus oli pikk söögilaud ja laual oli alati suhkrutoos, kus käisime kasuvennaga suhkrut võtmast. Kasuvend oli minust Kostja minust paar või kolm aastat vanem. Tema ütles, et ära jätta auku suhkrutoosist, kui võtad suhkrust.



Osa inimesi jäid elama Nurmekundes ka peale kollektiviseerimist. Fotol: minu vanaisa Sütspoln Mihhail, vanaema Sütspol Anna, onu Sütspol Juhan, tädi Sütspol Anna ja õde Erna.

Ei lähe kunagi meelest, kui tulid viimase lehma järgi. Ema nutis ja palus, et lubage veel viimast korda lüpsan lastele sooja piima. See mees, kes tuli lehma ära viima, näitas tunni poole, mis seisis koorelahustaja juures lõssiga, et siin on küllalt lastele piima. Nii nutis ema ja meie emaga. Väike vend Richard oli suures toas hällis ja magas.

See on ka meeles, kui pandi reele kraami ja hakati ära sõitma. Oli talvine aeg. Mind viis vanaema enda juurde ja väike vend Richard isa õe, tädi Elli juurde. Kuhu vanemad sõitsid, seda ei teadnud mina, ainult et endal oli küsimus vanaemale. Miks mind vennaga kaasa ei võetud? Tahtsin sõita ka nagu läks Kostja (kasuvend).

Elu vanaisa ja vanaema juures oli väga tore, kõik hoidsid ja hellitasid mind, ei teadnud mina, kuidas elavad vanemad. Isal oli keeld Nurmekunde käimine ära võetud. Aga isa käis

salaja öösiti. Tuli mind vaatama ja tõi mänguasju (suure nuku), jalatseid ja muid riideid. Alati isa palus, ole hea laps, ära kellelegi räägi, et mina sind vaatamas käinud. Õpetati minul küsijale ütlema, et “pahad inimesed viisid isa emaga ära”. Aga sealt, kus vanemad elasid, oli Nurmekunde 30 km.

Enne vend, onu Johannes Sütspol naisega sel karmidel aastatel läksid ära Leningradi ja hakkasid seal tööle, onu Johannes Kirovi tehases ja “tante”, nii meie lapsed teda kutsusime, postkontoris. Johannes ja tema naine surid blokaadi ajal Leningradis. Johannes 1942. a. 22. juunil ja ta naine Anni 1942. a. 22. juulil.

Enne karme aastaid emavend Johannes Sütspol ja tema naine tegelesid majapidamise kõrvalt kultuuritööga, mängisid näidendites ja käisid laulmas. Minu isa mängis puhkpilliorkestris ja ema laulis kooris.

Vanaisa Sütspool Mihkel astus kolhoosi – kodus väike majapidamine (lehm, lambad, kanad ja seapõrsas) ega rohkemad ei lubatudki pidada. Vanaema läks tööle kolhoosi lasteaeda, kus mulle ei meeldinud sugugi. Püüdsin lasteajast ära põgeneda koju, kus oli vaja põrsale vaja põrsale rutu sirbiga lõigata ja ette anda.

Vanaisa õpetas mulle lugemist, kui istusime lõunalauas. Pidin aabitsa lauda kaasa võtma, lugemine oli eestikeelne. Kodu ja külakeel oli eestikeelne. Venekeelt ei osanud mina ei kirjutada, lugeda ega rääkida.

Kui tuli kooliaeg kätte pidin tulema Firovasse vanemate juurde, kus pidi kohe hakkama vene tähti ja vene keelt õppima, mis oli väga raske. Kui kooli läksin oma viletsa venekeelega, siis lapsed narrisid ja kutsusid “tšuhna” Nutsin ja tahtsin väga Nurmekunde tagasi, kus oli nii hea ja turvaline.

Aga Nurmekundes vanaisa suri ja vanaema kolis ema õe Miltop Marija juurde, kus ta ka hiljem läks poja Johannese juurde Leningradi. Suviti tuli vanaema Firovasse ka onu Johannes naisega tulid meile ja käisid ka Nurmekundes. Vanaema käis iga suvi Nurmekundes, käia tuli 30 km. See oli nii tore aeg kui sai jälle Nurmekunde lapsepõlve koju. Käisime vanaemaga surnuajas, kuhu oli maetud vanaisa Sütspol Mihkel ja vanaema Käärid, keda mina pole näinud, minu väike õde Leida ja vend Juku, kes surid enne minu sündi.

Nurmekunde oli väga suur ja ilus eesti asundus, mida ei saa kunagi unustada. Aastaid tagasi kuskil 1975 – 78. aa. Käisin abikaasaga Nurmekundes, käisin vanemate talu kohas, kus ei olnud muud, kui kuivanud tiik ja suur kuivanud tamm. Vanavanemate Sütspoli armas talukoht oli päris võsas, vist olid need kaks kaske, mis kasvasid maja ees.

Siis oli veel peresid, kes elasid Nurmekundes. Sain kokku lapsepõlve mängukaaslastega Kulikovi Juuliga, kes elas oma emaga koos, kuid kelle lapsed olid Nurmekundest lahkunud. Noored, kes läksid õppima, kes sõjaväkke ja tagasi koju ei tulnud kedagi.

Ja nii jäigi see ilus koht tühjaks, mahajõetuks. Aitäh vennale Richard Käärile, kes 1995. aastal püstitas mälestusmärgi surnuaja värava lähedale.

Mälestusmärk Nurmekundes.

Esimesel Eestis elavate nurmekundelaste kokkutulekul, mis toimus Tallinnas 1991.a. märtsis, tehti ettepanek asetada Nurmekundesse mälestusmärk. See ettepanek tehti seoses sellega, et mõnede esimeste asunike hauad Potšinoki kalmistul pole teada. Paljud nurmekundelased on maetud endise Nõukogude Liidu erinevatesse rajoonidesse ja oblastitesse: Tveri, Vologodski ja teistesse Venemaa oblastitesse Mõned neist lasti maha või surid erilaagrites ja nende hauad pole teada. Paljud nurmekundelased tulid tagasi Eestisse ja puhkavad eesti mullas. Kuid kõik nad elasid ja töötasid Nurmekundes. Ja mööda sõites või kõndides võib teekäija asetada lilli mälestusmärgi juurde, väljendada oma austust ja armastust nende väsimatute tööinimeste vastu, kummardada neile, meenutades, millist rasket teed nad on käinud, palju rõõme ja muresid nad on üle elanud.

Mälestusmärk otsustati asetada 1995.a., selle asunduse 110 aasta juubelil. Selle jaoks oli vaja kavandit, raha, transporti. Kavandi valmistas Aseri keskkooli joonistus- ja joonestusõpetaja Imbi Gustavovna Pakker. Mälestusmärgi tegi Jõhvis valmis meister Hans Adamson ja kohale toimetasid autojuhid Eduard Ernstovitš Leppik ja Viktor Ivanovitš Vedinov. Kuna kulus palju

aega, et leida transport, olin sunnitud kaks korda pikendama Venemaa viisat. Sellele aitas kaasa Tallinna Vene saatkonna kultuuriatašee Valeri Vassiljevitš Budjakin. Kõige keerulisem oli leida raha mälestusmärgi valmistamiseks ja kohale panekuks. Avanssi andis Aseri kooli direktor Jaan-Ülo Saar. Hiljem finantseerisid need kulutused Jõhvi, Kohtla-Järve, Narva linnavalitsused ja Aseri maakond.

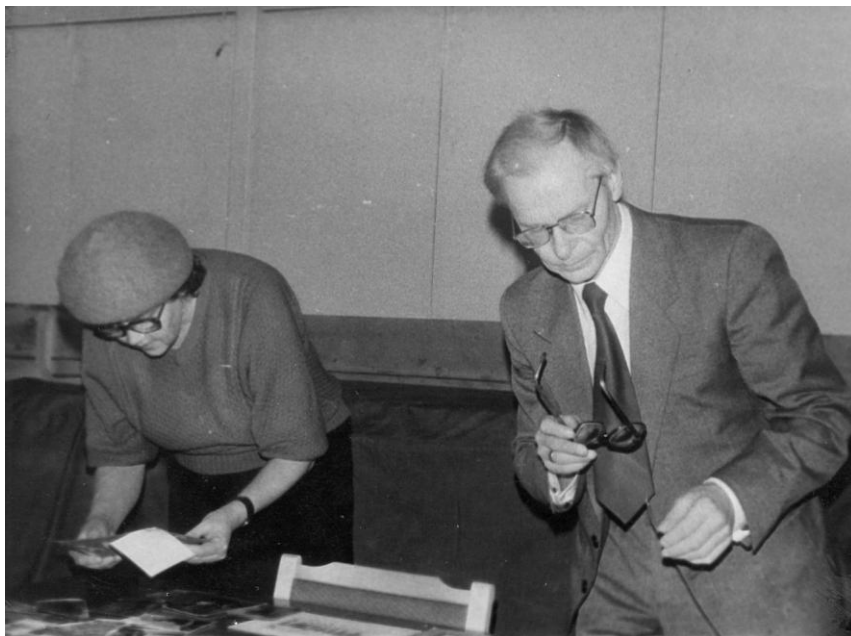


Arutame Nurmekunde ajalugu.



Foto: nurmekundelase esimesest kokkutulekust. Märts 1991

Mälestusmärgi avamine toimus 26.sept.1995.a. Sellel üritusel osalesid Firovski rajooni üldsuse esindajad, asula “Velikii Oktjabr”, Novoselija, Zhukovski küla administratsioon, Zhukovski kaheksaklassilise kooli õpilased, kolhoosi “Lenini Mälestus” juhatus, Võšni Volotski linna kodulooürijate esindus ja loomulikult kohalikud nurmekundelased. Anton Kartau ja Albert Ossipovitš Adamson tulid miitingule Dubrovkast.



Fotode näitus Nurmekunde kohta pakub huvi. September 1991.



Ühine foto nurmekundelaste kokkutulekust. September 1991

Miitingu avas Zhukovski küla administratsiooni juhataja Niina Nikolajevna Zavališina ja andis sõna Firovski rajooni kultuuriosakonna juhatajale Tatjana Fjodorovna Jerjomenkole: “Täna toimus rajooni kultuurielus tähtis sündmus,” ütles ta, “on asetatud mälestusmärk eesti asunduse rajajatele.” Mina rääkisin Nurmekunde ajaloo uurimisest. “Täna on südames pidu,” ütles oma esinemises Firovski rajooni muuseumi direktor Elviira Jossifovna Russanova. Ta rääkis rahvaste ühtsusest ja sõprusest, raskustest, mis tulid üle elada mitte ainult eesti ümberasujatel, vaid ka vene talupoegadel ja mälestusmärgi tähendusest kui üleelatu sümbolist. Firovski rajooni administratsiooni juhataja asetäitja Vitali Pavlovitš Kulagin (endine raj. admin. juhataja) toonitas, et Nurmekunde oli loomakasvatustoodete poolest kõige rikkam krai, kindlustades nende toodetega täielikult Võšni Volotšoki linna. Ta avaldas lootust, et poliitikud mõistavad lõpuks, et piire ei tohi lukus hoida ja lapsed võivad käia üksteisel külas ja oma silmadega näha, kuidas elatakse Eestis. Kolhoosi “Lenini Mälestus” esimees Galina

Vladimirovna Nefedova märkis ära nurmekundelaste töökuse ja aususe. “Tahaks soovida, et Nurmekunde elaks ja oleks terve,“ avaldas ta soovi.

Enne Firovosse sõitmist esitasid nurmekundelased eestikeelse laulu. Meeleolu oli pidulik. Kolhoosi “Lenini Mälestus” sööklas oli mälestusmärgi avamisel osalenutele korraldatud pidulik lõuna. Esinejad toonitasid veel kord mälestusmärgi avamise tähtsust. Kõik kulutused, mis olid seotud selle ürituse organiseerimisega, võttis enda kanda Firovski rajooni administratsioon.

Oma muljetest jutustas Võšnevolotski koduloouurijate muuseumi teaduslik töötaja Faiina Borisovna Solovjova: “Kui Rihard Jakovlevitš teatas, et Nurmekundes avatakse mälestusmärk, siis meie, kohalikud koduloouurijad, sõitsime selle avamisele. Ehkki Nurmekunde kuulub nüüd Firovski rajooni, tunneme me huvi nende territooriumite vastu, mis ühendati Firovski, Spirovski, Udomelski rajooniga, aga varem kuulusid Võšnevolotski maakonda. Seepärast nõustusid koduloouurijad kohe avamisele sõitma. Otsiti transport ja 26. sept. hommikul sõideti Nurmekundesse. Sõitsime koos koduloouurijate turistide klubi esimehe Valentin Aleksandrovitš Španskiga ja ajakirjanik Ruudi Aleksandrovitš Matjuniniga. Siia tõi meid 15-nda kooli kehalise kasvatuse õpetaja Nikiforov. Võtsime kaasa kaks vanemate klasside tüdrukut, et nad tutvuks nende kohtadega ja pärast jutustaksid sellest eesti kraist ka klassikaaslastele.

Oma muljetest jutustas Võšnevolotski koduloouurijate muuseumi teaduslik töötaja Faiina Borisovna Solovjova: “Kui Rihard Jakovlevitš teatas, et Nurmekundes avatakse mälestusmärk, siis meie, kohalikud koduloouurijad, sõitsime selle avamisele. Ehkki Nurmekunde kuulub nüüd Firovski rajooni, tunneme me huvi nende territooriumite vastu, mis ühendati Firovski, Spirovski, Udomelski rajooniga, aga varem kuulusid Võšnevolotski maakonda. Seepärast nõustusid koduloouurijad kohe avamisele sõitma. Otsiti transport ja 26. sept. hommikul sõideti Nurmekundesse. Sõitsime koos koduloouurijate turistide klubi esimehe Valentin Aleksandrovitš Španskiga ja ajakirjanik Ruudi Aleksandrovitš Matjuniniga. Siia tõi meid 15-nda kooli kehalise kasvatuse õpetaja Nikiforov. Võtsime kaasa kaks vanemate klasside tüdrukut, et nad tutvuks nende kohtadega ja pärast jutustaksid sellest eesti kraist ka klassikaaslastele.



Nurmekunde ajalugu jäädvustab mälestuskivi, mis avati 26. septembril 1995. a., seoses Nurmekunde 110aasta juubeliga.



Richard Käär esineb mälestuskivi pidulikul avamisel.

Oli suurepärane ilm, justkui spetsiaalselt tellitud selle piduliku päeva jaoks...Mälestusmärgi avamisele kogunes palju inimesi. Kõik jäädvustati videolindile. Oli väga pidulik. Kohtasime palju tuttavaid, sülelesime, suudlesime...Olime sellel üritusel, mis toimus mitte formaalselt, vaid südamest, väga rõõmsad. Olid huvitavad esinemised.



Nurmekundelased ja külalised mälestkivi avamisel.

Pärast kutsuti meid kolhoosikeskusesse, kus toimus pidulik bankett. Lauas jutustati palju huvitavaid lugusid. Väga palju on segaperesid. Üks elatanud mees, rahvuselt venelane, on abielus eestlannaga. Elavad väga sõbralikult. Varsti on neil kuldpulmapäev ja ta kutsus meid kõiki peole. Saime palju fotosid, mis lähevad muuseumi fondi.”

Reportaaž mälestusmärgi avamisest fotoga oli avaldatud Firovski rajoonilehes “Kommunaar” pealkirjaga “Nurmekunde rajajad”.



Mälestuskivi pidulikul avamisel esineb Firovo rajooni koduloomuuseumi direktor Elvira Russanova.



Mälestuseks üldine foto.

Viimast korda olin Nurmekundes suvel 2002. aastal. Viisin pärja mälestusmärgile. Oli väga valus tunne, kui sõitsin Repisa külast mööda. Ei tunnegi, et siin oli kunagi küllaltki suur eesti küla. Mitte ühtegi isegi endiseid majajäänuseid. Potšinokis elavad veel lätlane Rudolf Krastin ja tema abikaasa eestlane Liidia Krastin. Siin on veel on säilinud mõned majad. Inimesed tulevad siia suvitama. Säilinud on mingimoel Konokovo. Inimesed tegelevad metsaäri. Teised külad on täiesti tühjad. Nii hävines kunagi kuulus eesti asundus Venemaal.

Nurmekunde kujutab endast kurba pilti. Kui peale 1939-1940.a., kui talupoegi viidi vägisi küladesse, võis näha vaevalt nähtavaid majavundamente ja mõnel pool lagunenud majapidamisehitisi, siis nüüd on sellised endised Nurmekunde külad. Teel Beljatinost Potšinokki tuleb sõita mööda Repiši "külast". Juhuslik teekäija vaevalt aimab, et siin elasid kunagi inimesed. Mitte mingit märki elust, mitte ühtegi maja. Ainult vasakul pool teest üks majake, kus suviti elab Tokman Rihard ja karjatab loomi. Minevikus elasid siin jõukad talupojad, peale kollektiviseerimist üks õnnelikumaid kolhoose Nurmekundes.



Selline oli Sütspolide talu enne ümberkolimist.



See on kõik mis järeli jäi Sütspoli talust.



Lagunenud hobuse talli katus Kala Jaani krundil.



Siin oli kunagi Repitse küla ja kuulus kolhoos "Uus Elu". Praegu ei ole jäänud ühtegi jälge sellest külast.



Nurmekundes elavad veel üksikud elanikud, kes suutsid mulle jutustada Nurmekunde elust. Fotol: lätlane Rudolf Krastin tema abikaasa eestlane Liidia.



Konokovas elab Ilda Jurkova.

Potšinoki külas elavad peamiselt pensionärid, 9 inimest: Rudolf Ivanovitš Krastin naisega, Käosaar, Vorobjova, Osbek. Rudolf Ivanovitš näitas, kus oli kool, klubi ja väljak puhkpilliorkestri jaoks. Me sõitsime temaga mööda endisi talusid. Kõik see oli minevikus... Konokovas elab 24 inimest. Siin on ka noori. Kolmest Nurmekunde farmist on säilinud ainult üks, see asub Konokovo külas.

Karmenovos elab perekond Käärt. Jaan Petrovitš veab ratsa hobusel posti. Suvel teeb heina. Anastasia Jossipovna Käärt, Peeter Käärti naine suri hiljuti. Zagorostovos teeb suvel Zhukovi brigaad heina, alalisi elanikke pole. Nurmekunde "külad" on täiesti inimtühjad.

Südames on valus, kui meenutad, kuidas kees siin minevikus majandus- ja kultuurielu ja näed seda nukrat ja pooleldi inimtühja praegust tegelikkust.

Kokkuvõtte eestlaste olukorrast Venemaal

Pärast bolševistlikku riigipööret katkised kontaktid Eesti Vabariigiga. Nüüd kasvas kooliõpetaja osatähtsus. Enamlased kavatsesid oma mõju avaldada ka hariduse- ja kultuuriasutuste kaudu. Nõukogude direktiivorganid keelasid kasutada Eestis trükitud õpikuid. “Valgekaartlik pahn koolist välja” nõudis “Siberi Teataja”. Nõukogude ajal ilmunud eestikeelsete õpikute sisu omas tendentslikkust ja bolševistlikku ideoloogilist suunitlust: 1) sotsialistliku ühiskonnakorra, kolhooside ja isegi kommuunide üleskiitmine; 2) kulakutevastane propaganda: kulak on rahvavaenlane, ekspluataator, kahjur; 3) sotsialistliku ja kapitalistliku korra vastandamine: kapitalism on ekspluataatorlik ühiskonnakord, kus valitsevad töötus ja vaesus; 4) laimukampaania Eesti Vabariigi vastu.

On veel terve rida probleeme, mida on vaja uurida. Üks probleem: eestlaste hävitamine Venemaal. Eri aastatel elas eestlasi Venemaa territooriumil järgmiselt:

1897*	1917	1926*	1937*	1959*	1970*	1979*	1989*	2002*
154 666	200 000	150 378	89 529	78 566	62 980	55 539	46 390	28 000

*Rahvaloenduste andmed.

Pärast Tartu rahu sõlmimist opteerus Eesti kodakondsuse ja naasis kodumaale 37 578 eestlast. 1937. aastaks oli eestlaste arv Vene NSFV-s 1926. aastaga võrreldes vähenenud 60 849 inimese võrra (40%). Miks niisugused muutused toimusid? Nagu teada, olid kontaktid Eesti Vabariigiga katkenud. NKVD kiusas inimesi taga isegi Eestis elavate sugulastega kirjavahetuse pidamise eest. Järelikult olid elanikkonna vähenemise põhjused seotud peamiselt massiliste repressioonidega NSV Liidu territooriumil.

XIII. Rahvusküsimus

“Šovinism ja rahvuslik võitlus on paratamatud, mõõdapääsematud, kuni talurahvas (ja üldse väikekodanlus), kes on täis natsionalistlikke eelarvamusi, läheb kaasa kodanlusega, ja ümberpöörduvalt, rahvuslikku rahu, kui talurahvas läheb kaasa proletariaadiga, s. o. kui ta kindlustab proletariaadi diktatuuri”.

J. Stalin. “Parteijärjekordseist ülesandeist rahvusküsimuses”. K. 5, lk. 19.

Rahvusküsimus on eesti asunike nagu ka paljude teiste Venemaa rahvusvähemuste jaoks olnud kogu ajaloo vältel keeruline ja vastuoluline. Enne 1917. aasta revolutsiooni toimus tsaaririigis ilmne venestamine. Pärast enamlaste võimuletulekut küll laines koolide ja kultuuriasutuste (sealhulgas ka rahvuslike) võrk, kuid kõik need kandsid bolševistliku ideoloogia jälgi. Eesti asunikud olid oma kodumaast äralõigatud. Enne revolutsiooni oli absoluutne enamus eestlasi luterlased. Nõukogude võim hakkas kirikut tagakiusama. Eriti rasked olid kollektiviseerimise, kulakute eksproprieerimise ja massilise represseerimise aastad.

Nagu teada, olid eesti asundused mööda kogu Venemaa territooriumi laiali pillutud tillukeste saarekestena. Isegi Peterburi kubermangus, kuhu 1897. aasta rahvaloenduse andmetel oli koondunud suurim arv eestlasi (üle 64 000 inimese), moodustas see protsentuaalselt ainult 3% , Sankt Peterburis 0,96%, Pihkva kubermangus 2,3%, Novgorodi kubermangus 0,2%, Tveri kubermangu Võšne Volotšoki maakonnas 0,45%, sama kubermangu Ostaškovo maakonnas 0,1% (nendes Tveri kubermangu maakondades olid kõige suuremad eesti asundused), Kogu Tveri kubermangus aga moodustasid eestlased umbes 0,08%.(XV. 2, Arvutused on minu tehtud - R. K)

Akadeemik V. Maamägi andmetel oli 1917. aastal Petrogradi kubermangus kuni 100 eesti asundust, Pihkva ja Novgorodi kubermangus kuni 30, Simbirski ja Samaara kubermangus ligi 20. Siberi kubermangudes oli neid üle poolteistsaja, Krimmis, Põhja-Kaukaasias ja Kaukaasias elas eestlasi 20 paikkonnas 1920. aastate lõpul oli Nõukogude Liidus 498 eesti talupoegade keskust, millest enamus oli tekkinud enne 1917. aastat. (XV. 5, lk. 12) Peterburi kubermangus oli kõige tihedamalt asustatud Gdovi maakond, kus oli vähemalt 37 asundust, Jamburgi, Tsarskoje Selo, Luuga, Peterhofi ja Schlüsselburgi maakonnas oli vähemalt 53 asundust. Pihkva kubermangus, peamiselt Velikolutskis, Holmskis, Toropetskis oli vähemalt 10, Novgorodi kubermangus 18 asundust, Tveri kubermangus oli üks suur keskus Nurmekunde, mis ühendas paljusid külasid

Ligi 200 000 eestlase väljarändamine Venemaa teistesse kubermangudesse ja linnadesse tõi kaasa eesti vähemrahvuste tekkimise. Selle koosseisus, nagu kogu eesti rahva hulgaski, moodustasid enamuse talupojad. Vähemrahvus oli küll geograafiliselt oma rahvast eraldatud, kuid säilitas oma rahvusliku iseteadvuse, keele ja kombed... Oma huvide, eesmärkide ja püüdluste poolest jäid eesti asunikud enamikul juhtudel isoleeritud talusaarekesteks kohalikus talurahvameres.

Headest suhetest eestlaste ja venelaste Nurmekundes kirjutavad paljud Eestmaa ajalehed. Et taolised suhted olid ka teistes Venemaa kubermangudes kirjutab akadeemik V. Maamägi. Kõigepealt venelased hindasid eestlaste töökust.

Vainulik rahvuspoliitika ei saanud jätta avaldamata negatiivset mõju eesti keele ja rahvuskultuuri säilitamisele Venemaal. Kui 1926. aastal tunnistas 88% eestlastest eesti keele oma emakeeleks, umbes niisama palju eestlasi valdas vabalt eesti keelt ka ainult 10,6% tunnistas emakeeleks vene keele. siis 1979. aastal tunnistas eesti keele oma emakeeleks 46,9% eestlastest, vene keelt pidas oma emakeeleks 52,% eestlastest. Veel kümme aastat hiljem, 1989. aastal tunnistas 41,4% eestlastest oma emakeeleks eesti keele. 58% aga pidasid emakeeleks vene keelt *. (Arvutused on tehtud 1926., 1979. ja 1989. a. rahvaloenduste materjalide põhjal. R. K.)

Lõpetati eesti keele õpetamine ka Nurmekunde koolides, likvideeriti Nurmekunde rahvuskülanõukogu. See vähendas Nurmekunde, õigusi õpilastel, kes ei osanud vene keelt, tekkisid raskused õppimises.

1996. aastaks oli vähemusrahvuste rahvuskeele oskus veelgi halvenenud:

1000-st antud rahvuse esindajast kasutab						
	Kodus		Koolis või lasteaias		Töö juures	
	Rahvus-keelt	Vene keelt	Rahvus-keelt	Vene keelt	Rahvus-keelt	Vene keelt
Eestlased	99	900	-	1000	6	991
Lätlased	61	935	17	983	12	983
Leedulased	95	900	6	994	4	993
Karjalased	146	854	-	919	420	571
Soomlased	72	926	12	988	22	977

Российский ежегодник. Госкомстат России. Москва 1996, стр. 47.

Kõik see annab tunnistust sellest, et rahvuskultuur ja rahvuskeel on Venemaa eesti asundustes täieliku hävingu äärel. See puudutab ka paljusid teisi Venemaa vähemusrahvusi. Eestlased hääbumas – sellise kokkuvõtte tegi Hill Kulu oma raamatus “Eestlased maailmas. Ülevaade arvukusest ja paiknemisest”. Tartu, 1992. “*Eestlased Loode-Venemaal*. Viimase poole sajandi vältel on Venemaa loodeosas elav eestlaskond kahanenud ligi 90%... (lk. 52) *Eestlased Kesk-Venemaal*. Elas seal 1926. aastal 14 386 eesti rahvusest inimest (praegustes piirides), aastal 1989 loetleti neid aga ainult 4551. Nii kahaneski Kesk-Venemaa eestlaskond 60 aasta jooksul 68% võrra... (lk. 61). *Volgamaa eestlased*. Selle sajandi teise kümnendi keskpaiku elas Volgamaal kokku 4530 eestlast, kuuskümmend aastat hiljem saadi sealsete eestlaste arvuks 2209 (vähenes 51% võrra)... *Eestlased Volga-Vjatka piirkonnas* 1926. aastal elas praeguses Volga-Vjatka rajooni piirides 3147 eestlast (nendest 76% Oparina ümbruses). 1989. aastal oli seal eestlasi kokku 755 (kahanemine 76%). (lk. 64-65) Siberi eestlased. Kahtlemata paikneb Siberis üks suuremaid eesti kogukondi Eestist idapool. 1970-ndate lõpus ja 1980-ndate alguses sooritasid keeleteadlased ekspeditsioone Siberisse ja leidsid kokkuvõttes sealse eestluse veel elujõulise olevat (Viikberg ja Vaba 1984, Saaber ja 1982 ja 1986, Sang 1982). Siiski on ka Siberis aeg eestlaste kallal oma töö teinud, ehki mitte nii laostavalt, nagu seda Venemaa loodeosa eestlaste puhul võisime tõdeda. 1926. aastal elas Siberis praegustes piirides 30 778 inimest, aastal 1989 aga 17 269 eesti rahvusest isikut. Niisiis kahanes eestlaste arvukus mainitud ajavahemikul 44% võrra, mis oli aga tunduvalt väiksem kui Venemaalt keskmiselt (68%). Nagu näitab rahvaloenduste andmed aastal 2002 järsult vähenes eestlaste arv Venemaal ajavahemikul 1989 2002. Aastal 1989 oli eestlasi Venemaal 46 390, aastal 2002 28 000 (kahanemine 40% R. K.). Kuipalju elas eestlasi 2002. aastal eraldi Venemaa piirkondades ma ei tea.

On rõõm tõdeda, et on veel säilinud endise NSV Liidu territooriumil mõned eesti asundused, kus räägivad eesti keelt, kus kõlavad eesti laulud, kus mäletavad eesti kombeid. On rõõm tõdeda, et on kontakte eesti asundustel Eesti Vabariigiga. Eestluse probleemid peavad olema Eesti Valitsuse keskpunktis.

Sisukord

Autorilt.....	1
Sissejuhatus.....	7
I. Miks eesti põllumees Venemaale rändas mis oli tal kodumaalt kaasa võtta.....	10
Talupoegade palvekirjad.....	10
Eesti põllupidamise ja seltsielu kogemus oli väljarändaja rikkus	13
Põllumajanduse ja kultuuri arenemine Eestis.	13
Põllutööseltsid Eestis ja nende tegevus.	14
Muusikaseltside asutamisest Eestis XIX sajandi teisel poolel.	15
II. Talupoegade ümberasumisõigustest ja traagikast	18
III. Eesti asunike probleemid ja saavutused Venemaal.	21
IV. Nurmekunde enne revolutsiooni (1885 - 1917).....	26
Nurmekunde esimesed aastad.....	29
Venelased eestlaste töökusest.	33
Seltsid Sankt Peterburi ja Moskvas.	35
Nurmekundelaste suuremad raskused möödas	35
Seltsid Nurmekundes.	38
Võšni Volotšoki kirjeldus.	43
Reisimuljed Võšni Volotšokist Nurmekundesse.	44
Reisimuljed Nurmekundest.	45
Reisimuljed Eesti asundustest Novgorodi kubermangus.....	45
Põllutöö ja ilmastik.	46
Nurmekunde ja teeolud.....	47
Kultuuri-, vaimuelu ja haridus Nurmekundes.	48
Nurmekundelaste mured ja probleemid.....	50
Nurmekunde ja laulupidu Narvas 23. ja 24. juunil 1912.....	52
Nurmekundelased Kanadas, USAs ja mujal.....	54
V. Nurmekunde peale 1917. a. Enamlaste algaastad.....	58
Kommuun Nurmekundes.....	58
Nõukogude võimu toitlusdiktatuur.	60
Nõukogude võimu maksupoliitika.....	61
Venemaa territooriumil elavate rahvaste (sh. ka eestlaste) ideoloogiline töötlemine.	62
Nurmekunde enamlaste algaastail.	65
Kottimehed (kaubavahendajad) Nurmekundes.....	65
Bandiidid Nurmekundes.....	66
1919. aastal nn. roheline liikumine.....	67
VI. Opteerimisprobleemid	70
VII. Majanduselu Nurmekundes.....	77
VIII Noorte- ja kultuurielu Nurmekundes	81
Nurmekunde kultuurikolled. Kultuurharidustöö asunduses.	81
IX Hariduselu Nurmekundes	89
X Nurmekunde 1920-ndate lõpus – 1930-ndatel aastatel.....	108
Kolhooside organiseerimine.	116
XI Kolhoosielu Nurmekundes	120
Nurmekundelaste jälitamine nkvd organite poolt.....	128
XII Nurmekunde sõja- ja sõjajärgsetel aastatel.	152
Viimased aastad Nurmekundes.....	156
Nurmekundelased jätsid endast hea mälestuse.	160
Lapsepõlve mälestused Nurmekundest.....	164
Mälestusmärk Nurmekundes.	165
Kokkuvõtte eestlaste olukorrast Venemaal	172
XIII. Rahvusküsimus	173